

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Katedra archeologie

Výzkum paleolitických situací a nálezů ve východních Čechách
a možnost jejich revize a zhodnocení
Disertační práce
Část I. – Text

Autor: Mgr. Petr Čechák
Studijní program: P7109 Archeologie
Studijní obor: Archeologie
Forma studia: Prezenční

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Jiří Svoboda, DrSc.

Hradec Králové 2018

Zadání disertační práce

Autor: Mgr. Petr Čechák

Studium: F14DP0005

Studijní program: P7109 Archeologie

Studijní obor: Archeologie

Název disertační práce: **Výzkum paleolitických situací a nálezů ve východních Čechách a možnost jejich revize a zhodnocení**

Název disertační práce AJ: Research of the Palaeolithic sites and finds in Eastern Bohemia and the possibility of their revision and evaluation

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce popisuje archeologické nálezy z oblasti východních Čech, které chronologicky spadají do doby starého až mladého paleolitu. Hlavním cílem bylo shromáždit fakta jak o vlastních artefaktech, tak i o jednotlivých lokalitách, na kterých byly nalezeny, a tyto údaje zasadit do kontextu se zbytkem Čech a také s Moravou v rámci jednotlivých fází tohoto období. Za tímto účelem byla shromážděná data analyzována z pohledu svých archeologických a geografických vlastností, a také bylo provedeno několik analýz kombinujících oba pohledy. V souvislosti s tím došlo ke kritickému pohledu nejenom na vlastní archeologické nálezy a situace, ale také na možnosti jejich celkového zhodnocení a na současné bádání o paleolitu v regionu.

Vencl, S. 1978: Stopy nejstarší lidské práce ve východních Čechách. Hradec Králové. Vencl, S. (ed.) - Fridrich, J. 2007: Paleolit a mezolit. Archeologie pravěkých Čech 2. Praha.

Garantující pracoviště: Katedra archeologie,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jiří Svoboda, DrSc.

Datum zadání závěrečné práce: 18.12.2017

Prohlašuji, že jsem tuto disertační práci vypracoval pod vedením školitele Prof. PhDr. Jiřího Svobody, DrSc. samostatně a uvedl všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Anotace

ČECHÁK, PETR. *Výzkum paleolitických situací a nálezů ve východních Čechách a možnost jejich revize a zhodnocení*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2018, 363 s., 138 s. příloh, 1 CD. Disertační práce.

Práce popisuje archeologické nálezy z oblasti východních Čech, které chronologicky spadají do doby starého až mladého paleolitu. Hlavním cílem bylo shromáždit fakta jak o vlastních artefaktech, tak i o jednotlivých lokalitách, na kterých byly nalezeny, a tyto údaje zasadit do kontextu se zbytkem Čech a také s Moravou v rámci jednotlivých fází tohoto období. Za tímto účelem byla shromážděná data analyzována z pohledu svých archeologických a geografických vlastností, a také bylo provedeno několik analýz kombinujících oba pohledy. V souvislosti s tím došlo ke kritickému pohledu nejenom na vlastní archeologické nálezy a situace, ale také na možnosti jejich celkového zhodnocení a na současné bádání o paleolitu v regionu.

Klíčová slova: paleolit – východní Čechy – štípaná industrie – revize materiálu – zeměpisné analýzy – analýzy archeologického materiálu

Annotation

ČECHÁK, PETR. *Research of the Palaeolithic sites and finds in Eastern Bohemia and the possibility of their revision and evaluation*. Hradec Králové: Faculty of Arts, University of Hradec Králové, 2018, 363 pp., 138 plates, 1 CD, Ph.D. Thesis.

The thesis describes archaeological finds from the Eastern Bohemia, which chronologically belongs to the period since the Lower to the Upper Palaeolithic. Main goal was to collect data about artefacts and also sites where they had been found, and put them into context with the rest of Bohemia and with Moravia as well during single stages of this period. In order to that, the gathered data have been analysed from the archaeological and geographical point of view, together with several combined analyses. In connection with that, not only archaeological sites and finds have been put into critical perspective, but also possibility of their evaluation and current condition of Palaeolithic research in the region as well.

Keywords: Palaeolithic – Eastern Bohemia – lithic – material revision – geographical analyses – archaeological material analyses

Poděkování

Tato disertační práce by nemohla vzniknout bez pomoci celé řady lidí, kteří přispěli radou i jinak. Největší dík patří mému školiteli, Prof. PhDr. Jiřímu Svobodovi, DrSc., a to nejenom za podporu, ale i za celkový přístup a pochopení. PhDr. et Mgr. Petru Šídovi, Ph.D. patří poděkování za četné konzultace celé řady témat. Za možnost skombinovat pracovní a studijní povinnosti děkuji vedoucímu katedry archeologie Univerzity Hradec Králové, docentu PhDr. R. Tichému, Ph.D., a vedoucímu archeologického oddělení Muzea východních Čech v Hradci Králové, doktoru M. Novákovi, potažmo celému archeologickému oddělení, tedy R. Bláhovi, P. Hornikovi, M. Klapkové, P. Sehnoutkové a F. Šrůtkovi, za podporu, připomínky a cenné rady.

Rovněž je mou milou povinností poděkovat archeologům z jednotlivých muzeí, kteří mi umožnili bádát ve sbírkách a zpracovat vlastní nálezy. Jmenovitě se jedná o celé již zmíněné archeologické oddělení Muzea východních Čech v Hradci Králové, PhDr. J. Jílka, Ph.D. z Východočeského muzea v Pardubicích, M. Benešovou z Městského muzea a galerie v Hořicích, D. Dobravu z Městského muzea v Jaroměři, J. Flégla z Vlastivědného muzea v Dobrušce, Mgr. R. Jordána z Městského muzea v Moravské Třebové, Mgr. A. Knápka z Muzea Vysočiny v Havlíčkově Brodě, Bc. V. Knobovou a Mgr. R. Nováka z Regionálního muzea a galerie Jičín, PhDr. J. Musila z Regionálního muzea v Chrudimi, Mgr. J. Němcovou z Regionálního muzea v Litomyšli, PhDr. J. Prostředníka, Ph.D. a P. Hartmana z Muzea Českého ráje v Turnově, Bc. J. Schovánkovou z Městského muzea v Novém Bydžově, Mgr. J. Tůmu z Regionálního muzea v Náchodě, Mgr. O. Tůmu z Muzea Podkrkonoší v Trutnově a PhDr. D. Vícha z Regionálního muzea ve Vysokém Mýtě.

Kátě mnohokrát děkuji za kresbu všech artefaktů, jejich sesazení do tabulek, a také za to, že to se mnou celé vydržela.

A na závěr (avšak nikoli podle důležitosti) neskonale děkuji celé své rodině za neskonalou podporu po dobu celého studia archeologie.

Obsah

Část I. - Text

1 Úvod.....	9
1.1 Cíle práce	10
1.2 Chronologické vymezení	11
1.3 Geografické vymezení	12
2 Přírodní podmínky	14
2.1 Geomorfologie	15
2.2 Geologická situace	16
2.3 Klima.....	16
2.4 Geobotanika	18
3 Zdroje kamenných surovin v paleolitu východních Čech	20
3.1 Silicity	20
3.2 Minerály SiO ₂	21
3.3 Klastické křemičité horniny	22
3.4 Porcelanity.....	23
4 Dějiny bádání	24
4.1 Nejstarší nálezy (do roku 1950)	25
4.2 Cílená prospekce druhé poloviny 20. století (1950-2000).....	26
4.3 Aktuální bádání o paleolitu ve východních Čechách (od roku 2000).....	28
4.4 Zpracování paleolitu východních Čech v odborné literatuře	29
5 Metodika práce	33
5.1 Rešerše literatury.....	34
5.2 Dokumentace artefaktů	35
5.3 Sestavení katalogu lokalit	37
5.4 Metodika zhodnocení paleolitických situací ve východních Čechách.....	40
5.5 Typologický popis kamenné štípané industrie	42
6 Kritika pramenů	46
6.1 Písemné prameny	46
6.2 Vlastní nálezy.....	52
7 Druhy paleolitických lokalit	60
7.1 Sledované druhy paleolitických lokalit ve východních Čechách.....	61
8 Paleolitické lokality a nálezy ve východních Čechách	64

9 Nálezky a lokality nezařazené do analýz	227
10 Analýza paleolitických lokalit a nálezů ve východních Čechách	255
10.1 Zeměpisné analýzy	256
10.1.1 Svažitost	256
10.1.2 Nadmořská výška	258
10.1.3 Vzdálenost od vodního toku	260
10.2 Archeologické analýzy	261
10.2.1 Datace	262
10.2.2 Způsob výzkumu	265
10.2.3 Počet artefaktů a počet nástrojů	266
10.2.4 Suroviny ŠI	270
10.3 Kombinované analýzy	275
10.3.1 Chronologické zařazení a nadmořská výška	278
10.3.2 Chronologické zařazení a směr svažitosti	281
10.3.3 Chronologické zařazení, nadmořská výška a směr svažitosti terénu	283
10.4 Závěr	285
11 Zhodnocení paleolitu na území východních Čech	288
11.1 (Ne)přítomnost starého paleolitu ve východních Čechách	289
11.2 Střední paleolit	292
11.3 Mladý paleolit	295
11.4 Počátek mladého paleolitu	296
11.4.1 Východočeské listovité hroty	298
11.5 Gravettien a epigravettien	301
11.6 Magdalénien a epimagdalénien	304
11.7 Závěr	306
12 Porovnání východočeského paleolitu a ostatních částí České republiky	307
12.1 Střední paleolit	308
12.1.1 Čechy	308
12.1.2 Morava	310
12.2 Počátek mladého paleolitu	312
12.2.1 Čechy	312
12.2.2 Morava	314
12.3 Gravettien a epigravettien	316

12.3.1 Čechy	317
12.3.2 Morava.....	319
12.4 Magdalénien a epimagdalénien.....	321
12.4.1 Čechy.....	322
12.4.2 Morava.....	323
13 Závěr	325
14 Prameny a literatura	330
14.1 Prameny.....	330
14.2 Literatura	332
15 Summary	348

Část II. – Přílohy

16 Seznam příloh	2
17 Seznam paleolitických artefaktů z východních Čech	8
18 Obrázky.....	93

Seznam zkratek

ArÚ – Archeologický ústav

BC – nekalibrovaná data před naším letopočtem

BP – nekalibrovaná data před současností, resp. před rokem 1950

DMT – digitální model terénu

EUP – starší fáze mladšího paleolitu (z anglického Early Upper Palaeolithic)

IUP – tzv. přechodové kultury na počátku mladého paleolitu (z anglického Initial Upper Palaeolithic)

J – jih

JEP – jednotná evidence půdy

JTSK – souřadnicový systém „jednotná trigonometrická síť katastrální“

JV – jihovýchod

JZ – jihozápad

KI – kostěná industrie

KMVČ – Krajské muzeum východních Čech v Hradci Králové

LnK – kultura s lineární keramikou

LRJ – komplex Lincombe-Ranis-Jerzmanowicien

M n. m. – metry nad mořem (výškový systém Balt po vyrovnání)

MVČ – Muzeum východních Čech v Hradci Králové

NM – Národní muzeum v Praze

PIAN – souřadnicový systém „prostorová identifikace archeologických nálezů“

S – sever

SGS – silicit glacienních sedimentů

StK – kultura s vypíchanou keramikou

SV – severovýchod

SZ – severozápad

ŠI – štípaná industrie

UTM – univerzální transverzální Mercatorův souřadnicový systém

V – východ

VČM – Východočeské muzeum v Pardubicích

WGS 84 – souřadnicový systém „world geodetic system“

Z – západ

ZAV – záchranný archeologický výzkum

1 Úvod

Východní Čechy, tedy oblast nacházející se přibližně na území dnešních krajů Královéhradeckého a Pardubického, patří z pohledu archeologického bádání mezi jednu z nejzajímavějších částí České republiky. Jen za několik posledních let se zde uskutečnilo několik výzkumů značného rozsahu, které přinesly celou řadu nových poznatků o pravěku a raném středověku tohoto regionu (za všechny např. *Hejhal – Novák 2016*). Archeologické výzkumy zde však probíhaly i mnohem dříve, byť zpravidla v menším rozsahu, díky čemuž se v současnosti nachází v celé řadě větších či menších muzeí v tomto regionu ohromné množství archeologických nálezů. Nezanedbatelnou část tohoto materiálu tvoří artefakty z období starší doby kamenné, tedy paleolitu. Ačkoli právě z „období lovců a sběračů“, které je jinak v oblasti východních Čech známé již víc než sto čtyřicet let (*Frič 1876, 27*; dále vizte kapitolu *4 Dějiny bádání*), pochází celá řada nálezů, je to zároveň i doba, která je v rámci daného regionu prozkoumána jen velice málo. I když paleolitické nálezy stále přibývají, velká část z nich není zpracována a rovněž od doby jejich celkového souhrnnějšího zmapování (*Vencl 1978a*) uplynulo mnoho času.

Jelikož si v rámci archeologie paleolitické bádání prošlo od doby vzniku tohoto pojmu v roce 1865 zajímavým a místy poměrně bouřlivým vývojem, a to i z pohledu našeho území (za všechny lze uvést příklady původu tzv. mamutích skládek na Moravě nebo původní diskuzi, kterou vyvolal nález tzv. libeňského listovitého hrotu), promítaly se tyto události určitým způsobem i do východočeské oblasti. I zde je tak možné, ať již čistě v rámci regionu jako takového nebo i v souvislosti a návaznosti na okolní oblasti, řešit problematiku výskytu a datace listovitých hrotů, přítomnosti nejstaršího a starého paleolitu nebo kupříkladu prostorové vlastnosti lokalit datovaných do gravettienu. Východní Čechy jsou tak z pohledu archeologického bádání o paleolitu místem, které si zaslouží pozornost. Tato práce by snad na některé z výše zmíněných otázek mohla odpovědět či alespoň navrhnout odpověď možnou.

Závěrem této kapitoly budiž dodáno, že autor tohoto textu si plně uvědomuje, že víceméně žádný ze zde prezentovaných údajů není jistojistým stoprocentním faktem, který by nebylo možno zpochybnit či vyvrátit. Některé ze starších nálezů se během psaní této práce nepodařilo dohledat (vizte kapitolu *6 Kritika pramenů*)

a rovněž v průběhu tvorby tohoto textu mohlo dojít k nálezům, které budou (či možná již byly) publikovány krátce po dopsání této studie. Všechny tyto faktory mohou jistě přispět k přehodnocení některých autorových závěrů nebo mohou řadu pasáží učinit zastaralými a neaktuálními. I přesto snad bude tento text do budoucna prospěšný alespoň v době psaní aktuálním kompletním seznamem paleolitických lokalit z území východních Čech.

1.1 Cíle práce

Cílem tohoto textu je shromáždit a podat celkový obraz paleolitického osídlení a jednotlivých nálezů z této doby z území východních Čech. Vyjma pozdního paleolitu, který byl pro danou oblast zpracován nedávno (*Čuláková 2009; Moník 2014; vizte podkapitolu 1.2 Chronologické vymezení*) totiž nebyl východočeský paleolitický materiál uceleněji zpracován již delší dobu (naposledy *Vencl 1978a*). Během čtyřiceti let, jež od té doby uplynuly, nálezy z této etapy lidské historie ve zkoumaném regionu přibyly, byť možná ne v astronomickém či ohromujícím množství. Právě potřeba nějakého aktualizovaného seznamu a popisu východočeských paleolitických lokalit a artefaktů se stala prvním impulsem a zvláště pak cílem této práce. Nálezy z Královéhradecka a Pardubicka datované do paleolitu si jistě zasluhují pozornost, která jim minimálně zčásti uniká právě kvůli tomu, že jsou zpracovány pouze částečně anebo vůbec ne.

Vyjma tohoto soupisu nových a staronových lokalit došlo v případě již známých starších nálezů k jejich revizi, která v některých případech (doufejme) změní pohled, kterým se na ně odborná veřejnost dosud dívala. Některé lokality tak je, podle názoru autora této práce, možno označit spíš za pseudolokality, v jiných případech je možné u řady nálezů uvažovat i o jiné dataci, než je ta dosavadní. I výsledky tohoto nového zhodnocení jsou tedy součástí následujícího textu.

Posledním velkým cílem je analýza paleolitických východočeských lokalit, a to z několika pohledů. Jedním z nich je zeměpisná poloha jednotlivých nalezišť, zejména potom u větších, komplexnějších souborů ŠI. Druhým hojně sledovaným faktorem, opět souvisejícím s výrobou ŠI, je potom materiálové složení nástrojů na paleolitických lokalitách na území východních Čech. Na následujících stránkách tak budou sledovány a popsány trendy, které se v případě východočeského paleolitu projevují, ať již je jejich charakter geografický anebo archeologický.

Spojením výsledků ze všech těchto cílů, které jsou v rámci této práce vytčeny, by mělo dojít k charakterizování daného období ve zkoumané oblasti a k vysledování případných podobností či rozdílů oproti ostatním regionům České republiky. Díky popsání vývoje paleolitického bádání v oblasti lze rovněž vysledovat místní specifika, která se těchto nálezů týkají, což by opět mělo pomoci při zařazení zdejších situací do širšího kontextu paleolitických nálezů. Důležitou otázkou totiž je role daného regionu a jeho případné vztahy se zbytkem Čech a/nebo s Moravou. Jelikož se v případě východních Čech jedná víceméně o jedinou oblast, kterou lze použít jako snadnou spojnici mezi Moravou a Čechami, je otázkou, zdali se tu projevují kulturní stopy z obou regionů. Ty byly totiž v některých fázích starší doby kamenné (zejména např. v gravettienu a magdalénieniu) značně rozdílné, přičemž právě tehdy mohly hrát východní Čechy poměrně zajímavou roli.

1.2 Chronologické vymezení

Paleolit neboli starší doba kamenná je nejstarším a nejdelším obdobím v dějinách člověka. Vychází z dnes již tradičního a všeobecně zažitého trojího dělení pravěku na dobu kamennou, bronzovou a železnou, jak ji roku 1836 definoval Dán Christian Jürgensen Thomsen ve svém textu o minulosti Dánska (*Anonym 1836, 57-63*)¹. Na toto dělení později navázal anglický politik a archeolog John Lubbock, který ve svém díle z roku 1865 dobu kamennou rozdělil na starší a mladší fáze, tedy paleolit a neolit² (*Lubbock 1865, 2-3*). Za tak dlouhou dobu existence pojmu paleolit tak logicky došlo k celé řadě drobnějšího členění na jednotlivé kultury, a také samozřejmě k různému posunu v rámci absolutní chronologie.

V rámci této práce je dodržována absolutní i relativní chronologie jednotlivých částí období paleolitu tak, jak je to v našich zemích zpravidla běžné. Jmenovitě se jedná o nejstarší, starý, střední, mladý a pozdní paleolit (*Fridrich 2005; Vencl /ed./ – Fridrich 2007*). Ve smyslu relativní chronologie pokrývá nejstarší paleolit období od počátku kvartéru až po začátek interglaciálu cromer. Starý paleolit pak končí společně s koncem interglaciálu holstein a počátkem rissu (*Fridrich 1997, 10*). Následuje střední paleolit, který pokrývá celý riss, interglaciál eem a starší würm

---

¹ Ačkoli je všeobecně známo, že autorem této chronologie je Ch. J. Thomsen, publikace, ve které s touto revoluční myšlenkou přišel, nenese jeho jméno. Přesto však jejím autorem byl dánský badatel.

² Pro úplnost budiž ještě dodáno, že střední doba kamenná, tedy mezolit, byla vyčleněna již rok později, tj. v roce 1866. Zasloužil se o to irský badatel *H. M. Westropp (1866; 1872, 65)*.

(*Fridrich 1982, 15*). Jeho konec nastává společně s mladší fází würmu a příchodem anatomicky moderního člověka do Evropy doprovázeného zároveň i tzv. „přechodovými kulturami“ a rozvojem čepelové techniky výbory kamenných artefaktů (*Svoboda et al. 2009, 129; Vencl /ed./ – Fridrich 2007, 50-51*). Přelom mladšího a pozdního paleolitu pak nastává společně s posledními výraznými teplotními výkyvy na konci würmu a společně s tímto glaciálem pak končí i období paleolitu jako takového (*Oliva 2016, 105-109; Vencl /ed./ – Fridrich 2007, 104 a 124*). Co do absolutní chronologie je situace v některých ohledech, zejména v rámci nejstaršího a starého paleolitu, komplikována přehodnocováním a předatováním některých českých nálezů. Jelikož se však na území východních Čech nevyskytují (dosud nevyskytly?) nástroje nejstaršího paleolitu, a i staropaleolitických situací je jen málo, lze si vystačit s obvyklou hranicí 750-300/250 tis. let pro paleolit starý. Po něm následuje střední paleolit datovaný do rozmezí přibližně 300/250-45/40 tis., kdy už nastupují populace anatomicky moderních lidí a tedy i mladý paleolit. Ten doznívá zhruba v období okolo 12 000 BC, pak nastává poslední fáze, paleolit pozdní, který trvá až do konce posledního glaciálu, přibližně před dvanácti tisíci lety (srov. *Fridrich 2005, 216 a 261-262; Oliva 2016 27, 105 a 109; Svoboda et al. 2009, 108 a 213; Vencl /ed./ – Fridrich 2007, 12, 50 a 124*). Toto závěrečné období, tedy pozdní paleolit, bylo pro území východních Čech zpracováno nedávno (*Čuláková 2009; Moník 2014*), tím pádem není tato etapa v rámci této práce zahrnuta. Celkově se tak z pohledu absolutních dat veškeré lokality popsané v následujícím textu pohybují v rozsahu přibližně mezi 750 až 12 tisíci lety před současností. Pakliže některá lokalita částečně z tohoto rozptylu vybočuje, je to u ní výslovně zmíněno.

1.3 Geografické vymezení

Území východních Čech je možné blíže definovat a ohraničit několika způsoby. Geografické vymezení tohoto pojmu je totiž proměnlivé, a tím pádem i obtížné (k této problematice více např. *Felcman 2009, 19-24*). Nejjednodušším řešením je ztotožnit tuto oblast s rozsahem současných vyšších územně samosprávných celků v podobě krajů Královéhradeckého a Pardubického, tj. dle ústavního zákona 347/1997 Sb. Toto ohraničení však není zcela přesné, jelikož do

východních Čech je řazeno i několik obcí, které v těchto dvou krajích v současnosti nenáleží.

Pro účely této práce tak bylo použito vymezení dle hranice již staršího nicméně stále existujícího kraje Východočeského, a to na základě definice podle zákona 36/1960 Sb. V následujícím textu je pak pojmem východní Čechy myšlena oblast současných vyšších územně samosprávných celků krajů Královéhradeckého a Pardubického společně s okresem Semily (Liberecký kraj) a okresem Havlíčkův Brod (Kraj Vysočina).

Toto vymezení nebylo určeno náhodou, ale s přihlédnutím zejména k archeologické databázi EXCERPTA³, která pro účely archeologického oddělení Muzea východních Čech v Hradci Králové obsahuje a mapuje všechny archeologické nálezy na území východních Čech právě v tomto geografickém rozsahu. Druhým důvodem pak byla jakási tradičnost tohoto pojetí pojmu východní Čechy mezi regionálními archeology.

---

³ EXCERPTA: rešeršní databáze archeologických nálezů [offline databáze ve formátu MS Access].

2 Přírodní podmínky

Zkoumání přírodního prostředí a podmínek pro období paleolitu ještě stále není, všem novým metodám a technologiím navzdory, snadnou záležitostí. V tomto směru je myšlen převážně, avšak nikoli výlučně, popis vegetace, krátkodobějších klimatických jevů či obecně klima jako takové, a částečně například i skladba fauny. Ačkoli jsou dnešní metody zjišťování informací o těchto jevech mnohem pokročilejší a přesnější a vznikly dokonce i modelové krajiny pro některé fáze paleolitu v některých oblastech (pro pavlovien na Moravě např. *Svoboda 2016, 117-122*), není pochopitelně možné tyto analogie vztahovat automaticky a beze změn, jelikož v současné době jednoduše na Zemi neexistuje krajina zcela identická k té paleolitické, pleistocenní. Zároveň platí, že na našem území jsou geobotanické metody zatím ještě využívány pouze vzácně (*Beneš – Prach 2004, 297*). Je to k velké škodě vzhledem k datům, která tyto metody mohou poskytnout, byť tato data jsou opět lépe použitelná spíše pro mladší období pravěku než paleolit. K tomu se navíc přidává ještě ten fakt, že klima a přírodní podmínky, které během celého pleistocénu oscilovaly v několika významných výkyvech různého řádu, lze takto sledovat zejména na globální úrovni, zatímco lokální rozdílnosti v rámci menších regionů již postihnout zpravidla nejde. Pro poznání přírodních podmínek v paleolitu východních Čech navíc prozatím v podstatě schází dostatečné množství použitelných dat. Až v posledních letech se objevují komplexnější pylové analýzy, které popisují složení fauny a tím přispívají k rozklíčování vývoje klimatu v dané době, v oblasti Broumova a Českého ráje (*Pokorný et al. 2017*), nicméně ty se jednak týkají spíše pozdního paleolitu a mladších období, a také je nelze vztáhnout na celou oblast východních Čech. Z pohledu fauny je možné v dané oblasti prohlásit pouze ten fakt, že zde byla přítomna mamutová fauna odpovídající podmínkám glaciálů, a to na celé řadě míst, ačkoli v archeologickém kontextu jen málokdy (např. Svobodné Dvory, vizte příslušné heslo v kapitole *8 Paleolitické lokality a nálezy ve východních Čechách*).

Tím pádem je v tuto chvíli jedinou cestou, jak se s touto nesnází vypořádat, sledování rozdílností v nynějších klimatických podmínkách a zaměřit se na ty jejich části, které byly pokud možno co nejvíce totožné i v paleolitu (*Šída et al. 2015, 10*). Na veškeré údaje a informace, které se vztahují k této kapitole, je tak třeba nutno

pohlížet s vědomím toho, že se ve své většině jedná o data a fakta pocházející ze současnosti, u kterých je tak otázkou, do jak velké míry je lze interpelovat i na zkoumané období, a zároveň i s jistotou, že tak není možné činit v plném rozsahu. Jinými slovy se jedná pouze o analogie a je k nim nutno tak přistupovat a na tomto základě je i hodnotit.

2.1 Geomorfologie

Východní Čechy jsou oblastí, jejíž centrální část je tvořena Orlickou a zejména pak Východočeskou tabulí. Ta na západním okraji regionu přechází do tabule Středolabské. Severní část východních Čech se rozprostírá na Jičínské pahorkatině a Krkonošském podhůří. Hranici zde pak představuje pohoří Krkonoše. Na jihu se nacházejí Železné hory a Hornosázavská pahorkatina. Východ je tvořen Svitavskou a Podorlickou pahorkatinou, přičemž hranici tvoří Orlické hory a Boskovická brázda (*Jančák – Hrnčiarová – Mackovčín 2009, 66-67*).

Z hlediska vyšších geomorfologických celků celý region východních Čech spadá do provincie označované jako Česká vysočina. Ta může být dále rozčleněna do většího množství takzvaných soustav a podsoustav. Na severu a východě jde o soustavu Krkonoško-jesenickou, přičemž do východních Čech zasahují její podsoustavy označované jako Krkonošská a Orlická. Jižní část je tvořena Českomoravskou soustavou a jejími podsoustavami zvanými Českomoravská a Brněnská vrchovina. Největší část východních Čech se však rozprostírá v soustavě, jejíž název je Česká tabule. Z ní jsou ve zkoumaném regionu zastoupeny všechny tři její podsoustavy, tedy Severo-, Středo- i Východočeská tabule, nicméně Středočeská se nachází na samotné západní periferii (*Demek – Mackovčín /eds./ 2006, 533; Kolejka – Mackovčín – Pálenský 2009, 122-123*). Toto členění je do jisté míry relativně nové a nemusí tak v některých částech regionu přesně odpovídat dělení dřívějšímu (*Demek et al. 1965*), které je stále hojně používané.

Z pohledu hydrologie náleží takřka celé území východních Čech do úmoří Severního moře, pouze malá část tohoto regionu potom i do úmoří moře Baltského (*Kolejka – Mackovčín – Pálenský 2009, 126-127*). Řekou, která je pro oblast nejdůležitější, je bezesporu Labe. Dalšími velkými řekami, kolem kterých se mohlo v minulosti koncentrovat pravěké osídlení, jsou zejména Orlice, Cidlina, Úpa, Loučná a na jižní hranici regionu také Sázava. Dlužno však podotknout, že všechny

z těchto toků mají v současnosti svůj průběh regulovaný. Tvar průběhu krajinou tak zdaleka neodpovídá jejich rozložení v paleolitu.

2.2 Geologická situace

Většina oblasti je tvořena sedimentárními tabulemi se silně tektonicky porušenými okraji a pak také pahorkatinami České vysočiny, které se nacházejí v oblasti tektonicky a erozně porušené paleogenní paroviny a exhumované předkřídové paroviny (Stehlík *et al.* 1965).

Geologicky východní Čechy tvoří převážně slínovce, spongolity, prachovce a pískovce křídového stáří. O něco málo méně jsou přítomny permské arkózové slepence, pískovce, jílovce a prachovce, případně ještě křídové jílovce. Střední část regionu, tedy zhruba okolí Hradce Králové, se nachází na křídových pískovcích, pískových slepencích a jílovcích. Broumovský výběžek je tvořen ještě útvary karbonského stáří, z čehož lze jmenovat především arkózy, podřadné slepence a aleuropelity, a také permskými ignimbrity. Jiné komponenty jsou zde zastoupeny v mnohem menším množství. Celkově tak lze oblast geologicky označit za převážně permskou a křídovou (Čepek */red./* 1990; Kolečka – Mackovčín – Pálenský 2009, 106-109; Svoboda */red./* 1990a, b; Tásler – Prouza 1980).

Pro úplnost lze ještě zmínit, že kvartérní pokryv regionu tvoří ve své většině hlavně spraše a fluviální sedimenty svrchního pleistocénu (Kolečka – Mackovčín – Pálenský 2009, 110-111). Tento fakt však pro účely této práce není nijak zvlášť podstatný.

2.3 Klima

Jak již bylo řečeno v úvodu této kapitoly, bádání o přírodních podmínkách v paleolitu na našem území má stále ještě celou řadu problémů. V této a následující podkapitole tak není přinášeno přímé srovnávání s pleistocenními reáliemi, ale namísto toho jsou hodnoceny současné klimatické jevy obecné platnosti. Díky tomu je pak možné pozorovat i regionální rozdíly, které tak mohly být patrné i v minulosti.

Důležité je si uvědomit, že východní Čechy, potažmo střední Evropa jako taková, leží v místech, kde se i v současnosti střetávají klimatické vlivy ze severu, jihu, východu i západu (Ložek 1973, 42-43). V podstatě celé území republiky se nachází v tzv. periglaciální oblasti, což znamená, že ačkoliv je zásah ledovce doložen

jen na několika málo místech, přesto se zde (nejenom) klimaticky výrazně projevoval (Kovanda 2011, 367). Právě díky tomu je zdejší klima výrazně proměnlivé a tak i obtížněji rekonstruovatelné.

Ve velmi obecné rovině je možné současné klima východních Čech označit jako mírně suché až mírně vlhké (střední a jižní část), případně vlhké (severní část) klima rovin a pahorkatin s mírnými zimami, a pouze velice ojedinělými výraznými klimatickými výkyvy (Kolejka – Mackovčín – Pálenský 2009, 104-105; Mikyška et al. 1969).

Nynější průměrná roční teplota se ve střední části východních Čech, tedy v okolí Hradce Králové a Pardubic, pohybuje mezi 7 a 8 °C. Směrem na sever, jih a západ, tj. do oblastí s vyšší nadmořskou výškou, teplota přirozeně klesá, a to v některých místech až na rozmezí 4-5 °C. Centrální část tak je možné označit jako teplou, přičemž ve směru severním, jižním a východním dochází ke změně a lze hovořit o oblastech mírně teplých, na periferiích potom i chladných či dokonce velmi chladných (Kolejka – Mackovčín – Pálenský 2009, 100 a 104-105).

Průměrné roční úhrnné množství srážek se v rámci regionu, zcela logicky, odlišuje podobně jako průměrná roční teplota. V centrální oblasti dosahuje hodnot přibližně 500-600 mm, přičemž směrem na sever a jih se toto číslo zvedá na zhruba 600-700 mm a východně, směrem k Jeseníkům, ještě výrazněji, až na 1 000 mm za rok (Kolejka – Mackovčín – Pálenský 2009, 101).

Vzhledem k tomu, že jsou zde uvedeny pouze nynější hodnoty a údaje o klimatu, nelze je zcela pochopitelně vztahovat na období paleolitu, kdy se klima od dnešního výrazně odlišovalo. Pokud jsou však současná data brána relativně a nikoli absolutně, je teoreticky možné porovnávat jednotlivé části východních Čech mezi sebou. O střední části regionu, tedy v místech dnešního Hradce Králové a Pardubic, je tak možné říci, že je teplejší a sušší, přičemž směrem na sever, jih a východ se tento stav mění, a to v některých ohledech poměrně výrazně. Je velice pravděpodobné, že tento jev lze v relativní rovině vztáhnout i na období lovců a sběračů.

Obecně vzato je nicméně pro období pleistocénu odhadováno, že v teplých obdobích byla průměrná roční teplota přibližně o 2 až 3 °C vyšší, zatímco pro vrcholný glaciál je uvažováno o vysoce výrazném poklesu o 11-13 °C (Ložek 1973, 45). Některé odhady, zejména co se týká posledního glaciálu, jdou sice ještě dále, nicméně mnohem důležitější než průměrná teplota byl vlastní klimatický chod, který

vykazoval výrazné teplotní rozdíly mezi létem a zimou. Hlavním znakem tehdejšího klimatu pak byla jeho značná nestabilita (Pokorný 2011, 102-103).

2.4 Geobotanika

Starší literatura (např. Nožička 1957, 25) předpokládala na celém našem území pro období posledního glaciálu (a alespoň částečně to bylo vztahováno i na předcházející zalednění) víceméně bezlesou krajinu s občasným porostem v podobě nízkých vrb a bříz. Předpokládal se rovněž výskyt borovice, smrku a snad i dubu. Pouze pro některé, teplejší oblasti bylo uvažováno o výskytu náročnějších dřevin, které zde rostly v interglaciálech. Tento pohled je v současnosti již alespoň částečně odlišný (např. Pokorný 2011, 150; Svoboda et al. 2009, 48-51), byť poslední glaciál je z tohoto hlediska stále ještě poměrně obtížně uchopitelný, o celém pleistocénu pak nemluvě.

Současná geobotanika ukazuje, že východní Čechy jsou územím, na němž se v současnosti nacházejí zejména dubo-habrové háje (*Carpinion betuli*), zvláště pak černýšové (*Melampyro nemorosi-Carpinetum*). Menšího zastoupení dosahují luhy a olšiny (*Alno-Padion*, *Alnetea glutinosae*, *Salicetea purpureae*) a bikové bučiny (*Luzuo-Fagino*). Uvést lze ještě bučiny květnaté (*Eu-Fagion*), které se vyskytují v oblasti Náchoda a jeho okolí (Kolejka – Mackovčín – Pálenský 2009, 142-143; Mikyška et al. 1969). Je však nutné zmínit, že současný výskyt vegetace je pouze a čistě ilustrativní a je uveden spíše pro úplnost textu a přehled přírodních podmínek v oblasti východních Čech. V žádném případě není možné tyto údaje jakýmkoli způsobem přenášet do období paleolitu.

Opět je možné alespoň v obecné rovině něco o porostu v průběhu pleistocénu říci. Velmi hrubě vzato, docházelo ve chladných obdobích k vytváření ostrůvků nenáročných, zejména pak jehličnatých, lesů. Ty byly vlastně jakýmsi doplňkem volných nezalesněných ploch, na nichž rostly převážně nenáročné byliny (Pokorný 2011, 104). Oproti tomu v teplých interglaciálech se výrazně šířily náročné teplomilné listnaté stromy, přičemž volné plochy více či méně zanikaly (Ložek 1973, 236-237). Pro poslední glaciál je pak uvažováno, že nejpříznivější podmínky představovalo blízké okolí vodních toků. Právě zde totiž, dle dostupných analogií, chyběl tzv. permafrost, a tudíž zde podmínky vhodné k životu mohly nacházet o něco

náročnější dřeviny. Takovéto situace jsou poměrně spolehlivě doloženy pro gravettien na Moravě (*Pokorný 2011, 105 a 142-143*).

3 Zdroje kamenných surovin v paleolitu východních Čech

V průběhu starší doby kamenné bylo na území zkoumaného regionu východních Čech využíváno široké množství surovin pro výrobu štípané industrie. Kamenné suroviny je obecně možné rozdělit na zdroje víceméně lokální, tj. pocházející přímo z (v tomto případě) východočeské oblasti či jejího těsného okolí, a importované z větších vzdáleností (*obr. 31*).

Níže uvedený soupis je pouze krátkým a stručným popisem jednotlivých surovin, které se v paleolitu východních Čech vyskytují. Autor tohoto textu nemá v tomto směru žádné odborné vzdělání, které by jej opravňovalo k jakýmkoli komentářům na toto téma. Při psaní této práce tak bylo vycházeno zejména ze studií *A. Přichystala* (2004; 2009; 2013), které byly v případě nutnosti doplněna dílčími údaji, jež je možné vztáhnout k východočeskému regionu. Pro bližší a detailnější popis jednotlivých druhů surovin, jejich vzniku apod. tak lze odkázat na příslušnou citovanou literaturu.

3.1 Silicity

Jedná se o jednu z nejhojněji zastoupených skupin surovin pro celou dobu kamennou na našem území. Jde o rozsáhlou skupinu zahrnující pod sebe mj. tzv. pazourek (respektive silicit glacienních sedimentů), spongolit nebo radiolarit (*Přichystal 2004, 6*).

Silicit glacienních sedimentů – lidově zvaný pazourek. Jedná se o jednu z nejtypičtějších surovin v paleolitu (nejen) východních Čech. Na území současné České republiky se v omezené míře tato surovina dostala působením ledovce až do oblasti severních Čech (*Mateiciucová 2008, 47*). V základu lze odlišit dva typy, a to buď tzv. dánský nebo maastrichtský (baltský) silicit/pazourek, nicméně vlastní názvosloví je v tomto ohledu poněkud nejednotné (k problematice vizte *Přichystal 2009, 45-47; 2013, 51*). Ačkoli obecně vzato na některých exemplářích lze nalézt mikroskopické stopy po „sunutí“ suroviny kontinentálním ledovcem až na naše území, je zpravidla velice těžké určit, kde přesně byla získána surovina pro výrobu konkrétního artefaktu (*Moník 2014, 217-218; Přichystal 2004, 12-13; Šída 2001, 67*). Jsou-li pomínuty nynější hranice států, lze pro některé mikroregiony

východních Čech tuto surovinu považovat takřka za domácí. Takovou oblastí je zejména okolí současné Dobrušky (Čuláková 2015, 150).

Spongolit/rohovec typu Ústí nad Orlicí – ačkoli jde o surovinu typickou spíše pro pozdní paleolit a zejména mezolit východních Čech (Čuláková 2015, 138-139; Moník 2014, 222), objevuje se i v předešlém období. Tento materiál poprvé rozeznal a samostatně vyčlenil K. Žebera v kolekci z lokality Zářecká Lhota. Jako další místa jejího přirozeného výskytu jsou pak uvažovány oblasti v okolí Dobrušky, Chrudimi a Jaroměře (Přichystal 2009, 59; 2013, 64-65). Detailněji ji do východočeského pravěku zapracoval S. Vencl (1990b, 235), který tuto surovinu považoval za méně kvalitní a nepříliš vhodnou ke štípání. Jak ale pro mezolitické lokality ve východních Čechách zjistila a experimentálně ověřila K. Čuláková (2015, 139-141), je-li surovina zahřána a následně pomalu vychladne, tyto vlastnosti se změní a materiál je pak mnohem lépe štípatelný.

Radiolarit – jedna ze surovin pocházející bezesporu ze vzdálenějších výchozů. Podobně jako spongolit typu Ústí nad Orlicí, je i radiolarit na území východních Čech spjatý spíše s pozdním paleolitem a mezolitem a dále pak ještě se zemědělským pravěkem (Čuláková 2015, 149-150). Obecně se uvažuje o původu maďarském (tzv. typ Szentgál), rakouském nebo z oblasti pomezí České republiky a Slovenska (Čuláková 2015, 149-150; Mateiciucová 2008, 48-50; Moník 2014, 221-222). Konkrétně radiolarity Szentgálského typu jsou odborné veřejnosti známé od roku 1982, přičemž těžištěm jejich využívání byl až zemědělský pravěk, konkrétně lengyelská kultura (Přichystal 2013, 129-130).

3.2 Minerály SiO₂

Rozsáhlá skupina minerálů, která vzniká coby výplň dutin vyvřelých anebo metamorfovaných hornin (Přichystal 2004, 13).

Křemen – z pohledu geologie se jedná o jeden z nejrozšířenějších možných zdrojů suroviny vůbec, nicméně jeho využívání v paleolitu se týká spíše jeho starších fází (Přichystal 2004, 13; 2009, 120; 2013, 136). Vyskytují se však pravidelně, byť v malém zastoupení, až do závěru paleolitu a i v období následujících (Moník 2014,

229). Je rovněž pravdou, že velká část nálezů z tohoto materiálu spadá spíše do kategorie pseudoartefaktů.

Křišťál – další surovina původem z České republiky. Jedná se o tzv. polodrahokam, který byl pro výrobu kamenné štípané industrie používán již od středního paleolitu. Ve východních Čechách jako takový není v paleolitu příliš častým, nicméně např. na Moravě je hojně využíván v magdalénieniu (*Oliva 2016, 98*). Od pozdního paleolitu a mezolitu se pak jeho zastoupení ve východních Čechách navyšuje (*Pajerová 2011a, 34-35*), byť nikdy nejde o dominantní surovinu (*Čuláková 2015, 146*). Coby zdroj tohoto materiálu sloužila oblast Českomoravské vysočiny (*Přichystal 2004, 14*).

Opál – častější spíše v jižních Čechách (*Čuláková 2015, 148; Moník 2014, 228*), nicméně i ve zde prezentovaném regionu se v malé míře vyskytuje. Jedná se opět o víceméně místní surovinu pocházející pravděpodobně z oblasti Podkrkonošské pánve (*Šída 2005, 13*).

Jaspis – směs chalcedonu, opálu a křemene, která se přirozeně vyskytuje v okolí východočeského Kozákova (*Čuláková 2015, 143; Přichystal 2004, 14; Šída 2001, 66-67*). Opět tak jde o surovinu lokální. Jako materiál pro výrobu ŠI byly tyto jaspisy používány zejména v tzv. pohárových kulturách na konci eneolitu (*Přichystal 2013, 147*).

Chalcedon – výsledný produkt zvětrávání metabazitů se vyskytuje převážně v jižních Čechách (*Moník 2014, 229*), nicméně jeho dalším místem přirozeného výskytu jsou právě východní Čechy či jejich velice blízké okolí (*Šída 2005, 12*).

3.3 Klastické křemičité horniny

Jedná se o různě velké zaoblené úlomky zrn křemene. Jediným zástupcem této skupiny, který je přítomen ve východočeském materiálu, jsou obecně křemence. Ty vznikají zpevněním výše uvedeného materiálu křemičitým tmelem (*Přichystal 2004, 16*). Ačkoli jeho konkrétní výchozy pro východní Čechy nejsou u jednotlivých lokalit známy, dá se opět obecně předpokládat, že byly využívány

místní zdroje (*Šída 2005, 12*). Využívány byly nejvíce ve starším a středním paleolitu a později v neolitu (*Čuláková 2015, 145; Mateiciucová 2008, 53-56*).

3.4 Porcelanity

Materiál vzniklý přeměnou vápnatých jílovců (nicméně přesná definice je stále ještě neukotvena, k problematice vizte *Přichystal 2009, 160*) pochází v případě východních Čech z oblasti Kunětické hory na Pardubicku (*Přichystal 2004, 19*). Surovina odsud byla k výrobě kamenných nástrojů využívána po celý paleolit a i v následujících obdobích až po závěr doby bronzové (*Přichystal 2013, 182; Vokolek – Vencl 1961*).

4 Dějiny bádání

Na rozdíl od některých jiných oblastí a regionů nejsou východočeské paleolitické nálezy spjaty s několika málo významnými badateli, kteří by se na výzkum tohoto období přímo specializovali. Pochopitelně se některá jména v souvislosti se starší dobou kamennou v daném regionu objevují častěji, nicméně tento fakt je dán spíše tím, že tito archeologové jednoduše více působili v místech, kde byly paleolitické nálezy nacházeny častěji, přičemž tento stav v určitém měřítku platí dodnes. Jako zástupný příklad v tomto ohledu mohou posloužit nálezy v místních cihelnách, odkud pochází poměrně velké množství archeologického a také zooarcheologického materiálu obecně. Vzhledem k charakteru prací, které s cihelnami souvisí, je tak jen logické, že v těchto areálech byly nalézány i artefakty a pozůstatky fauny spadající právě do paleolitu. Jelikož se cihelny zároveň kumulovaly pouze v některých oblastech, byl tím pádem místní materiál, alespoň v počátečních fázích, zkoumán jen několika málo badateli.

Jiným důvodem tohoto jevu je ten fakt, že již od svého vzniku v roce 1880 sloužilo muzeum v Hradci Králové (nynější Muzeum východních Čech v Hradci Králové) jako hlavní, centrální a do určité míry i jediná instituce, která v regionu cíleně shromažďovala a zpracovávala archeologické nálezy. Z toho důvodu byla velká část předmětů, zejména těch, které byly objeveny do první poloviny minulého století, zpracovávána a publikována jen několika málo odborníky, a to těmi, kteří v instituci přímo pracovali anebo s ní udržovali styky.

Z tohoto důvodu se zde uvedený text omezí pouze na ty badatele, kteří se buď zasloužili o výzkum těch nejvýznamnějších východočeských paleolitických lokalit či ve větším množství zkoumaly paleolitické lokality v daném regionu obecně. Rovněž zde tedy z tohoto důvodu budou představeny pouze některé paleolitické lokality, které ze zde popisované oblasti pocházejí a zároveň ve stručnosti i vývoj paleolitického bádání ve východních Čechách. Způsob objevení, metodika výzkumu a dějiny bádání k vlastním lokalitám jsou pak součástí katalogu lokalit (vizte kapitulu *8 Paleolitické lokality a nálezy ve východních Čechách*).

4.1 Nejstarší nálezy (do roku 1950)

První známé a potvrzené objevy paleolitických artefaktů v oblasti, kterou popisuje tato práce, byly nalézány v poslední čtvrtině 19. století a ve své většině jde spíše o náhodné a ojedinělé nálezy. Větší a ucelenější soubory z tohoto období pocházejí převážně z již zmíněných cihelen, popřípadě pískoven. Celkově však z doby okolo přelomu 19. a 20. století nepochází z východních Čech žádné zvláště velké množství paleolitického materiálu a vyjma lokality Svobodné Dvory (vizte níže) se ani nedá hovořit o nějakém cíleném odkryvu zaměřeném na starší dobu kamennou.

Pravděpodobně co do data objevení nejstarší doložené paleolitické nálezy pocházející z východních Čech jsou objevy soudního úředníka Mořice Lüssnera (1836-1886) a významného přírodovědce Antonína Friče (1832-1913) na lokalitě Chrudim-Pumberky (svého času Pumberk u Chrudimi) z let 1858 (*Lüssner 1859, 45*) a 1876 (*Frič 1876, 27*). V prvním případě byl objeven pazourkový artefakt, pravděpodobně čepel. Jeho příslušnost k paleolitu je však nejistá, ačkoli o ní bývá někdy nepřímou uvažováno (*Sklenář 2008, 11*). A. Frič byl již úspěšnější, našel zde údajně „... nože z nehlazeného křesacího kamene.“ (*Frič 1876, 27*), což by s největší pravděpodobností mohl být SGS, nicméně J. Skutil (1952, 37) jako materiál pro lokalitu uvádí jaspis. Teoreticky by se tak mohlo jednat o mladopaleolitické čepele, byť popis je v tomto ohledu nedetailní a vlastní artefakty se do dnešního dne nedochovaly a jejich osud není znám.

O něco mladší, konkrétně pocházející z Horního Lochova z let 1883 a 1887, jsou nálezy spjaté s dvojicí jmen, která jsou pro východočeskou archeologii důležitá. Právě v roce 1883 se totiž od dělníků těžících písek v již zmíněné obci dostalo několik koňských zubů k Ludvíku Šnajdrovi (1839-1913), který byl správcem cukrovaru a taktéž konzervátorem v Jičíně. Rovněž bývá někdy (*Sklenář 2008, 20-21*) považován za jednoho z nejlepších terénních badatelů zaměřených na paleolit v té době v Čechách. Šnajdr se na místo nálezu vypravil a podařilo se mu do budoucna dělníky přesvědčit, aby veškeré podobné nálezy nosili jemu (*Šnajdr 1883*). O něco později část zvířecích kostí (jelikož žádné kamenné artefakty se k němu nedostaly) ukázal druhé významné osobě, archeologovi a geologovi J. N. Woldřichovi (1834-1906), který na nich rozpoznal stopy vzniklé lidskou činností (*Woldřich 1888, 613*), přičemž toto jeho podezření bylo později potvrzeno (*Šída 2009, 92-93*).

Oba výše uvedení badatelé, tedy L. Šnajdr i J. N. Woldřich, byli spjatí i s posledním velkým paleolitickým objeven 19. století ve východních Čechách: lokalitou Svobodné Dvory. Toto místo úlovku mamuta datované do gravettienu bylo objeveno při těžbě hlíny v místní cihelně v roce 1899 a L. Šnajdr tam docházel i poté, díky čemuž učinil další zajímavé objevy i v pozdějších letech (*Domečka – Šnajdr 1903, 533-537; Šnajdr 1909, 63-64*). Mamutí kosti, ale i pozůstatky dalších zvířat z vedlejších cihelen, které toho času ve Svobodných Dvorech byly, několikrát prozkoumal právě J. N. Woldřich (1899). Zejména na dobové publikaci všech informací z té doby se podílel Ludvík Domečka (1861-1937), tehdejší správce hradeckého muzea a jedna z nejvýznamnějších osobností východočeské archeologie vůbec. Ačkoli se tedy přímo na výzkumu lokality velkou měrou nepodílel, pochází právě z jeho pera velká část článků a textů, které nálezy popisují (např. *Domečka 1899; 1925; Domečka – Šnajdr 1903*).

Další významnější paleolitické objevy byly v regionu učiněny až krátce před 2. světovou válkou, konkrétně v roce 1936. V létě tohoto roku totiž Lumír Jisl (1921-1969), objevil na katastru Bělé u Turnova jeskyni do té doby neznámou, která dnes nese objevitelovo jméno. Na archeologický výzkum si ale Jislova jeskyně musela počkat až do roku 1942 (*Jisl 1946*). Výzkum zaměřený přímo na (střední) paleolit pak proběhl pod společným vedením L. Jisla a Františka Proška (1922-1958) ještě později, v roce 1947 (*Filip 1947*). Oba dva se tak zapsali objevem a výzkumem této důležité východočeské lokality datované do středního paleolitu, neboť až do současnosti jde co do počtu artefaktů o největší středopaleolitický soubor na území východních Čech.

4.2 Cílená prospekce druhé poloviny 20. století (1950-2000)

V průběhu druhé poloviny minulého století došlo postupně ve východních Čechách k velkému rozmachu tzv. povrchové prospekce. Nelze pochopitelně tvrdit, že by předválečná archeologie tuto metodu neznala či nepoužívala, nicméně jak je uvedeno výše, většinu výraznějších paleolitických nálezů a souborů z té doby představují spíše náhodné objevy než cílené povrchové sběry.

Právě díky tomuto způsobu archeologického výzkumu byla zachycena lokalita Libín. První sběry zde proběhly již roku 1948 a postupně pokračovaly až po rok 1973. Za toto období zde působilo větší množství archeologů, zejména pak Karel

Žebera (1911-1986) a Slavomil Vencl (*1936). Lokalita jako taková poskytla jednu z největších východočeských kolekcí datovaných do gravettienu – více než 50 artefaktů (Vencl 1964c; Vencl 1978a, 19-20).

V 50. a 60. letech pak povrchová prospekce probíhala s největší intenzitou v oblasti kolem Dobrušky a Náchoda, a to díky činnosti amatérského archeologa Jana Klena (1907-1983). Během svého dlouholetého působení, které započal již před válkou, shromáždil ohromné množství nálezů z celého pravěku právě v okolí Dobrušky. Své počáteční zkušenosti získal ještě ve spolupráci s již zmíněným Ludvíkem Domečkou, později působil ve spojení se S. Venclem. Díky němu byl získán další velký východočeský soubor štípané industrie, který je možné datovat do mladého paleolitu, konkrétně magdalénienu. Jedná se o materiál z Náchoda, poloha „Sádky“ (Vencl 1964b; Vencl 1978a, 21-22). Hlavním působištěm J. Klena však byla přímo Dobruška a její blízké okolí. Z různých poloh dnes ležících na katastru města nasbíral za dlouhou dobu svých povrchových sběrů velké množství mladopaleolitických artefaktů (Vencl 1982), jejichž část daroval místnímu muzeu. Ačkoli v rámci své činnosti schraňoval i předměty, jejichž arteficialita je buď pochybná, nebo dokonce zcela vyloučená (jedná se především o „artefakty“ pocházející údajně ze starého a počátku středního paleolitu), jde bezesporu o výraznou osobnost východočeské (amatérské) archeologie, která by neměla být přehlížena a opomíjena.

Amatérským badatelem obdobného rázu byl i Jaroslav Černohouz, původním povoláním učitel z Bělé u Turnova. Působil po 2. světové válce právě v této oblasti a podobně jako výše jmenovaný J. Klen během svého života získal značné množství materiálu, pro který navrhl kulturní označení paradisien dle Českého ráje (Černohouz 1953). Ačkoli, a zde je opět patrna podobnost s amatérským archeologem z Dobrušky, se v jeho sbírce vyskytovaly i čiré přírodniny, podařilo se mu objevit několik zajímavých středopaleolitických artefaktů, zvláště pak z lokality Chloumecko (Svoboda 1980, 284).

Již v souvislosti s lokalitou Libín krátce zmíněný archeolog S. Vencl (*1936), v současnosti emeritní pracovník Archeologického ústavu v Praze, je další důležitou postavou paleolitického bádání (nejen) ve východních Čechách. Kromě výzkumů celé řady už uvedených lokalit spadajících do starší doby kamenné (namátkou tedy např. Libín, Náchod či Dobruška) a také publikace velkého množství prací, které se týkají paleolitu obecně (za všechny lze uvést např. Vencl /ed./ – Fridrich 2007), je

rovněž autorem prozatím jediné ucelené publikace, která se komplexně zabývá východočeským paleolitem (*Vencl 1978a*).

Přibližně od poloviny 90. let až do současnosti pak došlo k dalším rozsáhlým povrchovým prospekčním, byť ne cíleně primárně za účelem bádání pouze o paleolitu, které přinesly hojné množství archeologického materiálu. Tyto akce, probíhající především v oblasti Boskovické brázdy, tedy na jihovýchodě východních Čech, jsou zásluhou Davida Vícha (*1971), nynějšího správce archeologické sbírky v muzeu ve Vysokém Mýtě. Ačkoli největší množství jeho nálezů z období paleolitu spadá až do jeho závěru, tedy do pozdního paleolitu, který je mimo rámec záběru této práce, je přesto důležité tohoto badatele uvést. Díky této jeho činnosti bylo objeveno velké množství nových lokalit nebo potvrzena přítomnost paleolitu na již v minulosti zkoumaných místech. Za všechny lze uvést alespoň velký soubor štípané industrie z Bohuňovic, kde se nachází artefakty pokrývající období snad již od středního až po pozdní paleolit (*Moník – Vích 2014*).

4.3 Aktuální bádání o paleolitu ve východních Čechách (od roku 2000)

V současné době cílený výzkum paleolitických lokalit ve východních Čechách probíhá spíše sporadicky. Povrchovou prospekci zde stále provádí D. Vích, byť jeho činnost, jak již bylo řečeno, není zaměřená čistě na starší dobu kamennou. Původní východočeské cihelny a pískovny jsou již ve své většině v současnosti uzavřeny a neprobíhá v nich těžba. Ačkoli sice nálezy paleolitické štípané industrie stále přibývají, jedná se spíše o výsledek náhodných objevů během terénní prospekce či záchranných archeologických výzkumů, anebo šťastné nálezy jednotlivců. Jedním z badatelů, kteří ve 21. století provádějí povrchovou prospekci, z níž pocházejí i paleolitické nálezy, je Ondřej Vašata (*1980), historik v trutnovském muzeu. Během posledních let shromáždil několik desítek převážně mladopaleolitických nálezů z okolí Trutnova, které prozatím nebyly odborně publikovány.

Jedním z menšího počtu badatelů, kteří (nejenom) ve východních Čechách zkoumají období lovců a sběračů, je Petr Šída (*1976), v současnosti pracovník Archeologického ústavu AV ČR v Brně. Kromě revizního zhodnocení některých starších nálezů z regionu, například Jislovy jeskyně (*Šída 2005*), zpracoval i situace nové (např. *Šída 2006*). Taktéž je autorem publikace, která souhrnně představuje lokality datované do gravettienu z celých Čech (*Šída /ed./ 2009*), ve které tedy

shromáždil a zpracoval i nálezy východočeské. Kromě toho se systematicky věnuje výzkumu mezolitických lokalit v oblasti Českého ráje (např. *Prostředník – Šída 2010; Šída – Prostředník – Pokorný 2014; Šída et al. 2014*).

Pro úplnost je jistě záhodno zmínit ještě jednu badatelku, která se velkou mírou podílí na poznání lovecko-sběračských kultur ve východních Čechách, a to Katarínu Čulákovou (*1985), archeoložku Archeologického ústavu v Praze. Ačkoli její výzkum je zaměřený na pozdní paleolit a mezolit, počítá se i ona do poměrně úzkého množství současných badatelů, kteří v tomto regionu působí a zabývají se tímto obdobím. Jak již ale bylo řečeno, v jejím případě jde skutečně o archeologické doklady související až se závěrem paleolitu a mezolitem (*Čuláková 2009; 2010; 2015*).

Na úplný závěr lze zmínit ještě velké terénní zásahy, k nimž v oblasti, kterou popisuje tato práce, dochází v souvislosti s výstavbou dálnice D11. I když již archeologicky zkoumané úseky (nejnověji *Hejhal – Novák 2016*) prozatím přinesly pouze ojedinělé nálezy, které by bylo možné datovat do paleolitu, dá se v rámci dalších úseků očekávat, že situací přibude. To se samozřejmě týká zejména míst, kde stavba postupuje přes již známé lokality či v jejich těsné blízkosti (například královéhradeckou částí Svobodné Dvory). Zároveň však pochopitelně může dojít (a s velkou pravděpodobností nejspíše i dojde) k objevení lokalit nových, a to v těch částech krajiny, kde v rámci budování stavebně komplikovanějších situací (jako jsou třeba nadjezdy či mosty) bude nutné uchýlit se k hlubšímu zásahu do země, než většinou stavba vyžaduje.

4.4 Zpracování paleolitu východních Čech v odborné literatuře

I když za dobu existence české archeologie vzniklo velké množství publikací popisujících určité části archeologické minulosti, a tedy i paleolitu, a zároveň existuje několik odborných prací týkajících se archeologie východních Čech, bylo téma východočeského paleolitu komplexně zpracováno pouze jednou. Jedná se o již několikrát zmíněnou publikaci *S. Vencla (1978a)* s názvem *Stopy nejstarší lidské práce ve východních Čechách*. Tato kniha obsahuje všechny známé (ať již fyzicky či pouze na základě literatury) nálezy spadající do paleolitu a mezolitu nalezené ve východních Čechách až do doby svého vydání v roce 1978. Vyjma této publikace nebylo téma starší doby kamenné v tomto regionu celkově zpracováno. Značné

množství informací o této problematice však lze nalézt v několika jiných monografiích, které se ale jinak primárně tohoto tématu netýkají. Tyto zdroje lze v podstatě rozdělit do dvou velkých skupin: jednak jde o knihy zabývající se obdobím paleolitu na území Čech, v nichž jsou vždy uvedeny alespoň některé významnější lokality východočeské. Druhou možností jsou naproti tomu díla představující sice čistě tento region, avšak týkající se buďto celého období pravěku nebo ještě i delších časových úseků. Zde je zase určitá část vyhrazena právě nálezům paleolitickým.

Do první z obou skupin patří víceméně všechny velké syntézy týkající se českého paleolitu. Jako (co do data vydání) první lze uvést první díl *Pravěku země české* od *Albína Stockého* (1926), kde je možné nalézt, vyjma obecného souhrnu faktů o paleolitu na našem území obecně, i soupis tehdy známých paleolitických lokalit s krátkými popisky a další, rozšiřující literaturou. Nezmínit nelze ani první monografii věnovanou čistě paleolitickým nálezům na území Čech, tedy *Přehled českého paleolitika a mesolitika*, jehož autorem je *Josef Skutil* (1952). Zde se opět nachází katalog všech tehdy známých paleolitických lokalit z Čech, přičemž každá lokalita je zde popsána pomocí jednoduchého kódu. Pravou syntézou českého (tehdy ještě československého) paleolitu v moderním slova smyslu však byla až o něco mladší publikace *Karla Žebery* nesoucí název *Československo ve starší době kamenné* (1958). *Radomír Pleiner* a *Alena Rybová* byli vedoucími týmu, který v *Pravěkých dějinách Čech* (1978) poprvé celkově zpracoval celou tuto dlouhou epochu, a tedy i paleolit. Je však nutné zmínit, že východočeské nálezy jsou zde zmíněny jen velice sporadicky a jedná se tedy spíše o zdroj informací o paleolitu jako takovém. O takřka třicet let mladší druhý díl *Archeologie pravěkých Čech* věnovaný paleolitu a mezolitu, který připravili *S. Vencl* a *Jan Fridrich* (2007), je v tomto ohledu velice podobný, byť lokality z východních Čech jsou zde zastoupeny přeci jen častěji. Jako poslední lze na tomto místě uvést ještě publikaci věnovanou nikoli celému paleolitu, ale pouze kultuře „lovců mamutů“ – gravettienu. Jedná se o *The Gravettian of Bohemia* od kolektivu vedeného *Petrem Šídou* (2009). Ačkoli se nezaměřuje na region východních Čech jako takový, je zde obsažen celkový soupis všech gravettských lokalit, které byly k roku vydání známy. Rovněž některé z těchto lokalit, například Svobodné Dvory, jsou v textu rozebrány a zpracovány podrobněji. Ačkoli se některé z výše uvedených publikací zabývají oblastí východních Čech podrobněji než jiné, žádná z nich v současné době neposkytuje aktuální soupis

zdejších paleolitických lokalit. Výjimku v rámci jedné kultury představuje pouze nejnovější z nich, *The Gravettian of Bohemia*.

V rámci skupiny publikací, které se dotýkají archeologických nálezů z východních Čech jako celku a zároveň je v nich zastoupen i paleolit, je rozhodně nutné zmínit práci již jmenovaného *Ludvíka Domečky*, a to konkrétně *Čechy v době předhistorické (1913)*. *Josef Duška* sestavil dílo, které sice není monografií, nicméně do zde uvedeného výčtu jednoznačně patří. Jedná se o *Předhistorickou mapu okolí Josefova a Králové Hradce (1893)*. Na ní jsou vyobrazeny všechny tehdejší důležité archeologické lokality v blízkosti Hradce Králové a Josefova a je opatřena i jmenným rejstříkem se stručnou charakteristikou každého místa. Archeologické nálezy z východní části regionu, konkrétně Malé Hané, popsal po druhé světové válce *Jaroslav Mackerle* v *Pravěku Malé Hané (1948)*, vlastních paleolitických nálezů, byť jsou zde uvedeny, z této oblasti však nebylo mnoho. Dále lze jmenovat monografie od *Víta Vokolka*, který pravěk východních Čech souhrnně zpracoval dvakrát. Jak v *Pravěku východních a severovýchodních Čech (1962)*, tak i v *Počátcích osídlení východních Čech (1993)* jsou obsaženy krátké pasáže i o starší době kamenné, byť většina textu je věnována mladším obdobím. Ačkoli se více děl vztahuje spíše k oblasti okolo současného Hradce Králové, obdobnému zpracování se dostalo i Pardubicku. Konkrétně v knize *Dějiny Pardubic* od kolektivu vedeného *Františkem Šebkem (1990)*. Podobně jako v případě Malé Hané byly nedávno popsány i pravěké nálezy, včetně těch paleolitických, z okolí Dobrušky. Autorem těchto několika krátkých soupisů, nazvaných *Dobruško v pravěku* je pracovník tamního muzea, *Josef Flégl (2005; 2009; 2011 a 2015)*. Zcela nejaktuálněji byly východní Čechy ve svém celkovém rozsahu z pohledu archeologie (a historie) popsány v publikaci *Dějiny východních Čech v pravěku a středověku (do roku 1526)* od kolektivu autorů pod vedením *Ondřeje Felcmana* a *Františka Musila (2009)*. Téma paleolitu a mezolitu zpracovali *Jiří Kalferst* a *Richard Thér*, a to velice široce a komplexně. Kapitola totiž obsahuje víceméně celosvětový kontext a přehled vývoje stejně jako nálezy východočeské. Přesto jsou však situace z východních Čech popsány jen velice krátce, navíc v podstatě víceméně až od těch, které lze datovat do gravettienu a mladší. Stále se však jedná o prozatím nejaktuálnější a i nejmoderněji pojaté zpracování tohoto období v oblasti, kterou se zabývá i práce tato.

Shrnout odbornou literaturu vztahující se k tématu této práce, tedy k paleolitu na území východních Čech, je možné tím konstatováním, že publikací na toto téma

není mnoho. Ze zde uvedených velkých publikačních výstupů lze v současnosti použít v podstatě pouze dílo *S. Vencla (1978a)*, v rámci gravettienu pak jednoznačně i *P. Šídy (2009)*. Pro moderní statistické zhodnocení těch nálezů, které jsou gravettského staří a mladší, je vhodná i pasáž *J. Kalfersta a R. Théra (2009)*. Starší monografie, které obsahují dobový seznam lokalit (*Stocký 1926; Skutil 1952*), jsou dnes již velmi neaktuální, byť pro přehled o tom, zdali v té dané době byla poloha už známá, bohatě postačí. Jiné publikace, ať už se zabývají paleolitem v celých Čechách (např. *Vencl /ed./ – Fridrich 2007*) anebo celým pravěkem pouze v oblasti Čech východních (např. *Vokolek 1993*) jsou rozhodně vítané z hlediska buď celkového přehledu o daném období anebo regionu, nicméně zpravidla neobsahují žádné nové informace o vlastních lokalitách.

5 Metodika práce

Za účelem uceleného a pokud možno kompletního vyhodnocení paleolitických situací nacházejících se na Královéhradecku a Pardubicku, kterým se zabývá tato práce, bylo třeba využít několika různých metod, které souvisejí s primárním sběrem dat, jejich zpracováním a nakonec i celkovým zhodnocením. Většina těchto metod je již dlouhodobě používána, a to nejenom v oblasti archeologie, některé z nich jsou pak novějšího data, anebo už poměrně úzce specializované právě pro archeologické účely a potřeby. Postupně tak v rámci psaní této práce bylo nutné vyhledat východočeské paleolitické lokality a zjistit, kde jsou nálezy z nich uloženy (případně zdali vůbec ještě existují). Následně byla tato jednotlivá místa uložení (převážně muzea, avšak ne bezpodmínečně) navštívena a předměty zdokumentovány. Původním záměrem bylo takto osobně prohlédnout a zhodnotit všechny dochované paleolitické nálezy, které z východních Čech pocházejí, nicméně k tomu nakonec z různých důvodů nemohlo dojít. Přesto však byla autorem tohoto textu zdokumentována drtivá většina všech stále ještě existujících východočeských artefaktů, které jsou datovány do zde sledovaného období.

Jednou ze základních věcí, kterou je nutno vzít na zřetel, jsou komplikace, které obecně souvisejí s prací a vyhodnocováním paleolitických nálezů. Data pro toto období totiž obecně nejsou spolehlivá, kompletní a sourodá, což s sebou nese celou řadu problémů (*Vencl 1990a; 1991b*). Důvodů, proč tomu tak je, existuje hned několik, přičemž za hlavní lze označit velký časový odstup, s čímž souvisí i redukce hmotné kultury, dále potom krátkodobost lovecko-sběračského osídlení na našem území obecně, problematika rozeznání artefaktů pocházejících z paleolitu a v neposlední řadě také samozřejmě vlivy transformací (*Šída 2012, 11-12*). Rovněž je potřeba zmínit, že drtivá většina paleolitického materiálu, který pochází z východních Čech, nebyla získána v rámci klasického destruktivního archeologického výzkumu (a v tuto chvíli budiž ponecháno stranou, zda se hovoří o výzkumech badatelských anebo záchranných), nýbrž skrze povrchové sběry. Tato metoda, která má jistě své opodstatnění a důležitost, však s sebou také, zcela logicky, nese i určitá rizika a obtíže (k tomuto tématu více např. *Vencl 1995c*). Pro výzkum paleolitických situací je tento způsob navíc ještě ztížen, a to právě charakterem, které

toto období mělo, nehledě na ten fakt, že vůči nalezištím datovaných do starší doby kamenné (ale i mezolitu), ve skutečnosti vlastně nejde o metodu nedestruktivní (k problematice sběrů pro průzkum paleolitických a mezolitických situací více Šída 2012, 127-137). Tento fakt hrál významnou roli při pozdějším vyhodnocení východočeského materiálu (vizte dále).

Nehledě na tyto faktory, došlo nakonec ke zmapování, alespoň dle nejlepšího vědomí autora tohoto textu, všech známých a alespoň nějakým způsobem dostupných (ať již existujících nebo už pouze známých z literatury) paleolitických nálezů, které pocházejí z východních Čech. Tyto lokality byly nejprve vytipovány, materiál z nich následně prozkoumán a poté sepsán do katalogu a na závěr bylo vše vyhodnoceno skrze analýzy některých vybraných prvků. O přesném průběhu těchto jednotlivých kroků pojednávají následující podkapitoly.

5.1 Rešerše literatury

Prvotním krokem při tvorbě této práce bylo vyhledání jednotlivých již v minulosti prozkoumaných lokalit datovaných do paleolitu, které se nacházejí na území východních Čech. Za tímto účelem bylo nutné projít základní tematickou literaturu a vytvořit seznam lokalit, nálezů a míst jejich uložení. Hlavními prameny při této činnosti byly jednak databáze EXCERPTA nacházející se v MVČ⁴ a již několikrát zmíněná publikace S. Vencla (1978a), která se tímto tématem zabývá. Oba tyto seznamy v kombinaci obsahují takřka všechny východočeské paleolitické lokality. Pro kontrolu byly údaje z nich porovnány ještě s dvojicí starších monografií, které obsahovaly obdobné soupisy (Skutil 1952; Stocký 1926). Zde však, vyjma občasných doplňujících informací či odkazů na rozšiřující literaturu, nebyly nalezeny víceméně žádné nové údaje. Zároveň bylo pochopitelně nutné zapátrat naopak v literatuře novější a tedy i aktuálnější. Tu již nepředstavují monografie, ale občasně články východočeských badatelů, které zpravidla shrnují nálezy v „jejich“ konkrétních muzeích (za všechny např. Moravcová – Vokounová Franzeová 2011; Pajerová 2011; Ulrychová 2012). S jejich pomocí byl tento primární soupis vytvořen, a taktéž byla shromážděna rozšiřující literatura k jednotlivým lokalitám.

Další metodou, tentokrát však vlastně nespádající do kategorie rešerše literatury, bylo kontaktování jednotlivých východočeských institucí disponujících

---

⁴ EXCERPTA: rešeršní databáze archeologických nálezů [offline databáze ve formátu MS Access].

archeologickou sbírkou a dotazování se na přítomnost či absenci paleolitického materiálu. Jelikož se ve své většině zpravidla jednalo o muzea a zároveň již z předešlé rešerše bylo často jisté, že starší nálezy se v nich nachází, týkala se tato korespondence nálezů nových, v literatuře dosud nepublikovaných. Drtivá většina z těchto zařízení vyšla autorovi této práce plně vstříc⁵ a velice často díky tomu mohlo dojít (a také i došlo) k objevení nových (v několika případech i starších) dosud nepublikovaných paleolitických artefaktů. Ty tak mohly být do této studie zařazeny právě díky zaměstnancům jednotlivých institucí a jejich ochotě. Zároveň je však nutné připustit, že tento postup není absolutně stoprocentní, ochotě a vstřícnosti navzdory. Jelikož totiž nebylo možné jednotlivě v depozitářích muzeí procházet jednotlivé sáčky a krabice s nálezy jednu po jedné, byl autor tohoto textu při jeho tvorbě odkázán čistě na konkrétní badatele. Tím pádem existuje reálná možnost, že některé paleolitické artefakty nemusely být pracovníky některých muzeí rozpoznány a jsou tak uloženy pod jinou datací. Vzhledem k tomu, že jen málokteré muzeum ve východních Čechách má odborníka čistě na paleolit nebo ŠÍ obecně, a řada institucí dokonce nemá ani vlastního archeologa jako takového, je tato možnost jistě poměrně vysoká. Na druhou stranu však metoda, která by při rešerši literatury a vytipování jednotlivých lokalit a institucí, ve kterých jsou paleolitické nálezy uloženy, přinesla stoprocentní jistotu absolutní kompletnosti dat, v tuto chvíli jednoduše neexistuje, snad s výjimkou již uvedeného procházení každého jednotlivého artefaktu v každém východočeském muzeu.

Tyto dva kroky, tedy rešerše literatury, díky které byl získán základní soupis paleolitických lokalit společně se základními informacemi o nich (jako je přesné místo a způsob nalezení, počet a hrubý popis artefaktů a zejména pak místo jejich uložení), a kontaktování těch východočeských institucí, které tyto předměty vlastní, tak byly prvními při tvorbě této práce. Díky nim byla vytipována drtivá většina paleolitického materiálu z východních Čech.

5.2 Dokumentace artefaktů

Na základě výše uvedeného předběžného soupisu lokalit byla následně autorem této práce navštěvována jednotlivá místa jejich uložení (tj. zpravidla

---

⁵ Autor tak na tomto místě ještě jednou velice děkuje všem, kteří mu v rámci tvorby této práce umožnili přístup k archeologickému materiálu v jednotlivých východočeských muzeích a podobných institucích.

východočeská muzea) a všechny dostupné artefakty byly dokumentovány. Tuto dokumentaci lze rozdělit na slovní, tedy popis každého nálezu, který spadá do záběru tohoto textu, a obrazovou, což znamená kresbu (případně fotografii či jiný způsob obrazové dokumentace) těch artefaktů, které byly pro tento způsob vhodné (vizte níže).

Vlastní slovní popis byl, jak již bylo uvedeno, proveden pro jeden každý artefakt, která bylo možné datovat do rozmezí starého (resp. nejstaršího, avšak tyto nálezy se ve zkoumaném regionu nevyskytují) až mladého paleolitu, a který byl nalezen na území východních Čech. U každého nálezu byla zaznamenána lokalita, ze které pochází, přírůstkové či inventární číslo předmětu v dané instituci, další informace spojené se širšími nálezovými okolnostmi (jako je např. bližší lokalizace místa a datum nalezení, jméno nálezce atp.), pokud se buď odlišovaly od těch, které byly získané z literatury, anebo šlo o nálezy dosud nepublikované, a pochopitelně také vlastní popis toho konkrétního artefaktu. Ten tvoří jednak jeho rozměry, surovina, typologické určení, datace v rámci paleolitu (pokud byla možná) a případně opět další doplňující informace (např. údaje o recentním poškození či patinaci). Všechny tyto údaje posléze posloužily při tvorbě vlastního katalogu lokalit a nálezů.

V rámci dokumentace byly rovněž některé vybrané artefakty kresleny či foceny. Fotografie obecně byla použita pouze v několika málo případech na, nějakým způsobem, skutečně zvláštní či zajímavé předměty. Oproti tomu kresba probíhala mnohem častěji⁶. Zjednodušeně řečeno, kresleny byly všechny artefakty, které byly v paleolitu nějakým způsobem retušovány do podoby funkčních nástrojů, a také jádra. U jednotlivých úštěpů, čepelí či amorfních zlomků bez retuše nebylo k tomuto způsobu dokumentace přistoupeno, a tyto nálezy jsou tak popsány pouze slovně. V případě, že některé artefakty, u kterých by kresebná dokumentace měla proběhnout, byly z nějakého důvodu dočasně nedostupné (např. zapůjčené mimo vlastní instituci) a zároveň je jejich kresba přítomna v již existující literatuře, nebyly tyto nástroje rovněž opětovně dokumentovány tímto způsobem (příkladem za všechny budiž listovitý hrot z lokality Jaroslav). Obecně však pro tvorbu této práce platí, že všechny retušované nástroje a jádra byly dokumentovány jak slovně tak i kresbou.

---

⁶ Na tomto místě autor práce ještě jednou děkuje za výraznou a neocenitelnou pomoc Mgr. Kateřině Suchopárové, která se tohoto nelehkého úkolu zhostila.

Důležité je uvést ještě jeden druh situace, která několikrát nastala. Tou jsou předměty, které jsou známé pouze z literatury, avšak v současnosti již neexistují nebo je není možné dohledat. Tyto předměty tak mohly být a byly dokumentovány pouze na základě jiných dostupných údajů. To v praxi znamená, že jejich popis pochází z k nim se vztahující literatury (pokud možno ještě z doby, kdy artefakty existovaly). Prakticky totéž platí i pro případnou obrazovou dokumentaci, nicméně je pravdou, že případů, kdy byl dnes již ztracený a neexistující předmět v minulosti nakreslen, je pro východočeský paleolit jen skutečně málo. Ve většině případů je tak k dispozici pouze slovní popis, přičemž jeho kvalita a úplnost se mění případ od případu.

5.3 Sestavení katalogu lokalit

Již v průběhu vytipování paleolitických lokalit a dokumentace archeologického materiálu docházelo průběžně k hrubému sestavování nejobsáhlejší části této práce – katalogu východočeských paleolitických lokalit a nálezů. Pro přehlednost byl tento katalog sestaven tak, aby každá lokalita v něm popsaná obsahovala stejné charakteristické údaje, a to pochopitelně i ve stejném pořadí. Vlastní katalog je tak řazen abecedně dle názvů jednotlivých lokalit a každá z těchto lokalit obsahuje v tomto pořadí následující údaje:

Lokalizace – primárně souřadnice lokality v systému S-JTSK. Pakliže bylo místo původně zaměřeno v jiném souřadnicovém systému (např. PIAN), byl tento do JTSK přepočítán. Je tomu tak z důvodu jednotného systému popisu lokalit, a také proto, že autor této práce považuje systém JTSK za obecně nejuniverzálnější a nejvhodnější ve smyslu poměru použitelnost:přesnost pro popis archeologických situací na území České republiky.

Rovněž je zde uvedena, pokud je k dispozici, bližší topografická lokalizace, tedy zejména nadmořská výška, převýšení a vzdálenosti vůči nejbližšímu vodnímu toku a směr svažitosti terénu.

V případě, že výzkum nebyl původně zaměřen v žádném systému, ale je vázán pouze např. na číslo parcely, je zde uveden tento údaj a zároveň i přibližný střed této plochy opět v souřadnicích JTSK pro jednodušší orientaci v mapě.

Pakliže není známá přesnější poloha lokality, než je jen její název v daném katastru, je na to upozorněno a víceméně žádné geografické informace uvedeny nejsou.

Způsob výzkumu – orientační popis toho, zdali byla lokalita zkoumána v rámci badatelského či záchranného výzkumu destruktivního, sondáží nebo pomocí povrchových sběrů. V případě, že byly v průběhu času metody různě kombinovány, je tento fakt uveden. Není-li u starších nálezů tento údaj znám, je toto pole nevyplněno, i když lze v řadě případů s největší pravděpodobností očekávat, že se jednalo o průzkum povrchovou prospekci.

Dějiny výzkumu – obsahují informace o objevení lokality a následných výzkumech a s nimi spojenými nálezy. Pakliže to nebylo pro text této práce nějakým způsobem zásadní či podstatné, týkají se tyto dějiny bádání pouze těch výzkumů a nálezů, které přímo souvisejí s obdobím paleolitu.

Datace – datování vlastního souboru artefaktů a tím i celé lokality. U relativně velkého množství východočeských paleolitických lokalit jsou jejich nálezy tvořeny různými patinovanými úštěpy, které bohužel nebylo možné zařadit chronologicky jinak, než jako „paleolit“. Většina nálezů je však alespoň nějakým způsobem jemněji datována.

Velkou část místních souborů představují často ojedinělé nebo jenom malé soubory ŠI, čímž pádem se tato informace týká pouze těchto několika málo artefaktů. *Petr Šída (2012, 137)* uvádí pro oblast horního Pootaví pro alespoň přibližnou dataci souboru minimálně 25 určitelných artefaktů. Takovéto soubory se však v některých východočeských případech nevyskytují. Ne vždy se tak podařilo nashromáždit dostatečné množství nálezů z dané lokality, aby ji bylo možno datovat s jistotou. Na některých lokalitách se vyskytují artefakty, které dovolují datovat pouze v rozptylu např. „starší-střední paleolit“, a v takových případech je tento rozptyl pro tuto chvíli nutné ponechat. Další průzkum těchto lokalit v budoucnu může dataci zpřesnit, ale i ukázat, že jde o místo navštívené v různých částech paleolitu.

Lokality obsahující více souborů z různých částí paleolitu mají tento fakt rovněž výslovně uvedeny.

Popis souboru – zde je uveden popis místa nálezů a také hrubý, převážně statistický popis souboru, tedy například převládající surovina a druh artefaktu. Pakliže to situace dovolila, je zde uvedena i možná interpretace lokality. V případě souborů, které v současné době již neexistují, anebo je nebylo možné pro účely této studie rozsáhleji osobně zpracovat, je zde tento fakt uveden a popis tak obsahuje pouze ty informace, které bylo možné na základě dostupné existující literatury získat.

Popis artefaktů – detailní slovní popis každého jednotlivého artefaktu, případně s odkazy na kresebnou dokumentaci. Slovní popisný systém pro účely této práce byl přejet ze systému, jehož autorem je P. Šída a který vzniknul pro popis kamenné industrie, ať již štípané tak i broušené (Šída 2007, 17-29). Jelikož se ale tato práce nezaobírá industrií broušenou, byly z tohoto systému pro její účely vypuštěny všechny položky, které s tímto druhem artefaktů souvisejí.

Důvodem, proč tento popis stojí samostatně od popisu vlastního souboru, je dle názoru autora tohoto textu přehlednost. Pro utvoření představy o vlastní lokalitě a artefaktech, které se na ní nacházejí, a rychlý přehled o jednotlivých paleolitických lokalitách ve východních Čechách bohatě postačuje výše uvedený popis souboru. Pro jakékoli detailnější analýzy, které nejsou součástí této práce, pak slouží soupis tento, kde je možné nalézt informace o každém artefaktu jednotlivě. Ze stejného důvodu je také tato charakteristika vyčleněna z vlastního soupisu lokalit (vizte kapitolu 8 *Paleolitické lokality a nálezy ve východních Čechách*) a zařazena až do příloh (vizte kapitolu 17 *Seznam paleolitických artefaktů z východních Čech*).

Poznámka – zde jsou uvedeny všechny doprovodné informace dalšího doplňujícího charakteru, tedy například fakt, že nálezy jsou v současnosti již ztracené a celé heslo je tak zpracováno pouze na základě literatury.

Uložení – místo uložení nálezů (pokud v současnosti existují a nejsou zde zpracovány pouze na základě literatury) a jejich přírůstkové či inventární číslo v rámci té které instituce. Pakliže jsou artefakty z jedné lokality uloženy ve více než jedné instituci, jsou zde uvedeny všechny, avšak není zde jmenovitě rozepsáno, který artefakt se nalézá ve které instituci. Tuto informaci obsahuje popis artefaktů.

Literatura – soupis základní literatury, která se k lokalitě a jejím nálezům vztahuje. U artefaktů, které doposud nebyly publikovány, je tento údaj pochopitelně prázdný.

5.4 Metodika zhodnocení paleolitických situací ve východních Čechách

Většina lokalit a artefaktů byla zařazena do databáze pro následné zpracování a vyhodnocení. Pouze malou část nebylo z různých důvodů možné do celkového zhodnocení zařadit (vizte kapitolu 9 *Nálezy a lokality nezařazené do analýz*) a byla tak vyřazena. V rámci této práce jsou tak tyto lokality uvedeny pouze pro úplnost, nebylo však s nimi dále pracováno.

U té většiny, kterou je však možné pro analýzy použít, bylo nutné rozhodnout, jaká kritéria budou hodnocena. Vybrány tak nakonec byly jednak kategorie, které jsou čistě archeologické, a pak také údaje rázu více zeměpisného (vizte níže). I takovéto informace jsou však často z pohledu archeologického bádání (nejenom) o paleolitu velice důležité. Za účelem získání současného celkového uceleného obrazu o starší době kamenné na území východních Čech tak byly některé tyto proměnné skombinovány. V rámci jednotlivých lokalit tak byly vyhodnocovány následující údaje:

Nadmořská výška – udává výšku místa, kde byly artefakty nalezeny ve vztahu k hladině Baltského moře. V případě, že nález není až tak přesně lokalizován, byl u některých lokalit uveden pouze rozptyl, ve kterém se kamenná industrie mohla objevit. To však platí pouze v případě, že tento rozsah nebyl nikterak velký (řádově ne více než 100 m).

Svažitost – značí směr, ve kterém se lokalita svažuje. Zpravidla jde samozřejmě o směr k blízké vodoteči, nicméně to nemusí být pravidlem.

Vzdálenost k vodnímu toku – je prostá vzdálenost vzdušnou čarou mezi lokalitou a nejbližší vodotečí. Tento údaj neřeší např. převýšení, které je nutné k danému toku překonat, jelikož současná poloha lokality nemusí zcela odpovídat původnímu místu a stejně tak nynější říční síť je diametrálně odlišná od reálií v paleolitu. Jde tak tedy pouze o přibližný odhad toho, jaká mohla být v dané době vzdálenost od zdroje vody.

Způsob výzkumu – značí způsob, jakým došlo k nabytí daných artefaktů. Ve zde zkoumaném souboru jde o povrchové sběry, náhodný nález, záchranný archeologický výzkum, cílená sondáž nebo archeologický výzkum jako takový bez určení.

Datace – udává datování artefaktů v souboru do té které fáze paleolitu. Pakliže není možné žádné bližší určení, je uvedeno pouze heslo paleolit. V případě, že se na lokalitě vyskytují artefakty spadající do více částí paleolitu, je daná lokalita rozepsána do dvou (či více) různých hesel vždy pro jednu každou fázi.

Počet artefaktů – číselná hodnota, která uvádí celkový počet kamenné štípané industrie na dané lokalitě.

Druhy neretušovaných artefaktů (tj. úštěpy, čepele, amorfni zlomky, jádra) – množství artefaktů, které nebyly další retuší upraveny do podoby hotových nástrojů. Jedná buď o polotovary, nebo výrobní odpad.

Budiž řečeno, že u jednotlivých typů není dále použito jemnější členění. Není tak rozlišováno, jde-li o čepel, čepelku nebo její zlomek. Stejně tak u jader není uváděno množství podstav, případná změněná orientace apod.

Definice a přesnější členění vizte níže (kapitola 5.5 *Typologický popis kamenné štípané industrie*).

Hotové nástroje – tato hodnota je výsek z celkového počtu artefaktů, který udává počet hotových retušovaných nástrojů.

Podobně jako v předešlém případě, i zde je dále rozlišováno, o jaký druh nástrojů se jedná (tedy např. hroty, retušované čepele apod.), nicméně opět bez dalšího jemnějšího členění.

Jednotlivé členění a definice vizte níže (kapitola 5.5 *Typologický popis kamenné štípané industrie*).

Surovina – poslední údaj se týká zastoupení jednotlivých použitých surovin na každé lokalitě. Jde tak tedy o prosté číslo, kolik artefaktů bylo na lokalitě z té které suroviny vyrobeno. V případě, že u industrie nebylo možné surovinu bezpečně určit,

nebyla zde uvedena, ačkoli artefakt jako takový mohl být započítán do předešlých sledovaných jevů.

Ne vždy bylo u každého artefaktu či lokality možné dohledat veškeré údaje, které byly výše popsány. U některých lokalit není například přesně známá poloha, ze které nálezy pocházejí. Díky tomu tudíž nelze určit svažitost terénu v onom místě nebo vzdálenost k vodnímu toku. Takovéto případy byly do vlastní analýzy rovněž zařazeny, avšak byly zde označeny jako neschopné vyhodnocení.

Všechny ostatní nálezy pak byly na základě všech výše jmenovaných kritérií rozčleněny a zanalyzovány. Jednotlivé výsledky těchto analýz jsou pak uvedeny a shrnuty v příslušných kapitolách (*10 Analýza paleolitických lokalit a nálezů ve východních Čechách*, *11 Zhodnocení paleolitu východních Čech* a *12 Porovnání východočeského paleolitu a ostatních částí České republiky*).

5.5 Typologický popis kamenné štípané industrie

Jak je uvedeno výše, každý kus kamenné štípané industrie, který byl zařazen do analytické části, byl z několika hledisek popsán a zhodnocen. Jedním z nich pak bylo i typologické zařazení každého daného artefaktu. Členění použité v této disertační práci v zásadě přejímá či vychází z několika již delší dobu známých a více či méně běžně používaných typologických systémů. V obecné rovině bylo prvotně vycházeno z členění *K. Sklenáře (1989)*, které je však v současné době již částečně neaktuální a navíc nedostatečně detailní pro období vlastního paleolitu (což je pouze logické, je-li vzato v úvahu, že se nejednalo o publikaci zaměřenou na detailní členění paleolitické štípané industrie). Toto řazení tak bylo využito pouze jako prvotní a základní, přičemž pro jednotlivé artefakty pak byla používána typologie přizpůsobená na jemnější členění paleolitu.

Pro období starého (který se ovšem ve východních Čechách vyskytuje jenom s otazníkem, vizte podkapitolu *11.1 /Ne/přítomnost starého paleolitu ve východních Čechách*) a středního paleolitu byla použita zejména klasifikace *A. Debénatha* a *H. L. Dibblea (1994)*. Ta navazuje na původní francouzskou typologii *F. Bordese*, kterou do našeho prostředí již částečně zapracoval *J. Fridrich (1970; 1982, 20-44)*, který posléze udělal totéž i s uvedeným členěním navazujícím (*1997, 32-39*).

V rámci nejvíce zastoupeného paleolitu mladšího je potom pro účely tohoto textu převzata typologie, kterou do našeho prostředí uvedl *B. Klíma (1956)*. I toto členění vychází původně z francouzského systému, konkrétně od *H. Breuila*. V citované studii byl však jednak přeložen do češtiny a zejména potom částečně uzpůsoben pro naše podmínky.

V rámci typologického a morfologického popisu ŠI byla pro účely této disertační práce použita ještě jedna klasifikace, a to pro jeden konkrétní druh artefaktů. Jedná se o typologii tzv. listovitých hrotů. Ačkoliv se těchto artefaktů nenachází ve východních Čechách (nebo ostatně v Čechách obecně) velké množství, bylo k tomuto členění pro zdejší případy přistoupeno. Pro tento účel byl využit deskripční systém *Z. Nerudové (Nerudová – Dušková-Šajnerová – Sadovský 2010; Nerudová – Neruda – Sadovský 2011)*.

Celkově nejvyužívanějším, a to jak pro typologické zařazení, tak i pro popis artefaktů jako takových, byl však systém *P. Šídy (2007, 17-29)*. Ten využívá a ještě více v některých ohledech přizpůsobuje všechny výše zmíněné (s výjimkou terminologie pro listovité hroty), byť tedy původně primárně pro ŠI neolitickou. Typologické řazení velké části artefaktů je však stejné, anebo značně podobné.

V základním slova smyslu tak lze dle těchto typologií veškerou ŠI rozdělit do dvou velkých skupin: jedná se buď o polotovary a odpad, nebo o hotové nástroje. Mezi polotovary a odpad se řadí ty artefakty, které již nebyly dále retušovány a používány k nějakému konkrétnímu účelu. Hovořit tak lze o následujících kategoriích:

Amorfni zlomek – je člověkem odštípnutým kus suroviny, u kterého však není možné bezpečně určit směr úderu, který odštípnutí způsobil. Některé z těchto artefaktů mohly velmi vzácně sloužit i jako nástroje, nicméně tento jev není příliš častý (*Šída 2007, 17-18*).

Úštěp – nejčastější zástupce skupiny polotovarů a odpadu. Jsou vytvářeny odbíjením z vlastního jádra. Mohou vznikat jako odpadní materiál při formování vlastního nástroje, anebo naopak jako nevyužitý polotovar pro výrobu dalších nástrojů (*Debénath – Dibble 1994, 10-11; Fridrich 1997, 39; Šída 2007, 18*).

Čepel – podobný druh artefaktu jako úštěp. Vzniká stejným způsobem, nicméně zpravidla pouze jako polotovár. Výjimku mohou tvořit tzv. kýlovité čepele, tj. čepel odbitá jako první z hrany jádra, která má ještě nepravidelný tvar a tzv. kýl neboli hřbet (Šída 2007, 18-19). Jako rozdíl mezi úštěpem a čepelí je často udáváno, že čepel by měla být alespoň dvakrát tak dlouhá jako je široká (Sklenář 1989, 9). Někdy je však čepel definována lehce odlišně – musí mít dvě dlouhé rovnoběžné hrany (Debénath – Dibble 1994, 11-12).

Jádro – jsou různě velké kusy suroviny, z nichž měly být či byly odbíjeny úštěpy a čepele. Jde tak tedy o dále nevyužitý kus suroviny, který byl předtím připraven právě za tímto účelem (Fridrich 1997, 39). Lze je dělit do značného množství podkategorií na základě jejich orientace (tedy umístění úderové plochy, z níž byly odbíjeny další kusy suroviny), množství podstav a také například toho, jedná-li se o jádro čepelové či úštěpové (Fridrich 1982, 25-29; Šída 2007, 18). Díky tomu, že těchto kategorií může vzniknout skutečně velké množství, je jejich členění často obtížné a nepřehledné (Debénath – Dibble 1994, 12). V rámci této disertační práce jsou rozeznávána jádra na odbíjení úštěpů či čepelí, jádra jedno- nebo dvoupodstavová a jádra se změněnou orientací.

Hotové nástroje jsou pak mnohem větší kategorií, která se ještě dále dělí na další podkategorie. Níže jsou uvedeny pouze další základní kategorie, pro definice jemnějšího členění lze odkázat na příslušnou literaturu.

Retušované úštěpy/čepele – tedy úštěpy nebo čepele, jejichž alespoň jedna strana je retušována. Nejedná se však o žádný z dalších níže uvedených klasifikovatelných tvarů. Retuš tu totiž sloužila k vytvoření požadovaného tvaru a nikoli coby pracovní hrana (Šída 2007, 19).

Drasadla – nástroje typické zejména pro střední paleolit. Mají retuší výrazně upravenou pracovní hranu. Tato retuš může mít různou podobu či tvar. Rovněž se na nástroji může vyskytovat na různých hranách (Fridrich 1982, 40-41; 1997, 38; Šída 2007, 20).

Škrabadla – nástroj do určité míry podobný drasadlu, nicméně jeho retuš je zpravidla vyvedena na kratší straně nástroje a bývá taktéž jemnější. Nástroj bývá zpravidla podlouhlý (Šída 2007, 20), nicméně konkrétně u tohoto druhu artefaktu existuje velké množství jednotlivých podkategorií a ne u všech je to nutně pravidlem (Klíma 1956, 197-198).

Nože – jedná se o artefakty s ostrou dlouhou hranou, přičemž protilehlá dlouhá hrana tohoto nástroje je tupá (buď přirozeně, nebo retuší). I zde existuje poměrně velké množství podtypů (Fridrich 1982, 41-43; Klíma 1956, 201-202).

Dláta – drobné nástroje, které mají jeden nebo oba své konce jemně retušovány do podoby ostří (Fridrich 1997, 38; Šída 2007, 21).

Hroty – nástroje na úštěpu či čepeli, které jsou retuší upraveny do výrazně špičaté podoby na terminálním konci. Objevují se od středního paleolitu a v něm i v následujícím období se jich vyskytuje značně velké množství podkategorií (Debénath – Dibble 1994, 58-68; Fridrich 1982, 38-40; Klíma 1956, 198-201; Šída 2007, 21). V rámci této kategorie se objevují i tzv. listovité hroty, které jsou popisovány zvláště (Nerudová – Dušková-Šajnerová – Sadovský 2010; Nerudová – Neruda – Sadovský 2011).

Vruby – jsou úštěpy či čepele, které mají díky retuši jeden či více výrazných vrubů ve tvaru kruhové úseče. Ten často vzniká jedním silným úderem (Fridrich 1997, 38; Šída 2007, 21), nicméně nemusí to být pravidlem a lze tak mezi vruby tyto druhy odlišovat (Debénath – Dibble 1994, 104-106).

Rydla – úštěpy anebo čepele, jejichž alespoň jedna část byla upravena tzv. rydlovým úderem. Nejvíce se vyskytují v mladém paleolitu, kde jich také existuje značné množství poddruhů (Debénath – Dibble 1994, 96-98; Fridrich 1982, 43; 1997, 38; Klíma 1956, 198; Šída 2007, 21).

Klíčky – masivní avšak nevelký nástroj, který je tvarově stejný jako pěstní klín. Terminální i laterální hrany jsou upravovány retuší (Fridrich 1982, 37; Šída 2007, 22).

6 Kritika pramenů

Veškerá data o paleolitu východních Čech obsažená v této práci pocházejí buď ze hmotných archeologických pramenů, pramenů písemných, anebo případně z kombinace obojího. V případě pramenů hmotných jde samozřejmě o vlastní paleolitické artefakty, které byly za dobu archeologického bádání ve východních Čechách objeveny. Tyto předměty jsou ve své většině zpravidla zastoupeny kamennou štípanou industrií, nicméně v menším poměru se k nim řadí i nálezy jiného charakteru (např. kostěná industrie nebo zvířecí kosti). Písemné prameny představují nálezové zprávy, starší články nebo monografie k tématu anebo například zápisy v nálezových knihách některých muzeí. Obecně vzato jde zkrátka o písemné slovní popisy situací a nálezů z doby před vznikem tohoto textu. V obou dvou případech však bylo při zpracovávání konkrétních situací pro účely této práce nutné pohlížet na prameny s jistou dávkou kritiky (což by ostatně mělo být obecně v archeologii zvykem). Nelze se tak nezmínit o některých aspektech, které je při takovéto práci nutné zohlednit.

6.1 Písemné prameny

Jak již bylo uvedeno výše, písemnými prameny v kontextu této práce nejsou pochopitelně míněny žádné texty pocházející ze zde popisovaného období (tedy paleolitu), nýbrž literatura, která se vztahuje k nálezům z paleolitu pocházejícím. Jedná se tak zpravidla o články, texty a monografie, primárně pochopitelně odborného rázu, avšak právě tato podmínka, tedy odbornost textů, nemohla být vždy dodržena. Řeč je zejména o textech starších, ať již ze století předminulého nebo prvních desetiletí 20. století, kdy byla velká část článků a dokonce i monografií, které se nějakým způsobem vztahovaly k paleolitickým (nebo vlastně obecně archeologickým) nálezům, na jakémisi „pomezí“ mezi odborným a popularizačním textem. Na druhou stranu budiž uvedeno, že ten fakt, že nějaký text je spíše popularizačního nežli odborného rázu, sám o sobě nijak nesnižuje jeho možnou výpovědní hodnotu. Proto byly někdy využity i čistě popularizační práce mladšího data, nikdy však jako primární či dokonce jediný zdroj informací k dané problematice. Ať už ale byly články a monografie použité při psaní této studie

jakékoli, váže k nim řada podobných či naprosto stejných problémů, ke kterým bylo nutné během tvorby tohoto textu zaujmout stanovisko.

Pravděpodobně největší překážkou při využívání článků a monografií psaných v době před polovinou minulého století je jejich kusost či neúplnost projevující se zejména na přelomu 19. a 20. století. V dané době na území východních Čech neprobíhal žádný cílený plošný archeologický výzkum zaměřený na období paleolitu a většina tehdejších nálezů tak pochází z menších výkopů, které byly zpravidla vyvolány náhodným objevem. Tehdejší badatelé se tak často k nálezům dostaly až s určitým zpožděním, pokud vůbec, což se samozřejmě podepsalo i na informacích, které o situaci následně publikovali. Jako příklad může posloužit lokalita Svobodné Dvory, kde byl roku 1899 objeven mamut s několika kamennými nástroji (v dané době např. *Woldřich 1899*; nejnověji pak *Čechák – Pacák 2012*). Již v té době však bylo známo, že se zdaleka nejednalo o ojedinělý nález pleistocenní fauny v oněch místech, což jasně dokládají tehdejší články, které popisovaly již onen uvedený nález mamutí *killling-site*. Lze se tak dočíst, že v oněch místech byly kosti nacházeny již „po léta“ (*Anonym 1899*) a zřejmě nejstarší datovaný nález pochází z roku 1885 (*-ký 1921*), poslední pak z roku 1924 (*Anonym 1924*), přičemž ale všechny tyto předměty byly zničeny, a to zpravidla již v době, kdy se o nich v daných člancích píše a bez toho, aby je viděl kdokoli z odborné veřejnosti. Tím pádem se vyjma informace o tom, že již někdy v minulosti byla nějaká kost nalezena a dnes je zničena, nelze nic víc dozvědět. Rovněž dobové prameny, které se týkají nejslavnějšího nálezu, jsou metodologicky poplatné dané době a vyjma jednoho neúplného plánu (*obr. 50*) a dvou fotografií (*obr. 52 a 53*) tak kupříkladu chybí jakákoli obrazová dokumentace dané situace a veškeré nynější bádání o této lokalitě je tak odkázáno na ony tři obrazové materiály a několik slovních popisků situace. Pro tuto chvíli je tak nutné se smířit s faktem, že veškeré, či valná většina, informace, které je možné z písemných pramenů získat, získány byly, byť rozhodně nejde o dostačující množství. Podobně se v tomto směru lze vyjádřit i o několika dalších lokalitách v regionu.

Dalším problémem je ten fakt, že vyjma jedné publikace (*Vencl 1978a*) vlastně v regionu východních Čech nikdy nedošlo k souhrnnému zpracování paleolitických nálezů (což je ostatně i jedním z důvodů vzniku této práce). Výjimky nepředstavují ani jednotlivé publikace, staršího či novějšího data, shrnující historii východních Čech jako takových či nějakých dílčích regionů (namátkou

např. *Bulvová 2015; Kalferst – Thér 2009; Šebek et al. 1990, 13; Vokolek 1962, 2-3; 1993, 6-11 aj.*), jelikož zde je období paleolitu (a mezolitu) popisováno jen velice obecně a má sloužit spíše k dokreslení představy o vývoji v oblasti, než jako souhrn bádání o paleolitu ve východních Čechách (vizte kapitolu 4 *Dějiny bádání*). Za dobu bádání, sběrů a výzkumů v oblasti tak bylo do vydání výše zmíněné publikace množství nálezů ztraceno či zničeno a nebylo možné je revidovat. Totéž pak platí i pro časový úsek, který nastal po vydání *Stop nejstarší lidské práce ve východních Čechách* až po současnost. Coby jakýsi „odrazový můstek“ pro rešerši literatury tak v podstatě z rozsáhlejšího hlediska mohla posloužit pouze daná monografie a počítačová databáze východočeských archeologických nálezů EXCERPTA⁷ nacházející se v Muzeu východních Čech v Hradci Králové, která však trpí zase trochu odlišnými problémy (vizte níže). Část lokalit tak vlastně chybí v jakémkoli publikovaném výčtu, jelikož jednoduše nebyla zpracována, ať již tedy v rámci širší publikaci tak ani formou článku, v minulosti nikdy. Tím pádem je velice obtížné získat bližší informace o původu některých předmětů a artefaktů, které se ale jinak fyzicky v muzeích nacházejí. Příkladem za všechny zde může být například lokalita Libčany známá díky povrchovým sběrům, jejíž materiál je uložen v královéhradeckém muzeu, která doposud nikde publikována nebyla. Problémem tu pochopitelně není fakt, že se jedná o nepublikovaný soubor, ale ten, že informace k němu nejsou zcela úplné a byl objeven víceméně šťastnou náhodou během práce na tomto textu.

Zejména u starších pramenů je další problém, který souvisí s chybným chronologickým zařazením popisovaného artefaktu. Pakliže navíc v článku uvedený artefakt již neexistuje, není víceméně jak ověřit, jednalo-li se skutečně o paleolitický nález. Problém však může nastat i v případě, že popisovaný artefakt existuje, či s ním dokonce byl zaměněn nějaký jiný. Zde může být uveden nález z lokality Banín, který byl v minulosti publikován dokonce několikrát (*Skutil 1952, 98; Svoboda et al. 2009, 171; Vencl 1978a, 8*) a který se skutečně nalézá v muzeu v Moravské Třebové. Zajímavý je však ten fakt, že ve všech publikacích je nález zařazen do mladého paleolitu, v případě *Paleolitu Moravy a Slezska* je jako v jediném z výše uvedeným zdrojů i popsán. V daném muzeu se nachází mladopaleolitické čepelové jádro, nicméně v popisu byl artefakt určen v roce 1968 jako pěstní klín a zdá se, že je

---

⁷ EXCERPTA: rešeršní databáze archeologických nálezů [offline databáze ve formátu MS Access].

mladší, než nález popisovaný Skutilem. Je tudíž otázkou, kde přesně nastala chyba a jestli je muzejní popis artefaktu skutečně u správného předmětu. V 80. letech však sbírku zkoumal J. Svoboda, který žádný jiný artefakt nenalezl a příslušné jádro popsal a zařadil správně⁸.

Zbývá představit poslední z výraznějších metodických problémů s literaturou použitou pro psaní této práce. Jedná se o již zmíněnou královéhradeckou muzejní databázi EXCERPTA⁹. Tato průběžně doplňovaná počítačová databáze se nachází v Muzeu východních Čech v Hradci Králové a stručně mapuje a popisuje veškeré archeologické lokality a nálezy z území celých východních Čech. Každé heslo, čímž je v daném kontextu myšlena lokalita, obsahuje základní údaje, konkrétně pak polohu v rámci katastru, okres, dataci jednotlivých zde nalezených komponent, lokalizaci v rámci polohy, souřadnice v systému PIAN, okolnosti daného nálezu, jeho popis, místo uložení, poznámku a odkazy na literaturu. Jelikož je v rámci databáze možné filtrovat jednotlivé položky například dle kulturního zařazení jednotlivých komponent, byla EXCERPTA využita coby jeden z primárních zdrojů pro vyhledávání konkrétních paleolitických lokalit na území východních Čech (pochopitelně v kombinaci s další, podrobnější literaturou). I tato databáze má však svá úskalí, s nimiž se lze při práci s ní setkat. Jedním z hlavních je ten fakt, že ne vždy jsou všechny údaje v databázi vyplněny. Jde zejména o bližší umístění lokality v rámci katastru, díky čemuž pak nelze na základě těchto dat místo přesněji lokalizovat. Souřadnice místa v systému PIAN se pak, alespoň pro paleolitické nálezy, objevují jen velice vzácně. Zde je však nutné podotknout, že se v drtivé většině případů do zajista nejedná o chybu vlastní databáze. Údaje o jednotlivých lokalitách jsou do ní vpisovány převážně na základě literatury, a pakliže tato údaje o bližším zeměpisném určení neobsahuje, nemohou se logicky objevit ani v databázi. To pak platí i pro jakoukoli jinou položku, která v rámci EXCERPTA není vyplněná.

Nejpalčivější je tento fakt nicméně v případě již tolikrát opakovaného určení prostorového. Jednotlivá naleziště jsou lokalizována různými způsoby, obecně je lze ale rozčlenit do tří skupin:

- a) **Lokalizace topografická**, tedy umístění naleziště vůči nějakým výrazným terénním útvarům nebo zástavbě. Tímto způsobem bývají nejčastěji

---

⁸ Za sdělení děkuji Prof. PhDr. Jiřímu Svobodovi, DrSc.

⁹ EXCERPTA: rešeršní databáze archeologických nálezů [offline databáze ve formátu MS Access].

prostorově ukotveny nálezy z nejstarších výzkumů na přelomu 19. a 20. století, nicméně objevuje se i u nalezišť objevených ve druhé polovině minulého století. Jedná se o lokalizace typu „naleziště se nachází na jihovýchodním svahu kopce s kótou XXX, který se nalézá zhruba 3 km severně od intravilánu obce Y“.

- b) **Lokalizace parcelním číslem** je velice častá právě u nálezů z povrchových sběrů. Ve východočeské archeologii spjaté s paleolitickým bádáním se objevuje převážně od 50. let minulého století a přetrvává v některých případech až do současnosti. Je nutné zde rozeznávat parcelní čísla jednotlivých systémů, které byly v průběhu minulého století užívány (tj. Československý pozemkový katastr, JEP, evidence nemovitostí) od současného katastru nemovitostí, jelikož ty se ve většině případů neshodují. Způsob lokalizace pak vypadá např. jako „povrchová prospekce proběhla na parcelách XX, YYY a Z“.
- c) **Lokalizace souřadnicemi** je poslední dobou naštěstí stále více a více užívána. Jedná se o udávání polohy v souřadnicovém systému s jasně stanoveným počátkem, od kterého je udávána pozice jednotlivých bodů. Takovýchto systémů existuje a je užíváno větší množství (PIAN, JTSK, WGS84, UTM aj.) Poloha je pak zaznamenána způsobem „lokalita leží na souřadnici X:Y“

S každou touto metodou se pochopitelně pojí různá úskalí, nicméně snad již na první pohled je patrné, že pro potřeby mapování paleolitických (vlastně archeologických obecně) lokalit za účelem jejich dalšího zpracovávání nebo revizi je nevhodnější lokalizace souřadnicemi. Nejenom že tento způsob je díky rozvíjejícím se technologiím stále přesnější a dostupnější pro širší odbornou veřejnost, zároveň se ale jedná o neměnné systémy, které mezi sebou lze (až na výjimku, vizte níže) poměrně snadno převádět.

Mohlo by se zdát, že pro některé situace je dostatečná i lokalizace pomocí parcelního čísla. V případě rozsáhlejších povrchových sběrů tomu tak skutečně je, jelikož jen málokdy je u tohoto způsobu výzkumů zaměřován každý nalezený artefakt. Je-li tak uvedeno, že ke sběrům došlo na určitých parcelách, každému dojde, že se jedná o materiál v podstatě víceméně z plochy celé parcely. Přesto se ale autor této studie k tomuto způsobu prostorového určení staví s jistou rezervou. Vzhledem

k již zmíněným různým a proměnlivým systémům číslování parcel, které se na našem území v minulém století vyskytovaly, je snadné dopustit se chyby. V řadě případů se parcela s určitým číslem dnes vyskytuje na zcela jiném místě katastrálního území, než tomu bylo například na mapách Československého pozemkového katastru. Rovněž i v současné době dochází k dělení nebo slučování různých parcel a tím pádem vznikají nebo naopak zanikají určitá parcelní čísla. Dle soudu pisatele těchto řádků by mělo parcelní číslo sloužit pouze jako doplněk v lokalizaci, přičemž primárně by měla být uvedena nějaká souřadnice z prostoru, kde povrchová prospekce (či jiná forma výzkumu) probíhala (pokud možno nejlépe někde v okolí geografického středu). Tyto koordináty pozdějším badatelům pomohou se zorientovat v mapě a následné parcelní číslo ho tak může utvrdit v tom, že sběr probíhal na celé ploše. Zápis by tak mohl vypadat jako v případě řady lokalit v katalogu této disertační práce, tedy „nálezy pochází ze širšího okolí souřadnice Y:X, jedná se o sběr na parcele ZZZ“.

Ani souřadnicový systém, ve kterém budou lokality a/nebo jednotlivé nálezy prostorově ukotveny, by neměl být volen náhodně. Ačkoli v současné době není až takový problém mezi nimi převádět, jako nejjednodušší se jeví užívání jednoho vybraného systému. Tím by však neměl být PIAN, který vznikl z technických, technologických a finančních důvodů ve 20. století (*Šimana – Vencl 1970*). Tento systém, ačkoli byl jeho vznik v 70. letech opodstatněný, již v současné době není vhodný. Jeho přesnost není taková, jaká je v současné době stále více a více kladena na archeologický výzkum odpovídající kvality. Co je však horší, jsou časté chyby z prepisů a překlepů, které s ním souvisejí a které v něm uvedené souřadnice znehodnocují. Kombinací různých chyb nebo nedostatečného záznamu byla ovlivněna i řada lokalit popsaných v této disertační práci. Ze všech do katalogu a do analýz zařazených kategorií bylo nějakým způsobem ovlivněno 18 nalezišť. Zpravidla se jednalo o neexistující parcelní čísla či souřadnice v PIANu, které ale odkazovaly na jiné místo, než na kterém se daná situace skutečně nacházela. Pro úplnost ještě budiž dodáno, že těchto 18 případů jsou lokality zkoumané až od poslední čtvrtiny minulého století do současnosti. Nejedná se tedy o nálezy z počátků minulého nebo snad konce předminulého století, u kterých je podobná chyba spíše pochopitelná.

Základní otázkou je v tuto chvíli řešení tohoto stavu. S tím, jak dochází k rozvoji moderních geodetických měřických technologií, již neplatí některé

nedostatky klasických metod terénního zaměřování, které byly ještě nedávno (*Kuna 2004b, 396-405*) aktuální. Díky tomu není obtížné měřit v souřadnicích JTSK s odpovídající přesností, a to podle aktuální potřeby totální stanicí, GNSS roverem anebo i hand-heldem. Jelikož byl systém JTSK vytvořen přímo pro potřeby geodetického zaměřování na území České republiky (resp. Československa), je pro prostorové měření v souřadnicích vhodným systémem. Zároveň s ním dovedou pracovat víceméně všechny používané PC platformy používané k digitalizaci (CAD, GIS).

Jiným problémem, který se k práci s danou databází EXCERPTA váže, je duplikování některých lokalit. Pokud byla totiž nějaká lokalita popsána či zpracována vícekrát a s delším časovým odstupem, mohla být do databáze uvedena dvě stejná hesla popisující stejnou situaci, avšak ve dvou různých zápisech tak, jak byly postupně učiněny. To pak v některých případech vede k nutnosti ověřování, zdali se na daném katastrálním území nachází skutečně paleolitické lokality dvě (nebo i více), anebo oba zápisy hovoří o stejné situaci.

Ačkoli se může zdát, že využití písemných pramenů vztahujících se k paleolitickým nálezům ve východních Čechách s sebou přináší širokou řadu problémů, nejedná se ve své většině o komplikace, které by se nevázaly k archeologickému bádání obecně, nebo byly nepřekonatelné. Některé z nich práci ztěžují a komplikují, nedá se ale prohlásit, že by ji přímo znemožňovaly. Přesto je však nutné, aby byly brány na zřetel během jakéhokoli vyhodnocování v této práci předložených výsledků. To je také důvodem, proč jsou zde tyto obtíže s nimi uvedeny.

6.2 Vlastní nálezy

Vyjma úskalí, která s sebou nese řešerše starších textů, je nutné zmínit a zohlednit celou řadu problémů, které se vážou přímo na zkoumaný materiál. Některé z těchto nedostatků lze alespoň částečně eliminovat právě využitím výše zmíněných písemných pramenů. To je nicméně možné pouze v případě, že jsou tyto prameny dobře zpracované a spolehlivé. K tomu je navíc ještě nutné připočítat fakt, že touto cestou budou odstraněny pouze některé obtíže. Ačkoli je totiž z odborných článků zpravidla možné dozvědět se informace o (alespoň přibližné) lokalizaci nálezu, datu jeho objevení a alespoň nějaký hrubý popis, bližší upřesnění kteréhokoli

z těchto údajů či informace jiné, které jsou pro nové analýzy a novou práci důležité, již v textech být obsaženy nemusí. Lze tak shrnout, že (zcela pochopitelně) je značně obtížné a nežádoucí hlouběji zpracovávat jakýkoli archeologický materiál pouze na základě údajů z literatury. Přímá práce s materiálem pro účely jakéhokoli jeho zpracování je však pouze ideálním a zdaleka ne vždy dosažitelným stavem. Je tudíž dobré si alespoň trochu přiblížit některé z problémů, které v rámci východočeského paleolitického materiálu vyvstaly v rámci psaní této práce, a způsoby, jak k nim bylo následně přistoupeno.

Naprostou největší obtíž zcela pochopitelně vyvstávají, není-li z jakéhokoli důvodu popisovaný materiál přístupný. Velké množství starších nálezů je v současné době již ztraceno nebo dokonce zničeno. Je tak otázkou, kterak se k těmto „nálezům“ stavět. Některé z nich mohly být ještě za své existence dobře zpracovány a v takovém případě nezbude nic jiného, než se pokusit co nejvíce informací získat právě z tohoto zpracování. Na straně druhé jsou ale ty artefakty, které byly popsány buď jen velice povrchně anebo víceméně vůbec ne. Všechny tyto zmíněné nálezy lze obecně do textu zahrnout, k čemuž ostatně v rámci této práce došlo (vizte kapitolu 8 *Paleolitické lokality a nálezy ve východních Čechách*), avšak je k nim pochopitelně nutné tyto skutečnosti, tedy nedostatečnost dat a nemožnost artefakt dohledat, uvést. Otázkou, kterou je nutné rovněž uvážit, je práce s těmito lokalitami v rámci jakýchkoli analýz a celkového vyhodnocení. K této problematice je nutné přistupovat vždy případ od případu, zejména na základě konkrétní literatury, která se k danému nálezu váže. Během psaní této práce byla pochopitelně vyvinuta snaha, aby takových artefaktů bylo co nejmenší množství, přesto se tomuto jevu nepodařilo v některých případech zabránit. Coby příklady zde mohou sloužit například lokality Horní Lochoy (*Databáze archeologické sbírky NM; Šída 2009; Vencl 1978a, 13*) či Police nad Metují (*Databáze archeologické sbírky NM; Vencl 1978a, 25*).

Jiným úskalím je v řadě případů vůbec arteficialita některých „nástrojů“. Zejména ze starších výzkumů či poloamatérských sběrů se v menších muzejních sbírkách nalézají předměty, jejichž příslušnost k archeologickému materiálu obecně je sporná. Tento problém si uvědomovali již někteří badatelé na přelomu 19. a 20. století a už tehdy mu byla věnovaná pozornost, díky čemuž vznikla řada debat a polemik (srov. např. *Warren 1914; 1920* a *Reid Moir 1921*). Víceméně až do dnešního dne však není tento problém uspokojivě vyřešen a stále tak na toto téma vycházejí práce a příspěvky (např. *Roebroeks – van Kolfschoten 1995* s další

literaturou) a v několika málo případech je tato problematika zpracovávána experimentálně (např. *MacKinnon – Denham – Cheverko 2014*). Rizikové jsou zejména industrie řazené k nejstaršímu nebo starému paleolitu, nicméně to není pravidlem, protože lze jako příklad uvést jeskyni Biśnik v Polsku, kde se vedle běžných středopaleolitických artefaktů objevily i geofakty, které by teoreticky s archeologickým materiálem mohly být zaměněny (*Cyrek – Sudol 2012*). Naneštěstí není víceméně možné stanovit nějaká univerzální kritéria a specifika, se kterými by bylo možné jeden každý předmět porovnat tak, aby bylo nad veškerou pochybnost prokázáno, zda se jedná či nejedná o (staro)paleolitický artefakt. Jak ostatně bylo velice trefně poznamenáno: „...v podstatě jakýkoli takovýto pokus totiž naráží na ten fakt, že evropské staropaleolitické techniky štípaní kamene byly natolik jednoduché, že velká část z nich může být napodobena přírodními procesy...“¹⁰ (*Bosinski 1995, 263*). Nelze tudíž ani plošně stanovit jednotnou metodiku jejich rozeznávání, byť jsou činěny pokusy alespoň v lokálnějším rozsahu (např. *Peacock 1991*)¹¹. Ani některým údajně nejstarším paleolitickým nálezům z našeho území se tato kritická revize nevyhnula a na jejím základě je nově o řadě těchto lokalit pochybováno (*Oliva 2013, 169-170; Valoch 2011, 11-13*). Proto je tím pádem nutné ke každému předmětu přistupovat v tomto ohledu individuálně. Problematika určování arteficiality předmětů byla tímto způsobem řešena v několika případech (vizte kapitolu 8 *Paleolitické lokality a nálezy ve východních Čechách*), pro názornost lze na tomto místě uvést například některé nálezy z Jičína (*Šída – Nývltová Fišáková – Ulrychová 2006; Vávra 1975*), Dobrušky (*Flégl 2005, 4-12; 2009; 2015, 8-9; Vencl 1978a, 11-12*) nebo nejnověji z Trutnova-Dolního Starého Města (*Tůma 2015*).

Jedním z posledních výraznějších problémů je přiřazení některých artefaktů (tedy těch předmětů, u kterých je jinak jejich arteficialita uvedena výše jistá) k paleolitickému období. Hotové nástroje je velice často možné rozčlenit dle jejich konkrétní morfologie, která bývá (nicméně v řadě případů být nemusí) příznačná pro některá období. Na druhou stranu existuje velké množství artefaktů, které samy o sobě chronologickou citlivost nemají. V případě kamenné štípané industrie, která tvoří většinu východočeského paleolitického materiálu, se tak jedná zejména

---

¹⁰ V citovaném článku doslova „...are hampered by the fact that Lower Palaeolithic stone working techniques were so simple that they could easily be imitated by natural processes...“.

¹¹ Tato problematika se pochopitelně netýká jen staropaleolitických industrií z Evropy. Podobné potíže mají např. i archeologové v Severní Americe (*Gillespie – Tupakka – Cluney 2004; Patterson 1983*).

o úštěpy, odštěpky a neretušované čepele. Takovéto artefakty je bez bližších doprovodných informací velmi obtížné chronologicky zařadit. V případě silicitů glacienních sedimentů (SGS) a dalších kamenných surovin, které patinují, se alespoň částečně lze řídit právě výskytem patiny na jejich povrchu. Je však nutné uvést, že tento způsob rozhodně není zcela přesný a patina rozhodně není signifikantní natolik, aby sama o sobě mohla sloužit jako důkaz pro zařazení předmětu do paleolitu (k problematice *Vencl 1964a*). Ještě větším problémem pak zůstávají ty artefakty, které jsou vyrobeny z nepatinujících materiálů. Příkladem z této práce může být pro území východních Čech třeba porcelanit z okolí Kunětické hory, který se v daném regionu vyskytuje již od mladého paleolitu, například na lokalitě Svobodné Dvory (*Čechák – Pacák 2012, 111-112*), ale využíván je i dále v průběhu zemědělského pravěku (*Vokolek – Vencl 1961*). O příslušnosti či nepřislušnosti k paleolitu lze u některých artefaktů zhotovených z tohoto materiálu rozhodnout jen s obtížemi. Obdobně jako u všech předcházejících případů je i zde nutné posoudit každý případ individuálně na základě dalších doprovodných informací k nálezům. Pro ilustraci zde mohou posloužit porcelanitové čepele z lokality Bezděkov na Pardubicku. Ty byly původně publikovány jako zřejmě mladopaleolitické (*Vencl 1978a, 9*), nicméně v muzejní databázi Východočeského muzea v Pardubicích¹² jsou tytéž předměty vedeny jako neolitické. V nejnovější publikaci, která o artefaktech pojednává (*Bulvová 2015, 12*), byly čepele nakonec datovány do mladého paleolitu.

Dalším z velkých problémů východočeských souborů kladených do paleolitu je jejich původ. Naprostá většina všech nálezů pochází z povrchové prospekce a v posledních letech je tento poměr ještě výrazně vyšší. Tento způsob, ačkoli v mnoha ohledech z pohledu archeologie žádoucí, s sebou nese určité komplikace, které se pak promítnou do hodnocení nejenom konkrétního souboru či jedné lokality, ale celého regionu (k metodice sběrů např. *Kuna 2004a; Smrž – Kuna – Káčerik 2011, 191-192*; k problematice obecně *Vencl 1995c*; specifika a nesnáze této metody pro paleolitické a mezolitické situace pak uvádí *Šída 2012, 127-137; Vencl /ed./ – Fridrich 2007, 16-18*).

Ačkoli se povrchová prospekce velice hodí při hledání nových lokalit nebo k ověření již nalezišť dříve zaznamenaných, problematická je kvalita z ní

---

¹² Muzejní databáze Východočeského muzea v Pardubicích [offline databáze ve formátu MS Access].

pocházejících pramenů. Je totiž sice pravdou, že díky povrchovým sběrům množství paleolitických lokalit ve východních Čechách stále narůstá (již v průběhu dokončování tohoto textu bylo objeveno nové naleziště ve Vidochově¹³), velmi často se stává, že je dané místo navštíveno pouze jednou či dvakrát a to ještě jen v malém počtu účastníků. Díky tomu je i množství paleolitických artefaktů z lokality zpravidla příliš malé (jedná se o víceméně všechny v této disertaci prezentované lokality, na kterých byly zachycené nálezy v rámci jednotlivců), a tím pádem i těžko zhodnotitelné. Zpravidla není možné takový soubor datovat a vše, co se k lokalitě dá v danou chvíli říct, lze shrnout do věty „je tam přítomen paleolit“. Přitom je možné a praxí ověřené, že i povrchovými sběry lze získat dostatečně velké soubory paleolitické ŠI, které poskytují reprezentativní vzorek a podávají tak o lokalitě potřebná data. Příkladem takovýchto lokalit je třeba Zářecká Lhota, anebo nejnověji potom gravettské naleziště v Černčicích. Právě na druhé z obou lokalit docházelo pravidelně k povrchové prospekci, která prozatím vydala více než 60 kusů ŠI (*Čechák – Herčík – Suchopárová, v tisku*), přičemž další budou jistě dále přibývat. Přitom ale tyto sběry nebyly nikdy cílené na paleolit; probíhaly s detektory kovů, jelikož na lokalitě se vyskytují i (zatím nepublikované) nálezy z doby laténské a středověku. Přestože byla kolekce získána takto selektivně, jedná se o jeden z největších paleolitických souborů ve východních Čechách vůbec. Problémem tak není vlastní metodika povrchových sběrů či jejich vypovídací schopnost (proti tomu však kriticky *Vencl 1998, 555*) ale to, jak přesně jsou sběry provedeny a zejména pak jejich četnost na daném nalezišti.

Jinou metodou získávání paleolitických nálezů jsou archeologické výzkumy destruktivního rázu, ačkoli v případě paleolitu a mezolitu není možné o povrchových sběrech uvažovat jako o nedestruktivní metodě (*Šída 2012, 127-128*), tedy ZAV či badatelské projekty. Problémem je, že badatelské archeologické výzkumy s paleolitickou tematikou v regionu neprobíhají. ZAV menších (z poslední doby v regionu např. *Bek – Vích 2016; Horník – Novák 2016; Pacák – Čechák, v tisku* aj.) i skutečně velkých rozsahů (např. *Hejhal – Novák 2016*) pak zpravidla paleolitické nálezy nezachytí, jelikož zásah pod zem nejde až tak hluboko (z tohoto pohledu se v současné době jeví zajímavý ZAV v trase budoucí D35, který mezi Pardubicemi a Vysokým Mýtem protne oblast s doloženým výrazným mezolitickým osídlením

---

¹³ Za upozornění děkuji Bc. J. Skalovi (Stratum – archeologické služby s.r.o.).

podél řeky Loučné¹⁴). V rámci menších výzkumů není zpravidla ornice před svým odstraněním prozkoumána ani povrchovými sběry, čili případné naorané paleolitické artefakty není možné zachytit a dané místo se potom v archeologické mapě jeví jako bez přítomnosti paleolitických nálezů. U velkých ZAV potom většinou v rámci přípravných etap vlastního destruktivního výzkumu k povrchové prospekci (většinou v kombinaci s detektorovým průzkumem) dochází, nicméně je otázkou, zdali se v rámci takto velkých ploch a nejčastěji v časovém presu podaří nějaké doklady přítomnosti starší doby kamenné objevit. Zvláště v případě, kdy se terénní účastníci této akce zaměřují na jiná období¹⁵.

Zdá se tak, že region východních Čech se nepotýká s obtížemi objevit novou paleolitickou lokalitu. Problémem je ji prozkoumat v takovém měřítku, aby se naleziště nestalo pouze další „tečkou v mapě“. Povrchová prospekce, které je v tuto chvíli (nejenom) ve východních Čechách velice častým způsobem objevování nových lokalit a jejich následným zkoumáním, je jistě v tomto ohledu vynikající metodou, která může případné naleziště objevit a zároveň i přinést taková data, která ji pomohou (alespoň v určitém rozsahu) interpretovat. V podstatě jedinou podmínkou je získání dostatečně velkého souboru archeologického materiálu s výpovědní hodnotou, což umožní pouze opakovaná návštěva lokality. Na druhou stranu je třeba mít na paměti, že pro paleolitické a mezolitické situace jsou i povrchové sběry metodou, která může způsobit zánik (tj. vysbírání) lokality (*Šída 2012, 127-128*) a s tímto k ní i přistupovat. Výzkum klasickými (destruktivními) archeologickými metodami pak může tato data zpřesnit. Je otázkou, o níž lze dlouze debatovat, nakolik zasahovat pod zem sondáží a menšími odkryvy u neohrožených lokalit, anebo zda se u některých lokalit spokojit s tím, že ani povrchový sběr nemusí přinést potřebná data (tedy taková, která by mohla lokalitu zařadit blíže, než do paleolitu obecně či např. mladého paleolitu). V případě ZAV by pochopitelně bylo dobré vždy plochu v rozsahu plánovaného odkryvu „prochodit“. Autor těchto řádků si však uvědomuje, že tento ideální stav je v současné době nemyslitelný, jelikož pracovníci

---

¹⁴ Za informaci děkuji Mgr. T. Zavoralovi (VČM).

¹⁵ Jako názorný příklad zde může sloužit v době psaní této disertační práce probíhající ZAV na trase budoucí dálnice D11 mezi Hradcem Králové a Jaroměří. Zde byla v průběhu celé trasy (přes 21 km) provedena detektorová prospekce v kombinaci s povrchovými sběry. Dle předběžných výsledků zde během tohoto výzkumu nebyl objeven ani jeden paleolitický artefakt, přestože trasa probíhá v těsné blízkosti 4 potvrzených paleolitických lokalit (Svobodné Dvory, Předměřice, Černožice a Jaroměř). Bude velice zajímavé po skončení vlastního ZAV zjistit, jestli byly během něj objeveny nějaké takto datovatelné artefakty.

jednotlivých muzeí na to jednoduše nemají čas (u velkých výzkumů je to způsobeno jejich značným rozsahem a tedy i časovou náročností, která je pro instituce neúnosná, drobnějších ZAV je zase tolik, že je nelze takto všechny postihnout).

V zásadě tak existují tři reálné cesty, kterými je v tomto ohledu možné pokračovat. První z nich je ta stávající. Ta se však, dle soudu autora tohoto textu, nejeví perspektivní, jelikož sice stále rozšiřuje možnou základnu paleolitických lokalit pro budoucí bádání, avšak již zde nedochází právě k navazujícímu výzkumu (až na několik málo výjimek).

Jinou možností je zahájení badatelských výzkumů destruktivními metodami na již známých lokalitách (či na pouze vybraných z nich). Ty by charakter osídlení na jednotlivých nalezištích s velkou pravděpodobností dokázaly objasnit, nicméně se v tomto případě jedná o destruktivní zásah, který navíc není vyvolaný akutní potřebou ZAV. Bylo by proto nutné posoudit význam takového počínání pro každou jednu lokalitu.

Jako zřejmě nejvhodnější se tím pádem jeví detailnější povrchový průzkum (i s přihlédnutím k jeho destruktivnosti v případě paleolitických situací) již známých nalezišť. Je pochopitelně více než pravděpodobné, že část těchto lokalit, zejména těch, které jsou známy již delší dobu, se již nemusí podařit znovu dohledat či potvrdit na nich přítomnost paleolitických nálezů (k tomuto jevu *Vencl /ed./ – Fridrich 2007, 17*). Na druhou stranu případnými dalšími zachycenými artefakty se zvedne úroveň poznání dané lokality (a díky tomu i celého regionu) a v případě, že žádné další nálezy nepřibudou, zůstane naleziště popsáno stejně, jako je tomu už nyní. Příkladem mohou být již několikrát jmenované Černčice, kde jen díky opakujícím se návštěvám této lokality bylo nasbíráno dostatečně množství ŠI. Skrze něj je nyní lokalita kulturně zařazená a víceméně i prostorově ohraničen její rozsah.

Podobně jako v případě písemných pramenů i u vlastních artefaktů vstupují do hry faktory, které práci s nimi mohou značně znesnadnit (a podobně jako u pramenů písemných v žádném případě nejde o něco, co by bylo specifické pouze pro paleolit). Pakliže je situace taková, že lze alespoň jeden ze zdrojů, tedy písemné prameny nebo vlastní artefakty, označit za relativně spolehlivý, je s jeho pomocí možné nedostatky zdroje druhého alespoň částečně potlačit. Jestliže tudíž kupříkladu k nějakému artefaktu neexistuje dostačující popis, ale předmět jako takový je fyzicky dohledatelný, nejedná se o nijak zvlášť velký problém (byť tedy z artefaktu jako takového lze jen těžko vyčíst takové informace, jako je jeho přesnější lokalizace

v rámci katastrálního území apod.). Kritický přístup k pramenům, ať již hmotným (tj. přímo k artefaktům jako takovým) nebo písemným (tedy k článkům, které se k nim vztahují), je tedy nezbytností, která v řadě případů může pomoci danou situaci znovu vyhodnotit a třeba i nově zpracovat.

7 Druhy paleolitických lokalit

V obecné rovině je možné jednotlivé paleolitické lokality dělit do různých kategorií na základě několika rozdílných pohledů a specifik. Platí přitom, že tyto konkrétní pohledy a systémy členění jsou vybírány a využívány s přihlédnutím ke sledovaným jevům, které z nich plynou.

Pravděpodobně nejčastějším členěním lokalit pro období paleolitu je jejich dělení na základě užší, podrobnější chronologie. Lze tak tedy využít pro území České republiky klasické řazení v podobě nejstaršího, starého, středního, mladého a pozdního paleolit (např. *Svoboda et al. 2009; Vencl /ed./ – Fridrich 2007*). Samozřejmě je možné tuto chronologii aplikovat ještě v detailnějším měřítku, a tedy například střední paleolit rozdělit na jednotlivé kultury. Takovéto členění se zcela logicky nabízí jako to nejzákladnější, periodizační a bývá tak základem nebo součástí prakticky všech souhrnnějších prací a syntéz o paleolitu (např. *Fridrich 2005; Pleiner – Rybová et al. 1978; Svoboda et al. 2009; Valoch 1993; Vencl /ed./ – Fridrich 2007* aj.).

Další možností je lokality členit na základě jejich využívání v období paleolitu. Lze tak tedy rozlišovat například tábořiště, velké sídelní lokality, výrobní areály nebo *killling-sites*, tedy místa úlovku. Obdobně jako u dělení chronologického, i v tomto případě je možné být v odlišování ještě detailnější. Sídelní lokality a tábořiště tak mohou být kupříkladu děleny ještě podrobněji na základě doby, po kterou byly kontinuálně obývány (pro moravský gravettien např. *Svoboda 2009, 115-116*). Tento druh rozlišování lokalit je vhodný z hlediska sledování a mapování způsobu využívání jednotlivých poloh v daném regionu, například za účelem zjištění charakteru místního osídlení, v takovém případě je ovšem nutné jej propojit ještě s topografickým mapováním. Jinou možností je využití kupříkladu pro sledování jednotlivých aktivit či druhů archeologických stop, které zanechaly, v dané oblasti či pro konkrétní období.

Ohledně využívání poloh v paleolitu logicky s předešlým souvisí ještě členění na úrovni geografické a geomorfologické. Díky němu je možné lokality dělit na základě jejich zeměpisných vlastností. Rozeznávat a odlišovat situace tak lze například na základě jejich nadmořské výšky, svažitosti terénu, tvaru terénního reliéfu, vzdálenosti od vodoteče nebo třeba i geologického podloží. Společně

s předešlým dělením se tímto způsobem dá alespoň částečně sledovat a rekonstruovat již zmíněné využívání jednotlivých poloh, ba celé krajiny daného regionu v období starší doby kamenné (pro moravský paleolit opět *Svoboda 2009, 53-59*; pro gravettien v Čechách např. *Šída /ed./ 2009, 23-26*; *Šída et al. 2015, 11*).

Poslední ze zde uvedených možností dělení (nicméně zdaleka ne poslední z možností dělení obecně) je členění na základě charakteru výzkumu či objevu lokality. Tímto způsobem jsou jednotlivá místa dělena dle toho, jakým způsobem došlo k jejich objevení a případně následnému odkryvu a výzkumu (pokud k němu vůbec došlo). Je tak možné hovořit o lokalitách zkoumaných plošným odkryvem, v souvislosti se záchranným výzkumem, náhodných nálezích či kupříkladu cílených povrchových sběrech. Z hlediska zohlednění metodiky je dobré ještě rozlišovat, zdali se jedná o výzkum lokality pod otevřeným nebem nebo jeskyni, popřípadě ještě výzkum v rámci cihelny či jiného podobného rozsáhlého těžebního zařízení. Takovéto členění se od předešlých odlišuje zejména tím, že zcela pochopitelně nikterak nepostihuje nic z období „života“ lokality. Neposkytuje tak žádná data, která by bylo možné nějakým způsobem vztáhnout na cokoli, co by se přímo týkalo období paleolitu. Jeho hlavním účelem je skrze údaje o tom, jakým způsobem (pokud vůbec) byla daná lokalita zkoumána, rozhodnout (či spíše naznačit), jak velkou váhu data z té které konkrétní lokality mají. Jedná se tak o neocenitelnou pomůcku z pohledu kritiky pramenů, která je pro každý výzkum velice žádoucí.

7.1 Sledované druhy paleolitických lokalit ve východních Čechách

Na území, jehož zkoumáním se zabývá tato práce, byly v rámci jednotlivých lokalit pocházejících ze starší doby kamenné sledovány znaky, které je, alespoň v některých případech, umožní rozčlenit na základě všech pohledů uvedených výše. Jedná se tedy o řazení chronologické, topografické, z pohledu jejich využívání a také s ohledem na metodiku jejich výzkumu.

Jelikož jedním z hlavních cílů této práce je revize a kritika některých, zejména starších, nálezů, byla právě metodika jejich objevení a získávání dat brána na zřetel velice důrazně. Z tohoto pohledu se skutečně zvláště artefakty a situace objevené na přelomu 19. a 20. století jeví velmi často jako značně problematické. Totéž ale nicméně platí i pro objevy modernější, pokud jde o jednotlivé náhodné nálezy bez bližšího kontextu (vizte kapitolu *6 Kritika pramenů*).

Ve východních Čechách byly za dobu zdejšího bádání o paleolitu lokality objeveny a zkoumány všemi výše zmíněnými metodami a způsoby. Velké rozdíly nicméně panují v četnosti zastoupení těchto metod v rámci archeologického výzkumu (pro celkové vyhodnocení vizte kapitolu 4 *Dějiny bádání* a podkapitolu 10.2.2 *Způsob výzkumu*). Již při pohledu do starší literatury (např. *Vencl 1978a*) je patrné, že největší množství archeologických nálezů datovatelných do paleolitu z území východních Čech pocházelo z povrchových sběrů, a tento fakt byl od té doby pouze umocněn. Díky tomu je sice možné „zaplnovat bílá místa na mapě“, avšak z pohledu celkového komplexního vyhodnocení paleolitického osídlení oblasti jsou tyto údaje hůře vyhodnotitelné (např. *Vencl 1995c*; *Vencl /ed./ – Fridrich 2007, 16-18*, méně kritický názor pak např. *Kuna 2004a, 308-323 a 337-342*).

Náhodné nálezy, zpravidla amatérské a bez bližšího nálezového kontextu, jsou pro paleolit v dané oblasti spíše vzácností, než častým jevem, a tím pádem celkový obraz ovlivní jen málo. Na druhou stranu je ovšem otázkou, zdali je tento jev způsoben tím, že k těmto objevům skutečně nedochází, anebo proto, že paleolitické nálezy, ve své většině tedy zpravidla kamenná štípaná industrie, jsou pro běžného laika obtížně rozpoznatelné coby archeologický nález.

Předměty získávané z cihelen a obdobných míst, převážně těžebních, byly četné spíše zejména na přelomu předminulého a minulého století a v současnosti či nedávné minulosti jich je pouze naprosté minimum. Jejich největším problémem obecně je však zpravidla opět poloamatérský původ a scházející širší nálezový kontext.

Současné klasické archeologické výzkumy, ať již badatelské nebo záchranné a bez rozdílu, zda jde o plošné nebo částečné, které poskytují nejvíce informací o vlastním nálezovém celku, tedy nejenom o artefaktech jako takových, nýbrž i o kontextu a širších okolnostech (obecně s další literaturou např. *Kuna et al. 2007*), jsou bohužel pro období paleolitu ve zkoumané oblasti jen málo početné. Z toho důvodu není možné data z nich zpravidla plošně vztáhnout globálně na celý region východních Čech. Pro výzkum předneolitických společností obecně navíc vyvstávají i další specifické a oproti pozdějším obdobím unikátní problémy a rizika. Tato specifika nesouvisí pouze s velkým časovým odstupem, který dělí současnost a dané zkoumané období, nýbrž i s velice rozdílným způsobem života v paleolitu (či mezolitu) a od neolitu dále (k této problematice více např. *Vencl /ed./ – Fridrich 2007, 13-20*). Všechny tyto faktory se pochopitelně promítají do celkového

vyhodnocení konkrétních situací, díky čemuž je obecně archeologické zpracování paleolitického (a mezolitického) materiálu a i jeho získání v rámci archeologického výzkumu oproti jiným, mladším, obdobím nikoli snad obtížnější, avšak do velké míry odlišné.

Přestože je tedy ve východních Čechách přítomna celá řada lokalit s různými nálezovými okolnostmi, pochází většina z artefaktů a situací z povrchových sběrů. To je činí obtížněji širě vyhodnotitelnými, nicméně i tak je možné, při správném provedení tohoto druhu výzkumu, získat alespoň některé důležité informace, které mohou napomoci k poznání tohoto období v regionu.

8 Paleolitické lokality a nálezy ve východních Čechách

Následující stránky obsahují objemově největší část této práce – přehled paleolitických lokalit, nálezů a situací, které byly objeveny na území východních Čech. Jeho většina byla, jak je uvedeno výše, získána na základě rešerše literatury a revize a znovuzpracování starších nálezů. Několik dalších zápisů pochází z nepublikovaných výzkumů, které jsou tu tak zpracovány poprvé. Vzhledem k tomu, že od posledního zpracování (*Vencl 1978a*) uběhlo již poměrně dost času, došlo za tuto dobu ke ztrátě či zničení některých nálezů. Ty tak pro účely tohoto textu musely být zpracovány pouze na základě k nim dostupné literatury. V případě každé položky v této kapitole je však uvedeno, jakým způsobem byla ta která lokalita do ní zpracována. Pro co nejjednodušší vyhledávání a orientaci je celý tento katalog řazen abecedně dle názvů katastrů, na nichž se konkrétní nálezy nacházejí. Pakliže je některá lokalita známá i pod jiným názvem, je u ní uveden rovněž (typickým příkladem je Jislova jeskyně na katastru Bělá u Turnova).

Banín (okr. Svitavy)

Lokalizace

Vlastní poloha lokality není známá. Víceméně jediným zeměpisným údajem, který je možné k ní vztáhnout, je její nadmořská výška v hodnotě 444 m n. m. Tu však uvádí pouze jeden zdroj (*Skutil 1952, 83*), jinde není potvrzená. Na základě dnešního terénního reliéfu na katastru této obce by se místo mohlo nacházet severně, východně anebo jihovýchodně od vlastního Banína. Ve zbytku katastrálního území je nadmořská výška vyšší. Je však otázkou, jak moc je tento údaj validní.

Způsob výzkumu

Náhodný povrchový nález.

Dějiny výzkumu

Jedná se o osamocený artefakt, který byl objeven roku 1935. Po 2. světové válce nebyl v rámci české archeologie považován vůbec za paleolitického původu (*Skutil 1946, 3*), nicméně již o něco později byl tento názor přehodnocen a předmět byl odbornou literaturou datován do aurignacienu (*Skutil 1952, 98*), což mu víceméně zůstalo do současnosti.

Roku 1968 byl v rámci dalšího zpracování v moravskotřebovském muzeu dr. Šebestou označen jako staropaleolitický pěstní klín, přičemž toto zařazení mu v muzeu zůstalo, ačkoli zde v 80. letech provedl jeho revizi J. Svoboda¹⁶, který jej poté publikoval coby jádro pocházející z mladého paleolitu (*Svoboda et al. 2009, 171*). Znovu byl artefakt popsán v souvislosti s touto disertační prací a opět byl pro databázi muzea označen za mladopaleolitické jádro.

Datace

Dle již uvedené literatury aurignacien. Obecně lze prohlásit, že se jedná o mladý paleolit, avšak příslušnou kulturu nelze, dle názoru autora tohoto textu, vyloučit ani potvrdit.

Popis souboru

Jedná se o ojedinělý patinovaný artefakt, konkrétně čepelové jádro, ze SGS (*obr. 37:5*).

Žádná literatura se k jeho tvaru či charakteru nevyjadřuje, informace o pěstním klínu pochází, dle informací příslušného muzea, od určení dr. Šebesty.

Poznámka

V místě uložení veden jako pěstní klín.

Uložení

Městské muzeum Moravská Třebová pod označením A1.

Literatura

Mackerle 1948, 6; Skutil 1946, 3; Skutil 1952, 83 a 98; Vencel 1978a, 8

Benátky (okr. Hradec Králové)

Lokalizace

Souřadnice místa nálezu artefaktu jsou 646 519,30; 1 029 256,80, nadmořská výška činí 289 m n. m.

Lokalita leží na ostrožně nad dvojicí vodních toků. Na západě je to řeka Bystřice vzdálená asi 540 m, na jihu a východně potom Mlakovská svodnice, přičemž v obou případech řeka protéká asi 900 m daleko. Převýšení vůči prvnímu toku je přibližně 30 metrů, v případě druhého potom zhruba metrů 20.

Nejvyšším vrcholem v okolí je kopec Nad Lysicí (331 m n. m.) ležící asi 2 km severně od lokality.

---

¹⁶ Za sdělení děkuji Prof. PhDr. Jiřímu Svobodovi, DrSc.

V literatuře (*Bláha – Kalferst – Sigl 2004, 8*) je lokalita chybně uvedena jako náležící katastrálnímu území Cerekvice nad Bystřicí. Popsaná poloha však již spadá do území Benátek.

Způsob výzkumu

Povrchový sběr.

Dějiny výzkumu

Lokalitu pomocí povrchové prospekce prozkoumal David Vích, konkrétně 18. listopadu 1996. Vyjma dalších nálezů z mladšího zemědělského pravěku učinil i objev paleolitického artefaktu.

Datace

Paleolit. Vzhledem k mocnosti patinace na předmětu lze teoreticky uvažovat o paleolitu mladém, nicméně bližší datace vyžaduje další materiál.

Popis souboru

Z lokality pochází silně patinovaný SGS úštěp. Není na něm patrná žádná doplňující retuš.

Poznámka

V literatuře k nálezů (*Bláha – Kalferst – Sigl 2004, 8*) a i v depozitáři MVČ je nález uložen pod označením katastru Cerekvice nad Bystřicí. Na základě souřadnic PIAN, které jsou u něj uvedeny, byl ale nalezen na katastrálním území Benátky.

Rovněž parcelní číslo uvedené v literatuře, konkrétně 231/1, je chybné. V současné době nese parcela označení 570, v době nálezů potom 233/1. Chyba tak vznikla s velkou pravděpodobností špatným zapsáním číslic.

Uložení

Muzeum východních Čech v Hradci Králové (86/2000).

Literatura

Bláha – Kalferst – Sigl 2004, 8

Bezděkov (okr. Pardubice)

Lokalizace

S největší pravděpodobností někde na polích poblíž katastrální hranice mezi Bezděkovem a Cholticemi. Vlastní poloha není tak úplně známá. V databázi VČM¹⁷ je uvedena pouze lokalizace dvou nálezů. Artefakt A814 je lokalizován na „pole na

---

¹⁷ Muzejní databáze Východočeského muzea v Pardubicích [offline databáze ve formátu MS Access].

Průhoně č. 26“ a předmět A815 potom na „*hranici č. 1 choltického katastru*“. Ani jedno se nepodařilo dohledat na dobových mapách. Ostatní předměty z lokality nejsou řádně inventarizovány, jelikož pocházejí ještě ze starého sbírkového fondu, a tudíž se k nim žádná takováto informace neváže.

Na současných mapách má tato oblast mezi Bezděkovem a Cholticemi nadmořskou výšku okolo 250 m n. m. Oba katastry od sebe také odděluje vodoteč: Jeníkovický potok. Nad tím se nachází vrch zvaný Jánský kopec s kótou 264 m n. m. *Skutil (1952, 82)* uvádí u této lokality (s poznámkou, že jde pouze o přibližný údaj) nadmořskou výšku 220 m n. m., což tuto polohu nevylučuje ani nepotvrzuje.

Způsob výzkumu

Všechny nálezy z této lokality byly získány v rámci povrchového sběru.

Dějiny výzkumu

Přesné datum získání artefaktů není zcela známo, nicméně s velkou pravděpodobností k nim došlo někdy na konci 19. století. V monografii *J. Skutila (1952, 10)* je tato lokalita, bohužel bez bližších informací, jmenována k roku 1897. Zcela jistě se v roce 1926 již nacházely v pardubickém muzeu¹⁸, jelikož je tehdy do inventárního systému zavedl J. Böhm.

Artefakty, které pocházejí ze starého sbírkového fondu, u sebe z toho důvodu žádnou informaci nemají a je tak otázkou, jaké jsou vlastně jejich nálezové okolnosti. Nicméně díky tomu, že jsou z tohoto fondu, byly určitě do sbírek VČM získány již před dlouhou dobou. Je tedy vysoce pravděpodobné, že všechny předměty byly objeveny přibližně ve stejné době, někdy na přelomu 19. a 20. století.

Datace

S největší pravděpodobností se jedná o aurignacien. Oba inventarizované artefakty, tedy vysoká škrabadla, jedno z nich na masivní čepeli, do tohoto období spadají a totéž snad platí i pro čtveřici masivních porcelanitových čepelí (*Oliva 2016, 53; Vencl /ed./ – Fridrich 2007, 69*), byť u nich je možné i mladší chronologické zařazení.

Popis souboru

Z lokality pochází dohromady šest artefaktů. Ze starého sbírkového fondu jsou to čtyři neretušované čepele z porcelanitu o délkách mezi 4,4 až 9,5 cm. Surovina s největší pravděpodobností pochází z blízké Kunětické hory, odkud je

---

¹⁸ Muzejní databáze Východočeského muzea v Pardubicích [offline databáze ve formátu MS Access].

předpokládána těžba porcelanitu pro období od mladého paleolitu dále pro celou oblast východních Čech (*Přichystal 2004, 19; Vokolek 1997; Vokolek – Vencl 1961, 470-471*).

Kromě nich byla na lokalitě nalezena také dvě masivní vysoká škrabadla odpovídající svým charakterem aurignacienu. V jednom případě se jedná o nástroj na úštěpu rohovce (*obr. 46:4*), ve druhém potom na kýlovité čepeli odražené z křemene (*obr. 46:5*).

Poznámka

Obě škrabadla byla původně určena jako neolitická (a v jednom případě dokonce šlo o neolitický hrot), nicméně vyjma tohoto údaje v databázi VČM jsou artefakty obecně (literaturou i zaměstnanci daného muzea) považovány za paleolitické, respektive datované do aurignacienu.

Uložení

Východočeské muzeum v Pardubicích pod označení A814, A815 a 137/2015.

Literatura

Bulvová 2015, 12; Skutil 1952, 10 a 82; Šebek et al. 1990, 13; Vencl 1978a, 9; Vokolek 1997, 1; Vokolek – Vencl 1961, 466

Bělá u Turnova (Jislova jeskyně), (okr. Semily)

Lokalizace

Lokalita se nachází na koordinátách 679 448,33; 993 916,63 v nadmořské výšce přibližně 380 m n. m. (*obr. 14*).

Rozměry jeskyně (vhodnějším označením by bylo abri) činí zhruba 10x6-7 m (*Šída 2005, 6*).

Způsob výzkumu

Vlastní artefakty spadající do paleolitu byly získány v rámci archeologického výzkumu jeskyně/abri. Lokalita byla původně objevena díky povrchové prospekci, ta však zachytila pouze její mladší ráz (vizte dále).

Dějiny výzkumu

Naleziště objevil L. Jisl v roce 1936, nicméně tehdy odhalil pouze několik artefaktů datovaných do lužické kultury. Roku 1942 zde provedl menší výzkum, nicméně ani ten ještě neodhalil paleolitické nálezy (*Jisl 1946*).

Díky výzvě J. Filipa zde po druhé světové válce, roku 1947, provedl již zmíněný L. Jisl výzkum ve spolupráci s F. Proškem. Tehdy již oba archeologové narazili na nástroje pocházející ze středního paleolitu (*Filip 1947, 17 a 191-192*).

Od té doby již na lokalitě výzkum prováděn nebyl, pouze zde několikrát proběhla rekognoskace místa, která odhalila recentní zásahy (budování trampského tábořiště), díky čemuž ji lze právem považovat za ohroženou (*Prostředník 1998, 12; 2000, 10; 2001, 15*). K reviznímu (a vzhledem k vážnému ohrožení lokality vlastně svým způsobem záchrannému) výzkumu však stále nedošlo, díky čemuž mohlo, vzhledem k tomu, že se středopaleolitické artefakty nacházejí přímo v povrchové vrstvě výplně jeskyně (*Šída 2005, 7*), dojít k vážnému poškození této lokality.

Některé části (na východočeské poměry) bohatého souboru byly průběžně publikovány (*Fridrich 1982, 108-110*), avšak na celkovou publikaci si lokalita musela počkat až do relativně nedávné doby (*Šída 2005*).

Datace

Celý soubor nástrojů má jednotný charakter a je bezpochyby datovatelný do středního paleolitu, konkrétně do kultury moustérienu. Podle názoru *J. Fridricha* (*1982, 109-110*), který však zkoumal pouze zlomek celé kolekce, bylo lokalitu možné datovat do moustérienu s acheulskou tradicí. Lze tak spíše souhlasit s názorem *P. Šídy* (*2005, 26*), že by soubor měl být datován pouze do moustérienu jako takového.

Popis souboru

Středopaleolitický soubor se původně skládal ze 139 artefaktů, nicméně dva byly ztraceny. Kompletní analýzu zbylé kolekce provedl *P. Šída* (*2005*), avšak v rámci zpracování této disertace byly všechny dostupné artefakty prohlédnuty a zdokumentovány ještě jednou. Oproti výše citované práci však nebyly k dispozici všechny předměty z důvodu uložení části souboru v depozitáři turnovského muzea, který delší dobu nebyl přístupný. Část z artefaktů je tedy popsána pouze na základě uvedeného článku. Předměty, kterých se to týká, to mají výslovně uvedeny v poznámce.

Převládajícími typy artefaktů v celé kolekci jsou, zpravidla neretušované, úštěpy (*obr. 40:1*). Ty tvoří více než třetinu celého souboru. Pokud jsou brány v potaz pouze hotové nástroje, je většina z nich tvořena drasadly (ty představují zhruba desetinu celkového objemu nálezů; *obr. 41:1-6*), o něco méně pak noži (*obr. 42:1-7*) a klínky. Jedná se tedy o typické středopaleolitické artefakty.

Dominantními surovinami jsou křemen a křemenec, které dohromady tvoří více než polovinu výrobního materiálu. Zhruba pětina artefaktů byla vyrobena z chalcedonu, desetina pak z jaspisu a další desetina ze SGS. I zde se potvrzuje typický trend středního paleolitu, tedy využívání zejména lokálních surovin.

Poznámka

Část souboru bylo pro revizi nedostupná a byla je zde tak prezentována pouze na základě dat získaných z posledního (a jediného kompletního) zpracování lokality (Šída 2005). Během revize byla objevena dvojice artefaktů se stejným číslem: A4457. V jednom případě se jednalo o zobec, který uvádí i výše zmíněná literatura. Druhý z artefaktů je hrot, který v předešlém výčtu schází. Je tak otázkou, o jaký artefakt se jedná a z jakého důvodu má stejné označení v rámci systému muzea v Turnově.

Uložení

Všechny nálezy jsou kompletně uloženy v Muzeu Českého ráje v Turnově. Jednotlivá čísla konkrétních artefaktů jsou uvedena vždy u vlastního kusu.

Literatura

Fridrich 1982, 108-111; Jisl 1946; Kalferst – Thér 2009, 49; Oliva 2016, 194; Prostředník 1998, 12; 2000, 10; 2001, 15; Prostředník – Šída 2010, 19-22; Skutil 1952, 98; Šída 2005; Vencl 1978a, 8

Bělá u Turnova – Chloumecko (okr. Semily)

Lokalizace

Přibližně na souřadnicích 681 401; 995 293. Nadmořská výška se pohybuje okolo hodnoty 310 m n. m. (*obr 14*).

Poloha je obtížně určitelná, jelikož k ní existuje pouze ne zcela přesná mapka (Černohouz 1953, 12). Ta uvádí výšku vlastního vrcholku Chloumecka (nyní Chloumecko) o zhruba 15 m nižší, než je ve skutečnosti.

Přesto lze však s jistotou určit, že se jedná o polohu na kopci, zřejmě na jeho jižní straně. Vrch se nachází nad vodním tokem – Stebenkou. Relativní převýšení mezi touto řekou a vrcholem kopce činí zhruba 35 metrů

Oproti nedaleké Jislově jeskyni se nejedná o lokalitu krytou jeskyní či abri, nýbrž o sídelní lokalitu pod širým nebem.

Způsob výzkumu

Veškerý materiál pochází z povrchových sběrů.

Dějiny výzkumu

Lokalitu objevil J. Černohouz v roce 1946. Od té doby tam prováděl povrchovou prospekci, při které nasbíral řadu artefaktů. Aktivní výzkum zde touto formou prováděl ještě v 70. letech minulého století. Část nálezů se dostala do držení M. Olivy, který je předal jičínskému muzeu, nicméně většina zůstala ve sbírce J. Černohouze a v současné době není dostupná. Tuto část sbírky ale již v 80. letech prohlédl J. Svoboda¹⁹ a výsledky této revize publikoval (*Svoboda 1980, 284-285*).

Datace

Soubor není nepodobný nálezům z Jislovy jeskyně a lze jej tak datovat do středního paleolitu. Nejedná se nicméně o moustérien, ale o mladší fázi acheuléenu.

Popis souboru

V Regionálním muzeu a galerii v Jičíně jsou uloženy čtyři nálezy, které sem daroval M. Oliva a které pocházejí z dané lokality. Jedná se o dva jaspisové úštěpy a jedno drasadlo (*obr. 42:8*) ze stejného materiálu. Posledním, problematickým artefaktem je „jádro“, o jehož paleolitickém původu či arteficialitě obecně lze dle názoru autora tohoto textu pochybovat.

V souboru, který publikoval J. Černohouz (1953) se nachází trojice křemencových drasadel, stejné množství klínek z téhož materiálu. Z chalcedonu potom vrub, amorfní kus suroviny, dvě drasidla, sedm čepelí a osm nožů. Mělo se zde nacházet i několik škrabadel a vrubů (*Svoboda 1980, 284*). Tato část kolekce je však neznámo kde.

Poznámka

V původní literatuře (Černohouz 1953) se lokalita nazývá „Chlomecko“. Toto pojmenování lze nalézt i na původních mapách Československého pozemkového katastru. Na současných mapových listech je však kopec a s ním i celá oblast označována jako „Chloumecko“, což platí i pro novější literaturu (*Prostředník – Šída 2010, 19; Šída 2005, 26*). Lze se tudíž setkat s oběma názvy.

Uložení

Větší část souboru nedostupná, tři artefakty se nachází v Regionálním muzeu a galerii Jičín (2788, 2789 a 2790), kam se dostaly darem M. Olivy.

---

¹⁹ Za upoznění děkuji Prof. PhDr. Jiřímu Svobodovi, DrSc.

Literatura

Černohouz 1953; Prostředník – Šída 2010, 19; Svoboda 1980, 284-285; Šída 2005, 26; Valoch 1978, 9; Vencl 1978a, 8

Bílá – Trávniček (okr. Liberec)

Lokalizace

Nejistá. Kromě názvu katastrálního území schází bližší údaje. Území obce jako takové nachází v údolí řeky Mohelky, od které směrem na sever terén razantně stoupá k takzvané poloze Vrchy. Nadmořská výška se tu pohybuje v širokém rozmezí 300-400 m n. m. Řeka Mohelka, která tvoří jižní hranici katastrálního území, protéká ve výšce asi 280 m n. m.

Způsob výzkumu

Neznámý. S velkou pravděpodobností se jedná o náhodný nález.

Dějiny výzkumu

Neznámé. Artefakt pochází ze starého sbírkového fondu a nejsou k němu dostupné informace.

Datace

Mladý paleolit, konkrétně jeho vyspělá fáze. Jedná se o gravettien.

Popis souboru

Soubor je tvořen jediným artefaktem, a to hrotem na dlouhé čepeli ze SGS (*obr. 45:4*). Povrch je plošně patinovaný sytou bílou barvou. Obě hrany jsou doplněny retuší, kterou je zároveň dotvořena špička vlastního hrotu.

Uložení

Artefakt je uložen v Muzeu Českého ráje v Turnově pod číslem A 2699.

Biskupice (okr. Svitavy)

Lokalizace

Nálezy datované do paleolitu (jedná se o polykulturní lokalitu) pocházejí ze dvou poloh označovaných jako 2b a 2c.

Koordináty polohy 2b jsou přibližně 582 869,15; 1 111 015,95. Nadmořská výška se zde pohybuje okolo hodnoty 330 m n. m.

Poloha 2c se nalézá na souřadnicích zhruba o výši 582 716,35; 1 111 092,54. Nadmořská výška tohoto bodu činí 336 m n. m.

Obě polohy se nacházejí nedaleko od sebe a leží na západním svahu kopce Horky (444 m n. m.). Ze západu a jihu jsou polohy sevřeny vodními toky, a to řekou Jevíčkou a Biskupickým potokem (*obr. 25*). Převýšení oproti mohutnější, západní Jevíčce vzdálené asi 370 m je 5, resp. 11 metrů pro polohu 2c.

Způsob výzkumu

Obě polohy byly zkoumány povrchovými sběry.

Dějiny výzkumu

Lokalitu objevil a výzkum povrchovou prospekci zde provedl David Vích v roce 1999. 15. a 22. září daného roku zde nasbíral nevelký soubor štípané industrie a dalších nálezů z mladších období. V dalších letech zde opakovaně prováděl povrchové sběry, nicméně nálezy z nich spadají mimo období popisované v této disertační práci.

Datace

Mladý paleolit. Kromě toho se zde vyskytuje i štípaná industrie z paleolitu pozdního a zemědělského pravěku.

Popis souboru

Jedná se o trojici artefaktů. V jednom případě jde o silně patinovaný (patrně ze SGS) úštěp. Druhým artefaktem je podobný nález, na kterém je ta zajímavost, že byl druhotně retušován v mladším, postpaleolitickém období. Posledním artefaktem je silicitová čepel.

Poznámka

Žádný z výše uvedených artefaktů se nepodařilo fyzicky dohledat. Veškerý popis tak pochází pouze z dostupné literatury.

Uložení

Neznámé.

Literatura

Vích 2001, 29

Bohuslavice (okr. Náchod)

Lokalizace

Vlastní souřadnice lokality nejsou bohužel známy.

Dle *Skutíla (1952, 83)* se místo nálezu nachází v nadmořské výšce 289 m n. m. Pakliže je tento údaj správný, mohlo by místo ležet západně od vlastní zástavby obce, někde poblíž vrchu Kozinec (291 m n. m.), anebo naopak východním

směrem ke Králíčkovu kopci (330 m n. m.). V úvahu připadá ještě na východ vzdálenější kóta Holubice (292 m n. m.). Možností lokalizace je tedy několik a v tuto chvíli nelze rozhodnout, která (jestli vůbec nějaká z výše uvedených) je správná.

Způsob výzkumu

Z tamní školy byl artefakt získán J. Klenem. Jeho původ předtím není jistý.

Dějiny výzkumu

Předmět získal J. Klen v roce 1940.

Datace

S největší pravděpodobností mladý paleolit, nicméně vzhledem k absenci tohoto předmětu v současnosti tuto domněnku nelze nijak potvrdit či vyvrátit.

Popis souboru

Jedná se o silně bíle patinované jádro ze SGS.

Poznámka

Zápis proveden pouze na základě literatury. Vlastní předmět je nezvěstný, pravděpodobně ztracený.

Uložení

Neznámé.

Literatura

Skutil 1952, 83 a 98; Vencl 1978a, 9

Bolehošť – Lipiny (okr. Rychnov nad Kněžnou)

Lokalizace

Koordináty místa jsou zhruba 624 280,84; 1 044 615,84. Současná nadmořská výška činí zhruba 260 m n. m., nicméně původní místo nálezů mělo tuto hodnotu nižší (vizte dále).

Lokalita se nachází v části obce Bolehošť zvané Lipiny. Jedná se o stále stojící budovu s číslem popisným 1.

Přibližně 130 m východně, zhruba ve stejné nadmořské výšce, se nachází vodní tok, a to Bezedný potok. Ten pokračuje kolem lokality dále na západ.

Způsob výzkumu

Náhodný objev při stavbě domu č. p. 1.

Dějiny výzkumu

Artefakt byl objeven náhodou tehdeším majitelem objektu, panem Jiřím Kopeckým, při budování sklepa jeho domu v roce 2008. Předmět jím byl posléze

(roku 2009) předán do Muzea východních Čech v Hradci Králové, kde byl později *O. Levinským* (2011) interpretován jako středopaleolitický listovitý hrot.

Během revize paleolitického materiálu v MVC pro účely této práce byl předmět znovu prohlédnut a autor tohoto textu se kloní spíše k jinému morfologickému zařazení²⁰.

Datace

Původně označeno jako altmühlien. V rámci revize se autor této práce přiklání spíše k micoquienu.

Popis souboru

Jedná se s velkou pravděpodobností o recentně zlomený nůž z křemence. Jeho povrch je silně eolisovaný. Ačkoliv vzhledem ke stavu této eolisace nelze stoprocentně vyloučit původní interpretaci, tedy listovitý hrot, zdá se, že ve skutečnosti jde spíš o bifaciálně opracovaný nůž zhotovený z úštěpu (*obr. 49:3*).

Poznámka

Původně publikováno jako listovitý hrot.

Uložení

Muzeum východních Čech v Hradci Králové (116/2010).

Literatura

Bláha – Kalferst 2012, 208; Čechák – Pacák v tisku; Levinský 2011

Bohdašín v Orlických horách (okr. Rychnov nad Kněžnou)

Lokalizace

Místo nálezů se nachází přibližně na souřadnicích 610 584; 1 030 889, nicméně přesné místo nalezení je lokalizováno pouze velice obecně na pole u „okrouhlého lesíka“ (*Flégl 2015, 5*). Toto místo se nachází zhruba na výše uvedených koordinátách v nadmořské výšce přibližně 540 m n. m.

Jde tak o místo na svahu kopce jdoucího západním směrem. Nejbližší vodní tok se nachází východně za vrcholkem okolo kopce a jedná se o řeku Olešenku vzdálenou zhruba 490 m. Relativní převýšení činí zhruba 30 metrů.

Způsob výzkumu

Povrchový sběr.

Dějiny výzkumu

---

²⁰ Za konzultaci mnohokrát děkuji PhDr. et Mgr. Petru Šídovi, Ph.D.

Polykulturní lokalitu navštívili 4. listopadu 2008 archeolog T. Mangel a amatérský badatel J. Flégl primárně kvůli nálezům datovaným do doby laténské. Mimo jiné zde objevili níže uvedený paleolitický artefakt, který byl předán do muzea v Dobrušce, kde se nachází doposud. Od té doby nejsou z lokality žádné paleolitické nálezy doloženy.

Datace

Mladý paleolit. Tato obecná datace je učiněna na základě morfologie předmětu a zejména patinace. Pro přesnější datování by byly žádoucí další povrchové sběry.

Popis souboru

Jediným paleolitickým artefaktem z bohdašínských nálezů je lehce retušovaný ústěp s vrubem zhotovený z SGS. Velkou část předmětu překrývá kůra, zbytek je slabě patinovaný v ploše (*obr. 43:12*).

Uložení

Vlastivědné muzeum v Dobrušce (1 NN 11 826).

Literatura

Flégl 2015, 5

Bylany (okr. Chrudim)

Lokalizace

Na polích okolo souřadnic 651 989,03; 1 069 767,69. Nadmořská výška tohoto bodu činí zhruba 290 m n. m.

Jedná se o trojici parcel, které v době objevu nesly číselná označení 284/1, 284/2 a 293. V současné době nese původní parcela číslo 293 číslo 293/1. Jedná se o tzv. naleziště 7. Blíže místo nálezů lokalizováno není.

Lokalita se tak nachází na svahu, který pokračuje východním směrem k řece Bylance. Ta je vzdálená zhruba 580 m a relativní převýšení oproti tomuto toku je přibližně 19 m.

Způsob výzkumu

Povrchový sběr.

Dějiny výzkumu

Lokalitu navštívili 2. dubna 1985 archeologové MVČ, konkrétně J. Frolík, J. Kalferst, J. Sigl, M. Vávra a V. Vokolek za účelem povrchové prospekce místa.

Společně s nálezy ze zemědělského pravěku a středověku objevili i jeden kamenný artefakt spadající do starší doby kamenné.

Datace

Paleolit obecně, s určitou mírou pravděpodobnosti mladší.

Vzhledem k charakteru artefaktu je obtížné určit pouze na jeho základě nějaké bližší zařazení. Na základě patinace předmětu by snad mohlo být uvažováno o mladší části tohoto období, nicméně bez dalšího doprovodného materiálu se jedná o čistou spekulaci.

Popis souboru

Z lokality pochází jeden plošně patinovaný úštěp SGS bez větších známek další retuše či rozsáhlejšího štípání.

Poznámka

V literatuře k tomuto objevu (*Vokolek 1987*) se nachází chyba v lokalizaci, resp. označení jednotlivých parcel. Jsou zde uvedena čísla 384/1 a 2 namísto 284/1 a 2.

Uložení

Muzeum východních Čech v Hradci Králové (47/85).

Literatura

Sigl – Vokolek 1986, 8; Vokolek 1987

Cerekvice nad Loučnou (okr. Svitavy)

Lokalizace

V okolí souřadnic 617 418; 1 080 941. Nadmořská výška tohoto bodu činí 335 m n. m. (**obr. 22**), nicméně se nejedná o konkrétní souřadnice místa nálezů jednotlivých předmětů.

Lokalita je označena jako naleziště 6 a je lokalizována pouze na tehdejší číslo parcely 288. V současné době je její bývalá plocha rozdělena mezi parcely 288/5 a 272/1.

Tehdejší parcela se nachází poblíž vrcholku Zahořanského kopce (341 m n. m.) na svahu táhnoucím se jihozápadním směrem k řece Loučné. Převýšení k této vodoteči vzdálené asi 110 m je zhruba 47 metrů.

Způsob výzkumu

Povrchové sběry.

Dějiny výzkumu

Na lokalitě dlouhodobě sbíral D. Vích. Paleolitické nálezy zde poprvé zachytil při povrchové prospekci 19. listopadu 1989. Další předměty z tohoto období získal stejnou archeologickou metodou 13. dubna 1997. Od té doby žádné artefakty spadající do období paleolitu získány nebyly, nicméně na lokalitě jsou silně zastoupena i mladší období, zejména pak mezolit.

Datace

Mladý paleolit. Vzhledem k charakteru a malé četnosti artefaktů není v tuto chvíli bohužel možné bližší zařazení.

Popis souboru

Jedná se o čtyři předměty získané v roce 1989, ve všech případech jde o patinované úštěpy. Ze sběru v roce 1997 pochází zlomek silně patinované čepelky. Všechny artefakty byly vyrobeny ze SGS.

Uložení

Muzeum východních Čech v Hradci Králové (52/92, 305/92 a 168/98).

Literatura

Kalferst – Sigl – Vokolek 1993, 6; Kalferst – Sigl – Vokolek 1999, 4

Cerekvice nad Loučnou – Pekla (okr. Svitavy)

Lokalizace

Nález je lokalizován do okolí souřadnice 617 562,89; 1 077 580,32 a do nadmořské výšky asi 308 m n. m. Poloha leží na severním úpatí terasy Zahořanského kopce nad soutokem Loučné a Končinského potoka. Směrem na sever a západ tudíž reliéf klesá, zatímco jižním směrem se zvedá (*obr. 22*).

Zahořanský kopec (341 m n. m.), na jehož úpatí se lokalita nalézá, je nejbližší krajinnou dominantou. Nachází se asi 1,4 km jižně. Za řekou Loučnou, zhruba 2,1 km na severozápad leží další výrazný vrcholek, a to Dráby (305 m n. m.).

Nejbližší výraznou vodotečí je regulovaná řeka Loučná. Její nynější tok se pochopitelně znatelně odlišuje od paleolitických reálií, o čemž svědčí i menší, bezejmenné potůčky v jejím nejbližším okolí. Vlastní řeka protéká zhruba 1 km západně od lokality a převýšení k tomu místo představuje asi 27 m. Jmenovat je ale možné ještě jeden z výraznějších potůčků, který se do řeky vlévá. Ten se nachází o něco blíže, pouhých 560 m stejným směrem a převýšení je zde podobné, konkrétně 26 m.

Způsob výzkumu

Povrchový sběr.

Dějiny výzkumu

Lokalitu pro paleolit objevil nynější archeolog muzea ve Vysokém Mýtě, David Vích. Během prospekce 26. října 2003 zde našel jeden artefakt, který je možné do tohoto období pravděpodobně zařadit. Prozatím se jedná o pouhý jeden kus, nicméně dá se očekávat, že další přibudou.

Datace

Paleolit. Vzhledem k charakteru souboru není možné datovat blíže.

Popis souboru

Soubor je tvořen pouhým jedním nálezem: jde o ze SGS zhotovený bíle patinovaný úštěp bez další retuše a úprav.

Uložení

Muzeum východních Čech v Hradci Králové pod přírůstkovým číslem 22/2004.

Literatura

Bláha – Kalferst – Sigl 2005, 14-15

Černčice (okr. Náchod)

Lokalizace

Jedná se o dvě velké polohy, které jsou od sebe vzdálené přibližně necelého 1,5 km vzdušnou čarou (*obr. 21*).

První, dříve objevená poloha, ze které pochází listovitý hrot, se nachází na koordinátách 619 644,81; 1 030 114,14 v nadmořské výšce 304 m n. m.

Dle literatury se jedná o tehdejší parcely 305/2, 306/2, 307/2 a 308/2, s čímž se ale souřadnice v systému PIAN (14-11-07 360:215) neshodují. Ty ukazují na parcelu 304/2, dnes nesoucí číslo 599/27. Tuto chybu lze zřejmě přičíst na vrub nepřesnosti vznikající při používání PIANu.

Místo označené koordináty se nalézají na svahu padajícího severozápadním směrem k vodnímu toku: říčce zvané Mlýnský náhon. Relativní převýšení oproti němu činí přibližně 25 m, vzdálenost pak zhruba 125 m.

Další naleziště, označované jako poloha 4 se rozkládá poblíž souřadnic 621 011,58; 1 030 451,52 v nadmořské výšce okolo 275 m n. m. Jedná se o parcelu, která v rámci Československého pozemkového katastru byla označena číslem 580/6,

nyní potom 517/13. Místo je relativní rovinou, která se pozvolna svažuje severním až severozápadním směrem k již uvedenému Mlýnskému náhonu, vzdálenému přibližně 310 m, který převyšuje zhruba o 3 metry.

Posledním nalezištěm, doposud bez pojmenování, je místo okolo souřadnic 620 990; 1 030 522 v nadmořské výšce asi 276 m n. m. v relativní blízkosti předešlé polohy 4 (vzdálenost necelých 100 m). Jedná se o nynější parcelu 517/15. Oproti Mlýnskému náhonu je tak místní převýšení 4 m.

V literatuře (*Kalferst 1995a; Kalferst – Sigl – Vokolek 1991-1992, 9*) se objevuje ještě jeden artefakt pocházející z takzvané polohy 6. Ta se nachází jižně od místa nálezu listovitého hrotu, zhruba na souřadnicích 620 241,16; 1 030 402,70 v nadmořské výšce necelých 300 m n. m. Jedná se o nynější parcelu 601/9, tehdy 323/1. Nález z této lokality však není po přezkoumání možné klasifikovat jako paleolitický. S velkou pravděpodobností se jedná o mezolit anebo starší zemědělský pravěk.

Způsob výzkumu

Ve všech případech se jedná o povrchovou prospekci.

Dějiny výzkumu

Lokalitu z pohledu bádání o paleolitu objevil amatérský archeolog J. Boček, který ji navštěvoval již od 80. let minulého století. Společně s dalším archeologickým materiálem z pravěku a středověku zde během sběru v roce 1986 objevil první paleolitický artefakt – listovitý hrot, který předal do MVČ (*Boček 1989a; Kalferst – Sigl – Vokolek 1987, 5*). Zde byl tento předmět uložen jako „středopaleolitická ŠI?“ a až do revize materiálu pro účely této práce nebyl odborné veřejnosti znám.

Již jmenovaný J. Boček místo navštěvoval dál, pouze se přesunul západně od obce na tzv. polohu 4. Při dalším sběru, tentokrát 17. a 19. 10. 1989 našel další dva paleolitické artefakty (*Kalferst – Sigl – Vokolek 1991-1992, 9; Vokolek 1995*). Předtím sice ještě v únoru téhož roku objevil jeden kus ŠI, který byl původně takéž zařazen do starší doby kamenné, nicméně dle názoru autora této práce spadá do mladšího období. Na dlouhou dobu to byly poslední paleolitické nálezy z této oblasti.

Mnohem později, v letech 2014 a 2015, našla poblíž bývalé polohy 4 tojice amatérských archeologů V. Kovanda, M. Malý a R. Skácel další, tentokrát již o poznání větší kolekci paleolitického materiálu. Předali ji do muzea v Rychnově nad

Kněžnou archeoložce PhDr. Martině Bekové. Ta veškeré nálezy posléze přeposlala do MVČ v Hradci Králové, kde byly zpracovány v rámci přípravy této práce.

Datace

Gravettien. Kromě listovitého hrotu lze veškerou ŠI z lokality v tomto ohledu zařadit poměrně bezpečně.

Hrot jako takový je otázkou, jelikož byl nalezen poměrně daleko od zbylých nálezů (vizte výše). Avšak díky objevu obdobného artefaktu relativně nedaleko – v polské části Slezska na lokalitě Henryków – je možné i jej datovat do tohoto období (*Plonka – Wiśniewski et al. 2004*). Zde byl objeven rovněž listovitý hrot typu Jerzmanowice (*obr. 49:2*), nicméně na rozdíl od českého případu byl doprovázen dalšími industriemi a bylo tak možné jej chronologicky zařadit. Ostatní kamenné štípané artefakty spadaly do gravettienu, což tento případ datuje. Vzhledem k tomu se autor této disertační práce domnívá, že i když byla zbylá ŠI z Černčic nalezena v poměrně velké vzdálenosti, lze uvažovat o její spojitosti s listovitým hrotem a i ten datovat do stejného období.

Je však nutné zmínit se i o jiných možnostech. V případě českých listovitých hrotů bývá někdy uvažováno o jejich příslušnosti k altmühlienu v závěru středního paleolitu (*Fridrich 1978, 199; 1993, 177-182; Levínský 2011, 30-32*) nebo naopak k szeletieniu na počátku paleolitu mladšího (*Nerudová – Přichystal 2001b, 346*). Taktéž pro hroty typu Jerzmanowice byl vyčleněn komplex Lincombe-Ranis-Jerzmanowice (*Flas 2011a, 261-262; Flas 2011b*) sahající od Polska až po území Velké Británie. Časově by tento komplex měl spadat na počátek mladého paleolitu, nicméně jeho nositeli a tedy i tvůrci těchto hrotů by měli být poslední evropští neandertálci.

Ačkoli je tedy situace ohledně datování českých listovitých hrotů stále ještě nedořešená a otevřená, lze se, jak již bylo řečeno na počátku, dle názoru autora této práce, přiklonit s největší pravděpodobností k dataci celého souboru (a tedy i listovitého hrotu) do kultury gravettienu.

Do budoucna plánuje autor další povrchovou prospekci na lokalitě, konkrétně v místě objevení hrotu, díky které snad získá další data potřebná k dataci tohoto objevu.

Popis souboru

Nejstarším (co do data objevení) a také asi nejdůležitějším artefaktem, který byl na lokalitě objeven, je silně patinovaný listovitý hrot typu Jerzmanowice

zhotovený ze SGS (*obr. 32:13*). Artefakt je z jedné strany opracován v ploše, zezadu pak pouze částečně po okraji, jak je ostatně pro tento druh předmětů typické.

Ze starších sběrů, které podnikl J. Boček pochází ještě další dva předměty zhotovené ze SGS. Jedná se o čepelku a úštěp retušovaný snad do škrabadla. Oba tyto artefakty morfologicky taktéž spadají do gravettienu, nicméně jejich patinace není tak masivní jako v případě listovitého hrotu.

V rámci sběrů z let 2014 a 2015 bylo získáno dalších 63 kusů gravettské ŠI, což z lokality činí největší takto datovaný soubor ve východních Čechách. Stejně jako předcházející artefakty, byl i pro předměty z této kolekce použit jako surovina SGS. Z těchto 63 artefaktů je více než polovina (35 ks) tvořena úštěpy, ty tak představují nejčastější typ. Na druhém místě jsou čepele a čepelky (*obr. 32:2, 3, 8-11*) či jejich zlomky (dohromady 13 ks). Vyskytuje se zde i poměrně vysoký podíl mikročepelí (4 ks). Mezi hotovými nástroji jsou nejčastější rydla (5 ks; *obr. 32:4-6*), dále je zde jedno jádro a jedno škrabadlo (*obr. 32:1 a 12*).

Uložení

Muzeum východních Čech v Hradci Králové (starší nálezy pod čísly 145/87 a 68/91, novější pod označením 82414, 91897, 91893, 91894, 91899, 91904, 91905, 91900, 91901, 91896, 91903, 91898, 91902 a 91951).

Literatura

Boček 1989a; Čechák – Herčík – Suchopárová v tisku; Čechák – Pacák v tisku; Kalferst 1995a; Kalferst – Sigl – Vokolek 1987, 5; Kalferst – Sigl – Vokolek 1991-1992, 9; Vokolek 1995

Černožice – Čáslavky (okr. Hradec Králové)

Lokalizace

Neznámá. Není jistý ani katastr. Ačkoli jsou dané nálezy v evidenci muzea v Jaroměři evidovány jako pocházející z Čáslavek, přímo na artefaktech je starší popis, který je lokalizuje do Předměřic nad Labem. Obě místa jsou vzdušnou čarou vzdálena přibližně 8,5 km. Jakákoli bližší lokalizace v tuto chvíli není možná, jelikož k nálezům se zřejmě nevztahuje žádná literatura a vlastní popis v muzeu prostorové určení nijak dále neuvádí.

Způsob výzkumu

Neznámý.

Dějiny výzkumu

V muzejní evidenci lze vyčíst pouze to, že nález spadá do staré sbírky, avšak nic bližšího ani o datu, kdy se měl do muzea dostat, není známo.

Datace

S velkou pravděpodobností paleolit, zřejmě mladý. Stav nálezu o tom dovoluje uvažovat, nicméně bez jakýchkoli dalších informací se jedná o čirou spekulaci.

Popis souboru

Jedná se o dvojici nálezů kostěné industrie. V jednom případě jde o zvířecí kost opracovanou do tvaru hrotu či dlátka (*obr. 45:6*). Druhý předmět je větší odštěpek z kosti. Morfologií se oba kusy zdají pocházet ze stejného druhu zvířete a jeví se jako velice staré, zřejmě (mlado)paleolitické.

Poznámka

Velice problematický nález bez jakýchkoli bližších doprovodných informací.

Z lokality má dle literatury (*Vencl 1978a, 10*) pocházet ještě čepel a několik úštěpů ze SGS. Ty se mají rovněž nacházet v jaroměřském muzeu, nicméně tomu tak ve skutečnosti není. Dané nálezy jsou tak s velkou pravděpodobností ztracené.

Uložení

Městské muzeum v Jaroměři (11 930 a 11 931).

Česká Metuje (okr. Náchod)

Lokalizace

Z katastru pochází nálezy z několika různých míst. První z nich (I-2259) byly nalezeny na souřadnicích 611 921; 1 009 055 na parcele č. 266. Nadmořská výška tohoto bodu je zhruba 465 m n. m. Toto místo se nachází jen kousek severovýchodně od vrcholku kopce s nadmořskou výškou 471 m n. m. Zhruba 90 m severozápadním směrem se nachází řeka Metuje, relativní převýšení k ní činí asi 40 m.

Další nález (I-2262) byl nalezen o kousek dále oproti předešlému. Jedná se o místo s koordináty 611 911; 1 009 163, rovněž na parcele 266. Výška nad hladinou moře je zde jen o něco vyšší, zhruba 467 m n. m. Jde o pozici jižně od předešlé. Vzdálenost k Metuji zde činí asi 210 metrů, relativní převýšení je přibližně 42 m.

Poslední nález (I-1735) není lokalizován pomocí souřadnic, ale pouze jako „pole za kravínem“. Kravínem je myšlen zemědělský a chovatelský komplex na východním konci vlastní obce. Jižně od něj se nachází několik polí, včetně toho,

z něhož pocházejí všechny výše uvedené předměty. Bude se tedy jednat stejnou o polohu, souřadnice se mohou lišit v desítkách či pár stovkách metrů.

Lze tedy prohlásit, že všechny zdejší paleolitické artefakty pocházejí ze stejného místa, ostrožny nad řekou Metuje, a jejich nadmořská výška se pohybuje okolo hodnoty 465 m n. m. (*obr. 16*).

Způsob výzkumu

Ve všech případech se jedná o povrchové sběry.

Dějiny výzkumu

Na lokalitě paleolitické artefakty poprvé našel archeolog náchodského muzea Mgr. J. Tůma při povrchové prospekci 26. 6. 2010. Posléze místo ještě několikrát opakovaně navštívil a další nálezy spadající do starší doby kamenné zde stejnou metodou objevil 5. 7. 2012. To jsou (prozatím, jelikož místo je a bude nadále navštěvováno) poslední paleolitické nálezy.

Datace

Mladý paleolit. S velkou pravděpodobností se jedná o gravettien či spíše epigravettien.

Popis souboru

Povrchovou prospekci byly získány čtyři předměty paleolitického stáří. V jednom případě se jedná o drobnou šupinku ze SGS, dalším nálezem byl zlomek čepelky ze stejného materiálu. Rovněž odtud pochází malé jednopodstavové jádro (*obr. 34:1*), s největší pravděpodobností taktéž ze SGS. Jediným hotovým nástrojem z lokality je obloukovité škrabadlo (*obr. 34:2*) zhotovené z úštěpu stejného materiálu jako zbytek kolekce. Všechny zmíněné artefakty vykazují patinaci, nejsilněji je tento jev patrný u jádra.

Uložení

Regionální muzeum v Náchodě (I-1735, I-2262 a I-2259).

Česká Skalice (okr. Náchod)

Lokalizace

Přibližně v okolí souřadnic 624 589; 1 024 568. Nálezy jsou lokalizovány pouze na původní čísla parcel, konkrétně 1422/1, 1422/2, 1424 a zřejmě 1425 (v literatuře uvedeno číslo 2425, nicméně dle názoru autora této práce se jedná o přepsání, jelikož taková parcela v dané době na tomto katastru neexistovala).

V současné době se jedná o parcely s čísly 1510/3, 1510/4, 1510/5, 1510/6, 1510/7, 1510/8, 1511/2, 1511/3 a 1511/5 jihozápadně od centra obce.

Místo se nalézá v nadmořské výšce zhruba 276 m n. m. na úpatí kopce Rousína (316 m n. m.), jehož vrcholek se nachází přibližně 1 km jihovýchodním směrem. V blízkém okolí leží hned několik zdrojů vody. Je-li odmyšlena blízká vodní nádrž Rozkoš, jejíž nynější hranice je výrazně posunutá, zbývá jednak bezejmenný potok vzdálený od místa nálezů asi 80 m severozápadním směrem, který se posléze vlévá do Úpy. Převýšení nad touto vodotečí činí 5 m. Samotná Úpa je pak druhým, výraznějším vodním tokem v oblasti. Nachází se zhruba 410 m na severozápad od výše uvedených souřadnic, a přibližně o 8 m níže.

Celková poloha tohoto místa, tedy jednak přítomnost výrazného vodního toku a také vrchu Rousína coby výrazní přirozené dominanty, mohla jistě hrát výraznou roli pro paleolitické lovecko-sběračské skupiny.

Způsob výzkumu

Povrchová prospekce.

Dějiny výzkumu

Paleolitické nálezy na lokalitě poprvé objevil amatérský badatel a spolupracovník MVČ J. Boček při sběrech 1. června 1986. Z této jeho akce, během které našel i materiál datovaný do mezolitu a středověku, pochází prozatím všechny známé paleolitické nálezy z této lokality.

Datace

Mladý paleolit. Může se jednat o epigravettien, nicméně pro přesnější dataci by bylo potřeba větší množství materiálu.

Popis souboru

Do mladého paleolitu lze ze všech učiněných nálezů zařadit 6 artefaktů. Všechny byly vyrobeny ze SGS a svým charakterem i patinací se zdají pocházet ze stejného kulturního souboru.

Polovinu nálezů představují úštěpy. Zbylé tři artefakty jsou retušovaná čepelka, rydlo a úštěp s retuší, snad do škrabadla (*obr. 38:9-11*).

Poznámka

V literatuře špatné číslování tehdejších parcel.

Uložení

Muzeum východních Čech v Hradci Králové (196/88, 197/88 a 198/88).

Literatura

Kalferst – Sigl – Vokolek 1989, 7

Česká Skalice – Zlích (okr. Náchod)

Lokalizace

Vyjma katastrálního území žádná bližší není. Zlích se nachází v Babiččině údolí, na soutoku Úpy a Olešnice mezi vrcholy Svinný a Koldovka. Nadmořská výška se tu pohybuje v rozsahu od 290 do 320 m n. m.

Koldovka (316 m n. m.) se nachází na jižní hranici katastrálního území, přibližně 650 m jihozápadně. Druhá výrazná poloha je Svinný (351 m n. m.), nacházející se na opačném konci, tedy asi 2 km severně od centra obce.

Olešnice je společně s Úpou nejbližším vodním tokem. Úpa, která teče od jihu, se potkává s Olešnicí tekoucí z východu asi 440 m západně od centra Zlíče v nadmořské výšce asi 280 m n. m.

Způsob výzkumu

Neznámý. Pravděpodobně povrchový sběr.

Dějiny výzkumu

Neznámé.

Datace

Střední paleolit. Pravděpodobně jeho mladší fáze.

Popis souboru

Jedná se o masivní drasadlo na úštěpu, jehož povrch je částečně pokrytý kůrou. Artefakt má retušované dvě hrany a je pokrytý slabším povlakem bílého zbarvení (*obr. 38:15*).

Uložení

Regionální muzeum v Náchodě pod číslem 542 A.

České Lhotice (okr. Chrudim)

Lokalizace

Na souřadnicích 649 458,36; 1 080 569,59 v nadmořské výšce asi 460 m n. m.

Jedná se o areál laténského oppida, tzv. poloha Na Hradišti nacházející se na akropoli vlastního hradiště.

Poloha se nachází na ostrožně nad řekou Chrudimkou a na přelomu 40. a 50. let minulého století zbudovanou Křižanovickou přehradou. Původní tok Chrudimky se však, na základě map prvního vojenského mapování²¹, stavbou přehrady tvarově příliš nezměnil.

Vodoteč se tak nachází poměrně blízko, necelých 300 m směrem na západ k přehradě nebo asi 330 m na sever k Chrudimce. Na druhou stranu se směrem k těmto zdrojům vody nachází poměrně prudký svaz, který byl v minulosti ještě strmějším. Současné převýšení činí téměř 60, resp. 80 metrů. Jako alternativa se nabízí skoro 600 m vzdálený Lhotický potok na jihu, který teče přibližně o 70 m níže, nicméně vzhledem ke vzdálenosti není toto převýšení příliš velké. Ještě jinou alternativou je bezejmenný potok na jihovýchodě vzdálený asi 760 m, k němuž je možné se dostat takřka po vrstevnici, a tím pádem je převýšení pouhých 10 m. Je však otázkou, zdali jsou tyto možnosti dostatečně blízko, a také jak přesně vypadala hydrologická síť místa v paleolitu.

Se zajímavou myšlenkou a informací přišla, původně pro život laténského oppida, *A. Danielisová (2010, 12-13)*, která na místě zjistila velice mělce se vyskytující hladinu spodní vody (přibližně 80 cm). I zde je však otázka použitelnosti tohoto údaje pro paleolitické reálie.

Způsob výzkumu

Povrchový sběr.

Dějiny výzkumu

Archeologický zájem o tuto lokalitu panuje již velice dlouho, nicméně takřka bez výjimky vždy se týká laténského osídlení lokality. To byl ostatně i hlavní cíl povrchového sběru, který našel pozůstatky ze starší doby kamenné.

Z pohledu paleolitu tak lokalitu objevil až D. Vích při sběru 19. 9. 1998. Během této akce našel vyjma velkého množství laténského materiálu i silně patinovaný paleolitický hrot na úštěpu. Jedná se prozatím o jediný takto datovatelný artefakt z lokality a jeho přímá souvislost s tímto místem je tak otázkou.

Lokalita byla zkoumána pouze skrze povrchovou prospekci a v některých místech sondáží, která pokryla asi čtvrtinu celkové rozlohy laténského oppida (*Danielisová 2010, 3-7*). Ani jedna z těchto sond se navíc příliš nepřiblížila místu

---

²¹ Mapa je dostupná na webu Oldmaps – staré mapy (www.oldmaps.geolab.cz).

nálezu paleolitického artefaktu (*Danielisová 2010, 8, obr. 7*). Pomoci by v tomto směru snad mohly další povrchové sběry či sondáž v místech poblíž objevu hrotu.

Datace

Mladý paleolit. Bližší určení není v tuto chvíli možné.

Popis souboru

Jedná se o intencionálně zahrocený úštěp (*obr. 38:7*) zhotovený s největší pravděpodobností ze SGS a pokrytý silnou patinou, která bližší určení suroviny znemožňuje.

Uložení

Muzeum východních Čech v Hradci Králové (15/2001).

Literatura

Bláha – Kalferst – Sigl 2004, 11. K lokalitě jako takové, převážně z pohledu bádání o laténu lze odkázat ještě na *Danielisová 2010*.

České Meziříčí (okr. Rychnov nad Kněžnou)

Lokalizace

S velkou pravděpodobností okolo bodu 627 093; 1 036 546. Nálezy však nebyly učiněny na jednom místě a i jejich lokalizace je poměrně vágní (*Flégl 2005, 13; Vencl 1977a, 36*).

Toto místo se nachází na rozsáhlé, jen velice pozvolna se k jihu svažující rovině v nadmořské výšce zhruba 252 m n. m. Nejbližší přírodní dominanta, Lhotecký kopec (297 m n. m.), se nachází až 2,3 km na sever. Lokalita je ze západu, východu i jihu ohraničena bezejmennými potoky, od kterých je vzdálená v rozmezí 200-300 m a které se nacházejí v téměř stejné nadmořské výšce. Všechny se vlévají do Haťského potoka vzdáleného asi 500 m jižně. Výraznějším vodním tokem je řeka Dědina ležící přibližně 1,75 km na východ. Relativní převýšení činí necelé 2 m.

Druhá poloha, ze které by měly pocházet další nálezy, je lokalizována pouze v širokém rozsahu „od hřbitova k Bílému kopci“ (*Flégl 2005, 11*). Vzdušnou čarou jsou obě místa vzdálena 2,4 km a jedná o svah jdoucí od Bílého kopce (299 m n. m.) jižně ke hřbitovu (255 m n. m.). Spojnice přímo protíná nepojmenovaný vodní tok, který teče směrem ke hřbitovu. Vlastní hřbitov je potom vzdálen asi 1,75 km severovýchodně od prvního uvedeného naleziště.

Vzhledem k těmto ne zcela dostatečným způsobům lokalizace není příliš možné vyjadřovat se k morfologii terénu na této lokalitě.

Způsob výzkumu

Náhodné nálezy při práci na poli a povrchová prospekce.

Dějiny výzkumu

První náhodné nálezy učinil jeden z majitelů místních polí, pan J. Němeček, v 60. letech minulého století. Z popudu amatérského badatele J. Klana se posléze začal povrchové prospekci v těchto místech věnovat aktivněji.

Část těchto artefaktů mohl zhodnotit *S. Vencl (1977a, 34-37)*, který je zařadil do aurignacienu, s výjimkou jednoho artefaktu datovaného do acheuléenu. Artefakty byly posléze součástí soukromé sbírky pana Klana. Všechny tyto předměty jsou v současné době ztraceny.

Menší část pocházející ze severnějšího naleziště se doposud nachází v muzeu v Dobrušce a byla přisouzena přelomu staršího a středního paleolitu (*Flégl 2005, 2-3*). Tyto předměty pocházejí ze sběrů datovaných do roku 1978 a jedná se prozatím o poslední akci na tomto nalezišti.

Datace

U části souboru s velkou pravděpodobností aurignacien.

U jednoho z artefaktů snad pozdní fáze acheuléenu.

Zbytek předmětů, dodnes dochovaný v muzeu v Dobrušce, není dle názoru autora této práce po jejich revizi možné považovat za artefakty (vizte dále).

Popis souboru

V rámci ztracených artefaktů popsaných *S. Vencl (1977a, 34-37)* lze hovořit o již zmíněném acheulském jádru z lehce patinovaného SGS, které bylo v mladším zemědělském pravěku použito jako otloukač.

Kolekce datovaná do aurignacienu je tvořena jedenácti artefakty, všemi zhotovenými ze SGS. Nejčastějším typem jsou zde úštěpy (4 ks), dále pak jádra (3 ks) a retušované čepele (2 ks). Zbylé dva artefakty jsou škrabadlem a rydlem. Tyto nálezy působily sourodým dojmem a s velkou pravděpodobností tedy zapadaly do stejného okruhu, pravděpodobně aurignacienu.

Tři předměty ze severnějšího naleziště, které se dodnes nacházejí v dobrušském muzeu, jsou jedinými dochovanými. Dle literatury (*Flégl 2005, 11*) a i informací příslušného muzea se jedná o pěstní klín, sekáč a jehlanovitý nástroj, vše z bílého křemene. Po revizi, kterou provedl autor této disertační práce, lze dle jeho názoru prohlásit, že se s největší pravděpodobností jedná o vodou silně omleté kusy lokálních surovin a nikoli artefakty intencionálního původu. Takovéto předměty

se ostatně mezi předměty shromážděné J. Klenem často vyskytovaly. Z tohoto důvodu nejsou tyto nálezy zahrnuty do níže uvedeného soupisu artefaktů z lokality.

Poznámka

Většina artefaktů ztracena. Předměty uložené v muzeu nelze pravděpodobně považovat za artefakty. Taktéž místo nálezu jednotlivých předmětů není známo nijak blíže.

Uložení

Ztraceno.

Předměty, které nejsou dle názoru autora tohoto textu artefakty, se nacházejí ve Vlastivědném muzeu v Dobrušce (1A 8258, 1A 8259 a 1A 8260).

Literatura

Flégl 2005, 2-3, 11 a 13; Vencl 1977a, 34-37; 1978a, 11

Čistá u Litomyšle (okr. Svitavy)

Lokalizace

Na souřadnicích 609 348,02; 1 091 235,43 v nadmořské výšce 444 m n. m. Jedná se o tzv. naleziště 11 na parcele 3148. Tato lokalita se nachází na ostrožně nad řekou Loučnou, ke které se severozápadně svažuje. Převýšení mezi místem nálezu a řekou vzdálenou asi 220 m je zhruba 45 m.

Druhá poloha, tzv. naleziště 5, se nachází na koordinátách 610 448,42; 1 088 533,94 v nadmořské výšce 390 m n. m. Lokalita se nalézá zhruba 3 km vzdušnou čarou na severozápad od naleziště 11 na parcele č. 2205/1. Pozice je podobná, opět se jedná o úbočí svažující se k toku Loučné vzdálenému zhruba 240 m na západ. Převýšení je v tomto případě asi 25 m.

Poslední nález byl objeven na souřadnicích 610 475; 1 086 586 v nadmořské výšce asi 370 m n. m. na parcele 1675/3. Tato poloha, označovaná jako naleziště 13, se nachází dále na sever, zhruba 2 km vzdušnou čarou od naleziště 5. Opět se jedná o svah směrem k Loučné, nicméně v tomto případě je jeho celková svažitost směrem na severozápad o něco mírnější. Řeka se nachází asi 140 metrů daným směrem a zhruba o 20 metrů níže.

Všechna tři naleziště se nacházejí v podobných polohách, na svazích či ostrožnách nad řekou Loučnou (**obr. 24**). V případě nalezišť 5 a 13 jde dokonce o ten samý svah.

Způsob výzkumu

Ve všech případech se jednalo o povrchové sběry.

Dějiny výzkumu

Lokalitu při svých prospekcích objevil koncem 20. století D. Vích, který zde první paleolitické artefakty (spolu s nálezy z mezolitu, zemědělského pravěku i středověku) získal 29. 9. 1996. Jednalo se o naleziště 11.

Další nálezy ze starší doby kamenné učinil na nalezišti 5, kde 10. března 2002 objevil zlomek čepelky a úštěp.

Prozatím posledním artefaktem z této lokality datovaným do paleolitu je jádro, které bylo nalezeno na nalezišti 13 opět v rámci povrchové prospekce D. Vícha 2. února 2008.

Jelikož je lokalita navštěvována i nadále, lze počítat s dalšími nálezy, a to i v době psaní této disertační práce.

Datace

Mladý paleolit. S velkou pravděpodobností se jedná o gravettien nebo epigravettien.

Popis souboru

Celý soubor je dohromady tvořen 6 patinovanými artefakty ze SGS. Tři z nich pocházejí z naleziště 11, dva z naleziště 5 a poslední z naleziště 13. Všechny artefakty působí homogenním dojmem a patří s velkou pravděpodobností ke stejnému kulturnímu okruhu.

Celkově jsou nejvíce zastoupeny úštěpy (2 ks). Po jednom kousku pak následuje škrabadlo (*obr. 39:8*), jádro (*obr. 39:7*), retušovaná čepel (*obr. 39:9*) a zlomek mikročepelky.

Uložení

Muzeum východních Čech v Hradci Králové (74/2000, 1/2004) a Regionální muzeum Litomyšl (52/2014).

Literatura

Bláha – Kalferst – Sigl 2004, 13; Bláha – Kalferst – Sigl 2005, 5

Dílce (okr. Jičín)

Lokalizace

Místo na souřadnicích 670 373,82; 1 010 078,54 v nadmořské výšce 299 m n. m. Jedná se o nynější parcelu č. 126/9.

Lokalita se nalézá poblíž železniční trati jihozápadně po svahu od nedalekého bezejmenného vrcholku (309 m n. m.). Zhruba 1 km dále na jihozápad od ní se nachází další výšinný bod, kopec Na Horce (319 m n. m.). Vodních toků je v okolí několik. Na východě, asi 380 m od naleziště, se Ploužnický potok vlévá do Cidliny, která dále pokračuje na jih a obtéká tak lokalitu z východu i jihu. Převýšení k tomuto bodu činí 11 m. Druhou možností je přibližně 450 m na západ vzdálený Dílenský potok, který se, mnohem dále na jih, taktéž vlévá do Cidliny. V tomto případě je převýšení mezi potokem a lokalitou okolo 16 m (*obr. 15*).

Způsob výzkumu

Povrchový sběr.

Dějiny výzkumu

První a zatím i poslední paleolitické artefakty z této lokality pochází z povrchových prospekcií, které společně provedli P. Kracík a E. Šneberková v březnu a květnu 1994. Během každé této návštěvy byl z místa získán jeden artefakt, nicméně v obou případech je jejich zařazení k paleolitu nesnadné a situace by si žádala další akce na této lokalitě.

Datace

Zřejmě paleolit.

Minimálně u jednoho z artefaktů je to vzhledem k jeho charakteru a také přítomnosti patiny vysoce pravděpodobné. U druhého případu je chronologické zařazení otázkou, může se jednat i o mladší, zemědělský pravěk.

Popis souboru

Z lokality pochází dva kusy štípané industrie, která byla v MVC označena jako paleolitická.

V prvním případě (720/01) jde o amorfní zlomek SGS, jehož jedna strana je celá pokryta kůrou a druhá velice silnou patinou. Příslušnost tohoto předmětu ke starší době kamenné je tak velice pravděpodobná, byť pochopitelně nenezpochybnitelná.

Druhý artefakt (722/01) je lehce retušovaný kus jaspisu. Nejedná se o nástroj a retuš se na něm vyskytuje pouze ojediněle. Chronologické určení tohoto nálezu je komplikované, nicméně v databázi MVC je označen jako paleolitický. To nelze vyloučit, nicméně nález klidně může pocházet i z mladšího období. Pro ilustraci budiž řečeno, že z lokality jsou známy nálezy pocházející ze středověku a novověku.

Poznámka

Jeden z artefaktů (720/01) je v databázi MVCČ veden pod katastrem Žichlínek. Tento se nalézá ve zcela jiné části východních Čech a nepochází odsud prozatím žádné paleolitické nálezy. S největší pravděpodobností se jedná tak o chybu či přehlédnutí.

Uložení

Muzeum východních Čech v Hradci Králové (720/01 a 722/01).

Literatura

Bláha – Kalferst – Sigl 2004, 15

Dobruška – Dolce, Dostálův kříž, Domašínský kopec, Křovice (okr. Rychnov nad Kněžnou)

Lokalizace

Na katastru města se nachází několik poloh, odkud jsou známy mladopaleolitické artefakty a předměty řazené ke starému či středním paleolitu (*obr. 20*). Jelikož však budou v této práci vzaty v úvahu pouze nástroje mladopaleolitického stáří (vizte dále), je i tento lokalizační popis omezen na ně. Bohužel není velká část nálezů nacházejících se v muzeu v Dobrušce prostorově určena jinak, než na katastr. Z tohoto důvodu jsou všechny čtyři polohy uvedeny v tomto hesle.

Naleziště předmětů spadajících do mladého paleolitu se rozkládá na čtyřech plochách. Nejbohatší kolekce pochází z polohy Dolce, která leží v okolí souřadnice 617 441; 1 035 246, přičemž nadmořská výška tohoto bodu činí asi 284 m n. m. Vlastní místo se nachází na poměrně rozsáhlé rovině (ta je ale způsobena moderní zástavbou okolí) pozvolna stoupající k východu a severu. Nejbližší výraznější dominanta je až více než 2 km severozápadně vzdálený vrch Halín (301 m n. m.). Zhruba 420 m na jih se nachází vodní tok, Brtevský potok. Relativní převýšení mezi ním a lokalitou představuje jenom asi 4 m.

Druhá poloha, Dostálův Kříž, leží v blízkosti souřadnic 616 721; 1 036 605 ve výšce zhruba 290 m n. m. Jedná se o severní úpatí Mělčanského kopce, jehož vrcholek (308 m n. m.) je vzdálený přibližně 340 m od vlastní lokality. Významnou vodoteč představuje Dědina, která se nachází západně a jižně od lokality ve vzdálenosti asi 520 m. Tok proudí v nadmořské výšce okolo 288 m n. m.

Domašínský kopec je třetí paleolitickou polohou na katastru Dobrušky. Místo je na koordinátách 614 586,5; 1 035 948,7. Jedná se o samotný vrcholek kopce s nadmořskou výškou 371 m n. m. Jde tak o krajinnou dominantu s dobrým výhledem na široké okolí, která se pozvolna svažuje severozápadním směrem k vlastnímu městu. Nejbližším vodním tokem je Brtevský potok omývající vrcholek z jeho severní strany. Je vzdálený okolo 220 m a převýšení mezi kopcem a ním činí přibližně 25 m.

Poslední potvrzenou paleolitickou polohou na katastru Dobrušky jsou Křovice. Souřadnice místa se pohybují okolo bodu 616 697; 1 033 750, nadmořská výška činí asi 323 m n. m. Jedná se o prostor poblíž bývalé cihelny, který je v nynější době skládkou. Poloha se nachází na poměrně dlouhé vyvýšené plošině táhnoucí se ve směru sever-jih. Nejvyšší bod této plošiny leží jen několik desítek metrů na jih od výše uvedených souřadnic a jeho výška činí 331 m n. m. Vodní toky jsou v širším okolí lokality dva, nicméně oba protékají ve větší vzdálenosti. Jednak jde o Brtevský potok ležící asi 1,3 km na jih, ke kterému převýšení představuje asi 25 m. Druhou možností je přibližně 1,9 km severozápadně vzdálený potok Halínský. V tomto případě je převýšení o něco vyšší, zhruba 40 m.

Způsob výzkumu

Převážně povrchové sběry. V menší míře potom náhodné nálezy.

Dějiny výzkumu

Nejstarší (co do data objevení) známé paleolitické nálezy z katastru obce jsou známy již z období před 1. světovou válkou. Tehdy byl objeven artefakt z polohy Dostálův kříž, a to místním lékárníkem J. Žižkou.

Na lokalitě poté prováděl povrchovou prospekci místní amatérský badatel J. Klen, a to již od 50. let minulého století. Od té doby až do let 70. prozkoumal a získal celou řadu artefaktů spadajících do několika období pravěku, stejně tak ale i značné množství pseudoartefaktů. Všechny nálezy z polohy Dolce pocházejí z jeho akcí. Taktéž našel artefakt pocházející z další polohy, konkrétně Domašínského kopce.

Poslední z nalezišť, polohu Křovice, objevil náhodou K. Petr okolo roku 1960 (Vencl 1982, 354-357).

Datace

S velkou pravděpodobností aurignacien. Zcela jistě lze hovořit o mladém paleolitu.

Vzhledem k (popisovanému v literatuře, revizí neověřeno, vizte níže) výskytu vysokých škrabadel se skutečně lze k této dataci, tedy aurignacienu, nejspíše přiklonit.

Menší část těchto artefaktů se dostala do Vlastivědného muzea v Dobrušce, nicméně většinu si ve své sbírce ponechal J. Klen. Po jeho smrti přešly předměty do držení jeho dědiců, kde jsou, s velkou pravděpodobností, dodnes. V době psaní této práce nebyl tento materiál dostupný pro revizi. Určitá malá (?) část těchto předmětů je s velkou mírou pravděpodobnosti ztracena.

Popis souboru

Ve Vlastivědném muzeu v Dobrušce se nachází velké množství předmětů pocházejících z celého katastrálního území obce a přilehlých vesnic. Jejich značná část je tvořena bílými křemeny, které mají být archeologickými artefakty střednebo dokonce staropaleolitického charakteru. Tyto nálezy, vesměs pocházející z povrchových sběrů místního amatérského badatele J. Klenu, byly zahrnuty do posledního soupisu východočeského paleolitu (*Vencl 1978a, 11-12*). V nedávné minulosti (2007-2008) je opět prošel O. Levínský, a to pro potřeby katalogizace v muzeu. Výsledky této revize byly, po menších úpravách, taktéž publikovány (*Flégl 2005; 2009*). V menším počtu se zde pak nacházejí mladopaleolitické artefakty ze SGS.

V rámci revize východočeských paleolitických nálezů pro účely této disertační práce její autor tyto předměty prošel. Ačkoli nechce (a ostatně to není ani účelem této práce) znevažovat výše uvedené dřívější výsledky, nejedná se, dle jeho názoru, v případě křemenů o archeologické artefakty. Dle všeho jde spíše o eolisované kusy suroviny, které byly J. Klenem sbírány coby domnělé výsledky intencionální lidské aktivity. Tyto „artefakty“ nemají, dle názoru autora této studie, středopaleolitický charakter, a pakliže by se jednalo o paleolit starý, šlo by o osamocenou enklávu v podhůří Orlických hor, která by, dle množství těchto předmětů v depozitáři muzea, musela být značného rozsahu. Pochopitelně nelze vyloučit, že se skutečně alespoň v některých případech jedná o předměty zhotovené člověkem, avšak míra eolisace to, opět na základě soudu autora tohoto textu, nedovoluje potvrdit. Je tudíž otázkou, jak se stavět k podobným předmětům, tedy artefaktům, jejichž arteficialita nelze prokázat.

Z tohoto důvodu nejsou tyto předměty dále popsány a zařazeny mezi ostatní paleolitické východočeské artefakty. Autor této práce si je nicméně vědom toho, že

se tento názor nemusí setkat se souhlasem dalších badatelů a jde tak spíše o podnět k diskusi nad touto problematikou. Ještě jednou budiž závěrem řečeno, že nijak nechce snižovat práci zaměstnanců muzea v Dobrušce ani dalších kolegů.

V rámci mladopaleolitické industrie ze SGS, která z lokality taktéž pochází, lze říci několik věcí. *S. Vencl (1982, 354)* uvádí z této polohy 91 artefaktů, přičemž část z nich popisuje a klasifikuje. Coby nejčastější artefakty jmenuje úštěpy a odštěpky (40 ks), čepelky (21 ks) a jádra (15 ks). Z nástrojů měla být v kolekci nejhojněji přítomna škrabadla (6 ks) a rydla (3 ks). Soubor byl zařazen do aurignacienu (*Vencl 1982, 356*).

Během revize materiálu se podařilo dohledat pouze menší množství, konkrétně 23 kusů. V tomto výběru se nacházelo jedno škrabadlo (*obr. 43:11*), jedno rydlo (*obr. 43:10*) a jedno jádro. Zbytek představují úštěpy (11 ks), čepele (4 ks) a čepelky (5 ks). Převládající surovinou je již zmíněný SGS, nicméně vyskytuje se zde i rohovec, a to konkrétně ve dvou případech. Tento fakt, tedy pouze částečné zpracování celého souboru v rámci této disertace, je dán nedostupností materiálu nacházejícího se v držení dědiců sbírky J. Klena. Rovněž vyjma dvou artefaktů z Křovic a devíti z Dolců nebylo možno nálezy přesněji lokalizovat, jelikož v depozitáři muzea jsou vedeny pouze jako pocházející z katastru Dobruška.

Poznámka

Velká část souboru bohužel nedostupná pro revizi materiálu, část možná dokonce již pro bádání ztracená.

Uložení

Částečně sbírka dědiců J. Klena, zbytek ve Vlastivědném muzeu v Dobrušce. Jednotlivá čísla těchto artefaktů jsou vždy uvedena u konkrétního kusu.

Literatura

Flégl 2005; 2009; 2011; Skutil 1952, 38 a 98; Vencl 1977a, 36; 1978a, 11-12; 1982

Dolany – Sebuč (okr. Náchod)

Lokalizace

Vyjma názvu obce žádná další není. Obec Sebuč se nachází na a pod vrcholem zvaným Dlouhé hony poblíž říčky Běluňky. Nadmořská výška se tu pohybuje mezi 280 a 330 m n. m.

Dlouhé hony, které tvoří značnou část katastrálního území obce, jsou zároveň i výrazným výškovým bodem v terénu. Jejich nejvyšší bod (334 m n. m.) se nachází asi 620 m západně od centra Sebuče.

Již zmíněná říčka Běluňka, která protéká přibližně 550 m na severozápad v nadmořské výšce zhruba 285 m n. m., je pak nejbližším vodním tokem.

Způsob výzkumu

Neznámý. Pravděpodobně povrchové sběry.

Datace

Mladý paleolit. Dataci do aurignacienu, která se artefaktu dostala v místě jeho uložení, nelze vyvrátit ani potvrdit.

Popis souboru

Jedná se o jediný artefakt: jemně retušované škrabadlo na úštěpu z rohovce (**obr. 46:3**). Jeho povrch je místy patinovaný bílou barvou. Bohužel je jeho povrch částečně eolisovaný a sám artefakt je natolik nevýrazný, že nelze prohlásit nic bližšího o jeho zařazení.

Uložení

Regionální muzeum v Náchodě pod číslem 569A.

Dolní Krupá u Havlíčkova Brodu (okr. Havlíčkův Brod)

Lokalizace

Nález je prostorově lokalizován pouze na katastr vlastní obce, respektive do polohy označované jako „Kopec“ (*Pajerová 2011a, 32; 2011b, 30; Rous 1981, 7*), ovšem bez bližšího určení. Při pohledu na mapu se zřejmě nejvíce nabízí poloha v okolí kopce východně od vlastní obce. Je-li to ovšem skutečně tak, se nyní potvrdit nedá.

Celkově je tak možné prohlásit pouze to, že katastrální území obce se rozkládá na východním a západním břehu Krupského potoka, který jej dělí přibližně na poloviny. Terén se pohybuje v nadmořské výšce v rozmezí přibližně od 450 do 530 m n. m. s tím, že nejvíce stoupá směrem k severu a západu. Již jmenovaný Krupský potok protéká ve výšce zhruba 455 m n. m. Výše uvedený kopec, který by snad mohl být ztotožněn s místem nálezů paleolitického artefaktu, leží ve výšce 501 m n. m. Vyjma něj se na jižním okraji katastrálního území nachází ještě jeden nepojmenovaný vrchol, který je ještě o pár metrů vyšší (514 m n. m.).

Způsob výzkumu

Povrchové sběry.

Dějiny výzkumu

Artefakt byl objeven J. Čapkem, regionálním amatérským archeologem, někdy mezi lety 1920 a 1975 (*Rous 1981, 7*), přesnější datum bohužel není známé. Ještě počátkem 80. let minulého století se nález nacházel v soukromé sbírce jeho objevitele, nicméně v současnosti je již delší dobu umístěn v expozici muzea v Dolní Krupé (*Pajerová 2011a, 32*).

Datace

Dle všeho jde o střední paleolit, nicméně přesnější kulturní zařazení není možné. Spíše lze snad usuzovat na jeho střední či mladší fázi.

Popis souboru

Jedná se o jeden artefakt, a to silně recentně (pravděpodobně orbou) poškozený fragment kamenného hrotu. Materiál je v rámci tohoto období pro naše území poměrně nezvyklý, jedná se o SGS. Povrch je, až na recentní lomy, pokrytý patinou silné bílé barvy. Artefakt je částečně retušován a dle této retuše se snad skutečně původně jednalo o nějaký hrot. Bohužel silné poškození znemožňuje jakékoli bližší určení.

Poznámka

Artefakt neviděn, popsáno pouze z literatury.

Uložení

Nález se nachází ve Vlastivědném muzeu v Dolní Krupé.

Literatura

Pajerová 2011a, 32; 2011b, 15 a 30; Rous 1981, 7

Dřenice (okr. Chrudim)

Lokalizace

Paleolitický nález je lokalizován pouze na lokalitu. Dle *Vencla (1978a, 13)* jde o parcely Československého pozemkového katastru s čísly 292 a 296, tzv. naleziště I. Toto naleziště je primárně neolitické, nicméně lokalizace na tyto parcely s ním nekoresponduje. Neolitické naleziště I se podle jiné literatury (*Květina 2001, 695; Sigl – Vokolek 1987*) nachází na bývalých parcelách 252 a 256, které již skutečně souhlasí s umístěním vlastního naleziště. Lze se tak tedy domnívat, že v případě první citované literatury došlo k chybě či překlepu.

Koordináty přibližného středu tohoto naleziště jsou 650 471; 1 066 186. Místo se nachází v nadmořské výšce zhruba 245 m n. m. Lokalita se rozkládá v údolí řeky Bylanky, přičemž terén se zde zvedá směrem k jihozápadu.

Nejbližším vrcholkem je zhruba 2,1 km jihozápadním směrem ležící bezejmenný vrch (276 m n. m.), na jehož úpatí se lokalita nalézá. Krajina se ale v širším okolí místa nálezů mění jen pozvolna.

Bylanka, tedy nejbližší vodoteč, leží jen asi 260 m na východ, přičemž převýšení k ní představuje přibližně 6 m.

Způsob výzkumu

Povrchové sběry.

Dějiny výzkumu

Lokalita je již od poloviny minulého století známá svými nálezy, které spadají do neolitu. Právě v souvislosti s mladší dobou kamennou zde proběhla celá řada povrchových sběrů.

Při jedné z těchto prospekci objevil V. Vokolek 8. dubna 1958 nález snad spadající do paleolitu. Od té doby se však žádné další takto datovatelné artefakty neobjevily.

Datace

Dle literatury (Vencl 1978a, 13) by se mělo (mohlo) jednat o starý paleolit. Jelikož v současnosti není materiál k nalezení a dispozici, nebylo možné jej zrevidovat.

V citované studii bohužel není uvedeno, na základě jakého kritéria či kritérií k této dataci došlo. Vzhledem k tomu, že se jinak jedná o neolitické naleziště a pravděpodobné podobnosti nálezů s neolitickou ŠI (vizte níže), tak nejspíše nelze vyloučit ani dataci do mladšího období spadajícího už do zemědělského pravěku.

Popis souboru

Na základě literatury (Vencl 1978a, 13) a muzejní databáze MVČ²² by se mělo jednat o ojedinělý artefakt z porcelanitu. Jmenován je úštěp ze suroviny s nažloutlou barvou, který byl nalezen mezi neolitickou ŠI z téhož materiálu.

Předmět měl být uložen ve VČM, kde se skutečně nachází bohatá kolekce porcelanitové ŠI pocházející z lokality, avšak jak podle tamní databáze²³, tak i dle prohlédnutí tohoto materiálu, se zde nevyskytují žádné artefakty, které by bylo

²² EXCERPTA: rešeršní databáze archeologických nálezů [offline databáze ve formátu MS Access].

²³ Muzejní databáze Východočeského muzea v Pardubicích [offline databáze ve formátu MS Access].

možné jednoznačně přiřadit k paleolitu, natož pak k jeho starší fázi. Zároveň by také všechny tyto nástroje měly pocházet ze sběrů J. Červeného a jejich objevení by mělo být mladšího data.

Z těchto důvodů nebylo možné artefakt revidovat a vzhledem k tomu, že dostupná literatura neobsahuje žádný detailnější popis, nejsou tak k němu ani žádné další údaje.

Uložení

Pravděpodobně ztraceno. Ve sbírkách VČM ani jeho databázi se předmět nevyskytuje.

Literatura

Vencl 1978a, 13

K lokalitě jako takové navíc ještě *Květina 2001, 695; Sigl – Vokolek 1987.*

Dvakačovice (okr. Chrudim)

Lokalizace

Artefakt byl objeven na souřadnicích 638 490,24; 1 068 653,15 v nadmořské výšce přibližně 252 m n. m. Jedná se o polohu v blízkém okolí místní krajinné dominanty, Kozákovského kopce (267 m n. m.), který je od místa nálezů vzdálen jen asi 360 m na sever. Kopec se směrem k jihu svažuje k bezejmennému potoku, který se dále na západ vlévá do řeky Novohradky. Vzdálenost k tomuto nepojmenovanému vodnímu zdroji činí jenom asi 250 m, převýšení potom zhruba 15 m. Novohradka leží o něco dále, necelých 490 m na jihozápad. Převýšení je podobné, a to 16 m.

Jedná se o polohu archeologicky velice dobře známou, neboť jde o slovanský mohylník (např. *Turčan 1984*).

Způsob výzkumu

Archeologický výzkum slovanského mohylníku.

Dějiny výzkumu

Jak je uvedeno výše, lokalita je známá zejména nálezy z raného středověku. Poprvé zde výzkum provedl A. Knor během 2. světové války, konkrétně v letech 1943-1945 (*Turčan 1984, 49*). Od 70. let minulého století je místo archeologicky sledováno a navštěvováno (*Sigl 1975*), nicméně výzkum zde již neproběhl. Pro úplnost se sluší dodat, že naleziště je soustavně ničeno černými výkopy a sondami, které již zasáhly řadu mohyl.

Vlastní paleolitický artefakt, který z lokality pochází, byl objeven právě během druhoválečného výzkumu A. Knora v jedné z mohyl. Předmět byl poté uložen v Praze a v roce 2000 byl předán do MVČ (*Bláha – Kalferst – Sigl 2004, 19*).

Datace

Mladý paleolit. Vzhledem k tomu, že jde o ojedinělý nález, je těžké datovat jej blíže. Mohlo by se jednat o (epi)gravettien či (epi)magdalénien.

Popis souboru

Jediný předmět paleolitického stáří představuje drobné nehtovité škrabadlo ze SGS (*obr. 38:8*). Povrch artefaktu je velice silně patinovaný a na jednom boku se nachází kůra. Nástroj je jistě mladopaleolitický, nicméně bližší datace je obtížná.

Rovněž je důležité zamyslet se nad místem jeho původu, jelikož jde o zásyp slovanské mohyly. Je možné, že při budování těchto mohyl byly v raném středověku narušeny pravěké situace. Tomu by mohly nasvědčovat i další artefakty, které se nacházely v pláštích jednotlivých mohyl; převážně se jednalo o laténské střepy. Místo nálezu se tak nemusí překrývat s místem, odkud artefakt skutečně pochází.

Uložení

Muzeum východních Čech v Hradci Králové (130/2000).

Literatura

Bláha – Kalferst – Sigl 2004, 19; Sigl 1975; Turčan 1982

Hněvčeves (okr. Hradec Králové)

Lokalizace

Místo nálezu se nachází na polích okolo souřadnic 647 596; 1 030 684. Jedná se o bývalé parcely 340 a 342. Ty byly později rozděleny zcela novým způsobem, což mělo za následek, že podle nynějšího číslování jde o několik parcel, konkrétně 515, 516, 517, 518, 519, 486 a 488.

Lokalita leží v nadmořské výšce asi 262 m n. m. na úpatí při rozhraní dvou kopců: bližší Skalky (282 m n. m.) vzdálené přibližně 680 m na jihozápad. Druhým je vrch Svíb, známý z války 1866, vysoký 332 m n. m., který se rozkládá jihovýchodním směrem od vlastní lokality. Vzdálenost k němu činí zhruba 1,5 km. Velice blízko, pouze asi 160 m na jih, se nachází i výraznější vodní tok: řeka Bystřice. Převýšení vůči lokalitě zde představuje pouze asi 2 m.

Způsob výzkumu

Povrchový sběr.

Dějiny výzkumu

Lokalita byla objevena povrchovou prospekci, kterou zde pravidelně prováděl J. Urban v 70. letech minulého století (*Vokolek 1978*) a od let 80. také J. Boček. Na několika parcelách v relativní blízkosti této polohy taktéž došlo k několika záchranným archeologickým výzkumům vyvolaným stavebními činnostmi (*Kalferst – Boček 1989*). Vyjma sídliště spadajícího do kultury s lineární keramikou a dalších nálezů z mladšího pravěku, zde byl objeven i paleolitický artefakt.

Tento byl nalezen pospolu s velkým množstvím keramiky a ŠI datované do LnK již zmíněným J. Urbanem během povrchového sběru 16. března 1975 a posléze byl předán do MVČ, kde je k nalezení dodnes.

Datace

Ojedinelý artefakt lze takřka bezesporu zařadit do mladého paleolitu. Bližší určení však není v současné době možné provést. Situace by si žádala další průzkum lokality, který by snad mohl přinést více paleolitických nálezů.

Popis souboru

Jedná se o jednu ze SGS vyrobenou patinovanou kýlovitou čepel. Ta není nijak dále retušována. Artefakt byl nalezen pospolu se ŠI datovanou do LnK, vše blíže již zmíněnému sídlišti téže kultury.

Poznámka

S. Vencl (1978a, 13) uvádí, že artefakt se nachází v depozitáři MVČ pod číslem 125/75. Tentýž údaj udávají i EXCERPTA hradeckého muzea. Pod tímto označením se ale nenalézají ani žádný soubor ŠI ani artefakty spadající do této lokality. S velkou pravděpodobností se jedná o přehlédnutí.

Uložení

Muzeum východních Čech v Hradci Králové (78/75).

Literatura

Vencl 1978a, 13

Horní Dolce (okr. Náchod)

Lokalizace

Lokalita se nachází na katastru obce s největší pravděpodobností v okolí souřadnice 635 587; 1 026 817, jejíž výška se pohybuje zhruba na hodnotě 270 m n. m. Jde o polohu v blízkosti vrcholku Na Rybinách (277 m n. m.), který leží pouhých 165 m na severozápad a svažuje se směrem k severu. V relativní blízkosti

na jihozápad (cca 930 m) se nachází ještě jeden vrch – Libiny – o nadmořské výšce 309 m n. m. O něco dále pak leží poslední z blízkých vrcholů, konkrétně Kamenec. Ten se rozkládá necelých 1,5 km na západ od lokality a jeho vršek dosahuje výšky 297 m n. m.

Poblíž lokality se nachází dvě vodoteče. Větší z nich, Jordán, protéká přibližně 600 m na západ a převýšení k němu čítá jen asi 4 m. Východně od lokality ve vzdálenosti okolo 500 m se potom nachází Jezbinský potok. V tomto případě je převýšení vyšší: 10 m.

Toto umístění je však pouze velice přibližné. Dle literatury (*Kalferst – Sigl – Vokolek 1991-1992, 14*) se místo mělo rozkládat na katastru Jaroměře a na parcele č. 2696/1. Takováto parcela se však nenachází ani na území Jaroměře ani Horních Dolců a není k nalezení ani na mapě Československého pozemkového katastru. Jedinou podobnou je bývalá parcela 2696 (nyní 4500), která leží poblíž hranice obou zmíněných území. S poměrně velkou dávkou jistoty tak lze toto místo ztotožnit s místem nálezu.

Způsob výzkumu

Povrchové sběry.

Dějiny výzkumu

Okolí Jaroměře je archeologicky poměrně dobře známé již delší dobu. Tuto konkrétní lokalitu ale začal zkoumat až J. Boček ve druhé polovině 80. let minulého století. První (a zatím i poslední) paleolitický nález pak objevil během sběru 2. února 1990. Předal jej do MVČ, kde se nachází dodnes, nicméně pod katastrálním územím Jaroměře a nikoli Horních Dolců.

Datace

Mladý paleolit. Je obtížné soudit na základě tohoto jednoho nálezu, nicméně dle jeho charakteru by se teoreticky mohlo jednat o aurignacien. V tomto směru by nicméně byl nutný další výzkum polohy.

Popis souboru

Celý soubor je tvořen pouze jedním artefaktem. Jde o zlomené vysoké škrabadlo, s velkou pravděpodobností na čepeli (*obr. 35:4*). Materiálem je silně patinovaný SGS. Jedna jeho část obsahuje několik recentních zásahů, pravděpodobně způsobených zemědělskou technikou. Celá jedna polovina artefaktu je tvořena kůrou.

Jak už bylo uvedeno, předmět se zdá být datovatelný do aurignacienu, avšak čistě jen na tomto základě to není možné prohlásit s jistotou.

Poznámka

Dle literatury se lokalita nachází na katastrálním území Jaroměře a takto je také uložena v depozitáři MVČ. V databázi EXCERPTA je vedena správně, tedy jako Horní Dolce.

Uložení

Muzeum východních Čech v Hradci Králové pod číslem 127/90.

Literatura

Kalferst – Sigl – Vokolek 1991-1992, 14

Horní Lochov (okr. Jičín)

Lokalizace

Většina nálezů pochází z okolí souřadnice 675 465; 1 009 646 v nadmořské výšce okolo 400 m n. m.

Místo sloužilo v 19. století k těžbě pískovce a nachází na jižním úpatí Prachovských skal. V blízkém okolí je tak velké množství míst s vyšší nadmořskou výškou, všechna se ale nacházejí severním směrem. Za všechny lze uvést zejména nejbližší polohu Nad Bukovinou (462 m n. m.) vzdálenou jen asi 280 m na sever, nebo zhruba 830 m na západ vzdálenou Velkou Svinčici (451 m n. m.). Směrem k jihu se pak terén poměrně rychle svažuje (*obr. 15*).

Nejbližším nynějším zdrojem vody je studánka, u které pramení dále tekoucí Malý Porák. Ta leží asi 655 m na jihozápad v nadmořské výšce 329 m n. m.

Způsob výzkumu

Náhodné nálezy při těžbě pískovce.

Dějiny výzkumu

Nejstarší archeologické nálezy z lokality uvádí *L. Šnajdr* již roku 1883. Mělo se jednat o blíže neurčené zvířecí kosti, které měli nacházet místní dělníci při těžbě pískovce. Bohužel se tehdy nepodařilo materiál získat, jelikož jej pracovníci lomu prodali jičínskému obchodníkovi s „...*hadry a kostmi*...“. Šnajdr si však u dělníků vymínil, že napříště budou tyto nálezy předávat přímo jemu, což se skutečně, alespoň do určité míry, posléze dělo. Již o rok později, konkrétně 26. a 27. 6. 1884 se mu do rukou dostalo několik zvířecích kostí pocházejících mimo jiné z mamuta a koně. Nejdůležitějším objevem však byla lebka pižmoně, toho času jediná v Čechách (*Šnajdr 1886*). Na těchto kostech o něco později (1888) rozeznal *J. N. Woldřich* stopy po řezání, tzv. cut-marks.

Bez bližšího údaje jsou *J. Skutilem* (1952, *tab. XXXV:2*) z téže lokality uvedeny ještě kamenné pazourkové artefakty. Ty měly být uloženy v Národním muzeu (*Vencl 1978a, 13*), nicméně v této instituci se nenalézají a s velkou pravděpodobností jsou pro další bádání ztraceny (*Šída 2009, 91*).

Místo toho zde byl v roce 2007 znovuobjeven artefakt darovaný do muzea J. Hakenem. Předmět bohužel není lokalizován jinak, než jako „Horní Lochovo“ a jediný další údaj k němu je ten, že se do instituce dostal někdy krátce po druhé světové válce (*Šída 2009, 92*).

Datace

Mladý paleolit.

Na základě C14 dat získaných ze zvířecích kostí by se mohlo jednat o gravettien. Byla získána dvě data, jedno o hodnotě $16\,740 \pm 70$, které by ukazovalo právě na kulturu gravettien. Druhé datum však vykazalo vyšší stáří, konkrétně $30\,840 \pm 230$, tedy aurignacien (*Šída /ed./ 2009, 235*).

Popis souboru

Vyjma nezvěštných nálezů ze SGS, které uvádí Skutil, se z lokality dochoval pouze jeden artefakt. Jde o lehce patinovanou čepel zhotovenou ze SGS.

Ze zvířecích kostí je na 14 kusech doloženo štípání a řezání, tedy stopy spjaté s činností člověka.

Lokalita by tak mohla být částí většího sídelního celku, ze kterého byla objevena pouze menší část. Je velmi pravděpodobné, že několik kamenných artefaktů se nacházelo v blízkosti zvířecích kostí, nicméně dělníci, kteří je objevili, jim nevěnovali takovou pozornost jako právě výrazně odlišným kostem zvířat. Vzhledem k tomu, že nejbližší okolí místa nálezů je stále ještě víceméně stavebně či jinak nenarušeno, nabízí se v tomto případě do budoucna poměrně velká šance, že zde budou učiněny další nálezy.

Poznámka

Veškeré dochované předměty byly bohužel pro revizi v rámci této práce nedostupné. Údaje jsou tak získány pouze z literatury, především z článku *P. Šídy* (2009).

Uložení

Artefakt se nachází na archeologickém oddělení Národního muzea v Praze (585 076). Zvířecí kosti se stopami po řezání se nacházejí na Oddělení paleontologie

Národního muzea v Praze (R8025, R8029, R1659, R8000, R8027, R8023, R1691, R8022, R806, R8024, R621, R251, 1056 a R7814).

Literatura

Databáze archeologické sbírky Národního muzea; Skutil 1952, 44 a 101; Šída 2009; Šnajdr 1883; 1886; 1909a, 61; 1909c, 184; Vencl 1978a, 13; Woldřich 1888

Hořice v Podkrkonoší – Březovice (okr. Jičín)

Lokalizace

Vlastní poloha místa nálezu je neznámá. Dá se očekávat, že to bylo ve volném prostoru mimo intravilán vlastní obce, tedy s největší pravděpodobností severně, východně nebo severovýchodně od ní. Jedná se, velice přibližně, o širší okolí bodu o souřadnicích 650 401; 1 024 064 (*obr. 17*).

V obecné rovině se zdejší nadmořská výška pohybuje mezi hodnotami 300 a 350 m n. m., přičemž terén se směrem k severu zvedá. Na severovýchodě, přibližně 2,2 km od vlastní obce Březovice, se nachází vrch Chloumek (421 m n. m.). Druhá výraznější dominanta v blízkosti je poloha Mezi háji (322 m n. m.). Ta leží necelých 900 m na jihovýchod.

Výrazným vodním tokem, který protéká v těsné blízkosti obce a jejího širšího okolí, je řeka Bystřice nacházející se na jihozápadě popisované oblasti. Údolí této řeky probíhá v nadmořské výšce okolo 284 m n. m.

Zhruba 1,6 km severním směrem od centra obce se nachází archeologická poloha Doubrava (vizte níže) a asi 750 m směrem západním leží poloha Svatogothardská Lhota (opět vizte níže). Není vyloučeno, že všechny tyto tři lokality spolu vzájemně časově i prostorově souvisejí. To ostatně naznačuje i charakter ŠI. Mohlo by se tak tím pádem jednat o v paleolitu širě osídlený mikroregion s několika stanicemi.

Způsob výzkumu

Neznámý, avšak s velkou mírou pravděpodobnosti se jedná o povrchové sběry.

Dějiny výzkumu

Nálezy na lokalitě učinil J. John (*Vencl 1978a, 10*). Přesné určení data objevu však není možné. Artefakty se posléze (pravděpodobně mezi lety 1926 a 1927)

dostaly do hořického muzea, kde se nacházejí dodnes, avšak ve zdejší evidenci není lokalita popsána a uvedena jako známá.

Datace

Mladý paleolit. Jedná se o jeho střední či mladší fázi, tedy gravettien až magdalénien. Tato datace se veskrze shoduje s datováním ostatní industrie ze zbývajících poloh Doubrava a Svatogothardská Lhota.

Popis souboru

Soubor je tvořen dvěma artefakty. Jednak jde o drobnější čepelku z rohovce, výraznější je ale dlouhá retušovaná čepel ze SGS (*obr. 45:5*). Její povrch je v celé ploše silně modravě patinovaný.

Není bez zajímavosti, že z lokality a sběrů J. Johna se v muzeu nachází ještě dalších pět čepelí ze SGS, nicméně jejich datace je mnohem mladší, jde o zemědělský pravěk.

Poznámka

V hořickém muzeu jsou artefakty uloženy pod neznámým katastrem a v rámci paleolitických artefaktů se nacházejí i nástroje neolitické. Zařazení do katastru Březovic je možné pouze na základě shody inventárních čísel v rámci literatury (*Vencl 1978a, 10*).

Uložení

Městské muzeum a galerie v Hořicích pod inventárními čísly 13 206 a 13 207.

Literatura

Hlavní přírůstkový katalog, čís.: 9001-14000; Vencl 1978a, 10

Hořice v Podkrkonoší – Doubrava (okr. Jičín)

Lokalizace

Na souřadnicích 649 916,42; 1 023 108,83 v nadmořské výšce asi 406 m n. m. Jedná se o západní svah lokální krajinné dominanty, Vřešťovského chlumu (419 m n. m.), jehož vrchol se nachází od vlastní lokality asi 580 m na východ. V širším kontextu se naleziště rozkládá na rozsáhlé terase táhnoucí se západovýchodním směrem mezi Hořicemi a Velkým Vřešťovem (*obr. 17*).

Při severním a jižním okraji této terasy v relativní blízkosti lokality (v souhrnu přibližně ve vzdálenosti do 1 km) pramení několik potoků a říček. Významnější vodotečí je až řeka Bystřice. Ta lokalitu a celou terasu obtéká ze

severu, západu i jihozápadu ve vzdálenosti přibližně 1 km (severní část) a 1,6 km (západ a jihozápad) ve výšce v rozmezí od 285 (západ a jihozápad) do 304 m n. m (sever).

Zhruba 1,75 km na jih se nachází druhá paleolitická poloha v této oblasti – Svatogothardská Lhota. Je velmi pravděpodobné, že tyto dvě polohy spolu mohou souviset, a to i vzhledem k podobné dataci obou kolekcí. Okolí východního kraje současných Hořic by tak mohlo být poměrně významnou mladopaleolitickou lokalitou s několika různými polohami.

Způsob výzkumu

Povrchová prospekce.

Dějiny výzkumu

Lokalita byla v minulosti zkoumána povrchovými sběry z důvodu, že se jedná o zaniklou středověkou osadu. V její těsné blízkosti objevili členové vlastivědného kroužku v Hořicích 3. dubna 1985 několik paleolitických artefaktů (*Sigl – Vokolek 1986, 11*). Poté zde opakovaně povrchové sběry prováděl *O. Levínský (1999, 59)*, nicméně žádné další artefakty datovatelné do paleolitu v této poloze již neobjevil.

Datace

Mladý paleolit. Charakter souboru bohužel v tuto chvíli neumožňuje přesnější dataci.

Popis souboru

Kolekce je tvořena šesticí artefaktů, ve všech případech zhotovených ze SGS. Vyjma jednoho předmětu, zlomku mikročepelky, jsou všechny nástroje silně patinované. U tohoto jednoho případu je patinace slabší. Dále se v souboru vyskytuje rydlo, zlomek čepele a trojice úštěpů. Všechny tyto předměty, včetně slaběji patinované mikročepelky, mají stejný charakter a s největší pravděpodobností tedy pocházejí ze stejného kulturního mladopaleolitického horizontu.

Uložení

Muzeum východních Čech v Hradci Králové pod čísly 70/96, 71/96 a 72/96.

Literatura

Kalferst 1987a; Levínský 1999, 59; Sigl – Vokolek 1986, 11; Ulrychová 2012, 235

Hořice v Podkrkonoší – Svatogothardská Lhota (okr. Jičín)

Lokalizace

Lokalita leží na souřadnicích 51° 22,39'; 12° 29,71' v nadmořské výšce přibližně 299 m n. m. Místo se nachází v údolí Bystřice mezi trojicí vrcholů. Na východě je to poloha Mezi Háji (322 m n. m.) vzdálená zhruba 1,4 km. Z jihu je naleziště sevřeno vršek zvaným Na Průhoně (310 m n. m.), který je od něj vzdálen asi 780 m. Posledním je na severozápadě se nacházející vrch Gothard v dnešních Hořicích (350 m n. m.) vzdálený okolo 1,1 km (*obr. 17*).

Nejbližším vodním tokem je řeka Bystřice, v jejímž údolí se tato lokalita nalézá. Vzdálenost k jejímu současnému toku činí jenom asi 240 m směrem na severovýchod. Převýšení k vodoteči je v tomto případě zhruba 14 m.

Severně za řekou Bystřicí se nachází rozsáhlá východozápadním směrem jdoucí terasa mezi Hořicemi a Velkým Vřešťovem. Zde se nachází druhá paleolitická lokalita: Doubrava. Vzdálenost k této lokalitě činí leteckou čarou asi 1,75 km. Vzhledem ke geografické blízkosti a i podobnostem mezi oběma soubory je pravděpodobné, že obě lokality spolu souvisejí. Tato oblast při východní hranici nynějších Hořic by tak mohla být rozsáhlou kumulací několika poloh datovaných do mladého paleolitu (*obr. 17*).

Způsob výzkumu

Povrchové sběry.

Dějiny výzkumu

Jedná se o polykulturní lokalitu obsahující nálezy z více epoch, vyjma paleolitu i zemědělského pravěku (pravděpodobně neolitu).

Podobně jako blízká poloha Doubrava byly i zde prováděny povrchové sběry v souvislosti se zaniklou středověkou osadou. Vlastivědný kroužek v Hořicích zde našel několik paleolitických artefaktů a další přibyly v 80. letech díky pracovníkům MVČ.

Datace

Mladý paleolit. S velkou pravděpodobností jde o jeho střední či mladší fázi, tedy gravettien nebo magdalénien. Vzhledem k přítomnosti krátkých škrabadel nelze vyloučit ani epigravettien či epimagdalénien, avšak soubor je prozatím poměrně malý.

Popis souboru

Celá kolekce je tvořena osmi artefakty. Materiálově je soubor nestejnorodý. U poloviny případů jde o SGS, druhá čtveřice je z rohovce. Pazourkové nástroje představuje retušovaná čepel, zlomek čepelky a dvojice úštěpů. Povrch všech je patinovaný, u čepelce silně, ve zbytku případů slabě.

V rámci industrie z rohovce se zde nachází retušovaná kýlovitá čepelka (*obr. 45:1*), dvojice škrabadel (*obr. 45:2, 3*), v jednom případě na úštěpu, ve druhém na kýlovité čepelce, a neretušovaná čepel.

Celý soubor je homogenní a pochází ze stejného kulturního okruhu. Výběrem surovin se lehce odlišuje od nedaleké lokality Doubrava, přičemž tamní nástroje jsou drobnější povahy. Přesto lze v obou dvou případech souhlasit s chronologickým vymezením a mohly by být příbuzné.

Poznámka

Část artefaktů je v hořickém muzeu uložena pod neznámým katastrem. V rámci literatury (*Vencl 1978a, 10*) byly tyto nálezy zařazeny do katastru sousedních Březovic. *O. Levínský (1999, 59-60)* také uvádí větší množství nálezů, nicméně buď se v muzeu v Hořicích nedochovaly, anebo se jedná o mladší neolitickou industrii nedopatřením přiřazenou k paleolitu. Totéž se týká v článku zmíněné polohy sv. Gothard, odkud taktéž pochází několik kusů ŠI, nicméně všechny jsou neolitické.

V rámci EXCERPT v MVC jsou tyto nálezy omylem přiřazeny k dalšímu sousednímu katastru: Doubravě.

Uložení

Městské muzeum a galerie Hořice pod čísly 38/87, 5/96, 13 206 a 13 207.

Literatura

Hlavní přírůstkový katalog muzea v Hořicích; Levínský 1999, 59-60; Ulrychová 2012, 235; Vencl 1978a, 10

Hoříněves (okr. Hradec Králové)

Lokalizace

Nález je lokalizován pouze nahrubo na polohu. Jedná se o tzv. polohu Šachta. Ta leží v širším okolí souřadnic 644 879; 1 031 061. Nadmořská výška tohoto konkrétního bodu se pohybuje na hodnotě 285 m n. m. Lokalita i celé širší okolí se

nachází v údolí mezi dvěma vrcholy, a to Svíbem a Hoříněvskými lípami. Směrem k nim, tedy na východ a jihozápad se tak terén pozvolna zvedá.

Nejbližším vodním tokem je drobný přítok Frantovského potoka protékající asi 420 m východně od naleziště. Převýšení k tomuto bodu činí přibližně 15 m. Uvést lze ještě Makovskou svodnici, která je vzdálenější, ale také o něco výraznější. Protéká zhruba 1,3 km směrem na západ a převýšení k ní představuje rovněž 15 m.

Z pohledu výškového reliéfu je okolí lokality velice zajímavé svou pestrostí. Jak již bylo řečeno, nachází se v údolí mezi dvěma kopci. Prvním z nich je Svíb (332 m n. m.) ležící asi 1,9 km jihozápadním směrem. Mnohem blíže, zhruba 570 m stejným směrem se nachází mnohem nižší vlastní vrcholek polohy Šachta (304 m n. m.), ten je však oproti vzdálenějšímu Svíbu méně výrazný. I již jmenované Hoříněvské lípy (320 m n. m.) se nachází ve vzdálenosti nad 1 km. Konkrétně leží asi 1,3 km východně od naleziště.

Způsob výzkumu

Povrchové sběry.

Dějiny výzkumu

Na lokalitě aktivně působil místní amatérský badatel F. Matuška, který zde také objevil paleolitický artefakt. Po jeho smrti se roku 1994 dostává jeho soukromá sbírka do držení MVČ v Hradci Králové. Její paleolitickou část se však v průběhu psaní této práce nepodařilo dohledat, je tak otázkou, zdali je tam stále přítomna.

Datace

Paleolit, podle všeho mladý.

Přesnější zařazení znemožňuje jednak fakt, že se jedná o ojedinělý artefakt, a pak také to, že nález nemohl být revidován autorem tohoto textu.

Popis souboru

Jedná se o jeden artefakt, a to zlomek čepelky s retušovaným bokem. Nástroj byl vyhotoven ze SGS a jeho povrch má být patinován. V rámci postdepozičních procesů došlo u předmětu k jeho zlomení (snad vlivem orby), přičemž nalezena byla pouze jedna část.

Uložení

Artefakt se má nacházet ve sbírkách Muzea východních Čech v Hradci Králové. Zde však nebyl dohledán a je tak otázkou, zdali není ztracený.

Literatura

Kalferst 1995b, 136

Hradec Králové (okr. Hradec Králové)

Lokalizace

Přesné místo nálezů není známo a pravděpodobně již lokalizovat nepůjde. Dle dostupných informací šlo o polohu severně od vlastního jádra města Hradce Králové směrem k železničnímu mostu přes řeku Labe.

Tento most, jediný železniční přes Labe v dané oblasti, leží na souřadnicích 641 345,29; 1 040 831,24 (*obr. 18*). Budiž však ještě jednou řečeno, že nález byl učiněn pouze někde na širokém území mezi touto stavbou a tehdejší hranicí města. Z toho důvodu jsou jakékoli další údaje o lokální topografii nadbytečné.

Způsob výzkumu

Náhodný objev při stavebních pracích.

Dějiny výzkumu

Z území vlastního Hradce Králové a jeho těsného okolí (tyto lokality v současné době taktéž spadají pod katastr města) je známo jen několik málo archeologických nálezů datovatelných do paleolitu (přehled např. *Vencl 1977b*). Velice blízko byla objevena mladopaleolitická čepel z roku 1899 (vizte lokalitu HK – Plácky 1). Na delší dobu to nicméně byl ojedinělý objev datovaný do paleolitu.

Nález učinil při bagrování koryta Labe a vybírání písku z jeho řečiště stavbyvedoucí, pan Řehák v roce 1926. Předmět byl poté předán do MVČ, kde se nachází až do současné doby. Během své existence byl publikován několikrát (vizte literaturu k této lokalitě), avšak žádné bližší údaje se k němu již získat nepodařilo.

Datace

S velkou pravděpodobností starší fáze středního paleolitu. Teoreticky by zřejmě bylo možné uvažovat i o závěru paleolitu staršího. *S. Vencl (1977a, 303)* uvádí i hypotetickou možnost příslušnosti ke clactonienu. Bez dalších nálezů je však tato datace značně nejistá.

Popis souboru

Jedná se o jediný artefakt, masivní úštěp ze SGS (*obr. 44:3*). Předmět je v celé své ploše velice silně patinovaný a až na několik málo částí není nijak dále drobněji retušován. Povrch je také lehce na několika místech eolisován, což by mohlo ukazovat na přírodní přesun artefaktu na místo, kde byl později nalezen.

Uložení

Muzeum Východních Čech v Hradci Králové pod inventárním číslem 4323.

Literatura

Vencl 1977b, 303; 1978a, 14; Vokolek 1993, 7

Hradec Králové – Plácky 1 (okr. Hradec Králové)

Lokalizace

Přesné místo nálezu již není v současné době známo. Vlastní nálezová situace je navíc značně komplikovaná. Dle soudobé literatury (*Domečka 1902, 389*) k nálezu došlo na Pražském předměstí v místech, která se nazývala Chikago. Toto pojmenování se vztahuje k okolí dnes již zaniklého hotelu Chicago nacházejícího se v západní části Pražského předměstí. Zároveň však nejde o místo, odkud nález primárně pochází, jelikož tím je bývalý písničkář J. Holečka ležící ve Voltových koutech.

Lokalizace tohoto písničkáře není úplně snadná, nicméně dle map stabilního katastru²⁴ jej lze nalézt alespoň v obecné rovině. Rozsáhlý pozemek patřící panu Holečkovi se rozkládal na severním okraji Pražského předměstí, severně od železniční trati. V době objevu (1899) se jednalo o součást Pražského předměstí a tato lokalizace je od té doby uváděna v každé literatuře (*Vencl 1977b, 307; 1978a, 14; Vokolek 1962, 3 aj.*), nicméně v současné době již jde o katastr městské části Plácky. Pochopitelně, vzato do důsledků, byl nález skutečně učiněn na Pražském předměstí, nicméně důležitějším je z pohledu archeologie lokalita, odkud byl společně s pískem a štěrkem k hotelu Chicago dovezen.

V současné době již není pochopitelně možné určit, odkud přesně z písničkářského nálezu pochází, nicméně bylo to tedy někde v okolí souřadnic 641 761,05; 1 040 705,36. Současný terén a jeho nadmořská výška (cca 233 m n. m.) jsou až tak zkresleny moderní zástavbou a dalšími úpravami, že není možné z těchto údajů vycházet. Lze uvést jen to, že nejbližší vodoteč, řeka Labe, ve své regulované podobě, protéká v současnosti pouhých 400 m východně od místa souřadnic (*obr. 18*).

Budiž ještě zmíněno, že relativně blízko, víceméně na opačné straně železnice, byl o něco později objeven jiný paleolitický artefakt – masivní úštěp ze starého či středního paleolitu (vizte lokalitu Hradec Králové). Tyto dva předměty ale

---

²⁴ Mapy jsou dostupné na webu Ústředního archivu zeměměřičtví a katastru (www.archivnimapy.cuzk.cz).

nemají společného nic vyjma geografické blízkosti, jelikož rozhodně nepocházejí ze stejného kulturního prostředí.

Způsob výzkumu

Náhodný nález při těžbě písku.

Dějiny výzkumu

Předmět byl objeven majitelem výše zmíněného písničku, panem J. Holečkem v roce 1899. Artefakt se záhy poté dostal k L. Domečkovi, který se do písničku ihned vypravil, avšak žádné další nástroje již neobjevil. Od té doby již v této oblasti nebyly jiné paleolitické nástroje hlášeny.

Datace

Pokročilá fáze mladého paleolitu. Jedná se buď o gravettien, nebo magdalénien.

Popis souboru

Jedná se o jediný artefakt, čepel ze SGS. Ta je pouze lehce retušovaná, nicméně celý její povrch je silně patinován. Recentně, zřejmě až po předání do MVČ, byl nástroj zlomen. Naštěstí se však dochovaly oba kousky (*obr. 44:6*).

Poznámka

Vystaveno dlouhodobě v expozici MVČ, nicméně dle popisku ve vitríně je artefakt datován do kultury nálevkovitých pohárů, což neodpovídá skutečnosti.

Uložení

Muzeum východních Čech v Hradci Králové pod inventárními čísly 2356 a 2359.

Literatura

Domečka 1902, 398; Skutil 1952, 99; Vencl 1977b, 307; 1978a, 14; Vokolek 1962, 3

Hradec Králové – Plácky 2 (okr. Hradec Králové)

Lokalizace

Naleziště je lokalizováno dvojím způsobem, který ale vzájemně nekoreluje. Jedná se o souřadnice, které představují hodnotu 641 645,28; 1 039 736,13 a poté parcelu, na které byl stavěn rodinný dům, při kteréžto akci byl nález učiněn. Jedná se o dům č. p. 316 v současné Dědkově ulici (*Tichý 1998, 25*). Toto stavení se zde skutečně nachází, avšak o něco málo vedle uváděných souřadnic, které se totiž ve skutečnosti vztahují nikoli na prostor parcely, ale na střed vlastní Dědkovy ulice.

Koordináty středu parcely jsou 641 658; 1 039 725, v průměru tedy asi 17 m severozápadně od výše uvedených souřadnic²⁵. Jelikož je, dle názoru autora této práce, vhodnější se spolehnout v tomto případě spíše na lokalizaci popisným číslem domu, jsou všechny další hodnoty a vzdálenosti vztáhnuté ke geografickému středu parcely, a tedy druhému páru z výše uvedených souřadnic. Zároveň je třeba říct, že vzhledem k nízkému, avšak přesto patrnému, rozdílu mezi koordináty, by teoreticky bylo možné veškeré výško- a polohopisné údaje vztáhnout i k původním udávaným souřadnicím.

V současné době leží lokalita zhruba ve výšce 232 m n. m. na rovinatém terénu, který se pozvolna svažuje východním směrem k dnes regulovanému toku řeky Labe (*obr. 19*). Ta je tak nejbližší vodotečí, ve své nynější moderně upravené podobě se nachází asi 400 m od polohy s archeologickým nálezem. Převýšení k řece představuje přibližně 3 m.

Nynější terén v nejbližším okolí lokality je, jak již bylo ostatně uvedeno, veskrze mírný a rovinatý. Nejbližším vrcholkem je tak návrší s hradeckým Velkým náměstím (245 m n. m.), které se nalézá necelých 2,75 km směrem na jih.

Za zmínku jistě stojí i fakt, že ani ne 1 km jižním směrem se nachází poloha, kde byl objeven (resp. odkud původně pocházel) v roce 1899 další paleolitický artefakt, rovněž spadající do mladého paleolitu (vizte Hradec Králové – Plácky 1). Spojitost mezi těmito lokalitami může být samozřejmě umělá, stejně tak by ale mohlo jít o různé pozůstatky z jednoho osídlení současného města.

Způsob výzkumu

Náhodný nález při stavbě rodinného domu.

Dějiny výzkumu

Královéhradecké Plácky jsou z pohledu archeologie a paleolitu známé již od dubna 1899, kdy byl v místním písničku nalezen paleolitický artefakt datovatelný do mladého paleolitu.

Další nález spadající do paleolitu, pochází z roku 1926, kdy na protějším břehu řeky došlo k zachycení úštěpu datovatelného do středního či dokonce starého paleolitu (vizte Hradec Králové). Tento však vyjma geografické blízkosti nemá s nálezem z roku 1899 ani s objevem popisovaným zde příliš mnoho společného.

---

²⁵ Dle názoru autora této práce není tento rozdíl chybou či přehlédnutím autora původního článku, ale jedná se o chybu způsobenou nedostatečnou přesností systému PIAN, který byl v původní studii pro lokalizaci nálezu použit.

Od roku 1926 však žádný artefakt ze starší doby kamenné nepřibyl, a to až do dubna 1990, kdy zde R. Tichý na staveništi rodinného domku objevil paleolitickou ŠI. Poté však opět tento druh nálezů mizí a až do současnosti se tak jedná o poslední artefakt paleolitického stáří z území současného Hradce Králové.

Datace

Gravettien.

Popis souboru

Soubor tvoří pouze jediný artefakt. Jedná se o recentně, patrně orbou, zlomenou čepel z SGS. Její povrch je pokryt silnou bílou patinou a obě její strany jsou doplněny drobnou retuší.

Uložení

Neznámé. Ačkoli by se nabízelo MVČ, zde není předmět evidován.

Literatura

Tichý 1998; Šída (ed.) 2009, 231

Hradec Králové – Svobodné Dvory (okr. Hradec Králové)

Lokalizace

Prostorové umístění nálezů ze Svobodných Dvorů je velmi obtížné. Všechny zdejší objevy pocházejí z cihelen různých majitelů a jejich dobová lokalizace pocházející z přelomu 19. a 20. století je vázána právě pouze na jména majitelů těchto rozsáhlých ploch. Určit tedy přesnou polohu v rámci značně rozsáhlé cihelny už v současnosti není možné. K tomu se navíc přidává i ten fakt, že jeden majitel mohl na území Svobodných Dvorů vlastnit (a většinou to tak naneštěstí bylo) větší množství cihelen nesoucích jeho jméno, které se ale nalézaly v různých částech obce. Proto je potřeba veškerou lokalizaci zde uvedených nálezů brát s dostatečně velkou rezervou.

Archeologické paleolitické situace a nálezy ze Svobodných Dvorů lze prostorově rozdělit do tří větších celků. Konkrétně jde o cihelny Komárkovu, Společnou (také Čerych a spol.) a Morávkovu (někdy též Morávek-Tvrzský). Všechny tři rozsáhlé plochy se nacházely v těsném sousedství a bývají v literatuře (např. *Čechák – Pacák 2012, 110-111; Šída /ed./ 2009, 220, obr. 1; Vencl 1977b, 304*) lokalizovány do oblasti severovýchodně od jádra obce.

Je tak možné hovořit o širším okolí bodu o souřadnicích 644 271; 1 039 960. Nadmořská výška se v těchto místech pohybuje okolo hodnoty 240 m n. m. Celá

oblast se pozvolna zvedá směrem k západu (*obr. 18*). Sama poloha je potom umístěna na lehkém zvýšení terénu, které zde vylo patrné již v době nálezů (*Domečka – Šnajdr 1903, 534*) a lze jej nalézt na mapě III. vojenského mapování²⁶ (*obr. 51*). Nejbližšími vodními toky je Labský náhon nacházející se asi 1,75 km východním směrem (převýšení asi 10 m) a říčka Melounka ležící na sever od lokality ve vzdálenosti přibližně 2 km. Vzhledem k podobě okolí města před regulací toku Labe je ale téměř jisté, že se Svobodné Dvory ve své době zřejmě nacházely v oblasti mokřadů.

Způsob výzkumu

Převážně jde o náhodné nálezy při těžbě cihlářské hlíny. Několik artefaktů bylo získáno cílenou povrchovou prospekci. Nejdůležitější objev, tedy kostra mamuta doprovázená několika artefakty, byla taktéž původně objevena náhodou, nicméně v celé ploše byla odkryta za archeologického dozoru.

Dějiny výzkumu

Nálezy neopracovaných zvířecích kostí, zejména pak mamutů, jsou z lokality ve spojitosti s provozem místních cihelen známy již velmi dlouhou dobu, nicméně zpravidla jim zprvu nebyla přisuzována velká pozornost (*Anonym 1899; Duška 1899, 248*). Až díky působení L. Domečky a L. Šnajdra se situace začala měnit.

Za zcela přelomový lze v tomto ohledu považovat rok 1899. Tehdy, konkrétně 8. dubna, bylo v cihelně J. Morávka-Tvrzského nalezeno několik kostí mamuta srstnatého, které se později ukázaly být celou *killling-site*, tedy místem úlovku. Tento nález vzbudil velký rozruch a o lokalitu se začali zajímat archeologové, ale i laická veřejnost, jak o tom svědčí poměrně vysoké množství dobových článků (jejich přehled uvádí *Čechák 2012, 38-41*). Výzkum místa trval až do konce srpna téhož roku. Během té doby byla odkryta takřka celá kostra zvířete a nalezeny tři kamenné artefakty.

Po vyzvednutí nálezů z této situace do míst nepravidelně docházel již zmíněný L. Šnajdr. Díky tomu zde mohl v letech 1902 a 1903 učinit další objevy. V Komárkově cihelně našel celou řadu zvířecích kostí, které měly nést stopy opracování člověkem. Opět v cihelně, kterou vlastnil pan Morávek-Tvrzský, objevil různé kosti patřící mamutovi (*Šnajdr 1909b, 111-112*). Všechny tyto kosti však

---

²⁶ Mapový list je dostupný na webu Oldmaps – Staré mapy (www.oldmaps.geolab.cz).

nejdou v současné době k nalezení a lze tak pochybovat či se minimálně dohadovat o jejich zařazení k artefaktům.

Na jaře 1903 však došlo i k nálezům, o jejichž příslušnosti k paleolitu pochybovat nelze. Při výkopu v cihelně pana Morávka-Tvrzského 12. července 1903 našel L. Šnajdr dvojici kamenných nástrojů, které s velkou pravděpodobností souvisí s již zmíněnou *killling-site* (Domečka – Šnajdr 1903, 535; Šnajdr 1909a, 64). V hlubších vrstvách se potom nacházel další nástroj, tentokrát z křemene. Poslední nástroj, velice podobného charakteru a z totožného materiálu, mu byl tentýž den přinesen pracovníky Společné cihelny (Šnajdr 1909b, 112). Tyto artefakty jsou od té doby posledními z této lokality, které náleží do paleolitu.

Datace

V případě mamutí *killling-site* a s ní souvisejícími nástroji se jedná o gravettien. To je potvrzeno jednak charakterem artefaktů, zadruhé potom C14 datováním. Jeho prostřednictvím byla získána dvojice dat o hodnotách 17 400, resp. 17 340, BP kalibrovaných. Vzhledem ke kontaminaci materiálu je ale datum nutné považovat za podhodnocené (Šída – Nývltová Fišáková – Verpoorte 2006, 774).

Dvojice artefaktů z křemenů je s velkou pravděpodobností starší, a to nejenom pro svou morfologii, ale i díky tomu, že se měly nacházet v hlubších vrstvách, než předešlé nálezy. Hovořit tak lze zřejmě o mladší fázi středního paleolitu (Vencl 1977b, 303; 1978a, 14), nicméně nálezy nebyly stratigraficky ověřeny a v současnosti jsou ztraceny.

Popis souboru

Jsou-li vynechány objevy zvířecích kostí před rokem 1899, které měly na základě dobových popisů nést stopy lidské činnosti, jenž jsou v současnosti bohužel ztraceny a s největší pravděpodobností nenávratně zničeny, zůstanou tři skupiny archeologických nálezů: mamutí *killling-site* s kamennými artefakty, dvojice štípaných nástrojů, které s místem úlovku sice pravděpodobně souvisejí, nicméně byly nalezeny až později, a dva artefakty z křemenů.

Soubor mamutích kostí nalezených v cihelně pana Morávka-Tvrzského náleží mladému (zhruba 25-30 let) samci mamuta srstnatého (*Mammuthus primigenius*). Tato téměř kompletní kostra byla objevena v hloubce asi 3-3,4 m (různí autoři ale uvádějí rozdílné hodnoty, srov. Čechák – Pacák 2012, 110; Vencl 1977, 303; 1978a, 14; Woldřich 1899, 275) v neanatomické poloze. Žádná z kostí nenesla stopy po

opracování člověkem, nicméně několik z nich bylo okousáno zvířaty (*Šída – Nývltová Fišáková – Verpoorte 2006, 773*). V době svého objevu, tedy na jaře a vléte roku 1899, byl pořízen náčrtek celé situace (např. *Čechák – Pacák 2012, 113, Obr. 2; Šnajdr 1909a, 60; Šída – Nývltová Fišáková – Verpoorte 2006, 774, Fig. 1*). Ten je však vztažen k situaci konkrétního data (přesněji řečeno k 16. 5. 1899) a logicky tak nezachycuje všechny nálezy, které byly v souvislosti s mamutí kostrou získány. Skica zobrazuje přesně 50 kostí či jejich zlomků (**obr. 50**), nicméně v současné době obsahují depozitáře MVC celkem 96 kusů osteologického materiálu vztahujícího se k situaci (*Šída – Nývltová Fišáková – Verpoorte 2006, 773*). Tento jev je s největší pravděpodobností způsoben dvěma důvody; jednak jde o již zmíněnou logickou absenci některých kostí na dobovém plánu (na což ostatně v citovaném článku upozorňuje sám L. Šnajdr). Druhou možností je postupná fragmentarizace kosterního materiálu, k níž od roku 1899 až do současné doby dochází. Původní konverzace kostí nebyla zcela dokonalou a celý nález byl navíc několikrát opakovaně dočasně vystavován v expozici MVC, a tudíž i několikrát stěhován a přenášen do a z prostor depozitáře či vlastní budovy muzea. Při popisu kostí je tak zřejmě vhodnější vycházet z dobových informací, které ovšem na druhou stranu neobsahují všechny údaje, které by současná archeologie žádala. Obecně se tak lze v rámci kostí a jejich rozměrů vyjádřit ke klům. Ty byl více než 2,5 m dlouhé (konkrétně 2,72 a 2,65 m) a obvod v jejich spodní části činil 60 cm (*Domečka 1899, 231*).

Důležitým doprovodným materiálem mamutích kostí byly kamenné štípané artefakty. Pospolu s mamutem byly nalezeny dohromady tři: hrot typu La Gravette, zlomek hrotu na čepeli a zlomek čepele. Hrot typu La Gravette (**obr. 44:2**) je vyhotovený ze SGS a jeho povrch je plošně silně patinovaný. Jeho pravý bok obsahuje od špičky až k bázi drobnou retuš, levá strana je takto upravena pouze poblíž špičky. Druhý z artefaktů, tedy odlomený hrot na čepeli, je z porcelanitu (**obr. 44:1**). K jeho zlomení došlo pravděpodobně ještě v paleolitu, alespoň na základě charakteru lomu. Posledním nástrojem je zlomek čepele (**obr. 44:5**), taktéž z porcelanitu, nicméně tento artefakt není druhou polovinou předešlého zlomku hrotu. Původně byla čepel v kuse, k jejímu zlomení došlo recentně. Odlomená část se bohužel ztratila, nicméně na základě dobové fotografie (*Šnajdr 1909a, 59, Obr. 1*) si lze o jejím tvaru udělat poměrně jasnou představu. Tento artefakt není doplněn žádnou drobnou retuší. Všechny tři předměty byly postupně objevovány mezi

mamutími kostmi, konkrétně snad mezi žebry. Tato trojice je společně s mamutími kostmi uložena v MVC.

Další dva artefakty, které pravděpodobně snad alespoň částečně souvisejí s nálezem místa úlovku mamuta, byly objeveny L. Šnajdrem až později, na jaře roku 1903. Jde o dvojici čepelí, v obou případech je materiálem SGS. V jednom případě se jedná o větší zlomek, přičemž rozlomení je již paleolitického data. Oba tyto artefakty byly nalezeny v téže cihelně a dle popisu objevitele ve stejném místě i hloubce jako mamut s nástroji z roku 1899 (*Domečka – Šnajdr 1903, 535*). Povrch obou dvou artefaktů je silně patinovaný a i jejich morfologie je dovoluje přiřadit do gravettien. Jak moc ale skutečně souvisejí se starším objevem, je otázkou. Oba artefakty se nyní nacházejí ve sbírkách NM.

Poslední paleolitické nálezy na lokalitě opět učinil L. Šnajdr, respektive byly mu doneseny místními dělníky, v létě roku 1903. Mělo se jednat o dvojici nástrojů z křemene. Oba dva snad měly pocházet z hlubších vrstev (pro jejich vyšší stáří by hovořil i použitý materiál a morfologie předmětů), nicméně to v dané době již nebylo možné ověřit (*Šnajdr 1909b, 112*). Bohužel byly oba předměty již před delší dobou ztraceny (takto je uvádí již *Vencl 1977b, 303*). Na základě dobové fotografie (*Šnajdr 1909b, 111, Obr. 7*), což je jediná dochovaná dokumentace, lze s určitou mírou pravděpodobnosti prohlásit, že povrch obou byl poměrně dost eolisovaný. Dle všeho se jednalo o retuš částečně opracované zahrocené úštěpy.

Pro úplnost budiž uvedena ještě další trojice předmětů. Ve sbírkách MVC se nalézají totiž tři artefakty, k nimž není známo nic, než že pocházejí ze Svobodných Dvorů. Jedná se o dvojici čepelí, porcelanitovou a ze SGS, a jeden amorfní zlomek, rovněž z porcelanitu. Povrch pazourkového nástroje je patinován a lze tak snad uvažovat o jeho mladopaleolitickém datování (***obr. 44:4***). Porcelanitové artefakty se autorovy této práce pro potřeby revize nepodařilo nalézt, nicméně dle relativně nedávného popisu (*Šída – Nývltová Fišáková – Verpoorte 2006, 773*) není ani jeden z nich natolik charakteristický, aby bylo možno jej do mladého paleolitu zařadit či nikoli.

Lokalitu s mamutími kostmi a kamennými artefakty lze interpretovat jako místo úlovku, *killing-site*. Nasvědčuje tomu jednak přítomnost štípané industrie, tak i neanatomická poloha zvířete (byť její původ je otázkou). Při tomto vysvětlení je nicméně poměrně překvapivé, že se zvíře na místě nacházelo takřka celé. Jednou z možností, která by toto mohla způsobit, by mohla být blízká přítomnost tábořiště

lovecké skupiny. Starší i mladší nálezy zvířecích kostí, které se do současnosti nedochovaly, mohly hypoteticky rovněž pocházet z této situace a případné lidské zásahy na nich jednoduše nebyly rozpoznány dělníky pracujícími v cihelnách. Totéž potom platí i pro případné další kamenné artefakty. Jedná se však pouze o teorii, která je, vzhledem ke zničení (resp. odtěžení) původní lokality, již zřejmě neověřitelná.

Uložení

Dochované kosti a trojice artefaktů spjatá přímo s objevem mamuta se nachází v Muzeu východních Čech v Hradci Králové pod inventárními čísly 2350, 2353 a 2354. Další tři artefakty, o kterých je známo jenom to, že pochází ze Svobodných Dvorů, se nachází v téže instituci, a to pod inventárními čísly 2353, 2357 a 3049. První dva jmenované se však nepodařilo autorovi této práce dohledat.

Další dva artefakty, které zřejmě souvisejí s *killling-site* jsou uloženy v Národním muzeu v Praze pod inventárními čísly 13 039 a 13 040.

Velká část kostí a dva artefakty z křemene jsou bohužel ztraceny.

Literatura

Anonym 1899; Čechák 2012, 37-42; Čechák – Pacák 2012; Domečka – Šnajdr 1903, 533-537; Duška 1899, 247-249; Kalferst – Thér 2009, 52; Oliva 2016, 283; Skutil 1952, 99; Stocký 1926, 161; Šída – Nývltová Fišáková – Verpoorte 2006; Šnajdr 1909a, 64-65; 1909b, 111-112; Vencl 1977b; 1978a, 14; Vencl (ed.) – Fridrich 2007, 80; Vokolek 1993, 7-8; Woldřich 1889

Hřibiny (okr. Rychnov nad Kněžnou)

Lokalizace

Přesné místo není známo. Obec se nachází západně od Rychnova nad Kněžnou, přibližně na souřadnicích 617 565; 1 052 011. Nadmořská výška se v těchto místech pohybuje okolo hodnot 300-320 m n. m.

Celá obec a přilehlé okolí se rozkládá na vyvýšené plošině pozvolna stoupající směrem k severu. Jižně od této plošiny, zhruba 1,1 km, se nachází další vrcholek, kopec zvaný Za Humny (321 m n. m.). Další dominantou je Malý Chlum (343 m n. m.) ležící necelé 3 km jihozápadně. Ze všech dalších stran je potom lokalita obklopena dalšími, vyššími či nižšími vrcholky.

Nejbližším vodním tokem je bezejmenná vodoteč protékající vlastní obcí a pokračující směrem na západ, kde se po zhruba 1,5 km vlévá do Olešnického potoka.

Způsob výzkumu

Neznámý. Pravděpodobně šlo ale o povrchovou prospekci nebo ojedinělý náhodný nález.

Dějiny výzkumu

K tomuto artefaktu nejsou známy žádné další údaje o jeho přesném původu, způsobu či datu nalezení. Ve sbírkách muzea v Dobrušce, kde je uložen, byl v letech 2007-2008 prozkoumán O. Levínským, který jej zařadil do středního paleolitu.

Datace

Snad střední paleolit.

Popis souboru

Soubor je tvořen pouze jediným předmětem: silně eolisovaným kouskem křemene. Ten je v literatuře označen za sekáč (*Flégl 2005, 11*), nicméně dle názoru autora této disertační práce se jedná spíše o úštěp anebo možná nejde o artefakt vůbec.

Poznámka

Je otázkou, jde-li vůbec o paleolitický artefakt a ne pouze kus suroviny. Předmět je silně eolisovaný, nicméně dle názoru autora se zcela jistě nejedná o sekáč.

Uložení

Vlastivědné muzeum Dobruška pod číslem 1A 8265.

Literatura

Flégl 2005, 11

Chornice (okr. Svitavy)

Lokalizace

K nálezům z Chornic se vážou dvě souřadnice. Obě se nacházejí blízko, jedná se o stejnou polohu.

První místo leží na koordinátách 583 590; 1 108 367 v nadmořské výšce asi 323 m n. m. Nejbližší vodní tok, řeka Jevíčka, protéká zhruba 780 m východním směrem (převýšení asi 8 m).

O něco západněji byly nalezeny další artefakty, konkrétně na souřadnicích 583 874; 1 108 292 ve výšce okolo 336 m n. m. Obě místa nálezů jsou od sebe

vzdálena pouze 290 m. Jde tak s velkou dávkou jistoty o jednu polohu v rámci jediné lokality.

Směrem k západu se nachází kopcovitá krajina, k níž terén s lokalitou v těchto místech již poměrně prudce stoupá, s několika dominantami (*obr. 25*). Nejvyšší je Hušák (626 m n. m.) vzdálený 2,3 km. Podobná je situace směrem na jihovýchod, kde se mezi kopci nejvýše tyčí Kamenná hora (550 m n. m.), kterou od lokality dělí zhruba 4,5 km vzdušnou čarou. Totéž se opakuje i ve směru na severovýchod, zdejší dominantou je přibližně 4 km vzdálená vrcholek Plániva (559 m n. m.). Celá lokalita je tak průchozí pouze ve směru sever-jih.

Nabízí se tak interpretace osídlení nedalekých svahů západně od vlastní lokality, které mohly sloužit jako přírodní pozorovatelný za účelem lovu zvěře, která tudy mohla podél řeky pravidelně severojižním směrem táhnout. Nálezy se potom v současné době vlivem eroze nacházejí níže. Bez zajímavosti není fakt, že místem prochází trasa plánované dálnice D43. Ta by tak v budoucnu mohla odhalit další archeologické situace.

Způsob výzkumu

Povrchové sběry.

Dějiny výzkumu

Jedná se o nálezy relativně nové a zatím nepublikované. Lokalitu objevil a od té doby pravidelně zkoumá D. Vích.

Poprvé zde našel předměty paleolitického stáří během prospekce 18. srpna 2007. K dalším sběrům (a dalším nálezům ze starší doby kamenné) došlo o něco později, v dubnu a říjnu 2008. Prozatím poslední akcí byla povrchová prospekce ze 30. srpna 2014.

V budoucnu zřejmě dojde k dalším objevům spjatým se stavbou dálnice D43. Je tak třeba v rámci ZAV počítat s možností výskytu artefaktů spadajících do paleolitu.

Datace

S největší pravděpodobností epigravettien, možná gravettien.

Celá kolekce spadá do střední či mladší fáze mladého paleolitu, tedy do rozmezí gravettien až magdalénien. Pro bližší určení by bylo zapotřebí větší množství nálezů, nicméně za stávajícího stavu se lze přiklonit právě k epigravettien.

Popis souboru

Celý soubor působící homogenním dojmem tvoří dohromady 4 artefakty. Ve všech případech jde o předměty zhotovené ze SGS, jejichž povrch je velmi silně patinovaný.

Jmenovitě jde o obloukovité škrabadlo na čepeli (*obr. 39:4*), dvojité rydlo (*obr. 39:5*), které však bylo recentně (patrně orbou) silně poničeno, amorfni zlomek suroviny a kýlovitou čepelku.

Uložení

Regionální muzeum v Litomyšli. Z artefaktů má inventární číslo pouze jeden, a to 966. Ostatní nálezy jsou prozatím bez číselné evidence.

Literatura

Vích 2011a, 143-144

Choustníkovo Hradiště (okr. Trutnov)

Lokalizace

Lokalita se nalézá na souřadnicích 636 242,10; 1 019 210,31. Jde o polohu na východním svahu kopce zvaného U Františka (297 m n. m.), od něhož je místo nálezů vzdáleno jen asi 290 m. Poloha, odkud pochází paleolitické nálezů, je v nadmořské výšce přibližně 290 m n. m.

Celý svah směřuje na východ směrem k Ježkovu rybníku. Nejbližší přirozenou vodotečí je v současné době Labe, jehož tok se nachází zhruba pouhých 470 m západním směrem. Převýšení k němu představuje asi 17 m. Dále na jihu se ve větší vzdálenosti (cca 3 km) nachází obtížněji průchozí terén s několika vyššími body (vše okolo 420 m n. m.). I v severním směru se krajina lehce zvedá, avšak tento jev zde není tak markantní jako na jihu. Tok řeky Labe teče údolím ze severozápadu směrem na jihovýchod.

Způsob výzkumu

Povrchové sběry.

Dějiny výzkumu

Lokalita je známá již delší dobu, zejména díky zřícenině středověkého hradu. Pravěké nálezů zde byly nacházeny v rámci povrchových sběrů prováděných pracovníky MVČ již od 80. let minulého století. Prozatím jediný paleolitický nález objevil během povrchové prospekce J. Boček při akci 19. dubna 2008.

Datace

Mladý paleolit. Přesnější datace není v tuto chvíli možná, vyžadovala by další nálezy štípané industrie.

Popis souboru

Celý soubor je tvořený jediným paleolitickým artefaktem – zlomkem drobné čepelky ze SGS. Její povrch je plošně silně patinovaný, což snad ukazuje na příslušnost ke starší době kamenné. Pravá strana artefaktu je lehce retušovaná (**obr. 36:1**).

Poznámka

Z lokality pochází několik dalších kusů ŠI, nicméně jde o artefakty ze zemědělského pravěku. Výjimku by mohl představovat ještě jeden nález nacházející se v MVČ (27/09). Jde o přepálený kus zlomku čepelky, ne nepodobný zde představenému artefaktu. Nicméně vzhledem k tomu, že prošel žárem, nelze na něm vysledovat přítomnost patiny. Bylo by tedy žádoucí doplnit znalosti o lokalitě dalším archeologickým badáním.

Uložení

Muzeum východních Čech v Hradci Králové pod číslem 26/09.

Literatura

Bláha – Kalferst – Sigl 2011, 114

Chrtníky (okr. Pardubice)

Lokalizace

Nálezy z této lokality pocházejí z místní, dnes již neexistující cihelny. Bližší lokalizace naneštěstí neexistuje a je tak možné situaci prostorově umístit pouze velice neurčitě.

Rozsáhlý komplex cihelen se nacházel na hranici dvou katastrálních územích: Chrtníků a Svojsic. Jde o polohu na jižní straně prvního z nich. Místo leží v širším okolí souřadnic 659 893; 1 066 510. Nadmořská výška v okolí dosahuje hodnot 390 m n. m. s tím, že směrem na jih, tedy dále do prostoru cihelen, poměrně rychle stoupá. Jižně od cihelen se totiž nachází dvojice nepojmenovaných kopců (319 a 336 m n. m.), které z této strany místo uzavírají.

Ve vzdálenosti jen asi 390 m západně teče z jihu na sever řeka Struha. Převýšení mezi lokalitou a touto vodotečí představuje 18 m.

Způsob výzkumu

Náhodné objevy při těžby hlíny.

Dějiny výzkumu

K historii této lokality toho není známo mnoho. Artefakty pocházejí z tzv. starých sbírek muzea v Pardubicích²⁷ a z tohoto důvodu k nim není příliš mnoho doprovodných informací.

Coby paleolitické byly v pardubickém muzeu označeny J. Böhem roku 1926, tudíž se sem musely dostat před tímto datem, není však jisté kdy. Dostupná literatura (*Bulvová 2015, 12; Vencl 1978a, 15; Vokolek 1962, 3*) se k této problematice taktéž nevyjadřuje. Nejpozději od výše zmíněného roku se ale předměty nacházejí v držení muzea v Pardubicích.

Datace

Mladý paleolit.

Nálezů není takové množství, aby bylo možné dataci spolehlivě upřesnit. Zřejmě ale jde o mladší fázi tohoto období. Pro bližší určení by nicméně bylo nutné získat více materiálu.

Popis souboru

Kolekci z Chrtníků tvoří pouze dva artefakty, kýlovitá čepel a úštěp. Obojí je zhotoveno ze SGS a jde o předměty spíše menších rozměrů. Povrch obou je pokryt slabší patinou.

Poznámka

V databázi VČM jsou oba nástroje datovány pouze jako pravěké, jedná se ale bezpochyby o mladý paleolit.

S. Vencl (1978a, 15) udává, že z lokality pochází předměty tři. V ostatní literatuře se o počtu artefaktů nic nepíše, nicméně databáze muzea v Pardubicích udává počet dvou kusů. Toto číslo se shoduje s počtem předmětů, které bylo možné v rámci revize materiálu v muzeu dohledat.

Uložení

Východočeské muzeum v Pardubicích pod číslem A 912.

Literatura

Bulvová 2015, 12; Vencl 1978a, 15; Vokolek 1962, 3

---

²⁷ Muzejní databáze Východočeského muzea v Pardubicích [offline databáze ve formátu MS Access].

Chrudim – Píšťovy (okr. Chrudim)

Lokalizace

Všechny paleolitické artefakty z této lokality pocházejí z místa v blízkém okolí souřadnic 646 772,69; 1 072 193,71. Jde o polohu v dnešní době již značně pozměnou stavební činností, nicméně i tak je možné alespoň základní topografické vlastnosti místa zpětně určit. Lokalita se nachází v údolí řeky Chrudimky ve výšce zhruba 258 m n. m. a je sevřena bezejmenným vrcholkem (276 m n. m.) na jihozápadě ve vzdálenosti asi 725 m a Vlčím horou (291 m n. m.) ležící 895 m východně.

Jak již bylo řečeno, lokality se nachází poblíž Chrudimky. Řeka protéká jenom asi 275 m na sever a obtéká polohu ze severu a východu. Převýšení k vodoteči činí pouhé 4 m, avšak jak již bylo uvedeno, současná podoba místa je těžce změněna novodobou zástavbou.

Bez zajímavosti není ani fakt, že z asi 2,6 km na severovýchod ležícího vrcholku Pumberky pochází paleolitické nálezy objevené v roce 1876 A. Fričem, možná snad dokonce ještě dříve M. Lüssnerem (vizte heslo Chrudim – Pumberky v kapitole 9 *Nálezy a lokality nezazřazené do analýz*). Spojitost těchto dvou lokalit je však otázkou.

Způsob výzkumu

Záchranný archeologický výzkum spjatý s výstavbou obchodního centra.

Dějiny výzkumu

Navzdory nálezům z polohy Pumberky z roku 1876 tato lokalita nebyla donedávna známá paleolitickými nálezy. Až v souvislosti se stavbou obchodního domu byl archeologem místního muzea J. Musilem proveden ZAV, a to v průběhu léta 2009.

V rámci tohoto výzkumu bylo odkryto několik objektů spadajících do zemědělského pravěku, přičemž v jejich vrstvách se nacházely i artefakty paleolitické (a i mezolitické). Vzhledem k tomu, že se tyto předměty nacházely ve vrstvách poměrně blízko povrchům a často dokonce i přímo na povrchu mladších objektů, je otázkou jejich původní umístění. Před stavbou se zde nacházela zemědělská plocha, artefakty se tak teoreticky mohly do objektů dostat díky narušování vrchních vrstev a povrchů mladších situací orbou.

Ačkoli ZAV pokryl poměrně rozsáhlou plochu, bylo i tak předmětů spadajících do starší doby kamenné nalezeno (na poměry východních Čech) velké

množství. Do budoucna by tak bylo jistě záhodno místo sledovat, a to evidentně i v situacích, u nichž se nepředpokládá zásah do hlubších vrstev.

Datace

Mladý paleolit, přičemž charakter nástrojů hovoří pro jeho mladší část. Mohlo by se jednat o (epi)gravettien (asi spíše) či magdalénien.

Datace je ztížená vysokou polykulturností místa, nicméně na základě morfologie nástrojů a patinace se lze přiklonit k tomuto závěru.

Popis souboru

Celý paleolitický soubor je tvořen dohromady 9 artefakty. Výrobním materiálem byl u všech z nich SGS a povrch jednoho každého je zasažen silnou bílou patinací.

V rámci této kolekce jsou nejvíce zastoupeny úštěpy (4 ks), posléze čepelky či jejich zlomky (3 ks) a nakonec rydla (2 ks). Z čepelk byly dva kusy retuší dále upraveny do podoby nástrojů, celkově jsou zde tak nástroje 4 (*obr. 37:1-4*). U obou dvou těchto čepelk jde ale pouze o jejich zlomky, v celku se dochovala pouze čepelka jedna.

Obě rydla jsou menších rozměrů, jedno z nich (A 40 502) bylo zároveň na boční straně doplněno jemnou retuší.

Vyjma jednoho případu (A 40 677) jsou i všechny úštěpy spíše menšího rázu. Industrie tak dohromady působí jednotným dojmem menšího charakteru.

Uložení

Regionální muzeum v Chrudimi pod čísly A 40 184, A 40 362, A 40 416, A 40 433, A 40 502, A 40 677, A 40 765, A 40 950 a A 41 047.

Literatura

Moravcová – Vokounová Franzeová 2011, 21-23

Jaroměř – Dolní Dolce (okr. Náchod)

Lokalizace

Místo nálezů se nachází na souřadnicích 634 233; 1 028 079. Jedná se o prostor, kde se v současnosti nachází hala společnosti Kratzer, jejíž stavba také vyvolala archeologický výzkum, jenž situace objevil.

Poloha se nachází v údolí Doleckého potoka, který poblíž protéká severojižním směrem. Nadmořská výška lokality se pohybuje okolo 261 m n. m., nicméně současná podoba místa je již pozměněna stavební činností. V každém

případě se však krajina zvedá směrem k západu, kde leží jednak vrch Libiny (309 m n. m.) vzdálený lehce přes 2 km, a také, o něco jižněji, poloha V Červinkách (284 m n. m.), tentokrát ve vzdálenosti přibližně 1,75 km. V minulosti se zřejmě podobná krajina nacházela i na druhé straně vodního toku, tedy směrem na východ. Zde se v současné době však nalézá vlastní město Jaroměř a terén je tu již naprosto odlišný.

Jak již bylo řečeno, blízkou vodoteč představuje Dolecký potok, který se nachází jenom asi 260 m na západ od vlastní lokality, přičemž převýšení k němu činí 9 m. Jiným, daleko významnějším, vodním tokem v blízkosti místa je pak Labe. Jeho nynější, regulovaný tok, prostupuje krajinou přibližně 1 km jižně od polohy s archeologickými nálezy. V tomto případě je převýšení k řece vyšší, konkrétně 16 m.

Způsob výzkumu

Sondáž v rámci předstihového záchranného výzkumu vyvolaného stavbou haly Kartzer.

Dějiny výzkumu

Lokalita byla archeologicky prozkoumána v souvislosti se stavební činností 3. prosince 2013. Byla zde provedena předstihová sondáž za účelem vytipování míst vhodných k podrobnějšímu archeologickému prozkoumání. Tato sondáž odhalila níže popsaný paleolitický artefakt.

Během vlastního výzkumu poté již žádné další situace spadající do starší doby kamenné zachyceny nebyly.

Datace

Mladý paleolit. Pro bližší určení by bylo nutno navýšit množství archeologického materiálu z lokality.

Popis souboru

Paleolitický soubor z lokality tvoří pouhý jeden artefakt ze SGS. Jedná se o zlomek čepelky, jejíž povrch je pokrytý silnou bílou vrstvou patiny. Předmět není doplněn žádnou další jemnější retuší. Dle charakteru lomu se zdá, že k jeho rozlomení došlo již v paleolitu.

Uložení

Regionální muzeum v Náchodě pod číslem I-2769.

Jaroslav (okr. Pardubice)

Lokalizace

Dle dostupných údajů (*Kalferst 1987b; Kalferst – Sigl 1985, 11*) se jedná o lokalitu v okolí souřadnic 626 240,94; 1 066 118,54, alespoň na základě dat přepočtených ze systému PIAN. Zároveň se ale mělo jednat o blízké okolí Šoltisova rybníka, čemuž tento údaj úplně neodpovídá (místo v bahně by k nálezům muselo dojít v prostoru silnice). Mnohem pravděpodobnější tak je, že jde o odchylku způsobem užíváním systému PIAN. Skutečné místo objevu leží nejspíše zhruba o 15-30 m více na západ.

Místo leží v nadmořské výšce asi 274 m n. m., nicméně celý nejbližší terén je značně pozměněn jednak zástavbou obce Jaroslav, tak i vybudováním již zmíněného rybníka. Přesto je však patrné, že celá obec, a tedy i vlastní lokalita, se nachází v relativně terénně zvláště krajinně.

Na jihu, severu, východě i západě dochází k poměrně strmému zvyšování terénu a nachází se tu, v relativně nízké vzdálenosti, několik vyšších krajinných dominant. Ve většině případů jde o bezejmenné kopce ve vzdálenosti v rozmezí 1,2-2 km, jejichž nadmořská výška se pohybuje v rozsahu 270-320 m n. m. Jedinou rovinou je tak území podél říčky Lodrantky na jihozápadě, anebo směrem k údolí řeky Loučné na jihovýchodě. Lodrantka, nacházející se přibližně 180 m od lokality, je její nejbližší vodotečí. Převýšení k ní činí pouhé 3 m. V případě o něco vzdálenější Loučné (asi 2,3 km) je to potom už 23 m.

Způsob výzkumu

Náhodný nález.

Dějiny výzkumu

Lokalita nebyla nikdy archeologicky zkoumána a k objevu situace spadající do paleolitu došlo pouze náhodou. V roce 1984 zde žák místní základní školy, J. Kolář, našel v bahně rybníka kámen, který vyzvedl. Po předání do MVČ a bližším prozkoumáním vyšlo najevo, že se jedná o listovitý hrot. Od té doby z okolí žádné další paleolitické nálezy nepocházejí.

Datace

Szeletien, resp. starší fáze mladého paleolitu obecně.

O dataci listovitých hrotů z Čech se dosud vedou diskuze, nicméně v tomto je s velkou mírou pravděpodobnosti skutečně nutno vidět zásah této kultury na území Čech.

Popis souboru

Jedná se, jak už bylo uvedeno, pouze o jeden artefakt: listovitý hrot. Materiálem pro jeho výrobu byl křídový spongolit (*Nerudová – Přichystal 2001a, 57*), původně byl však v MVČ označen za křemen (*Kalferst 1987b*), což je poměrně běžný materiál pro výrobu takového druhu artefaktů na území Moravy (*Nerudová – Přichystal 2001b, 344*). Povrch předmětu je eolisován, v určitých částech poměrně značně. Morfologicky se jedná o úzký podlouhlý hrot s plošnou bifaciální retuší (**obr. 49:1**).

Uložení

Muzeum východních Čech v Hradci Králové pod číslem 88/84.

Literatura

Bulvová 2015, 11; Kalferst 1987b; Kalferst – Sigl 1985, 11; Nerudová – Přichystal 2001a; 2001b, 343-344

Javorník u Vysokého Mýta (okr. Ústí nad Orlicí)

Lokalizace

Nálezy z období paleolitu byly nacházeny zejména v okolí místa na souřadnicích 621 501,82; 1 079 927,01 ve výšce přibližně 383 m n. m. Jedná se o pozvolna se k jihozápadu zdvihající terén jdoucí podél Blahovského potoka (**obr. 22**). Ten je i nejbližší vodotečí; protéká pouze ve vzdálenosti asi 165 m západně od lokality, nicméně převýšení k tomuto údolí je poměrně veliké: zhruba 21 m.

Jak již bylo řečeno, terén se zde zvedá směrem na jihozápad. V blízkém okolí lokality tak nejsou žádné krajinné dominanty.

Způsob výzkumu

Vše skrze povrchové sběry.

Dějiny výzkumu

Polykulturní lokalita obsahující vyjma paleolitických ještě nálezy (zejména) mezolitické a raně středověké je známá již od počátku století. Předměty datovatelné do starší doby kamenné zde byly objeveny až v říjnu roku 2006. Další pozitivní sběry proběhly v únoru a říjnu 2007, prosinci 2008 a květnu 2009, což je prozatím poslední známý záznam o paleolitických artefaktech na lokalitě.

Všechny tyto výše uvedené akce uskutečnili M. Severa, L. Němečková a K. Švecová. Veškeré nálezy odevzdaly do muzea ve Vysokém Mýtě, kde se nacházejí i nyní.

Datace

Mladý paleolit. Vzhledem k charakteru industrie není v tuto chvíli možné bližší zařazení.

Popis souboru

Soubor je tvořen dohromady 7 artefakty ze SGS. Povrch všech je velmi silně bíle patinovaný v celé ploše předmětu. Nejčastějším vyskytujícím se typem jsou dále retuší neupravované úštěpy (5 ks). Po jednom dalším exempláři se zde objevuje ještě zlomek neretušované čepele a nepříliš vzhledné rovné škrabadlo na úštěpu, jehož povrch je částečně eolisován (**obr. 34:4**).

Všechny artefakty jsou podobných rozměrů, převážně o délce mezi 2,5 a 4 cm, šířka se pohybuje v rozmezí 2-2,5 cm.

Kolekce působí jednotným dojmem, který ji snad umožňuje sloučit do chronologicky jednotného souboru.

Uložení

Všechny artefakty jsou v současné době uloženy v Regionálním muzeu ve Vysokém Mýtě pod inventárními čísly 3343, 4608, 4612, 4617, 5043 a 5650.

Literatura

Vých 2008-2009, 60; 2012, 251

Jenišovice – Štěnec (okr. Chrudim)

Lokalizace

Přesné umístění paleolitické ŠI v rámci lokality není známo, k dispozici je pouze údaj, že se jedná o prostor stejnojmenného (raně středověkého?) hradiště. Veškeré další geografické reálie jsou vztažené zhruba ke geografickému středu tohoto hradiště, který se nalézá na souřadnicích 628 411; 1 074 545 ve výšce zhruba 362 m n. m. Jedná se o vyvýšenou ostrožnu poblíž Řepnického potoka. Terén se od ní ve směru na jihovýchod nadále pozvolna zvedá, zatímco ve všech ostatních směrech relativně prudce klesá (**obr. 23**).

Vyjma již uvedeného pomalého stoupání jihovýchodně se jedná o dominantu, která je sama o sobě výškově velmi výhodně umístěna.

Nejbližším vodním tokem je již jmenovaný Řepnický potok. Ten protéká přibližně 460 m jihozápadně od hradiště, přičemž převýšení k němu představuje asi 58 m.

Stojí za to dodat, že ze zhruba 1,6 km severovýchodně vzdálené lokality Vraclav-Sedlec pochází další paleolitická situace (vizte příslušné heslo).

Způsob výzkumu

Povrchový sběr.

Dějiny výzkumu

Již delší dobu známou raně a vrcholně středověkou lokalitu povrchově již delší dobu zkoumal D. Vích. Ten zde také 21. srpna 1996 objevil prozatím ojedinělý nálezy paleolitické ŠI.

Datace

Mladý paleolit.

Jakákoli přesnější datace není vzhledem k charakteru nálezu (vizte níže) v tuto chvíli možná.

Popis souboru

Nález tvoří pouze jeden úštěp ze SGS. Jeho povrch je v celé ploše patinovaný a není na něm patrna další drobnější retuš, která by jej upravovala do podoby nástroje.

Poznámka

Vzhledem k tomu, že se jedná prozatím o pouhý jeden nálezy na lokalitě, která je však již dlouhou dobu archeologicky zkoumána, je nasnadě uvážit, zdali se skutečně jedná o původní polohu, na které by se mělo nalézat paleolitické osídlení. ŠI se sem mohla dostat různými způsoby i odjinud, například z o něco vyšších jihovýchodně lokalizovaných poloh.

Uložení

Artefakt se nalézá ve sbírce Muzea východních Čech v Hradci Králové pod přírůstkovým číslem 216/97.

Literatura

Vích – Vokolek 1997, 21

Jeřice (okr. Jičín)

Lokalizace

K místům nálezů se vyskytují dvě rozdílné lokalizace. Obecně se literatura shoduje v tom, že artefakty pocházejí jednak z polohy 4 „U studánky“, a potom 4c „U mlýna“. Každé z těchto míst je ale lokalizováno pokaždé na jiné souřadnice (*obr. 17*).

O. Levínský (1999, 60) uvádí k poloze „U mlýna“ souřadnice 650 413,21; 1 026 030,14, zatímco *E. Ulrychová (2012, 236)* naleziště vztahuje na parcelu s číslem 280/11, která se nachází zhruba 360 m severozápadní směrem.

Pro polohu „U studánky“ jsou uváděny koordináty 650 776,18; 1 025 693,58 (*Levínský 1999, 60*), kdežto u parcel se má jednat o (již neexistující) čísla 264-267 a 248/1 (*Ulrychová 2012, 236*). V tomto případě činí vzdálenost mezi oběma udávanými lokalizacemi přibližně 225 m, přičemž poloha značená parcelními čísly se opět nachází severozápadně od té udávané souřadnicemi.

Ačkoliv rozdíl ve vzdálenostech není až tak propastný a zřejmě může být vysvětlen několika možnými způsoby, bylo by záhodno se s ním vypořádat. Bohužel žádná další existující literatura (vizte přehled dále) ani jedno z míst nijak blíže nelokalizuje. Pro účely tohoto textu tak bude nadále primárně pracováno s údaji vázanými na koordináty, nikoli však proto, že by je autor této studie považoval za pravděpodobnější. Důvodem je čistě ten fakt, že se vážou k bodu a nikoli k parcelám, což umožňuje s těmito daty lépe prostorově pracovat. Navíc, jak již bylo řečeno, vzdálenost mezi udávanými polohami není až tak velká, aby dále uvedená data nebylo více či méně možno vztáhnout i na pozice vázané na parcely. Přesto je ale nutné mít stále na paměti, že se nemusí jednat o skutečnou lokalizaci nálezů.

Nejnovější nálezy z lokality jsou pak prostorově vázány na parcelní číslo Československého pozemkového katastru. Jedná se o dnes již neexistující parcelu číslo 512/1. Ta v současnosti nese označení 1267 a její geometrický střed se nachází zhruba na souřadnicích 649 010; 1 026 040. Tato poloha nebyla prozatím pojmenována, nicméně místní název tohoto místa je „Na nivě“, čehož bude v této práci nadále užíváno.

Poloha „U mlýna“ leží v nadmořské výšce 279 m n. m. v údolí řeky Bystřice. Ta protéká jen asi 250 m na severovýchod a převýšení k ní činí pouhé 2 m. Nejbližší krajinnou dominantu představuje vrcholek Kamenice (302 m n. m.) ležící 1,2 km na

západ. Vzdušná vzdálenost k poloze „U studánky“ představuje necelých 500 m. K poloze „Na nivě“ je to potom 1,3 km na východ.

Lokalita „U studánky“ se nachází ve výšce 286 m n. m. Leží na svazích dvou sousedních vrcholků: Kamenice vzdálené zhruba 925 m na jihozápad a Na Průhoně (310 m n. m.) ležící 1,2 km na severozápad. Nejbližším vodním tokem je opět Bystřice, protékající zhruba 415 m severovýchodně, přičemž převýšení k této vodoteči představuje asi 7 m. Poloha „Na nivě“ se rozkládá ve vzdálenosti přibližně 1,75 km východně od pozice „U studánky“. Bohužel není jisté, jestli se v tomto případě jedná skutečně o lokalitu datovanou do paleolitu (vizte níže), nicméně pro úplný přehled zde budiž uvedena.

Zatím poslední paleolitické artefakty pocházejí z polohy „Na nivě“. Ta leží ve výšce 286 m n. m. na svahu bezejmenného vrcholku v poloze „Mezi háji“ (322 m n. m.) vzdáleného asi 1,3 km severozápadním směrem. Tento vrcholek mohl být v minulosti zřejmě významný i pro předcházející dvě polohy, jelikož se nenachází ve velké vzdálenosti ani ve vztahu k nim. Vyjma nepřilíš významného Rybničného potoka, který protéká asi 760 m jihovýchodně a převýšení k němu činí přibližně 12 m, je nejvýznamnější vodotečí opět řeka Bystřice. Ta se nalézá 970 m na západ a převýšení k ní je v tomto případě zhruba 10 m.

Všechny tři lokality leží v blízkosti výrazné vodoteče: řeky Bystřice (*obr. 17*). Zároveň k tomu jsou situovány na svazích míst s vyšší nadmořskou výškou. Zajímavá je otázka možnosti využívání vrcholku „Mezi háji“, který je v relativní blízkosti ke všem uvedeným polohám a v minulosti tak jistě hrál důležitou roli v sídlení místních komunit.

Způsob výzkumu

Ve všech případech jde o povrchové sběry.

Dějiny výzkumu

Nejstarší paleolitické nálezy z Jeřic jsou známy ze sběrů L. Vávry v poloze „U mlýna“ a pak také J. Rataje z téhož roku, který našel artefakty v poloze „U studánky“. Otázka paleolitického stáří Ratajových nálezů je však nedorušená a vzhledem k tomu, že nálezy jsou s velkou pravděpodobností ztraceny, se jí zřejmě nepodaří rozřešit.

Z polohy „U mlýna“ mělo původně pocházet patinované jádro a „U studánky“ bylo nalezeno větší množství „krakelovaných patinovaných pazourků“ (*Vencl 1978a, 15*). Všechny tyto artefakty byly svého času uloženy

v MVČ, nicméně v současné době se zde již nenacházejí, a bylo tomu tak již na konci 20. století (Levínský 1999, 60).

Nálezy z Ratajovy polohy či jejich část by se teoreticky mohly nacházet v muzeu v Hořicích. Zde je v současnosti velké množství ŠI pocházející z lokality Jeřice, avšak bez bližšího určení. Nachází se zde pod přírůstkovým číslem 9/88, nicméně k jejich nabytí není možné v muzeu dohledat dalších záznamů, totéž platí pro elektronickou evidenci v královéhradeckém muzeu²⁸. Soubor tvoří značné množství neolitické ŠI zároveň se dvěma kusy paleolitickými. Na druhou stranu u žádného z artefaktů nebyla pozorována krakelace povrchu. Pochopitelně není možné tyto nálezy spojit s nálezy J. Rataje zcela bez rozmyslu. Autor této disertační práce však tuto možnost uvádí pouze jako jednu z mnoha.

Nejnovější nálezy z polohy „Na nivě“ se nacházejí v MVČ a pocházejí z povrchových sběrů P. Novotného z nedaleké Cerekvice. Ten je našel během akce v září roku 1997. V tuto chvíli se jedná o jediné dochované artefakty z lokality, k nimž je znám alespoň nálezový kontext.

Datace

Původní, dnes ztracené, artefakty snad (na základě popisu) mohly být datovány do gravettienu (Šída /ed./ 2009, 231). To není v současnosti možné potvrdit ani vyvrátit.

Artefakty uložení v Hořicích a MVČ lze zařadit do mladého paleolitu, se vši pravděpodobností do jeho vyspělejších fází, tedy střední či mladší. Příslušnost ke gravettienu je tedy možná, avšak vzhledem k tomu, že těchto nálezů je málo, není průkazná. Obecně tak lze hovořit pouze o paleolitu mladším.

Popis souboru

Z nedochovaných artefaktů je alespoň částečně popsán pouze nález L. Vávry: jednalo se o bíle patinované jádro se změněnou orientací ze SGS (Vencl 1978a, 15). Předměty pocházející ze sběrů J. Rataje fakticky popsány nejsou a z toho důvodu také nebyly zařazeny do tohoto výčtu.

Soubor uložený v hořickém muzeu představují dva artefakty, v obou případech se materiálově jedná o SGS. Jde o zlomek neretušované čepele a další zlomek, tentokrát čepele retušované do podoby obloukovitého škrabadla (*obr. 38:2*). Povrch obou těchto nálezů je v celé ploše bělomodře patinovaný.

---

²⁸ EXCERPTA: rešeršní databáze archeologických nálezů [offline databáze ve formátu MS Access].

V MVC se nachází lehce bělomodře patinovaný artefakt ze SGS (*obr. 38:1*). Jde o delší čepel opatřenou boční retuší, jejíž jeden konec je taktéž retušovaný, opět zřejmě do podoby škrabadla.

Uložení

Existující artefakty se nacházejí jednak v Muzeu východních Čech v Hradci Králové pod přírůstkovým číslem 136/2000, a pak také v Městském muzeu a galerii v Hořicích pod přírůstkovým číslem 9/88. Ostatní artefakty jsou nezvěstné.

Literatura

Levinský 1999, 60; Šída (ed.) et al. 2009, 231; Ulrychová 2012, 236; Vencl 1978a, 15; Vokolek 1962, 3

Jevíčko – Předměstí (okr. Svitavy)

Lokalizace

Zdejší nálezy pocházejí z několika různých poloh, které spolu mohou, avšak také nemusejí souviset.

Nejstarší, dnes již nezvěstný artefakt (vize dále) je lokalizován na parcelu 1619/2 dle starého číslování Československého pozemkového katastru (*Mackerle 1948, 6*). Tato parcela je v současnosti rozdělena na celou řadu jiných, budiž tedy uvedeno pouze, že její původní střed ležel zhruba na souřadnicích 584 279; 1 111 962 v nadmořské výšce asi 349 m n. m. Nápadné je, že tato pozice se nachází v blízkosti dalších, nejnovějších a již plně lokalizovaných nálezů. Ty byly učiněny v okolí dvou polohově blízkých bodů. Prvý z nich se nalézá na souřadnicích 584 300; 1 111 906 v nadmořské výšce přibližně 352 m n. m. Druhé místo leží na koordinátě 584 249; 1 111 898, přičemž výška nad hladinou moře zůstává stejná. Poslední série nálezů pocházející z přelomu 20. a 21. století byla objevena o něco více západně, konkrétně na souřadnicích 584 760; 1 111 730 v nadmořské výšce asi 366 m n. m. a ještě dále, jmenovitě jde o koordináty 586 152; 1 111 864, přičemž toto místo leží asi 385 m n. m. Tato posledně jmenovaná poloha se nachází nejdéle od všech zbývajících.

Vzhledem k tomu, že se všechna tato místa nacházejí tak blízko u sebe, lze další topografické údaje nahrubo vztáhnout ke všem bodům a jejich blízkému okolí. Vlastní vzdálenosti byly nicméně měřeny pouze k nejnovějším výzkumům. Důvodem byl ten fakt, že pouze tyto artefakty se v rámci revize podařilo úspěšně dohledat a popsat.

Místo leží ve spodní části svahu, který pozvolna stoupá směrem k několika vrcholům na západě a východním směrem se svažuje k nedaleké Jevíčce (*obr. 25*). Přibližná vzdálenost k tomuto nejbližšímu vodnímu toku činí v současnosti asi 500 m a řeka leží o zhruba 17 m níže oproti lokalitě. Z již zmíněných vrcholů na západě od místa nálezu je nejbližší bezejmenný vršek o výšce 486 m n. m. vzdálený přibližně 2,75 km. Ostatní vrcholky mají podobnou nadmořskou výšku, pouze se nalézají o něco dále západním směrem.

Zajímavá je i relativně blízká poloha lokality Chornice. Ta se nachází přibližně 4,5 km na sever od Jevíčka. Lokality by mohly mít spojitost i vzhledem ke stejné kulturní příslušnosti (vizte níže).

Způsob výzkumu

Všechny zdejší artefakty byly získány povrchovou prospekci. V případě nálezu nejstaršího se jednalo o náhodný objev, u dalších potom šlo o již cílený sběr na vytipovaných lokalitách.

Dějiny výzkumu

Nejstarší zmínku o paleolitickém nálezu uvádí již *J. Mackerle (1948, 6)*, který zde měl učinit náhodný nález bílého patinovaného nože. Tento nález je však v současné době již nejspíše ztracený a jeho konkrétní chronologické zařazení je tak nejisté.

Koncem minulého století se na lokalitu začal pravidelně vracet a povrchově ji zkoumat David Vích. Vyjma nálezů ze zemědělského pravěku, středověku i novověku zde v září 1998 a v březnu a září 2004 objevil i několik artefaktů spadajících do (mladého?) paleolitu (*Vích 2001, 42; 2005, 39-40*). Ani tyto nálezy se však v rámci této disertační práce nepodařilo dohledat.

Jediné s jistotou lokalizované a existující paleolitické nástroje z této lokality nalezl opět D. Vích, konkrétně 8. 5. 2006, 22. 8. 2009, a po něm i další z archeologů muzea ve Vysokém Mýtě, Tomáš Bek. Jeho objev pocházející z 15. října 2014 je prozatím posledním známým paleolitickým artefaktem z lokality.

Datace

Pokročilá fáze mladého paleolitu, tedy gravettien až magdalénien. V jednom případě by se teoreticky mohlo jednat o aurignacien (vizte dále).

Dohledané a revidované artefakty do tohoto období spadají s určitostí, vyjma vysokého škrabadla, které by mohlo být teoreticky i aurignacké. U nezvěstných předmětů je tato datace ošidná, nicméně vzhledem k jejich popisu snad

pravděpodobná. Pro tutéž dataci by mohla hovořit i geografická blízkost všech těchto nálezů, zřejmě tak pocházejí ze stejného časového horizontu.

Popis souboru

Nejstarší a dnes již zřejmě neexistující je nález bíle patinovaného pazourkového nožiku, který uvádí *J. Mackerle (1948, 6)*. Mohlo by se jednat o hrot či retušovanou čepel zhotovenou ze SGS, nicméně předmět je popsán pouze slovně a chybí k němu jakákoli další bližší dokumentace.

Taktéž při revizi nenalezené předměty získané D. Víchem jsou popsány jen velice stručně (*Vích 2001, 42; 2005, 39-40*). Jedná se 3 kusy ŠI datované do rozmezí paleolit – mezolit z roku 1998 a patinovaný úštěp z rohovce a bíle patinované jádro ze SGS ze sběrů v roce 2004. Zatímco kousky z roku 1998 by mohly pocházet i z pozdního paleolitu nebo mezolitu, úštěp a jádro objevené v roce 2004 se už jeví být zřejmě mladopaleolitické tradice.

Revidované nálezy spadající jistě do mladého paleolitu jsou zastoupeny celkově 6 artefakty. Ve všech případech jde o silně bíle patinovaný SGS. V nevelké kolekci jsou pouze 3 hotové nástroje, jedná se o rydlo (*obr. 39:3*) a dvojici škrabadel. V jednom případě (*obr. 39:2*) jde o škrabadlo nezvykle vysoké, které by tak mohlo pocházet i z aurignacienu. Druhé je drobnější, dvojité obloukovité škrabadlo (*obr. 39:1*). Obě dvě na sobě nesou stopy kůry. Zbylé tři artefakty tvoří dva menší úštěpy a čepel s vrubem. Vyjma zmíněného vysokého škrabadla se všechny předměty zdají spadat do stejného chronologického a kulturního horizontu. U tohoto artefaktu je otázkou, zda je starší, nicméně přítomnost vysokých škrabadel není v mladších fázích mladého paleolitu naprosto vyloučena.

Uložení

Všechny revidované artefakty pocházejí z Regionálního muzea v Litomyšli, kde jsou uloženy pod inventárním číslem 930.

Literatura

Mackerle 1948, 6; Vích 2001, 41; 2005, 39-40; 2011a, 144

Jičín (Marečkova cihelna), (okr. Jičín)

Lokalizace

Dnes již neexistující Morávkova cihelna se nacházela jihovýchodně od centra Jičína zhruba v okolí souřadnic 671 055; 1 013 895. Tento bod se nalézá v nadmořské výšce 282 m n. m. V současné době se jedná o již odtěženou a moderní

zástavbou pozmeněnou plošinu, avšak původně se zdejší terén svažoval jižním a jihovýchodním směrem.

Nejbližším vodním tokem je Valdický potok nacházející se pouhých 80 m východně od výše uvedených souřadnic. Převýšení k tomuto místu jsou zhruba jenom 2 m. O něco vzdálenější, ale i výraznější je přibližně 890 m na západ tekoucí řeka Cidlina. V tomto případě převýšení činí asi 7 m.

V rámci výškopisu je nejbližší výraznou krajinnou dominantou vrcholek zvaný Čerovka (331 m n. m.), který se nachází 1,5 km severně od cihelny.

Na katastru města jsou ještě další dvě polohy, a to Nové Město, které je od cihelny vzdálené asi 1,7 km západním směrem. Druhou polohou je Soudná, ležící přibližně 850 m severně.

Způsob výzkumu

S největší pravděpodobností se jedná o náhodné nálezy v rámci těžby probíhající na přelomu 19. a 20. století v cihelně, nicméně jakékoli údaje schází.

Dějiny výzkumu

Datum objevu těchto nálezů není známé. Poprvé jsou v literatuře uvedeny již v polovině minulého století (*Skutil 1952, 41*). Je velice pravděpodobné, že k jejich objevu došlo v souvislosti s těžbou cihlářské hlíny, která v místech probíhala na přelomu 19. a 20. století. Bližší určení je však prozatím nemožné.

Datace

Velmi pravděpodobně se jedná o gravettien.

Do této kultury byly nálezy datovány již od svého prvního objevu v odborné literatuře (*Skutil 1952, 41*) a s opatrností i nověji (*Šída /ed./ 2009, 234*). Je pravda, že tento druh nálezů se ve střední části mladšího paleolitu objevuje, nicméně stejně tak je jeho výskyt prokázán i pro mladší období. Prozatím nebyly na kostech pocházející z téže cihelny učiněny C14 testy, takže přesnější datace je stále ještě otázkou.

Popis souboru

V jičínském muzeu se z lokality nachází jen málo předmětů. Mělo by jít o koňskou holenní kost se zářezy způsobenými člověkem (*Šída /ed./ 2009, 233-234*). Rovněž mělo z cihelny pocházet větší množství kostí, zejména jeleních, koňských a mamutích (*Ulrychová 2012, 236*). Tento předmět se však v rámci revize pro účely této disertační práce nepodařilo dohledat.

Artefakty, které fyzicky v muzeu jsou a pocházejí z cihelny, jsou dvojice kelnatek rodu *Dentalium* (*obr. 36:8, 9*). Interpretovány jsou jako ozdoby

(Ulrychová 2012, 236), s velkou pravděpodobností by se mohlo jednat o náhrdelník. Ty jsou známy z prostředí moravského gravettien/pavlovienu (Svoboda 2016, 254), nelze však ani automaticky vyloučit jejich dataci do zemědělského pravěku (Šída /ed./ 2009, 234).

Uložení

Obě ulity kelnatek jsou uloženy v Regionálním muzeu a galerii Jičín pod inventárním čísly 1702 a 1703. Ostatní zooarcheologické nálezy se zde mají nacházet taktéž, nicméně v rámci revize materiálu pro účely této disertace se je v instituci nepodařilo dohledat.

Literatura

Skutil 1952, 41; Šída (ed.) 2009, 233-234; Ulrychová 2012, 236

Jičín – Nové Město²⁹ (okr. Jičín)

Lokalizace

Lokalizace místa není zcela jednoduchou záležitostí. Literatura popisující místo nálezu (Ulrychová 2012, 236; Šída /ed./ 2009, 234) uvádí, že k němu došlo v místě výstavby čerpací stanice. Jinak se ale rozchází. V případě uvedení souřadnic (Šída /ed./ 2009) se jedná o koordináty 672 691,80; 1 013 462,13. Ty však nejsou shodné s prostorem čerpací stanice, ale nacházejí se zhruba 55 m na sever od ní³⁰. Jiná studie (Ulrychová 2012, 236) váže nález na parcelu číslo 616/2. Ani ta ale není místem, kde se nalézá čerpací stanice, nýbrž jde o polohu přibližně 130 m na sever od ní. Tyto tři způsoby lokalizace, tedy místo objektu, jehož stavba nález způsobila, parcelní číslo a koordináty, se tedy neshodují. Jelikož je ale jisté, že k nálezu došlo v souvislosti se stavbou zmíněné čerpací stanice, jsou všechny další geografické informace vázány na tuto pozici.

Místo nálezu leží na koordinátách okolo hodnoty 672 674; 1 013 518 ve výšce 271 m n. m. Jde o polohu v údolí potoku Poráku, který je i nejbližší vodotečí – protéká pouze 140 m jihozápadně, přičemž převýšení k němu je asi 9 m. Blízko se nachází i řeka Cidlina, jejíž tok je od lokality vzdálený zhruba 380 m

---

²⁹ V literatuře (Šída /ed./ 2009, 234) je lokalita vedena jako Jičín – Pražské předměstí. Podle nynějšího členění města se však jedná o část Nové Město.

³⁰ Zároveň je nutné zmínit, že v původních souřadnicích PIAN, které jsou uvedeny v citované studii, je chyba. Mapový list, na kterém se má místo nalézat, má dle monografie číslo 30-43-16, což je nesmysl způsobený přehozením číslic. Ve skutečnosti jde o mapový list nesoucí označení 03-43-16.

severovýchodně a převýšení k němu činí přibližně 2 m, přičemž je ale nutno překonat menší vyvýšenou plošinu, která odděluje tok řeky a lokalitu (*obr. 15*).

V širším okolí lokality se nacházejí dva výraznější vrcholky. Jednak jde o kopec zvaný Na Vrších (290 m n. m.) vzdálený přibližně 1,6 km severozápadním směrem. Ve druhém případě se jedná o vyšší Čerovku (331 m n. m.), která se nalézá 1,8 km na severovýchod.

Zbývající dvě paleolitické polohy na katastru města, tedy Marečkova cihelna a Soudná, se nacházejí 1,7 km východně, respektive 1,8 km na severovýchod od této lokality.

Způsob výzkumu

Náhodný nález.

Dějiny výzkumu

V souvislosti se stavbou čerpací stanice v Jičíně v roce 1996 nalezl M. Košťák na hromadě vykopané hlíny dvojici paleolitických artefaktů. Ty posléze předal do jičínského muzea. Žádné jiné takto datované nálezy na místě učiněny nebyly.

V rámci revize pro účely této práce nebyly ve sbírkách muzea tyto předměty nalezeny.

Datace

Gravettien.

Popis souboru

Soubor tvoří dva artefakty. Jedná se o jádro a amorfní zlomek, v obou případech z radiolaritu.

Uložení

Oba předměty by se měly nalézat v Regionálním muzeu a galerii Jičín pod evidenčním číslem 38/1996. Zde však v rámci revize nebyly nalezeny.

Literatura

Šída (ed.) 2009, 234; Ulrychová 2012, 236

Jičín – Soudná (okr. Jičín)

Lokalizace

Nález je lokalizován na parcelu Českoslvenského pozemkového katastru číslo 1115/2. Na jejím místě se dnes nalézá několik parcel, zejména s čísly 1115/1, 1115/8, 1122/63, 1122/54 a 1122/51.

Geografický střed této dnes již zaniklé parcely leží na souřadnicích zhruba 670 906; 1 013 048 v nadmořské výšce 283 m n. m. Místo se nalézá v husté moderní zástavbě města, nicméně původně šlo o úpatí vrchu Čerovky (331 m n. m.) ležícího necelých 800 m severozápadně. Nejbližší vodotečí je řeka Cidlina. Ta protéká 1 km jihozápadním směrem od lokality a převýšení k ní činí přibližně 16 m (*obr. 16*).

Zbylé známé archeologické polohy v Jičíně jsou od této lokality vzdálené 1,8 km jihozápadně (Nové Město) a 850 m na jih (Marečkova cihelna).

Způsob výzkumu

Pravděpodobně náhodný nález.

Dějiny výzkumu

K tomuto artefaktu se nepodařilo dohledat žádné nálezové okolnosti a informace.

Datace

Střední paleolit. Pravděpodobně jeho mladší fáze. Nelze vyloučit ani EUP.

Popis souboru

Jedná se o ojedinělý artefakt ze SGS. Jeho povrch je plošně silně bíle patinovaný. Typologicky jde o masivní drasadlo (*obr. 36:10*), přičemž značná část jeho povrchu byla recentně poškozena. Morfologicky je artefakt zařaditelný do mladší fáze středního paleolitu, pokud lze omezeně soudit dle suroviny a stupně patinace, mohlo by se jednat i o nejstarší fázi mladšího paleolitu.

Uložení

Artefakt se nalézá v Regionálním muzeu a galerii Jičín pod číslem 222.

Jilemnice (okr. Semily)

Lokalizace

Jedná se o polohu v blízkosti kaple sv. Isidora. Konkrétně by mělo jít o bod v okolí souřadnice 659 744,20; 994 423,34. Ten leží ve výšce asi 530 m n. m. na jihovýchodním svahu Kozince. Vrcholek této krajinné dominanty (561 m n. m.) leží pouze necelých 300 m na severozápad.

Poblíž místa nálezu se nachází dvě výraznější vodoteče. Blíže, zhruba 1,1 km na východ, teče Jilemka, menší z obou toků. Převýšení mezi ní a lokalitou je poměrně vysoké, asi 91 m. Jen o několik málo metrů dále směrem na sever se nachází Jizerka. Rozdíl mezi nadmořskými výškami u lokality a tohoto toku je ještě výraznější, přibližně 117 m.

Způsob výzkumu

Povrchový sběr.

Dějiny výzkumu

Lokalita byla z pohledu bádání o paleolitu neznámá až do počátku tohoto století. První a prozatím jediný paleolitický objev zde učinili členové Klubu přátel historie v Jilemnici při povrchové prospekci v červnu 2001. Nález poté předali do turnovského muzea, kde se nachází do současné doby.

Datace

Dle zápisu zaměstnanců muzea v Turnově se má jednat o mladý paleolit (*Prostředník 2002, 10*). Čistě na základě morfologie se to, dle názoru autora této práce, nedá prohlásit, jelikož vlastní artefakt víceméně nevykazuje chronologicky citlivé prvky. S jeho přiřazením ke starší době kamenné lze s velkou pravděpodobností souhlasit (nicméně předmět může být i ze staršího pravěku obecně), ale bližší určení není bez dalších nálezů z lokality možné.

Popis souboru

Celý soubor je tvořen jediným artefaktem: úštěpem z rohovce. Povrch tohoto předmětu je slabě patinovaný, rozměry úštěpu jsou poměrně velké. Artefakt není pomocí další retuše upraven do podoby nástroje.

Poznámka

Zařazení do paleolitu je prozatím s velkým otazníkem. Je potřeba další povrchové prospekce, která by odhalila další artefakty. V tuto chvíli je na lokalitě bezpečně doložen středověk a novověk, vyloučit ale nelze ani zemědělský pravěk.

Uložení

Artefakt je uložen v Muzeu Českého ráje v Turnově, v tuto chvíli bez číselné evidence.

Literatura

Prostředník 2002, 10

Kornice (okr. Svitavy)

Lokalizace

Zdejší nálezy jsou lokalizovány na plochy parcely č. 107/1. Střed tohoto pozemku leží přibližně na souřadnicích 612 160,94; 1 081 110,67 ve výšce okolo 337 m n. m. Jedná se o polohu v údolí Kornického potoka, které je ze severu a jihu sevřeno dvojicí vrcholků (*obr. 22*).

Kornický potok, tedy nejbližší vodní tok, se nachází pouze 30 m jižně od lokality, přičemž převýšení k němu je pouze minimální. Výraznější vodotečí je řeka Loučná, která protéká 1,1 km jižním směrem. Tok se nachází o přibližně 22 m níže oproti vlastní lokalitě. Na cestě k němu je však nutný překonat poměrně výrazný výškový rozdíl vyvolaný již zmíněným kopcem Hraničkou, který se nachází mezi lokalitou a Loučnou.

Zmíněná výrazná výšková poloha (351 m n. m.) leží zhruba 920 m jihozápadně a jedná se spíše o terasu nad řekou Loučnou. Vyšší (371 m n. m.) a o něco vzdálenější (asi 990 m) je poloha zvaná U Končin, která se nalézá na severu. Lokalita je tak nejnáze přístupná z východního či západního směru.

Způsob výzkumu

Všechny nálezy z lokality pochází z povrchových sběrů.

Dějiny výzkumu

Naleziště objevil D. Vích již v 80. letech minulého století. Jedná se o polykulturní lokalitu, na které se vyskytují nálezy ze staršího pravěku a středověku. Paleolitické nálezy byly prozatím objeveny při sběrech 17. září 1989 a 17. dubna následujícího roku (*Kalferst – Sigl – Vokolek 1994, 7*). Všechny tyto nálezy byly posléze předány do MVČ, kde jsou k dispozici dodnes.

Datace

Mladý paleolit. Přesnější datování není v tuto chvíli možné, žádoucí jsou další paleolitické nálezy.

Popis souboru

Zdejší kolekce je tvořena trojicí kamenných artefaktů. Surovinou je ve všech případech SGS a povrch je u všech pokrytý slabší bílou patinou. V souboru jsou pouze retušované nástroje (*obr. 39:10-12*), konkrétně rydlo, škrabadlo a retušovaný úštěp. Nástroje jsou homogenního charakteru a lze je tedy s velkou pravděpodobností považovat za jeden chronologicky současný soubor.

Uložení

Nálezy se nachází v Muzeu východních Čech v Hradci Králové pod přírůstkovými čísly 162/93, 164/93 a 165/93.

Literatura

Kalferst – Sigl – Vokolek 1994, 7

Kostecké Horky (okr. Rychnov nad Kněžnou)

Lokalizace

Vlastní prostorové umístění nálezu je značně nejisté. Ačkoli literatura (Beková 1998, 9) uvádí souřadnice, ty ukazují kamsi do prostoru jižně od centra obce. Z osobního sdělení archeoložky však vyplývá, že paleolitická situace měla být zachycena při skrývce v místním písničku³¹. Ten se však nachází na jiném místě, severně od obce a přibližně 1 km severozápadně od v literatuře uváděných souřadnic. Je tak otázkou, na jakou lokalizaci se v tomto ohledu spolehnout. Dle názoru autora této práce se jako pravděpodobnější umístění v terénu jeví písniček, jelikož se dá předpokládat spíše chyba v systému PIAN, v němž jsou v literatuře souřadnice uváděny. Nejsou tak tudíž známy užší souřadnice nálezu, nicméně jelikož artefakt nebyl v objektu, ale objeven při vlastní skrývce, a navíc jde o nález osamocené, jsou, opět dle názoru autora tohoto textu, takovéto širší souřadnice postačující.

Dá se tedy předpokládat, že artefakt byl nalezen někde v širším okolí koordináty 616 882; 1 062 193. Nadmořská výška tohoto místa činí asi 316 m n. m. Před změnou terénu vlivem těžby písku se jednalo o polohu na pomalu k severozápadu klesajícím svahu.

V rámci výškopisu se v okolí lokality vyskytují dva zajímavé body, oba přibližně ve stejné vzdálenosti, pouze každý na opačnou světovou stranu. Jako první lze uvést Hadiště, jehož vrchol (328 m n. m.) leží přibližně 920 m jižně od výše uvedených souřadnic. O něco nižší a také vzdálenější je Kamenitý kopec (317 m n. m.), který se nalézá zhruba 940 m na severozápad.

Z pohledu říční sítě pramení v nejbližším okolí lokality několik vodních toků, které se dále na západ vlévají do Tiché Orlice. Nejvýraznější z nich je asi potok Růžovec, který protéká přibližně 980 m západním směrem a převýšení k němu se pohybuje kolem hodnoty 34 m.

Způsob výzkumu

Náhodný nález v rámci dohledu při rozšiřování písničku.

Dějiny výzkumu

Prozatím jediný paleolitický nález na lokalitě byl objeven při archeologickém dohledu vyvolaném rozšířením místního písničku. Během toho v roce 1993 byl

---

³¹ Za sdělení děkuji PhDr. M. Bekové (Muzeum a galerie Orlických hor v Rychnově nad Kněžnou).

zachycen právě zde popisovaný artefakt, který se od té doby nalézá v rychnovském muzeu.

Datace

Mladý paleolit. Bohužel artefakt není natolik výrazný, aby jej bylo možné zařadit přesněji.

Popis souboru

Jedná se o jediný kus ŠI, a to sice patinovanou čepel ze SGS bez další retuše.

Poznámka

Neviděno, nález popsán pouze na základě literatury a osobní korespondence s archeoložkou M. Bekovou z muzea v Rychnově nad Kněžnou.

Uložení

Artefakt se nalézá v Muzeu a galerii Orlických hor v Rychnově nad Kněžnou pod přírůstkovým číslem 475/96.

Literatura

Beková 1998, 9

Libčany (okr. Hradec Králové)

Lokalizace

Artefakty byly objeveny v okolí souřadnic 650 436; 1 042 923. Tento bod se nalézá v nadmořské výšce 286 m n. m. Jedná se o polohu na větší plošině, která je však tvarována novodobou zástavbou obce (**obr. 19**). V současné době je tento prostor zarostlý lesem.

Jelikož se jedná o plošinu, jsou jakékoli přirozené výšinné dominanty až ve větší vzdálenosti. Vodní toky se v blízkosti nacházejí dva. Jednak zhruba 350 m na jih pramení řeka Roudnice, ke které činí převýšení přibližně 20 m. Druhou vodotečí je Radostovský potok. Ten protéká asi 1,9 km severním směrem od lokality, přičemž převýšení k němu je v tomto případě 45 m.

Způsob výzkumu

Veškeré nálezy z lokality byly získány povrchovou prospekcí.

Dějiny výzkumu

Lokalitu z pohledu paleolitu objevil Jan Skala, student královéhradecké univerzity, poměrně nedávno. První nález zde učinil v srpnu 2013 a od té doby se sem pravidelně vracel. Vyjma mladších komponent zde opět zachytil artefakty

pocházející z paleolitu, nicméně došlo k tomu až v roce 2016. Všechny tyto své nálezy předal do MVC, kde se stále nacházejí.

Datace

Mladý paleolit. Pro bližší určení by bylo nutno získat větší množství ŠI.

Popis souboru

Celý soubor z Libčan tvoří dohromady 3 artefakty, ve všech případech jde o SGS. Jedná se o úštěp, zlomek lehce retušované čepele (*obr. 33:3*) a amorfní zlomek suroviny. Ten by mohl být případně reziduem menšího jádra, nicméně vzhledem k jeho těžkému recentnímu poškození to není možné posoudit.

Povrch všech těchto předmětů je velmi silně bíle patinovaný a celý soubor vykazuje morfologické podobnosti, které teoreticky umožňují nálezy považovat za stejně datovatelné.

Uložení

Všechny předměty jsou uloženy v Muzeu východních Čech v Hradci Králové pod přírůstkovými čísly 64/2015 a 17/2017.

Litomyšl (okr. Svitavy)

Lokalizace

Přesná lokalizace není známá, nicméně v Regionálním muzeu v Litomyšli se nachází mamutí kel a několik dalších kostí, které pocházejí z katastru města a dle muzejní evidence byly objeveny stejný rok (1928) jako stroze publikovaný nález (*Skutil 1952, 99; Vencl 1978a, 20*). Je pochopitelně otázkou, zdali lze obě situace ztotožnit, nicméně se to zdá dosti pravděpodobné. Na druhou stranu se jedná pouze o kosti bez nástrojů, zatímco již uvedená literatura popisuje „malou stanici pod spraší“. Popis S. Vencla je však s velkou pravděpodobností převzatý přímo od J. Skutila a je tedy otázkou, co přesně měl na mysli ve své době on.

Mamutí kel byl nalezen v okolí souřadnic 611 057,82; 1 084 085,81, přičemž nadmořská výška tohoto bodu se v současnosti pohybuje okolo hodnoty 336 m n. m. Jedná se však o intravilán města, značně poznamenaný zástavbou.

Nejbližší vodotečí je řeka Loučná, protékající zhruba 130 m jihozápadně od lokality. Převýšení k ní činí asi 4 m.

Způsob výzkumu

Náhodný nález.

Dějiny výzkumu

Objev byl učiněn 18. září 1928 na zmíněném pozemku (alespoň dle informací z databáze muzea v Litomyšli). Velká část se ihned rozpadla, dochovala se tak pouze menší část kostí, zejména mamutí kel.

Datace

Mladý paleolit. Přesnější datace nebyla provedena.

Popis souboru

Jedná se o mamutí kel, respektive jeho část, dlouhý asi 90 cm. Nejsou na něm makroskopicky patrné žádné stopy po interakci s člověkem, je tak otázkou, jestli se skutečně jedná o nález archeologický. Žádné kamenné či jiné nástroje z jeho okolí nejsou známy.

Uložení

Regionální muzeum v Litomyšli (vystaveno v expozici).

Literatura

Snad Skutil 1952, 99; Vencl 1978a, 20.

Litomyšl – Nedošín (okr. Svitavy)

Lokalizace

Nález pochází z místa ležícího na koordinátách 612 644,61; 1 081 773,84 ve výšce asi 339 m n. m. Tato poloha leží na jižním svahu kopce Hraničky v údolí řeky Loučné. Terén se tak zvedá směrem k severu a severozápadu. Jedná se o tzv. naleziště 6 (**obr. 22**).

Hranička (351 m n. m.) je nejbližším vrcholkem; leží pouze asi 345 m severozápadním směrem a jedná se o výšinnou polohu nad již zmíněnou řekou. V blízkém okolí se v současné době žádná další výrazná dominanta nenalézá.

Již zmíněná řeka Loučná, jejíž tok se nachází zhruba 310 m jižně od vlastní lokality, je v tomto případě nejbližším vodotečí. Převýšení mezi ní a nalezištěm představuje asi 25 m.

V rámci širšího kontextu lze uvést ještě polohu Tržek, dříve rovněž řazenou na katastr Nedošína. Ta se nalézá zhruba 2 km západně a s jistou dávkou opatrnosti ji lze prohlásit za podobně datovanou (vizte příslušné heslo).

Způsob výzkumu

Povrchový sběr.

Dějiny výzkumu

Na lokalitě dlouhodobě sbíral a působil David Vích. První a prozatím i jediný paleolitický artefakt našel při akci 16. května 1993. Od té doby prozatím žádné další nepřibyly.

Datace

Mladý paleolit. S největší pravděpodobností jde o gravettien či magdalénien. Dle původní předběžné datace (*Kalferst – Sigl – Vokolek 1995, 6*) byl artefakt datován do kultury s vypíchanou keramikou. Toto datování se nicméně nezdá zcela správné a lze se tak přiklonit spíše k paleolitickému stáří.

Popis souboru

Soubor je tvořen jediným artefaktem, a to patinovaným zlomkem větší čepele ze SGS. Na jejích stranách lze snad částečně pozorovat ojedinělé stopy drobnější retuše, avšak o hotový nástroj se s největší pravděpodobností nejedná (*obr. 39:13*).

Uložení

Muzeum východních Čech v Hradci Králové pod přírůstkovým číslem 62/94.

Literatura

Kalferst – Sigl – Vokolek 1995, 6; Vích 1999b, 134-135

Makov u Litomyšle (okr. Svitavy)

Lokalizace

Místo nálezů se nachází na souřadnicích 619 983; 1 082 170 ve výšce zhruba 389 m n. m. Poloha leží na velice volně se k jihozápadu a západu zvedajícím svahu. Terén je zde však velice pozvolný ve všech směrech (*obr. 22*). V rámci číslování poloh na celé lokalitě, které si pro své potřeby zavedl D. Vích, se jedná o polohu 2 (*Vích 2011, 144*).

Nejbližším výrazným výškovým bodem jsou Chotovice (478 m n. m.) ležící asi 2,75 km na jihozápad od vlastní lokality. Dále, zhruba 3,5 km západně, se nachází další lokální dominanta, a to poloha Na Padělkách (484 m n. m.).

Stejně jako krajinné dominanty je od místa nálezů vzdálenější i výraznější vodoteč. Konkrétně se jedná o řeku Loučnou. Ta protéká 3,25 km severně od vlastní lokality a převýšení k ní představuje asi 100 m. Žádné další výraznější vodní toky v okolí nejsou.

Způsob výzkumu

Povrchová prospekce.

Dějiny výzkumu

Polykulturní lokalitu zkoumá už více než deset let D. Vích z muzea ve Vysokém Mýtě. V rámci povrchových sběrů, které zde provedli již zmíněný D. Vích společně s Martinem Hrubešem, zde byl 2. března 2008 objeven zřejmě paleolitický artefakt. Ten byl posléze předán do muzea v Litomyšli, kde se nachází i nyní. Prozatím se jedná o jediný doklad přítomnosti paleolitu na lokalitě.

Datace

S velkou pravděpodobností se jedná o paleolit, nicméně tato datace vychází zejména z přítomnosti silné patiny na předmětu, což by rozhodně nemělo být jediné kritérium. Autoři nálezu jej datují do rozmezí od paleolitu do mezolitu (*Vích 2011, 144*), což v tuto chvíli nelze potvrdit ani vyvrátit.

Popis souboru

Jedná se o jediný artefakt ze SGS, konkrétně o drobný úštěp. Jak již bylo řečeno, jeho povrch je silně bíle patinovaný v celé ploše předmětu. Jeho hrany nejsou dále upravovány jakoukoli další retuší.

Uložení

Artefakt je uložen v Regionálním muzeu v Litomyšli pod přírůstkovým číslem 43/2014 či inventárním číslem 902.

Literatura

Vích 2011b, 144

Morašice u Litomyše (okr. Svitavy)

Lokalizace

Paleolitické nálezy byly nalezeny v okolí bodu o souřadnici 616 432,26; 1 083 301,94. Nadmořská výška tohoto místa se pohybuje kolem hodnoty 336 m n. m. Jde o údolí Morašického potoka, který v těchto tečce z jihozápadu na severovýchod. Po obou jeho stranách se terén zvedá, nicméně se nejedná o prudké převýšení (*obr. 22*).

Morašický potok je tedy nejbližší vodotečí, nachází se jenom asi 40 m západně od lokality. O něco vzdálenější (zhruba 2 km), ale o to výraznější je jiný vodní tok, konkrétně řeka Desná, která protéká severovýchodně od popisovaného místa. Převýšení k ní činí zhruba 29 m.

Terén se zvedá směrem k jihu, kde se nachází terasa ohraničená toky Morašického potoka na západě, řeky Desné na severu a vzdálenějším potokem

Říkovickým na východě. Ve vzdálenosti zhruba 800 m jižně od lokality dosahuje nadmořská výška této terasy 365 m n. m. a stále se v tomto směru zvedá.

Způsob výzkumu

Povrchové sběry.

Dějiny výzkumu

Ačkoli se ke katastru obce váží náhodné nálezy již z první poloviny minulého století (*Vích 2002a, 19*), poprvé zde výrazněji prováděl povrchový průzkum až D. Vích, a to v 90. letech. Během nich objevil polykulturní lokalitu, kterou označil jako polohu 3.

Zde při sběru 30. prosince 2004 našel i artefakt zřejmě spadající do období paleolitu. Předmět předal do muzea v Litomyšli, kde je dodnes. Žádné další podobně staré nálezy z polohy ani lokality prozatím nepocházejí.

Datace

Pravděpodobně mladý či snad pozdní paleolit. Vyloučit ale nelze i datování mladší, jelikož na lokalitě je četný výskyt neolitu (*Vích 2002a, 19; 2007*).

Popis souboru

Jde o prozatím jediný artefakt ze SGS. Jedná se o větší úštěp, jehož povrch je plošně namodrale patinovaný. Nikde na něm nejsou patrné stopy po další retuši, nelze tedy hovořit o hotovém nástroji.

Uložení

Artefakt je uložen v Regionálním muzeu v Litomyšli pod inventárním číslem 1296.

Literatura

Vích 2002a, 19; 2007

Náchod (okr. Náchod)

Lokalizace

Jde o lokalitu v ulici Kamenice, současné číslo popisné 104. K nálezu mělo dojít v okolí souřadnic 614 806; 1 022 146. Nadmořská výška je v současnosti zhruba 341 m n. m., nicméně celé místo nálezů a jeho širší okolí se nachází v centru nynějšího Náchoda a je tedy silně poznamenáno moderní zástavbou (*obr. 27*).

Nejbližší vodotečí je řeka Metuje, v jejímž údolí se nachází i lokalita jako taková, která protéká 350 m jihovýchodně od vlastní lokality a převýšení k ní představuje asi 2 m.

Celé užší i širší okolí lokality je poseto výraznějšími vrcholky s nadmořskou výškou v rozsahu asi 420-450 m n. m. Za všechny lze jmenovitě uvést alespoň Červený kopec (457 m n. m.), jeden z nejvyšších vrcholů v okolí. Nalézá se asi 1,4 km směrem na západ od lokality.

Vzhledem k této poloze je zajímavé i naleziště obsahující nálezy z magdalénienu v Náchodě-Plhově (vizte samostatné heslo). Tato lokalita leží jenom přibližně 450 m severně od této polohy (*obr. 27*).

Způsob výzkumu

Nález při rekonstrukci a stavbě obchodní pasáže.

Dějiny výzkumu

Náchod jako takový je z pohledu paleolitické archeologie známý již od roku 1937, všechny tyto nálezy ale pochází z Plhova. Vlastní centrum města vydalo první a zatím jediný nález spadající do starší doby kamenné až během výstavby obchodní pasáže v květnu 2014. Artefakt byl uložen v místním muzeu, kde se nalézá dodnes.

Datace

Vyspělá fáze mladého paleolitu.

Mohlo by se jednat o gravettien, avšak vzhledem k přítomnosti nedaleké stanice datované do magdalénienu je nutno zvážit i tuto dataci. Datovat sám o sobě jeden artefakt je vždy ošidné, avšak s větší pravděpodobností se tak skutečně lze přiklonit spíše k magdalénienu.

Popis souboru

Jde o jediný artefakt, drobnější retušovanou čepelku s otupeným bokem (gravetta) ze SGS. Její povrch je plošně patinovaný s výjimkou přibližně pětiny artefaktu, kde se nachází kůra (*obr. 43:3*).

Uložení

Artefakt se nachází v Regionálním muzeu v Náchodě pod číslem I-3183.

Náchod – Plhov (okr. Náchod)

Lokalizace

Jedná se o dvě blízké parcely, svého času nesoucí označení 402 a 439. Jejich nynější označení je 402 a 439/1 a 439/2. Vzdálenost mezi jejich geografickými středy je asi 85 m. Souřadnice těchto středů jsou 614 734; 1 021 746 pro parcelu 402 a 614 722; 1 021 663 pro 439. Veškerá polohopisná a výškopisná data uvedená dále se tak vztahují k oběma místům.

Lokalita se nachází ve výšce přibližně 346 m n. m. v k jihovýchodu směřujícímu údolí mezi několika vrcholky na severu a jihozápadě (*obr. 27*). Tyto vrcholky se pohybují ve výškách okolo 420 m n. m. Výraznější, ale i vzdálenější dominantou je 1,5 km na jihozápad ležící Červený kopec (457 m n. m.).

Nejbližší řekou je Metuje, jejíž řečiště se nachází asi 700 m jižně od archeologické lokality. Převýšení k němu činí přibližně 7 m, nicméně je nutno vzít v úvahu, že jak řeka, tak i lokalita leží v husté moderní zástavbě města a jejich terénní reliéf je již značně pozměněný.

Z místa zhruba 450 m jižně od Plhova pochází poměrně čerstvý nález jednoho kusu ŠI datovatelného do vyspělé fáze mladého paleolitu. Vzhledem k blízkosti obou míst lze v teoretické rovině uvažovat o souvislosti těchto artefaktů.

Způsob výzkumu

Náhodné nálezy, sondáž a povrchové sběry.

Dějiny výzkumu

Jako první objevil paleolitické artefakty na parcele 439 A. Mojžíš v roce 1937. Již o dva roky později došlo na druhé z parcel, 402, k náhodným nálezům při kopání studny. Jedním z artefaktů bylo i kostěné šídlo.

Na základě těchto nálezů provedl A. Jirásek v roce 1940 menší sondáž na parcele 439, která přinesla další nálezy.

Velkou část nálezů získal do své sbírky J. Klen, lokální badatel, která posléze na obou parcelách prováděl povrchovou prospekci, při níž se mu podařilo získat předměty spadající (nejen) do paleolitu.

Prozatím poslední archeologické nálezy spjaté se starší dobou kamennou byly učiněny při sondáži a zjišťovacím výzkumu pod dohledem S. Vencla v roce 1962. Jejich výsledek však již nebyl tak bohatý jako v předcházejících případech. Budiž však poznamenáno, že velká část parcel byla zastavěna bez přímého archeologického dohledu a sondáž v roce 1962 tak probíhala už jen na malé, nezastavěné části.

Většina předmětů zůstala v soukromé sbírce J. Klenu a pro revizi materiálu v rámci této práce byla nedostupnou. Menší část se dostala do muzeí v Náchodě a Dobrušce.

Datace

Magdalénien.

Popis souboru

Celý dochovaný a revidovaný soubor z Plhova tvoří dohromady 31 kusů ŠI a 1 kus KI. V případě kostěné industrie jde o dlouhé šídlo z blíže neurčené kosti (*obr. 43:13*).

ŠI je tvořena zejména úštěpy (13 ks) a čepelemi či jejich zlomky (10 ks). Z hotových nástrojů jsou nejčastější retušované čepele (5 ks; *obr. 43:4-7, 9*). Po jednom kuse je zastoupen i jemnější retuší doplněný úštěp (*obr. 43:1*), nehtovité škrabadlo (*obr. 43:8*) a drobná zahrocená čepelka (*obr. 43:2*).

Povrch všech kamenných artefaktů je pokrytý patinou a vyjma dvou případů se vždy jedná o SGS (pro uvedené případy jde rohovec). Soubor působí jednotným, homogenním dojmem a lze se tak domnívat, že pochází z jednoho horizontu.

S. Vencl (1964b, 162; 1978a, 21-22) uvádí celkový součet, včetně artefaktů uložených ve sbírce J. Klena, v počtu 72 kusů ŠI. Zmiňuje zde rydla, jádra a vrtáčky, díky kterým industrii datoval. Žádný z těchto artefaktů bohužel nebyl dostupný pro revizi materiálu v rámci této studie.

Uložení

Větší část nálezů se nachází ve Vlastivědném muzeu Dobruška. O něco menší díl potom v Regionálním muzeu v Náchodě. Většina by ale měla být součástí sbírky J. Klena, kterou v současné době drží jeho dědicové.

Literatura

Kalferst – Thér 2009, 52; Skutil 1952, 99; Vencl 1964b; 1978a, 21-22; Vokolek 1993, 8

Nová Sídla (okr. Svitavy)

Lokalizace

Nálezy pocházejí ze širšího okolí souřadnic 615 236,67; 1 081 789,87. Toto místo má nadmořskou výšku přibližně 308 m n. m. a jedná se o severovýchodní spodní část bezejmenné ostrožny nad místem, kde se Morašický potok vlévá do řeky Desné. Nejbližší okolí lokality je obklopeno dalšími vrcholky a zároveň se nedaleko nalézá ještě soutok Desné a Loučné. Jde tak v obecné rovině o polohu velice dobře situovanou, nejen z pohledu populací paleolitu.

Jak již bylo řečeno, nejbližšími vodními toky jsou Morašický potok, Desná a Loučná. Soutok potoka, který ostrožnu s lokalitou ohraničuje na východě, a severně tekoucí Desné, se nachází přibližně 270 m na severovýchod. Relativní převýšení

k němu představuje zhruba 4 m. Soutok Desné a Loučné, která sama o sobě protéká za první zmíněnou řekou přibližně 400 m severně od vlastní lokality, se nalézají ve vzdálenosti asi 1,3 km na severozápad, přičemž v tomto případě převýšení činí okolo 8 m.

Nejbližším vrcholkem je pro lokalitu temeno terasy (339 m n. m.), v jejíž spodní partii se místo nalézají. To je vzdáleno přibližně 520 m jihozápadním směrem. O něco dále na jih, zhruba 1,2 km se nachází další bezejmenný vrchol (344 m n. m.), tyčící se nad soutokem Desné a Morašického potoka z druhé strany. Víceméně naproti přes řeky Desnou a Loučnou, zhruba 1,75 km severně od lokality, leží Bousovka (356 m n. m.) a posledním bodem o vyšší nadmořské výšce v okolí je Hranička (351 m n. m.). Ta je lokalizována 2,3 km severovýchodním směrem od místa s paleolitickými nálezy.

Způsob výzkumu

Povrchové sběry.

Dějiny výzkumu

Polykulturní lokalitu srze povrchovou prospekci objevil D. Vích počátkem tohoto století. Hlavními nálezy spadaly dlouhou dobu zejména do mezolitu a o něco méně potom do zemědělských částí pravěku.

První artefakty spadající do paleolitu našel až během akce 7. května 2007. Další nálezy učinil v okolí téhož místa později, konkrétně 1. 6. 2014, jeho spolupracovník M. Hrubeš. Všechny tyto artefakty jsou od té doby uloženy v muzeu v Litomyšli.

Datace

Pravděpodobně mladý paleolit.

Objevuje se zde i již zmíněný mezolit a také paleolit pozdní. Vzhledem k drobnostem níže uvedených artefaktů se nabízí spojitost právě s pozdním paleolitem, avšak silná bílá patinace některých částí souboru by tomu mohla odporovat. V obecné rovině je tak kolekce datovatelná do rozmezí mladého až pozdního paleolitu. Otázka přesné datace zde uvedených artefaktů je tak nesnadná vzhledem k malému vzorku.

Popis souboru

Z lokality pochází soubor tvořený čtyřmi úštěpy, respektive spíše drobnějšími odštěpkami, ze SGS. Ve všech případech jde o nevelké kusy ŠI, jejichž povrch je bíle patinovaný, v některých případech o něco méně, někdy více.

Pro bližší určení, dataci apod. je do budoucna potřeba větší kolekce, což, vzhledem k tomu, že povrchová prospekce na místě stále probíhá, s velkou mírou pravděpodobnosti nastane.

Uložení

Všechny artefakty se nachází v Regionálním muzeu v Litomyšli, prozatím, tj. v době psaní této práce, bez evidenčního označení.

Literatura

Vých 2008-2009, 62-63

Nové Město nad Metují – Krčín (okr. Náchod)

Lokalizace

Naleziště se nachází na souřadnicích přibližně 617 860,90; 1 029 525,25 v nadmořské výšce asi 300 m n. m. Jedná se o polohu poblíž současné železniční tratě na k severu klesajícím úbočí ostrožny nad řekou Metují a Janovským potokem (*obr. 21*).

Nejbližšími vodotečemi jsou již dva výše zmíněné toky. Janovský potok se nachází o něco blíže, zhruba 165 m východním směrem, přičemž převýšení mezi lokalitou a jím představuje asi 15 m. Vzdálenější Metuje je však mnohem výraznějším vodním tokem. Protéká přibližně 230 m severně od lokality. V tomto případě se převýšení pohybuje okolo hodnoty 18 m.

Z pohledu výškopisu se nejbližší výrazný bod nachází na druhé straně Janovského potoka. Jedná se o polohu Na Popluží (328 m n. m.), která leží přibližně 520 m na jihovýchod.

Způsob výzkumu

Povrchový sběr v rámci zjišťovacího výzkumu.

Dějiny výzkumu

Lokalita byla zkoumána v průběhu takřka celého roku 2009 (únor-konec listopadu) v souvislosti s přeložkou silnice do Nového Města nad Metují. Během těchto sběrů byl objeven i zdejší paleolitický materiál. Lokalita byla z pohledu starší doby kamenné do té doby neznámá a ani od té doby žádné další nálezy nepřibyly, nicméně je zde lze očekávat.

Datace

Obecně paleolit.

Soubor je příliš malý a morfologicky nevýrazný na to, aby bylo možné jej datovat přesněji.

Popis souboru

Jedná se o jediný artefakt: patinovaný úštěp ze SGS. Povrch je pokrytý slabým bílomodrým povlakem.

Uložení

Artefakt se nachází ve sbírkách Regionálního muzea v Náchodě pod číslem I-1589.

Nový Bydžov (okr. Hradec Králové)

Lokalizace

Lokalita se nachází na souřadnicích přibližně 661 535; 1 036 151 ve výšce asi 232 m n. m. Jedná se o místo v údolí Králického potoka, jižně od vrcholku zvaného Chlum.

Králický potok, nejbližší vodoteč, protéká 240 m severozápadně od lokality a převýšení k němu představuje pouhé 4 m. Vzdálenější, zhruba 1,9 km na západ, ale i mohutnější je řeka Cidlina. K jejímu toku převýšení činí 6 m.

Jak již bylo řečeno, v blízkosti lokality se nachází vrch Chlum (284 m n. m.), místní krajinná dominanta. Vzdálenost k němu je 570 m na jih. Zmínit lze ještě nižší Stříbrný kopec (249 m n. m.), který leží ve vzdálenosti 1,7 km směrem severozápadním.

Způsob výzkumu

Povrchové sběry.

Dějiny výzkumu

Z pohledu paleolitu neznámá lokalita byla objevena relativně nedávno, při povrchové prospekci v červnu 2014. Jedná se o prozatím poslední nález spadající do paleolitu.

Datace

Zřejmě mladý či pozdní paleolit.

Na základě tohoto nálezu to nelze jednoznačně rozhodnout. Žádoucí jsou další povrchové sběry na lokalitě, které by snad mohly přinést další data.

Popis souboru

Jedná se o jediný artefakt: ze SGS vyrobený úštěp s lehce bíle patinovaným povrchem. Artefakt je nevelkých rozměrů a nebyl dále retušován do podoby hotového nástroje.

Uložení

Artefakt je uložen v Muzeu východních Čech v Hradci Králové pod přírůstkovým číslem 55/2015.

Ostrov (okr. Chrudim)

Lokalizace

V okolí souřadnic 630 721,05; 1 068 769,70, poloha je označena jako Ostrov 2. Sluší se však dodat, že část nálezů pochází i z o něco málo západnějších míst, která již zasahují na katastrální území Chroustovice. Jelikož ale jde pouze o malý zásah a většina artefaktů spadá na území Ostrova, je jako způsob lokalizace zvoleno toto heslo.

Nadmožská výška výše uvedeného bodu činí 250 m n. m. Jedná se o rovinný terén, velmi pozvolna stoupající směrem k jihu. Nejbližší skutečně výraznou dominantou je až vrch Háj (324 m n. m.) ležící 4,3 km jihovýchodním směrem.

Z pohledu vodních toků je nejbližší řeka Loučná. Ta protéká severně od lokality ve vzdálenosti jenom asi 350 m. Převýšení k této vodoteči představuje zhruba 10 m.

Bez zajímavosti není ani fakt, že místo se nalézá v těsné blízkosti plánové dálnice D35 spojující Pardubice a Vysoké Mýto. V souvislosti s tímto projektem by tak šlo očekávat další nálezy.

Způsob výzkumu

Povrchový sběr.

Dějiny výzkumu

Povrchové sběry s paleolitickými nálezy zde proběhly relativně nedávno, až 9. března 2002. Jejich autorem byl David Vích, který posléze nálezy předal pardubickému muzeu, kde jsou i nyní.

Datace

Mladý paleolit.

Vzhledem k tomu, že jde jen o jediný artefakt, je přesnější datace nemožná. Na základě rozměrů a patinace lze tedy soudit na toto období, nicméně je nutné zmínit, že lokalita je polykulturní, přičemž se zde ve velké míře vyskytuje mezolit.

Popis souboru

Jedná se o zlomek čepele či úštěpu ze SGS. Povrch je silně bíle patinovaný. Lom na artefaktu je recentní, mohlo k němu s velkou pravděpodobností dojít při zemědělských pracích na lokalitě.

Uložení

Předmět se nachází ve Východočeském muzeu v Pardubicích pod číslem 2543.

Plačice (okr. Hradec Králové)

Lokalizace

V okolí souřadnic 644 935,44; 1 044 653,02 v nadmořské výšce 229 m n. m. Jedná se o polohu v údolí Labského náhonu. Nadmořská výška zde klesá směrem k jihovýchodu (*obr. 19*).

Nejbližší krajinnou dominantou je poměrně vzdálený Plačický kopec, jehož vrcholek (245 m n. m.) leží asi 1,3 km západně od naleziště.

Vodotečí je v blízkém okolí poměrně dost, nicméně povětšinou se jedná o drobnější toky. Nejblíže se nachází již zmíněný Labský náhon, který protéká pouze asi 20 m jihovýchodně od naleziště a převýšení k němu činí přibližně 1 m. Rovněž lze zmínit zhruba 300 m západně ležící Plačický potok. V tomto případě se převýšení pohybuje okolo stejné hodnoty. Vzdálenějším, ale zároveň mnohem mohutnějším vodním tokem je Labe. Jeho nynější, regulované koryto se nachází asi 1,9 km východním směrem a převýšení je zde zhruba 4 m.

Na katastru obce byl nalezen ještě jeden artefakt roku 1965 (vizte níže), nicméně dnes již není známo, kde přesně k tomuto objevu došlo. Z tohoto důvodu je vlastní artefakt přiřazen do tohoto hesla.

Způsob výzkumu

Povrchový sběr.

Dějiny výzkumu

Paleolitické artefakty na katastru obce poprvé zachytil Vít Vokolek z muzea v Hradci Králové, a to již roku 1965 (*Vencl 1978a, 24*). Předmět se dodnes nachází ve sbírkách MVČ, nicméně přesná poloha jeho objevení není známá.

Artefakty, které byly zachyceny na výše uvedených souřadnicích, pochází rovněž z povrchové prospekce, avšak mnohem mladšího data. 24. března 1995 prováděl sběry archeolog M. Kuchařík a právě tehdy byly objeveny (*Bláha – Kalferst – Sigl 2004, 91*).

Datace

V případě nelokalizovaného artefaktu z roku 1965 se jedná o mladý paleolit. Přesnější určení bohužel není možné.

Nálezy pocházející z roku 1995 je možné prohlásit pouze za paleolitické. Pravděpodobně se rovněž jedná o mladý paleolit (byť o jeho jinou část než u předešlého), anebo o paleolit pozdní.

Popis souboru

Mladopaleolitický nález z roku 1965 je ojedinělým artefaktem. Jedná se o bilaterálně retušovanou kýlovitou čepel (*obr. 34:8*). Materiálem, z něhož byl nástroj vyroben, byl SGS a povrch je pokrytý patinou, která je převážně namodralá, místy až sytě bílá.

Nálezy ze sběrů v roce 1995 jsou celkem tři kusy. Jedná se o škrabadlo, drobné reziduum jádra a úštěp. Ve všech případech se jedná o artefakty z porcelanitu a jejich povrch je velice silně eolisován. Škrabadlo má navíc téměř všude po svém povrchu přítomnou kůru.

Uložení

Všechny artefakty se nachází v Muzeu východních Čech v Hradci Králové. Novější sběry mají přírůstkové číslo 509/01.

Literatura

Bláha – Kalferst – Sigl 2004, 91; Vencl 1978a, 24

Plačice – D11 (okr. Hradec Králové)

Lokalizace

Jedná se o obsah archeologického objektu 17 na ploše výzkumu dálnice D11 24/2012. Tento objekt se nacházel přibližně na souřadnicích 646 299,18; 1 044 509,01 v nadmořské výšce asi 237 m n. m. Jednalo se o k jihu mírně klesající úbočí Plačického kopce (*obr. 19*). Vlastní objekt byl však narušený a artefakt v něm byl až druhotně uložený. Jeho skutečné místo původního uložení je tak neznámé.

Nejbližším výškově zajímavým bodem je právě Plačický kopec, na jehož jižním úbočí se nález objevil. Vrcholek (245 m n. m.) se nachází asi 280 m severně od objektu.

Nejbližším vodním tokem je potok Pašát, který protéká zhruba 720 m jižně od lokality, přičemž převýšení k němu činí asi 6 m. Zmínit lze i Plačický potok, jehož tok se nalézá 780 m směrem na východ. V tomto případě se převýšení pohybuje okolo hodnoty 7 m.

Tato lokalita se zároveň nachází jen asi 1,4 km západně od předešlého naleziště v Plačicích (vizte příslušné heslo) s dalšími paleolitickými nálezy.

Způsob výzkumu

Záchranný archeologický výzkum v trase dálnice D11.

Dějiny výzkumu

Na katastru obce zachytil poprvé paleolit Vít Vokolek z Královéhradeckého muzea. Bohužel však jeho objev z roku 1965 není přesněji lokalizován a je tak otázkou, odkud přesně pocházel. V roce 1995 byly nalezeny další artefakty, konkrétně M. Kuchaříkem, a to na již zmíněné druhé poloze (vizte heslo Plačice).

V této části katastrálního území však byl paleolit poprvé objeven až v souvislosti se stavbou dálnice D11 v roce 2012. V jednom z narušených objektů (č. 17) byl nalezen druhotně přemístěný artefakt, v tuto chvíli jediný z tohoto naleziště.

Datace

Paleolit. Zřejmě mladý, nicméně vyloučit nelze ani pozdní. Vzhledem k tomu, že se jedná o jediný artefakt, je přesnější určení obtížné.

Popis souboru

Jde o nález drobnějšího škrabadla na ústěpu z křídového spongolitu. Značnou část povrchu nástroje pokrývá kůra, zbytek je pak velice silně eolisován, což by mohlo ukazovat na transport přírodními podmínkami nebo na vystavení klimatickým jevům po delší dobu.

Uložení

Artefakt se nachází v Muzeu východních Čech v Hradci Králové pod číslem 1069/2012.

Pohoří u Dobrušky (okr. Rychnov nad Kněžnou)

Lokalizace

Naleziště bylo původně (*Boček 1989b; Kalferst – Sigl – Vokolek 1987, 17*) lokalizováno na parcely s čísly 1032, 1046, 1047/1 a 1051, které však mají v současnosti označení 872/9, 872/11, 872/8, 872/20, 872/22, 894/1 a 894/7. Všechny tyto parcely na sebe navazují a sousedí spolu, díky čemuž bylo možné určit souřadnice jejich geometrického středu. Lze tak prohlásit, že k nálezům na této lokalitě došlo v širším okolí bodu 621 032; 1 035 987, jehož nadmořská výška má hodnotu přibližně 264 m n. m. Jde o polohu, jejíž terén se pozvolna zvedá směrem k jihu a jihovýchodu, a která je z jihu a severu uzavřena menšími vodními toky (*obr. 20*).

Vzhledem k tomu, že terénní reliéf je zde velmi pozvolný, jsou místa s vyšší nadmořskou výškou poměrně vzdálená. Nejbližším je Pustina (310 m n. m.), ležící asi 3,4 km na jihovýchod. O něco dále ve stejném směru, konkrétně 6,2 km, se nachází Chlum (359 m n. m.). V severním směru se nachází jednak Králíčkův kopec (330 m n. m.) ve vzdálenosti 3,7 km a Kozinec (291 m n. m.), zhruba 4,3 km severozápadně. Ve směru na jih je nejbližší dominantou Velká Hvězda (355 m n. m.) ležící od lokality 3,8 km. Poslední z relativně blízkých výškově výrazných bodů je Mělčanský kopec (308 m n. m.), který se nalézá asi 4,5 km na východ.

Nejbližší vodotečí je říčka Prkenná, která protéká přibližně 690 m na jihozápad od místa označeného souřadnicemi. Převýšení k ní představuje pouhý 1 m. O něco dále, asi 1,2 km, stejným směrem teče Zlatý potok. Ten se nalézá o 4 m níže oproti lokalitě. Poslední z výraznějších vodotečí je Dědina vzdálená zhruba 1,6 km na sever. V tomto případě je převýšení víceméně nulové.

Způsob výzkumu

Povrchový sběr.

Dějiny výzkumu

Lokalita byla pro bádání o paleolitu objevena v polovině 80. let minulého století. Povrchový sběr, který zde toto období našel, proběhl 23. dubna 1986 pod vedením J. Bočka. Ten předal veškerý materiál (vyjma paleolitu jsou zde i jiné nálezy ze zemědělského pravěku) do MVČ. Prozatím jde o jedinou akci, která odhalila výskyt starší doby kamenné.

Datace

Mladý paleolit.

Jakákoli další datace není v tuto chvíli možná vzhledem k nízké vypovídací hodnotě souboru způsobené malým počtem nálezů.

Popis souboru

Jedná se o jediný artefakt: zlomek ze SGS zhotovené čepele se silně bíle patinovaným povrchem. Na nálezu je patrna i částečná lehká pozdější drobná retuš, nicméně ta není zařaditelná do paleolitu a pochází z mladšího období. Čepel tak zřejmě byla v průběhu zemědělského pravěku znovu použita.

Uložení

Artefakt je uložen v Muzeu východních Čech v Hradci Králové pod číslem 138/87.

Literatura

Boček 1989b; Kalferst – Sigl – Vokolek 1987, 17

Police nad Metují (okr. Náchod)

Lokalizace

Jde o okolí bodu o souřadnicích 609 123; 1 009 774. Výška tohoto místa činí 470 m n. m. Jedná se o spodní část bezejmenné ostrožny nad soutokem říčky Ledhujky a řeky Metuje. Reliéf se zde zvedá směrem k západu k již zmíněné ostrožně a zároveň na východě za říčkou (*obr. 16*).

Jak již bylo uvedeno, nejbližší vodotečí je říčka Ledhujka protékající v těsné blízkosti lokality severojižním směrem. Tok je vzdálen pouze asi 115 m východně od místa označeného souřadnicemi, přičemž převýšení k němu se pohybuje okolo hodnoty 42 m. O něco vzdálenější, ale o to výraznější, je tok Metuje. Soutok této řeky a Ledhujky se nalézá necelého 1,5 km jižním směrem od lokality a převýšení k němu činí 65 m.

V blízkosti lokality se nalézají dvě výšinné krajinné dominanty. Jednou z nich je vršek Na Harfě (492 m n. m.) ležící přibližně 970 m jihovýchodně od lokality. Druhým je bezejmenný vrchol ostrožny, na které se lokalita nalézá (486 m n. m.), a který je lokalizován asi 860 m severně od ní. V širším okolí se směrem na sever nachází ještě další tři výrazné dominanty. Jde o Klůček (614 m n. m.), Borek (508 m n. m.) a Ostaš (700 m n. m.) obklopený skalním městem. Tyto vrcholy jsou vzdáleny 2,6 km, 2,5 km a 3,3 km od vlastního naleziště.

Způsob výzkumu

Povrchový sběr.

Dějiny výzkumu

Nejstarší nálezy z katastru obce pocházejí již z počátku minulého století. Někdy před rokem 1904 zde byla J. Sovou objevena kolekce 17 patinovaných artefaktů, zejména čepelí a škrabadel (*Anonym 1904, 31; Vencl 1978a, 25*). Ty byly posléze darovány NM (*Databáze archeologické sbírky NM*). Přesné místo, datum či popis nalezených artefaktů však neexistuje a z tohoto důvodu nejsou níže zahrnuty.

Paleolitickou ŠI zde objevil archeolog náchodského muzea J. Tůma při povrchové prospekci 6. června 2012. Od té doby zde nebyly nalezeny žádné další artefakty této datace.

Datace

Mladý či pozdní paleolit.

Na základě tohoto jednoho artefaktu není možné tuto otázku spolehlivě zodpovědět. Charakter ŠI by snad ukazoval spíše na pozdější z obou datací, nicméně podobné artefakty se vyskytují i v paleolitu mladém. Žádoucí jsou tak další nálezy.

Popis souboru

Soubor je tvořen jediným artefaktem: retušovanou čepelkou ze SGS (*obr. 34:3*). Povrch nástroje je plošně patinovaný, přičemž patinace má slabou bílou barvu. Pravá strana čepelky nese drobnou retuš po téměř celé své délce, levá strana je retušována pouze minimálně.

Již zmíněný soubor uložený v NM pocházející také z katastru obce má tvořit 17 kusů ŠI. Bohužel nálezy nejsou přesněji lokalizovány a není ani jistota, že všechny vůbec pocházejí z jedné polohy. Tyto nástroje nemohly být zahrnuty do revize paleolitického materiálu v rámci této disertační práce. Jelikož není k dispozici ani literatura, která by je blíže popisovala, nejsou dále zohledněny.

Poznámka

Otázka artefaktů v NM. Po jejich případné revizi by bylo možné říci, jestli jsou v nějakém vztahu k novému objevu. Bohužel není známo místo, kde k jejich nalezení došlo. Pomoci by tak obecně mohla další detailnější povrchová prospekce okolí města.

Uložení

Artefakt se nalézá v Regionálním muzeu v Náchodě pod číslem I-2225.

Artefakty uložené v Národním muzeu v Praze, které nebyly zrevidovány, nesou označení inventárnými čísly 4504 – 4520.

Literatura

Veškerá literatura se vztahuje ke starším nálezům, které jsou uloženy v NM.
Anonym 1904, 31; Databáze archeologické sbírky NM; Vencl 1978a, 25

Poříčí u Litomyšle – Mladočov (okr. Svitavy)

Lokalizace

Naleziště je prostorově lokalizováno pouze na pomístní název polohy „Na prutech“. Ta se nalézá v širokém okolí souřadnic 620 530; 1 089 861. Nadmořská výška tohoto bodu je přibližně 475 m n. m. Celá poloha Na prutech se nachází v poměrně prudkém svahu, který stoupá směrem na severozápad. Jelikož není známo, kde přesně k nálezům došlo, jsou všechny následující polohopisné číselné údaje vztaženy k výše uvedené souřadnici.

Nejbližší vodotečí je řeka Desná protékající asi 760 m jihovýchodním směrem. Převýšení k ní představuje zhruba 50 m.

Golgota (516 m n. m.), na jejímž svahu se lokalita nalézá, je nejbližším vrcholkem a zároveň výraznou krajinnou dominantou i pro širší okolí. Její vrchol se rozkládá ve vzdálenosti přibližně 640 m.

Způsob výzkumu

Povrchové sběry.

Dějiny výzkumu

Na lokalitě po druhé světové válce prováděl povrchové sběry V. Bošík. První paleolitický artefakt objevil zřejmě v roce 1948, ten se však s velkou pravděpodobností nedochoval (vizte níže). Nález, který je však k nalezení i v současné době, objevil roku 1965 v téže poloze. Jednalo se ale zároveň i o poslední paleolitický artefakt, který z lokality prozatím pochází.

Datace

Střední paleolit. Nelze vyloučit ani dataci do paleolitu starého (*Vencl 1978a, 21*), ale mladší období se jeví pravděpodobnějším. To však platí pouze u jádra, tedy artefaktu, který se do dnešní doby dochoval. U s velkou pravděpodobností ztraceného předmětu lze rámcově uvažovat o paleolitu mladém. *Skutil (1952, 99)* udává aurignacien, což nelze potvrdit ani vyvrátit.

Popis souboru

Celý soubor představují dva artefakty. Dříve (1948) nalezený a v současné době pravděpodobně již ztracený bíle patinovaný artefakt ze SGS, který se svého

času měl nalézat v držení svého objevitele (*Vencl 1978a, 21*), avšak jeho současné uložení není známo. Z tohoto důvodu byl z vlastní analýzy souboru vyřazen.

Druhým předmětem, který se dodnes nachází ve sbírkách MVČ, je bazální část jádra z křemence (*obr. 37:7*). Jeho povrch je velice silně eolisován, nicméně lze na něm stále rozeznat stopy po jednotlivých odbíjených úštěpech. Artefakt byl rovněž později recentně přelomen, což mohlo být s největší pravděpodobností způsobeno orbou na dané lokalitě. Druhá část (či části) se najít nepodařilo. *S. Vencl (1978a, 21)* druhý z obou artefaktů popisuje jako zlomek úštěpu, avšak na nálezů jsou stále ještě patrné stopy po odbíjení dalších menších úštěpů.

Uložení

Artefakt se nachází v Muzeu východních Čech v Hradci Králové pod číslem 15/80.

Literatura

Vencl 1978a, 21; Vích 1999b, 128-129; Skutil 1952, 99

Předměřice nad Labem (okr. Hradec Králové)

Lokalizace

Naleziště se nachází na souřadnicích 641 528,68; 1 036 063,11 ve výšce 252 m n. m. na pozvolném úbočí svažujícím se k regulovanému toku Labe (*obr. 18*). V popisném systému, pomocí kterého zdejší polohy označuje D. Vích, se jedná o naleziště č. 2 (*Bláha – Kalferst – Sigl 2004, 99*).

Nejbližším vodním tokem je v současné době již zmíněná řeka Labe, jejíž nynější koryto je však výrazně regulováno. Nyní se nachází asi 800 m východně od výše uvedených souřadnic lokality a převýšení k této vodoteči představuje přibližně 15 m.

Jak už bylo zmíněné výše, terén v okolí lokality je velice pozvolný a rovinný. Jakékoli vyšší dominanty se nacházejí až ve větších vzdálenostech několika kilometrů od místa nálezů.

Způsob výzkumu

Povrchové sběry.

Dějiny výzkumu

Vlastní lokalita je archeologicky známá již velice dlouhou dobu, vlastně již od konce předminulého století (např. *Stocký 1926, 160*), přesto však nálezy spadající do paleolitu donedávna scházely.

První a prozatím i poslední artefakty ze starší doby kamenné zde našel David Vích při svých povrchových prospekcích, a to konkrétně 3. května 1995 (ústěp) a 27. února 1997 (čepelka). Navzdory dalším sběrům na lokalitě k těmto kouskům další nepřibyly (anebo nebyly rozpoznány jako paleolitické) a jde tak prozatím o nálezy jediné.

V současné době probíhá nedaleko tohoto naleziště ZAV související se stavbou dálnice D11. Díky němu by teoreticky mohlo dojít k navýšení počtu paleolitických nálezů.

Datace

Mladý paleolit.

S velkou pravděpodobností se jedná o jeho pokročilou fázi, tedy gravettien či magdalénien, avšak pro malé množství artefaktů to prozatím nelze jednoznačně rozhodnout.

Popis souboru

Jedná se o dva nálezy: recentně zlomenou retušovanou čepelku (*obr. 34:7*) a recentně zlomený úštěp bez další jemnější úpravy. Oba artefakty jsou zhotoveny ze SGS a jejich povrch se silně bíle patinován.

Stupeň i barva patinace společně s druhem suroviny by mohly ukazovat na to, že oba nálezy pochází z jednoho souboru.

Recentní poškození na obou artefaktech by mohlo souviset s naoráváním při zemědělské činnosti, jelikož naleziště v současné době slouží jako zemědělská půda.

Uložení

Oba artefakty jsou v současnosti uloženy v Muzeu východních Čech v Hradci Králové pod přírůstkovými čísly 477/2001 a 479/2001.

Literatura

Bláha – Kalferst – Sigl 2004, 99

Přepere (okr. Semily)

Lokalizace

Nález není lokalizován jinak než na katastrální území. Obec se nachází v těsném okolí řeky Jizery jihozápadně od Turnova (*obr. 14*). Nadmořská výška se zde pohybuje v rozmezí 240-260 m n. m. Vlastní Jizera protéká ve výšce 240 m n. m. a nejbližším výrazným vrcholkem jsou Kališťata (316 m n. m.), která leží přibližně 2,5 km severně od centra obce.

Způsob výzkumu

Povrchový sběr.

Dějiny výzkumu

K nález došlo v roce 1946 na jednom z polí, která se v okolí obce rozkládala.

Datace

Paleolit. Bližší datování bohužel není možné vzhledem k nevelkému rozsahu souboru.

Popis souboru

Jedná se o jeden středně velký úštěp ze SGS. Jedna jeho strana je velmi silně bíle patinována, zatímco druhá je patinována pouze lehkým povlakem.

Uložení

Artefakt se nachází v Muzeu Českého ráje v Turnově bez číselného označení.

Přepychy u Opočna (okr. Rychnov nad Kněžnou)

Lokalizace

Nález je lokalizován na souřadnici 620 868,17; 1 042 132,15 a do nadmořské výšky přibližně 332 m n. m. Jedná se o polohu na táhlém severním svahu vrchu Jedliny poblíž jižního okraje obce. Vlastní lokalita má kolem sebe celou řadu výškově výraznějších bodů.

Nejbližší vodotečí je Vojenický potok. Ten protéká velice blízko, jen asi 115 m východním směrem, přičemž převýšení mezi lokalitou a jeho tokem činí zhruba 7 m.

Nejbližší krajinnou dominantou není, čistě geograficky vzato, Jedlina, na jejímž úbočí lokalita leží, ale na druhém břehu Vojenického potoka se nacházející poloha Na Skále. Její vrch (364 m n. m.) je vzdálený jenom asi 500 m na severovýchod. Vrchol vlastní Jedliny (372 m n. m.) se pak nalézá přibližně 730 m směrem na jih. V širším okolí lze uvést ještě Horku (380 m n. m.), která je situována ještě o něco dále, asi 1 km jihozápadním směrem. A jmenovat je jistě dobré ještě nejvyšší bod v širším okolí, a to Osičinu (416 m n. m.), která je lokalizována přibližně 1,5 km na jihovýchod.

Způsob výzkumu

Povrchový sběr.

Dějiny výzkumu

V rámci bádání o paleolitu prozatím jediný artefakt (společně se středověkou a novověkou keramikou) objevil J. Pízl 11. února 2008. Posléze jej předal do sbírek MVČ, kde se nachází i nyní.

Datace

Mladý paleolit. Snad lze uvažovat o jeho pokročilejší fázi, nicméně vzhledem k tomu, že se jedná o jediný artefakt, je jakákoli přesnější datace zavádějící.

Popis souboru

Z lokality pochází drobné reziduum jádra na těžbu čepelek, přičemž materiálem pro jeho výrobu byl SGS. Povrch celého artefaktu je velice silně bíle patinovaný a vzhledem k jeho nevelkým rozměrům se lze domnívat, že bylo vytěženo takřka bezezbytku celé.

Uložení

Artefakt se nachází ve sbírkách Muzea východních Čech v Hradci Králové pod přírůstkovým číslem 38/2009.

Literatura

Bláha – Kalferst – Sigl 2011, 116

Přibyslav (okr. Havlíčkův Brod)

Lokalizace

Místo nálezů se nachází na souřadnicích 654 880,75; 1 111 802,29 v nadmořské výšce 500 m n. m. Jedná se o polohu poblíž jižního svahu ostrožny nad řekou Sázavou. Směrem k jihu tak terén poměrně rychle klesá, zatímco naopak mírně a pozvolna stoupá při postupu na sever.

Lokalita je sama o sobě ve vysoké nadmořské výšce a je dobře situována, čili lze víceméně hovořit o tom, že ona sama je krajinnou dominantou. Přesto však lze zmínit ještě nejvyšší bod dané ostrožny, na které místo leží. Ten se nachází přibližně 1,4 km severně a nadmořská výška tohoto místa se pohybuje na hodnotě 546 m n. m. Uvést je možné ještě poměrně blízký, asi 2 km směrem na severovýchod ležící Jarošův kopec (554 m n. m.). Jak již ale bylo řečeno, lokalita má sama o sobě velmi výhodnou polohu.

Nejbližším vodním tokem je v současnosti řeka Sázava. Její, v současnosti regulovaný, tok se nalézá zhruba 450 m jižně od vlastní lokality. Převýšení ke korytu řeky činí asi 45 m.

Za zmínku dozajista stojí i ten fakt, že zhruba 3 km severozápadně od tohoto naleziště leží poloha Dobrá (vizte heslo Přibyslav – Dobrá), odkud pochází další doklad středopaleolitického osídlení oblasti.

Způsob výzkumu

Cílený povrchový sběr na středověké lokalitě.

Dějiny výzkumu

Polykulturní lokalitu od počátku tohoto století zkoumali zaměstnanci muzea v Havlíčkově Brodě, zejména Pavel Rous. Během akce 27. srpna 2002 získali i první a prozatím poslední paleolitický artefakt. Ten se od té doby nachází ve sbírkách daného muzea.

Datace

Střední paleolit.

Ačkoli je ve sbírkách havlíčkobrodského muzea (pravděpodobně díky použité surovině, vizte níže) popsán jako paleolit pozdní, morfologicky se skutečně jedná o období mnohem starší.

Popis souboru

Celý soubor je, jak již bylo řečeno, tvořen jediným artefaktem. Jde o úštěp zhotovený z křišťálu. Jeho povrch je lehce narušen recentní orbou, nicméně artefakt se jinak dochoval veskrze v kuse a v pořádku. Žádná z jeho hran nebyla dále doplněna drobnější retuší a nejedná se tak s velkou pravděpodobností o hotový nástroj.

Použitá surovina, tedy křišťál. Obecně je v tomto ohledu předpokládána těžba v oblasti Českomoravské vrchoviny (*Přichystal 2004, 14*), což sice není přímo ve zkoumané oblasti, nicméně v poměrně nevelké vzdálenosti od ní.

Uložení

Artefakt se nachází v Muzeu Vysočiny v Havlíčkově Brodě pod číslem 49/02.

Literatura

Pajerová 2010, 57; 2011a, 33; 2011b, 15-16 a 45

Přibyslav – Dobrá (okr. Havlíčkův Brod)

Lokalizace

Místo se nachází na koordinátách 657 551,80; 1 110 619,22 v nadmořské výšce asi 458 m n. m. Jedná se o na západ klesající svah směrem do údolí řeky

Sázavy. Terén se tu tak jen zvolna zvedá na východ, zatímco ve směru k řece naopak klesá značně rychle.

Nejbližším vrcholem je nedaleký, asi 500 m severním směrem vzdálený, vrcholak Šenkýřka (486 m n. m.).

Tok Sázavy, tedy nejbližší vodoteče, se nachází pouhých 100 m jihozápadně od vlastní lokality. Převýšení k němu je však na takto krátkou vzdálenost znatelné, představuje asi 14 m.

V širším okolí se nachází další středopaleolitické naleziště, a to přímo na katastru Příbyslavi (vizte příslušné heslo). Tato poloha leží asi 3 km jihovýchodně od Dobré.

Způsob výzkumu

Náhodný nález.

Dějiny výzkumu

Lokalita nebyla až do objevu paleolitické ŠI archeologicky známa a i od té doby zde nebyly zachyceny žádné další artefakty spadající do starší doby kamenné.

Ke zde uvedenému objevu došlo náhodou při sběru brambor na poli, a to v říjnu roku 2002. Situace je o to smutnější, že dle slov vlastního objevitele artefaktu, pana Janči, našel společně se zde prezentovaným i další, nicméně ty zahodil zpět do pole. Na druhou stranu díky tomu lokalita očividně skýtá značný potenciál pro další povrchovou prospekci, která by teoreticky měla zachytit větší množství ŠI.

Datace

Moustérien.

Popis souboru

Navzdory tomu, že artefaktů bylo původně zřejmě objeveno větší množství (vizte výše), je v současné době celý soubor tvořen pouze jedním. Jde o pseudolevalloiský hrot vyrobený ze SGS (*obr. 33:4*), což je pro střední paleolit na území Čech surovina poměrně neobvyklá (*Pajerová 2011a, 32; 2011b, 16*). Povrch nástroje je v takřka celé ploše pokryt silnou bílou patinou. Pouze malá část patinována není, jelikož zde se nachází kůra.

Na bazální části artefaktu jsou dobře vidět stopy po přípravě jádra k finálnímu odbití výsledného ústěpu, zatímco na straně protější lze zase zachytit údery, které předmětu dodaly tvar hrotu.

Nezmínit nelze ani recentní poškození způsobené s největší pravděpodobností zemědělskou činností na poli.

Uložení

Artefakt se nachází v Muzeu Vysočiny Havlíčkův Brod pod číslem 2/2003.

Literatura

Pajerová 2010, 18; 2011a, 32-33; 2011b, 15-16 a 28

Ráby – Kunětická hora (okr. Pardubice)

Lokalizace

Přesná lokalizace bohužel není úplně možná. V literatuře (*Vokolek 1997, 1*) lze někdy vyčíst údaj, že se mělo jednat o jeskyni na jižní straně Kunětické hory a je zde i přiložena mapka, na níž má být poloha jeskyně přibližně zakreslena (*Vokolek 1997, 5, obr. 1*). Na základě tohoto plánu lze koordináty jeskyně určit zhruba jako 644 178; 1 056 553 v nadmořské výšce asi 264 m n. m. V současné době se zde již jeskyně nenachází, byla totiž zničena novověkou těžbou.

Nejbližší dominantou poblíž lokality je vlastní vrchol Kunětické hory (307 m n. m.), který se nachází severovýchodně od lokality ve vzdálenosti asi 70 m.

Výraznou vodotečí v okolí je řeka Labe, která ze severu, východu a jihu obtéká vlastní Kunětickou horu. Vzdálenost k tomu toku představuje v nejbližším místě asi 1,3 km (jihovýchodním směrem) a převýšení činí zhruba 47 m.

Způsob výzkumu

Snad náhodný nález nebo menší sondáž.

Dějiny výzkumu

Polykulturní lokalita je již delší dobu známá, nicméně paleolitické nálezy zde prozatím byly objeveny pouze při jedné akci, a to A. Slugou, učitelem z nedalekých Kunětic. Ten zde 16. listopadu 1904 objevil dvojici porcelanitových čepelí. Literatura se bohužel nevyjadřuje k tomu, jednalo-li se o náhodný nález při průzkumu jeskyně, anebo cílenou sondáž.

Datace

S velkou pravděpodobností mladý paleolit. Vzhledem k tomu, o jak malý soubor se jedná, je těžké jej datovat. Může se teoreticky jednat i o nástroje ze zemědělského pravěku, nicméně jejich charakter by skutečně ukazoval spíše na starší dobu kamennou.

Popis souboru

Soubor tvoří dva zlomky různých čepelí z místního porcelanitu. Oba dva vykazují podobné rozměry a způsob výroby. Ani jedna není doplněna žádnou drobnější retuší.

Poznámka

V části literatury (Vencl 1978a, 19) je jako místo nálezu uvedena obec Kunětice, ve zbytku pak buď Kunětická hora anebo Ráby.

Ačkoli drtivá většina nálezy datuje do mladého paleolitu, v jednom případě (Vokolek – Vencl 1961, 468) se však objevuje datování do neolitu. Nejsou zde však uvedeny žádné podpůrné argumenty a i nově (Jílek et al. 2015, 69) je nález řazen do mladého paleolitu.

Uložení

Východočeské muzeu v Pardubicích pod číslem 7698.

Literatura

Jílek et al. 2015, 69; Šebek et al. 1990, 13; Šnajdr 1909a, 64; Vencl 1978a, 19; Vokolek 1997, 1; Vokolek – Vencl 1961, 468

Rozstání u Moravské Třebové (okr. Svitavy)

Lokalizace

Nálezy pochází ze souřadnice 583 433,72; 1 102 850,92. Tento bod se nachází v nadmořské výšce zhruba 322 m n. m. Jedná se o polohu poblíž údolí řeky Třebůvky, která je víceméně ze všech světových stran obklopena několika vrcholky. Jediný směr, kterým se zde terén svažuje, je tak koryto již zmíněné vodoteče, tedy prostor na severovýchodě a jihozápadě od vlastní lokality (*obr. 25*).

Horka (499 m n. m.) je nejvýraznější ze všech okolních vrcholů. Nalézá se asi 1,9 km severozápadně od lokality. O něco nižší a také o poznání bližší je Doubravice (477 m n. m.), která leží necelých 900 m jihovýchodním směrem. Ze západu pak okolí lokality uzavírá vrch Konšovice (456 m n. m.), jehož vrchol je v daném směru vzdálený přibližně 1 km. Na severu pak krajina stoupá k velkému terénnímu jazyku, který se pozvolna zvedá až k poslednímu okolnímu vrcholu, Lišce (424 m n. m.). Ta se nachází nejdále ze všech zmíněných dominant, konkrétně 2,3 km severně.

Nejbližší a vlastně i jedinou skutečně blízkou vodotečí je již zmíněná Třebůvka. Její tok se nalézá asi 400 m jihovýchodně od výše uvedených souřadnic. Převýšení mezi lokalitou a touto řekou představuje zhruba 3 m.

Způsob výzkumu

Povrchové sběry.

Dějiny výzkumu

Pro bádání o starší době kamenné lokalitu objevil v rámci svého dlouhotrvajícího zájmu současný archeolog muzea ve Vysokém Mýtě, David Vích. Ten zde našel paleolitické artefakty během dvou poměrně nedávných návštěv, jmenovitě 29. září 2005 a 1. června 2006. Ačkoli od té doby žádné další nepřibyly, dá se očekávat, že vzhledem k trvajícimu zájmu, se to změní.

Datace

Mladý paleolit.

S velkou dávkou pravděpodobnosti se jedná o gravettien, avšak soubor je v současné době prozatím příliš malý na konkrétní závěry.

Popis souboru

Soubor je tvořený dvěma artefakty. Jednak jde o dříve objevené reziduum jádra, později se k němu připojil ještě úštěp. Oba nálezy byly vyhotoveny ze SGS a jejich povrch je v celé ploše pokrytý silnou patinou sytě bílé barvy.

Uložení

Oba nálezy se nachází v Regionálním muzeu v Litomyšli pod čísly 929 a 997.

Literatura

Vích 2011a, 145; 2006, 51; 2008

Řestoky (okr. Chrudim)

Lokalizace

Nález je lokalizován na koordinátách 638 535,53; 1 075 044,82 v nadmořské výšce 267 m n. m. Jde o drobnou plošinu, která se svažuje směrem k severu do údolí Ležáku a směrem na východ k Žejbru.

Terén je v okolí lokality relativně pozvolný a výraznější výškové body se nachází až v poměrně velké vzdálenosti. Jedná se o vrcholek Na Homoli (308 m n. m.) ležící asi 3,6 km jihovýchodně a potom o bezejmenný vrch (301 m n. m.) ve vzdálenosti zhruba 4 km směrem západním.

Obě již uvedené vodoteče jsou nejbližšími vodními toky, které se v okolí lokality nacházejí. Bližší Ležák protéká asi 460 m západně od lokality a převýšení k němu představuje 14 m. Drobnější Žejbro se nachází dále, přibližně 2 km na východ, přičemž v tomto případě činí výškový rozdíl jen asi 7 m.

Způsob výzkumu

Povrchový sběr.

Dějiny výzkumu

Prozatím jediný nález datovatelný do paleolitu zde objevil J. Sigl při povrchové prospekci v roce 1986. Nález se od té doby nachází v MVČ.

Datace

Paleolit.

Bližší datování v tuto chvíli není možné vzhledem k tomu, že jde o jediný osamocený nález a ani vzhledem k jeho charakteru (vizte dále).

Popis souboru

Jedná se o jediný artefakt: drobný úštěp ze SGS, jehož povrch je bíle patinovaný. Hrany úštěpu nenesou žádné stopy po další retuši; nejedná se tedy o nástroj v pravém smyslu definice.

Poznámka

V části literatury (Sigl 1989) je u uložení artefaktu uvedeno špatné přírůstkové číslo 138/86. Nálezy pod tímto číslem neobsahují žádnou ŠI. Jedná se pravděpodobně o chybu či překlep.

Uložení

Nález je uložen v Muzeu východních Čech v Hradci Králové pod číslem 163/86.

Literatura

Kalferst – Sigl – Vokolek 1987, 19; Sigl 1986

Říkov (okr. Náchod)

Lokalizace

Lokalita se nachází v okolí souřadnice 625 107,23; 1 024 505,15 v nadmořské výšce zhruba 274 m n. m. Naleziště se tak nachází na mírném svahu klesajícím severním směrem k řece Úpě, zatímco v jižním směru stejně pozvolna stoupá (*obr. 26*).

Relativně blízké a výrazné body jsou v okolí lokality hned dva. Jednak jde o vrch U Příčné cesty (303 m n. m.). Ten se nachází asi 860 m jihozápadně od polohy nálezů. Druhým je o něco vzdálenější Rousín (316 m n. m.), který leží přibližně 1,4 km jihovýchodním směrem. V rámci širšího okolí lze zmínit ještě na

protějším břehu Úpy se nacházející vrch Vinice (340 m n. m.). Ten je od vlastní lokality vzdálený zhruba 2 km směrem na severovýchod.

Nejbližší vodotečí je řeka Úpa, která protéká asi 330 m severně od místa paleolitických nálezů. Převýšení k říční nivě činí v současnosti asi 7 m.

Způsob výzkumu

Starší nálezy uložené v MVČ pochází všechny z povrchových sběrů. Nověji objevené artefakty z téhož místa, které se v současnosti nachází v náhodském muzeu, byly získány v rámci ZAV při stavbě silničního obchvatu.

Dějiny výzkumu

Lokalitu pro (nejen paleolitickou) archeologii objevil J. Boček v roce 1986, který zde prováděl povrchové sběry. Nálezy paleolitické ŠI, které téhož roku získal, byly na delší dobu poslední.

Změna nastala až v souvislosti s budováním silničního obchvatu u České Skalice. Díky tomu došlo k vyvolání záchranného archeologického výzkumu pod vedením J. Tůmy z muzea v Náchodě. Ten zde v rozmezí od července 2003 do září 2004 zachytil (mimo jiné) další paleolitické artefakty.

Datace

S největší pravděpodobností magdalénien.

Teoreticky jde uvažovat i o něco mladším epimagdalénienu, nicméně první datace bude zřejmě přesnější (Šída 2006, 82). Obecně tak lze industrii zařadit do závěrečné fáze mladého paleolitu.

Popis souboru

Soubor lze rozdělit na dvě skupiny: jednak jde o artefakty získané povrchovými sběry v roce 1986, které jsou v současné době uloženy v MVČ. Těch by mělo být 19, nicméně při revizi materiálu pro účely této disertační práce se v depozitáři muzea podařilo nalézt pouze dva z nich. Popis ostatních tak bude vycházet z publikace těchto nálezů z pera P. Šídy (2006).

Náhodský soubor by mělo tvořit dalších 6 artefaktů, přičemž opět při revizi nebyly nalezeny všechny, ale pouze pět, a k tomu navíc i u nalezených artefaktů byly určité rozdíly oproti údajům z již uvedené publikace. Jeden z dohledaných artefaktů totiž neodpovídá popisu, který je k dispozici v daném článku.

Pro účely této disertace tak bylo zvoleno to řešení, že do zhodnocení budou zapojeny všechny artefakty, jak ty, které se dohledat podařilo, tak i ty, které jsou známy pouze z nedávné publikace.

Celkově tak snad lze v případě souboru z Říkova hovořit o 26 artefaktech. Převládající surovinou je SGS, který se vyskytuje v 18 případech. Kromě něj se objevují rohovce (3 ks), blíže neurčené silicity (mohlo by se taktéž jednat o SGS), celkově v počtu 2 případů, a vždy po jednom zástupci porcelanit, radiolarit a křemenec typu Skršín. Nejvzdálenější transportovanou surovinou je tak právě křemenec, přinesený ze vzdálenosti zhruba 200 km, a pak také radiolarit pocházející pravděpodobně z hranic se Slovenskem. Ostatní suroviny jsou poměrně blízké, a to včetně SGS, díky poloze lokality nedaleko česko-polských hranic (*Šída 2006, 82*).

Povrch většiny (celkem 13 ks) artefaktů ze SGS je patinovaný. Jedná se buď o silnou bílou patinu (5 případů) anebo o slabší, bílo namodralé barvy (4 ks), popřípadě o blíže neučenou patinaci. V rámci souboru je poměrně častý výskyt kůry, a to dohromady u 10 artefaktů. Oproti tomu přepálením prošly pouze 2 artefakty.

Morfologicky je většina souboru tvořena debitáží. Vlastní hotové nástroje jsou zastoupeny v počtu pouhých 8 kusů. Dále se vyskytují jádra (3 ks). Nejvíce jsou zastoupeny dále neretušované čepele či čepelky a jejich zlomky (celkově 9 ks) a úštěpy (4 ks). Mezi již hotovými nástroji převládají škrabadla (3 ks), retušované úštěpy společně s retušovanými amorfními zlomky (vždy po 2 ks). Vyskytla se také jedna retušovaná čepel. Po morfologické stránce je soubor jednotný, což s velkou mírou pravděpodobnosti ukazuje na stejnou kulturní příslušnost (/epi/magdalénien).

Uložení

Většina artefaktů se nachází, resp. by se měla nacházet, ve sbírkách Muzea východních Čech v Hradci Králové pod číslem 144/87 (nicméně dohledat se podařilo pouze dva jedince). Zbytek souboru je uložen v Regionálním muzeu v Náchodě, a to pod čísly I-1105, I-1102, I-1087, I-1080 a I-1011 (další se opět nepodařilo dohledat).

Literatura

Boček 1989c; Kalferst – Sigl – Vokolek 1987, 19; Šída 2006

Sloupnice – Horní Sloupnice (okr. Svitavy)

Lokalizace

Naleziště leží na katastru obce Sloupnice v části Horní Sloupnice. Artefakty odsud pochází ze dvou vzdálenějších míst (*obr. 22*), těžko je však označit za rozdílné polohy. Dle názoru autora této práce je tento jev způsobený intenzivní orbou, která nálezy rozvlekla po polnostech. Z tohoto důvodu jsou obě tato místa zpracována v jednom hesle.

První, dle číslování nálezce tzv. naleziště 5a, se nacházela na tehdejších parcelách Československého pozemkového katastru č. 1768/1, 1769/1 a 1769/2. Dle nynějšího katastru nemovitostí jde o čísla 5146, 5147 a 5153. Přesnější lokalizace bohužel neexistuje. Geografický střed těchto sousedících parcel se nachází na souřadnicích přibližně 609 980; 1 078 638 v nadmořské výšce 397 m n. m.

Druhé naleziště, tzv. 36b, je opět lokalizováno pouze na parcelní čísla. Dle dobového značení šlo o parcely 1963 a 1989/1, nynější čísla jsou 5298, 5307, 5308 a 5230. Geografický střed leží na koordinátách zhruba 608 986; 1 078 646 v nadmořské výšce 422 m n. m. Toto naleziště se nachází necelý 1 km východně od předešlého. Obě tato naleziště leží na táhlém svahu klesajícím směrem na západ a sever do nivy Sloupnického potoka.

Nejbližší vodotečí je v současné době již zmíněný Sloupnický potok. Tento relativně drobný tok leží v obou případech severně od lokality. Konkrétně se jedná o 740 m, přičemž převýšení představuje asi 3 m u tzv. naleziště 5a, a 375 m a převýšení zhruba 14 m pro 36b.

Nejbližší výškopisně výrazný bod pro lokalitu je na severovýchodě ležící Řetová (557 m n. m.). Vrchol je dost vzdálený, konkrétně 2,9 km od naleziště 36b a 3,75 km od 5a. V bližší vzdálenosti se nicméně žádný výrazný bod nenalézá. Ve vyšších vzdálenostech směrem na (severo)východ pak jsou ještě další místa, z nichž bylo možné kontrolovat okolní krajinu.

Způsob výzkumu

Ve všech případech se jedná o povrchové sběry.

Dějiny výzkumu

Lokalitu dlouhodobě zkoumal D. Vích, nynější archeolog muzea ve Vysokém Mýtě, a to již v závěru minulého století. Během tohoto působení vyčlenil značné množství poloh a postupně nasbíral artefakty datovatelné spadající do celého pravěku a i do období následujících. Paleolitické nálezy objevil během několika návštěv v letech 1992-1994.

Datace

Jednotlivé artefakty jsou převážně datovatelné obecně do mladého paleolitu. Jediný z nástrojů, vysoké škrabadlo, pak ukazuje na příslušnost k aurignacienu, nicméně je otázka jeho souvislosti se zbytkem nevelkého souboru, jelikož lokalita mohla být pochopitelně osídlena několikrát i později.

Popis souboru

Soubor tvoří čtveřice artefaktů ze SGS s patinovaným povrchem. Tato patinace je převážně silná bílá, avšak u jednoho z úštěpů se jedná o povlak slabší mající namodralé zabarvení.

Převládajícím tvarem jsou dále neretušované úštěpy (2 ks), po jednom jedinci se vyskytuje zlomek čepele a jediný nástroj v kolekci: vysoké škrabadlo. Čepel na sobě nese stopy po mladším, pravděpodobně recentním poškození, které s největší pravděpodobností způsobila zemědělská technika. Zajímavý je i jeden z úštěpů, jelikož na své ventrální straně nese negativy dalších odbíjených úštěpů.

Jediným retušovaným nástrojem je vysoké, masivní škrabadlo s obloukovitou retuší. Jedná se také o jediný artefakt, na jehož povrchu je, alespoň v malé míře, přítomna kůra (*obr. 34:14*).

Uložení

Všechny artefakty se nachází v Muzeu východních Čech v Hradci Králové pod přírůstkovými čísly 118/92, 119/92, 140/94 a 130/96.

Literatura

Vokolek – Vích 1993, 23; Vích – Vokolek 1997, 13

Sopotnice (okr. Ústí nad Orlicí)

Lokalizace

V případně paleolitických nálezů pocházejících z katastru obce Sopotnice je prostorové určení v složité. Artefakty pocházejí celkově z 8 různých nalezišť, přičemž ta bývají někdy poměrně výrazně vzdálená. Celkově ale všechny tyto polohy tvoří dvě větší kumulace nálezů, které je tak možné shrnout do dvou poloh. Jednak vlastní Sopotnice (toto heslo) a pak naleziště Pod hřbitovem (vizte heslo následující). Ačkoli oba dva soubory náleží svou homogenitou bezpochyby stejnému kulturnímu horizontu, jsou od sebe vzdáleny téměř 2 km (*obr. 28*). Proto jsou obě polohy zpracovány odděleně.

Vlastní lokalitu Sopotnice představuje dohromady 5 nalezišť v dobové dokumentaci značených písmeny A, B, E, H a L. Přitom polohy E, H a L jsou od sebe vzdálené pouhých několik desítek metrů. Oproti tomu naleziště A³² leží

---

³² Zde se v literatuře (*Vencl 1995a, 325*) vyskytuje značná odchylka mezi udávanými souřadnicemi PIAN a parcelním číslem. Dle logiky věci (má se jednat o sběr na poli) je správně druhý z údajů, souřadnice totiž odkazují na menší zalesněnou oblast.

asi 500 m více na západ a zbývající B potom přibližně 320 m na jih. Tato distribuce může být dána jednak opakovanými návštěvami lokality paleolitickými lovci a sběrači, stejně tak ale může jít (s největší pravděpodobností jde) o výsledek rozvlečení artefaktů intenzivní orbou. V každém případě se veškeré dále uvedené geografické informace (včetně souřadnic) vztahují k „centrální kumulaci“ na tzv. polohách E, H a L s tím, že pro zbývající dvě by tyto údaje byly pouze lehce pozměněny.

Naleziště se tak nachází v okolí souřadnice 606 219,09; 1 062 052,68 v nadmořské výšce asi 385 m n. m. Jde o polohu v sedle mezi dvěma bezejmennými vrcholy nad řekou Divokou Orlicí a jejími dvěma přítoky. Ačkoli se jedná o sedlo, nachází se lokalita ještě částečně spíše na západním úbočí jednoho z vrchů.

V okolí naleziště se nachází hned několik vodním toků. Nejbližším a nejméně výrazným z nich je bezejmenný přítok Divoké Orlice, který protéká pouhých 80 m severně, přičemž převýšení představuje asi 10 m. Druhým je potom říčka Rybná, další z přítoků větší řeky. Tato vodoteč se nachází přibližně 225 m na jihozápad a převýšení mezi lokalitou a korytem se pohybuje okolo 40 m. Poslední, nejbližší a nejvýraznější je vlastní Divoká Orlice. Její tok je vzdálených necelých 400 m severozápadním směrem a i převýšení je v tomto případě největší: 52 m.

Z pohledu výškopisu jsou nejdůležitější oba vrcholky, mezi kterými se lokalita nalézá. Vyšší a vzdálenější z nich je i ten, na jehož úbočí naleziště leží. Tento vrch (534 m n. m.) je vzdálený přibližně 1,6 km severovýchodním směrem. Druhý, o mnoho menší kopec (371 m n. m.) se nalézá asi 660 m dále na jihozápad. Jmenovat lze ještě další nepojmenovanou dominantu (468 m n. m.), která leží zhruba 1,1 km severně od lokality na protějším břehu Divoké Orlice.

Naleziště Pod hřbitovem na stejném katastrálním území se pak nachází přibližně 1,9 km na jih.

Způsob výzkumu

Převážně povrchové sběry. V malé míře i cílená archeologická sondáž.

Dějiny výzkumu

Lokalitu objevil roku 1977 J. Šotola, majitel jednoho z pozemků při obdělávání daného pole. Nalezl zde několik kamenných artefaktů a o lokalitu se začal více zajímat dr. Šafář ve spolupráci se Slavomilem Venclem.

Společně zde působili každý rok až do závěru roku 1989. Během povrchových sběrů a několika sondáží ve vybraných polohách zde našli přes 2000 kusů ŠI, převážně však spadající až do střední doby kamenné, tedy mezolitu (Vencl 1992; 1995a). Přesto se však v souboru vyskytly i ojedinělé nálezy starší. V pozdější době, tedy od 90. let minulého století, již na lokalitě žádná další taková akce neproběhla a další nálezy tak prozatím nepřibyly.

Datace

Datování kolekce je v tomto případě obtížné. Drtivá většina materiálu spadá až do mezolitu, nicméně malá část vykazuje paleolitický charakter. To se týká zejména části souboru z tzv. polohy A. Už S. Vencl (1992, 35-36) na tento fakt upozornil a coby možnosti uvádí buď mlado- (či pozdně) paleolitickou intruzi, anebo (v případě patinace) chemické vlastnosti místní půdy.

Autor této disertace se po revizi dochované části souboru (jeho větší část je neznámo kde) přiklání k dataci do závěrečné fáze mladého paleolitu nebo na počátek paleolitu pozdního, tedy celkově k (epi)magdalénienu (nepočítaje v to samozřejmě nezpochybnitelnou mezolitickou většinu celé kolekce). Bohužel ale tato část souboru je natolik malá, že přesnější určení by vyžadovalo více podobných nálezů.

Popis souboru

Celý (snad) mladopaleolitický soubor tvoří dohromady 34 kusů ŠI. Pro vlastní analýzu je jich v seznamu artefaktů však uvedena mnohem menší část, konkrétně 19 jedinců. To je způsobeno tím, že zbývajících 15 artefaktů jsou pouze velice drobné šupinky a odštěpky, o rozměrech zpravidla okolo několika málo mm, které nebyly detailně měřeny a ani v rámci vyhodnocení souboru nehrají příliš velkou roli (nehledě na jejich obtížnou dataci vzhledem k přítomnosti i mezolitické složky). Pro úplnost však budiž uvedeno, že všechny pravděpodobně pocházely ze silně bíle patinovaného SGS.

Vyhodnocený zbytek kolekce, tedy 19 kusů ŠI, byl v naprosté většině případů vyhotoven ze SGS (dohromady 16 ks). Menšina, tedy zbylé 3 kusy, jsou rohovce typu Ústí nad Orlicí (jedná se o dvě čepele a jednu čepelku), materiál jinak převládající v mezolitické složce na lokalitě. Rohovce jsou tak čistě domácí, východočeskou surovinu, SGS pochází s největší pravděpodobností ze sousedního Polska, nejedná se tedy o import na příliš velkou a komplikovanou vzdálenost.

Povrch všech artefaktů byl pokrytý patinou, a to buď silnou bílou (celkově u 13 případů), anebo slabší bílo-namodralou (zbývajících 6 nálezů). V případě

rohovců byly slabě patinovány obě čepele, zatímco drobnější čepelku pokrýval silnější povlak. Panuje zde otázka, je-li patinace u artefaktů způsobena skutečně jejich (mlado)paleolitickým datováním, anebo se jedná o projevy chemických vlastností zdejších půd (Vencl 1992, 35-36).

V rámci kolekce se objevily pouze 4 hotové retušované nástroje (*obr. 34:9-12*), jinak jsou typologicky ponejvíce zastoupeny dále neupravované čepele, čepelky a jejich zlomky (11 ks) a neretušované úštěpy (4 ks).

Mezi artefakty se vyskytuje obloukovité škrabadlo, hrot s vrubem a dvojice artefaktů, která by teoreticky mohla spadat i do mezolitu: jedná se o trojúhelníkový retušovaný úštěp a retušovaný mikrolit. Na druhou stranu, tyto typy se vyskytují i dříve (např. Vencl /ed./ – Fridrich 2007, 95, *obr. 47:7*) a i patinace, jakkoli sama o sobě není určujícím prvkem stáří ŠI, by v tomto případě ukazovala spíše na paleolitický původ.

Poznámka

Otázka vlastní datace celé lokality. Skutečně se může jednat o paleolitickou intruzi na mezolitickém nalezišti, stejně tak jako (dle názoru autora této práce méně pravděpodobný) výsledek chemických projevů tamní půdy. Jisté totiž je, že minimálně část kolekce se makroskopicky (ať již svou morfologií, tak ostatně i patinací) odlišuje od artefaktů nad veškerou pochybnost mezolitických.

Uložení

Známa část souboru se nachází v Muzeu východních Čech v Hradci Králové bez číselného označení. Zbytek, který by měl být uložen na ArÚ v Praze, zřejmě schází.

Literatura

Oliva 2016, 278; Vencl 1992; 1995a

Sopotnice – Pod hřbitovem (okr. Ústí nad Orlicí)

Lokalizace

Jak již bylo řečeno (vizte heslo Sopotnice), na katastru této obce se nachází dvě paleolitické (?) situace. Ta menší z nich se nalézá v poloze Pod hřbitovem (*obr. 28*). Obdobně jako u vlastní Sopotnice, je i tato poloha známá ze tří různých nalezišť značených v literatuře (Vencl 1992, 8-29; 1995a) písmeny D, G a J. Polohy G a J se od sebe nachází pouhých 240 m, zatímco o něco vzdálenější naleziště D leží přibližně ještě 770 m východně. Tento jev je dozajista způsobený velmi intenzivním

zemědělským využíváním celé oblasti, kdy díky orbě byly artefakty jednoduše rozvlečeny po okolí. V rámci všech níže uvedených geografických informací jsou tak všechny reálie vztaženy k blízkým polohám G a J s tím, že vlastní původní jádro paleolitického osídlení se mohlo nacházet i lehce jinde.

Lokalita leží v širším okolí souřadnic 605 806,82; 1 063 604,97 v nadmořské výšce asi 379 m n. m. Jedná se o sedlo mezi dvěma bezejmennými vrcholky, kterým protéká řeka Sopotnice. Východně reliéf stoupá k jednomu z vrchů, zatímco směrem na západ terén ještě chvilku klesá směrem k vodoteči, nicméně posléze se opět zvedá k druhému z vršků formujících vlastní sedlo.

Sopotnice, tedy nejbližší vodoteč, protéká zhruba 500 m západně od lokality a převýšení k jejímu toku představuje přibližně 28 m. Jeden z jejích drobnějších praménků se nicméně nachází i necelých 80 m na východ, další pak asi 115 m jižně. V tomto případě je převýšení zhruba 13 m. Přesná otázka podoby okolí lokality v období paleolitu je ale otázkou.

Vzdálenější a vyšší (427 m n. m.) z dvojice vrcholů tvořících sedlo, na němž se lokalita nalézá, se nachází necelých 700 m směrem na východ. Druhý (405 m n. m.) potom leží o něco blíže, zhruba 690 m jihozápadně, až za řekou Sopotnicí. I z ostatních světových stran se však, nicméně ve větší vzdálenosti, nacházejí další výrazně výškové body.

Druhá poloha na území, nazvaná pouze Sopotnice (vizte příslušné heslo), leží přibližně 1,9 km severně od polohy Pod hřbitovem.

Způsob výzkumu

Povrchové sběry a ojedinělá cílená sondáž.

Dějiny výzkumu

Lokalitu, podobně jako u druhé z poloh, objevil náhodou majitel zdejších polností J. Šotola v roce 1977, kdy při obdělávání svého pole narazil na několik kusů ŠI.

Další, nyní již cílené povrchové sběry a několik menších sond zde poté až do roku 1989 prováděli F. Šafář a S. Vencl. Objevili díky tomu značné množství mezolitických artefaktů, mezi nimiž se však objevila i malá skupina mlado- či pozdně paleolitické industrie.

Větší část celkového souboru je bohužel neznámo kde (nenachází se v MVC ani na ArÚ v Praze), zkoumána tak mohla být pouze menší část celé kolekce.

Datace

Stejně jako v případě druhé z lokalit na katastru obce i zde není jistota ohledně datování paleolitické části souboru. Již od počátku bylo jasné, že se zde vyskytuje i patinovaná industrie, která je buďto paleolitickou intruzí anebo výsledkem místních geochemických vlastností půdy (Vencl 1992, 35-36). Tato otázka nebyla rozřešena doteď a vzhledem k absenci velké části kolekce se to zřejmě bez dalších nálezů ani nepodaří.

Industrie z této polohy je typologicky stejná jako nálezy z druhého naleziště a dá se tak předpokládat, že obě kolekce jsou stejného kulturního rázu. Uvažovat tak lze i v tomto případě o magdalénieniu či snad epimagdalénieniu. Pro přesnější datování by bylo nutné analyzovat větší a chronologicky citlivější soubor.

Popis souboru

Celou kolekci tvoří dohromady 15 artefaktů, převážně ze SGS. Pouze 3 úštěpy byly vyrobeny z rohovce typu Ústí nad Orlicí. Jiná surovina v souboru zastoupena není. Jedná se tak v obou dvou případech o materiál relativně dobře dostupný, ať již přímo východočeský, anebo pocházející z relativně blízkého Polska.

Povrch všech artefaktů je patinovaný, a to dvojitým způsobem. Pouze o něco málo častější je silný bílý povlak. Ten se objevil celkem u 8 artefaktů (ve všech případech šlo o SGS). Zbývajících 7 nálezů je patinováno slabším potahem, který má bílou či modrobílou barvu. Všechny takto slabě pokryté artefakty jsou úštěpy.

Nejčastějším druhem nálezu v celé kolekci jsou dále neretušované úštěpy. Ty se vyskytly celkově v 10 případech, tvoří tak 2/3 kolekce. Ve zbývajících případech se objevily čepelka a zlomky čepelí, dohromady představují 4 ks. Posledním artefaktem a zároveň jediným nástrojem je rydlo ze SGS (*obr. 34:13*).

Poznámka

Obdobně jako u polohy Sopotnice je i zde otázka přesnějšího kulturního zařazení lokality. Může se ukázat, že celý soubor je skutečně mezolitický, nicméně vzhledem k jeho morfologii se to nezdá příliš pravděpodobné. Záhodno by však bylo získat další artefakty z lokality.

Uložení

Zde prezentovaná část se nachází v Muzeu východních Čech v Hradci Králové bez číselného označení. Většina kolekce, která má být uložena v Archeologickém ústavu v Praze, se tam nicméně nelézá.

Literatura

Oliva 2016, 278; Vencl 1992; Vencl 1995a

Starý Mateřov (okr. Pardubice)

Lokalizace

Lokalita je geograficky zařazena pouze na základě parcelních čísel Československého pozemkového katastru. Konkrétně jde o tehdejší parcely 370 a 371, v současné době jsou obě součástí parcely číslo 837. Geografický střed těchto dnes již neexistujících pozemků se nacházel na koordinátách zhruba 652 063; 1 063 052 a ležel ve výšce přibližně 223 m n. m. ŠI lze tedy v tomto případě umístit do okolí této souřadnice. Jedná se o pozici v údolní nivě říčky Bylanky, takřka až na dně svahu nad touto vodotečí.

Vlastní okolí lokality je v současné době zcela morfologicky odlišné od starší doby kamenné, a to zejména moderní zástavbou (nedaleko se nachází např. pardubické letiště). V současnosti je tak nejbližším vyšším bokem kopec Břekovec (230 m n. m.), jehož vrchol se nalézá asi 800 m severozápadně od lokality.

V podstatě totéž jako o geomorfologii terénního reliéfu lze říct i o hydrologii v nejbližším okolí naleziště. Tou nejbližší vodotečí je Bylanka, jejíž tok leží pouhých 40 m severně a také zhruba 60 m východně. V obou dvou případech je převýšení k vodoteči v rádech decimetrů.

Způsob výzkumu

Povrchový sběr.

Dějiny výzkumu

Z lokality pochází prozatím jen jediným paleolitický nález, který byl učiněn v roce 1983 J. Šotolou. Nález byl o něco později předán do MVČ.

Datace

S největší pravděpodobností jde o mladý paleolit, nicméně vzhledem k charakteru nálezu a množství je toto těžké rozsoudit. Žádoucí by tak byly další paleolitické artefakty z dané lokality.

Popis souboru

Jedná se o jediný nález: patinovaný silicitový úštěp. Na artefaktu je dobře patrná drobnější retuš, nicméně ta je mladšího data, snad dokonce recentního. Povrch úštěpu je, vyjma již zmíněné mladší retuše, patinovaný. Kromě již uvedených

pozorování nebyl povrch artefaktu zasažen eolisací nebo dalším recentním poškozením, např. orbou.

Uložení

Artefakt je uložen v Muzeu východních Čech v Hradci Králové pod číslem 94/90.

Literatura

Kalferst – Sigl – Vokolek 1991-1992, 26

Stárkov (okr. Náchod)

Lokalizace

Nález je lokalizován do prostoru stejnojmenného vrcholu, na němž se nalézá středověký hrad. Jedná se přibližně o okolí souřadnic 614 343; 1 009 697 ve výšce asi 492 m n. m. Jelikož jde o nález z archeologického zjišťovacího výzkumu (vizte dále), je i stratifikován. Nacházel se 20 cm pod nynějším povrchem, v sondě označené jako sonda V (*Tichý 1999; Tichý – Tůma – Wolf 1999, 110 a 113*). Poloha jako taková leží nad soutokem Bysterského potoka a Jívky a zároveň nad soutokem Jívky a Dřevíče. Krajina v okolí lokality je velmi kopcovitá až hornatá (**obr. 16**).

Nejbližší vodní toky k lokalitě jsou tři již zmíněné vodoteče: Jívka, Dřevíč a Bysterský potok. Soutok Bysterského potoka a Jívky se nachází asi 200 m západně dolů po svahu a převýšení k němu činí přibližně 72 m. Právě Jívka pak ohraničuje polohu na severu a zhruba 920 m směrem na severovýchod od vlastní lokality se vlévá do Dřevíče. V tomto případě převýšení představuje asi 79 m.

Okolní reliéf je, jak již bylo řečeno, značně kopcovitý (jedná se o prostor Broumovské vrchoviny). Zámecký kopec, na jehož vrcholu se lokalita nalézá, je tak pouze jedním z mnoha výškově výraznějších bodů v bližším okolí. Bylo by z něj tudíž možné kontrolovat údolí všech třech výše uvedených vodních toků, zejména pak toho největšího z nich – Dřevíče. Jednalo by se tak o dokonalou pozici pro lovecké tábořiště, kterých pak mohlo být po okolních vrcholcích i větší množství.

Způsob výzkumu

Zjišťovací archeologický výzkum pomocí sondáže.

Dějiny výzkumu

Lokalita je z pohledu archeologie známá již dlouho, jelikož se zde nachází zaniklý hrad. V souvislosti s přesnějším datováním tohoto středověkého objektu

a způsobem jeho zániku zde byla provedena sondáž na vrcholku kopce, kde se nacházelo vlastní jádro hradu (*Tichý – Tůma – Wolf 1999*).

Tento zjišťovací výzkum, probíhající od 30. června do 17. července 1999 a prováděný tehdejší pedagogickou fakultou hradecké univerzity a náchodským muzeem, odhalil i ojedinělý paleolitický artefakt. Předmět byl objeven v sondě V v hloubce 20 cm pod současným povrchem. Posléze byl předán právě do muzea v Náchodě (*Tichý 1999*).

Datace

Mladý paleolit. S jistou dávkou opatrnosti lze snad hovořit o gravettieniu, nicméně vzhledem k ojedinělosti tohoto nálezu to v tuto chvíli nelze prohlásit s jistotou.

Literatura (*Tichý 1999*) uvažuje i o možnosti datování do paleolitu pozdního, nicméně to se dle názoru autora této práce nezdá, vzhledem k zeměpisné poloze a charakteru patinace, jako pravděpodobné.

Popis souboru

Jedná se o drobnou čepelku ze SGS se silně bíle patinovaným povrchem. Její hrany nejsou nijak dále retušovány. Předmět je dochován celý a nenesl žádné stopy pozdějšího poškození.

Uložení

Artefakt se nachází v Regionálním muzeu v Náchodě, kde je uložen bez označení.

Literatura

Tichý 1999; Tichý – Tůma – Wolf 1999

Stradouň (okr. Ústí nad Orlicí)

Lokalizace

Naleziště leží na souřadnicích 627 798,55; 1 069 442,48 v nadmořské výšce asi 249 m n. m. Jedná se o k severu a severovýchodu klesající svah do nivy potoka Svařenky a o něco dále ještě řeky Loučné.

Jelikož je terén v daném místě skutečně pozvolný, je velice těžké hovořit o nějaké krajinné dominantně v blízkosti lokality. Nejbližším vrcholky jsou tak až Kamenec (337 m n. m.), který se nachází 2,2 km na jihovýchod, a Homole (307 m n. m.) ležící zhruba 2,7 km východním směrem. Uvést lze ještě necelé 2 km

severozápadně ležící vrch Borek (258 m n. m.), který ale není o tolik vyšší, nežli poloha vlastní lokality.

V rámci lokality jsou patrné dvě vodoteče, o kterých lze v souvislosti s ní uvažovat. Menší a bližší je potok Svařenka, který protéká asi 270 m severovýchodně od naleziště a převýšení k jeho korytu se pohybuje okolo 3 m. O něco vzdálenější je potom mohutnější řeka Loučná. Ta protéká zhruba 480 m směrem na sever a i v tomto případě je převýšení k toku pouze minimálně, konkrétně asi 5 m.

Způsob výzkumu

Povrchový sběr.

Dějiny výzkumu

Lokalitu pro paleolitické bádání objevil archeolog muzea ve Vysokém Mýtě David Vích. Prozatím jediný do paleolitu datovatelný artefakt zde našel při povrchové prospekci 17. března 2008.

Datace

Mladý paleolit. Bližší datace není pro nízký počet nálezů možná.

Popis souboru

Jedná se o reziduum dvoupodstavového jádra ze SGS. Jeho povrch je v celé ploše silně bíle patinovaný.

Uložení

Artefakt se nachází v Regionálním muzeu ve Vysokém Mýtě pod číslem 5059.

Literatura

Vích 2011b, 148

Suchá Lhota (okr. Svitavy)

Lokalizace

Bližší nežli katastrální území není. Obec se nachází na táhlém svahu zvedajícím se jihozápadním směrem. Nadmořská výška se tu pohybuje v rozmezí 360-440 m n. m. (*obr. 22*).

Nejbližší krajinnou dominantou jsou Chotovice (478 m n. m.), které se ale nachází až 5 km jihozápadně od vlastní obce. Podobně vysoká vzdálenost se týká i případné vodoteče. Tou nejbližší je totiž Blahovský potok vzdálený asi 2,1 km na severozápad. Ten protéká v nadmořské výšce asi 400 m n. m.

Způsob výzkumu

Povrchový sběr.

Dějiny výzkumu

Paleolit byl na lokalitě objeven při akci na podzim roku 2006.

Datace

Mladý paleolit. Mohlo by se jednat o epigravettien nebo snad epimagdalénien, nicméně vzhledem k nevelké velikosti souboru je to prozatím obtížná datace.

Popis souboru

Jde o jeden artefakt. Soubor je tvořen rovným škrabadlem na úštěpu ze SGS. Povrch celého artefaktu je patinovaný silnou bílou barvou. Menší část artefaktu byla recentně poškozena, pravděpodobně v souvislosti se zemědělskou orbou (**obr. 39:6**).

Uložení

Artefakt se nachází v Regionálním muzeu v Litomyšli pod přírůstkovým číslem 51/2014 (nebo inventárním číslem 932).

Světí (okr. Hradec Králové)

Lokalizace

Nález je lokalizován jen velice povrchně. Má jít o polohu jihovýchodně od intravilánu obce Všestary (na tento katastr je nález v literatuře i umístěn) a zároveň zhruba 200 m severozápadním směrem od kóty 254 na mapě ZM10. Tato poloha se tím pádem velmi volně nachází poblíž souřadnice 644 587; 1 037 303 a v nadmořské výšce přibližně 255 m n. m. Jedná se o polohu v nivě říčky Melounky (**obr. 18**).

Nejbližším vrcholem je bezejmenný kopec, jehož vrchol (271 m n. m.) se nachází 2 km západním směrem.

Tok Melounky protéká pouhých 20 m jihozápadně od výše uvedených souřadnic, přičemž převýšení představuje zhruba 2 m.

Způsob výzkumu

Náhodný nález.

Dějiny výzkumu

Artefakt byl nalezen v geologickém vrtu. Sám o sobě byl s největší pravděpodobností v druhotné poloze (*Vencl 1978a, 32*).

Datace

Paleolit či mezolit. Bližší datace není bohužel možná vzhledem k nevýraznosti souboru a také tomu, že jde o jediný artefakt.

Popis souboru

Jedná se o drobnou šupinku ze SGS. Její povrch byl bodově silně bíle patinovaný.

Poznámka

V EXCERPTECH je nález lokalizován na katastr obce Všestary. Dle současného členění se však s největší pravděpodobností jedná o katastr obce Světí (v případě, že se tedy lze spolehnout na popis v literatuře).

Uložení

Má se nacházet na Archeologickém ústavu v Praze, nicméně zde není k nalezení. Dá se tak předpokládat, že je s největší pravděpodobností ztracen.

Literatura

Vencl 1978a, 32

Šárovцова Lhota – Libín (okr. Jičín)

Lokalizace

Paleolitické nálezy pocházejí z okolí souřadnic 658 280; 1 019 300. Tento bod se nachází v nadmořské výšce přibližně 345 m n. m. Poloha se rozkládá v sedlu mezi dvěma vrcholky nad řekou Javorkou (*obr. 29*). Dá se předpokládat, že původní poloha případného lovecko-sběračského tábořiště se mohla nalézat právě na jednom z obou vrcholů.

Nejbližším současným zdrojem vody je již jmenovaná řeka Javorka. Její tok se nyní nalézá přibližně 310 m jihozápadním směrem. Jde o velice prudký svah, čemuž odpovídá i hodnota převýšení mezi lokalitou a vodotečí. Ta se pohybuje okolo hodnoty přibližně 71 m.

V rámci výškopisu lze coby dominanty uvést oba dva vrcholky, mezi nimiž se lokalita na sedle nalézá. Jednak jde o východní a vyšší vrch Chlum (449 m n. m.) vzdálený necelých 1,2 km. Západně od lokality, zhruba 500 m tímto směrem, leží vršek Kamenec (363 m n. m.). Dlužno však zmínit, že proti toku Javorky dále na sever se nachází další významné výškové body, které mohly být v souvislosti s osídlením Libína využívány. Namátkou lze uvést třeba Zádušní (354 m n. m.) ležící

přibližně 1,2 km na severozápad, anebo Maxinec (450 m n. m.), nacházející se zhruba 2,1 km západně.

Způsob výzkumu

Většina nálezů pochází z povrchových sběrů. Část snad byla získána při archeologické sondáži, nicméně ta nezachytila žádný objekt a veškeré při ní získané paleolitické artefakty pocházely z ornice (Vencl 1964c, 3).

Dějiny výzkumu

Lokalitu objevil O. Měšťan v roce 1948, kdy našel několik kusů ŠI. To vzbudilo zájem archeologie o tuto lokalitu a od té doby až do roku 1979 zde probíhala častá povrchová prospekce. Na ní se podíleli zejména Karel Žebera a Slavomil Vencl (Žebera 1958, 138 a 140).

V září 1962 zde proběhla cílená archeologická sondáž s cílem zachytit paleolitické objekty. Té se ale nepodařilo objevit nic jiného, než ojediněle rozptýlené artefakty v ornici, navíc částečně poškozené orbou (Vencl 1964c, 3). To ukazuje na rozvlečení díky zemědělské činnosti a tedy i nepůvodní místo výskytu artefaktů.

Prozatím poslední doložený sběr na lokalitě proběhl 23. dubna 1979.

Datace

Gravettien.

Ve starší literatuře (Žebera 1958, 138 a 140) se lze setkat i s datací do následujícího magdalénienu.

Popis souboru

Celý soubor je dohromady tvořen 34 kusy ŠI. Všechny artefakty jsou vyrobeny ze SGS, jiná surovina se v kolekci nevyskytuje. Nejčastějším druhem artefaktu jsou dále nijak neretušované úštěpy, kterých je celkově 18. Po nich následují neretušované čepele, čepelky či jejich zlomky, ty dohromady představují 11 kusů (z toho dvě kýlovité). Funkční nástroje tvoří jen malou zbývající část souboru, tedy 5 artefaktů.

Mezi nástroji se vyskytují 3 zlomky retušovaných čepelí (*obr. 38:4-6*) a po jednom kuse ještě rydlo (*obr. 38:3*) a mikrolitický hrot (*obr. 38:14*). Celkově datují všechny tyto artefakty kolekci do gravettien, přičemž soubor jako takový je dosti homogenní.

Patinace se vyskytuje na všech artefaktech, nicméně je dvojího druhu. O něco málo četnější je slabší, lehce bílý a převážně namodralý povlak, který se objevil

v 18 případech. Naopak patinace sytě bílou barvou je doložena u 16 artefaktů. Zajímavé je, že tímto druhem jsou bezezbytku patinovány veškeré nástroje.

Uložení

Většina kolekce se nachází v Městském muzeu a galerii Hořice pod číslem 10/88. Jeden kus je uložen v Muzeu východních Čech v Hradci Králové pod číslem 9/79.

Literatura

Šída (ed.) 2009, 61 a 232; Ulrychová 2012, 236-237; Vencl 1964c; 1978a, 19-20; Žebera 1958, 138 a 140

Tisová u Vysokého Mýta (okr. Ústí nad Orlicí)

Lokalizace

Paleolitické nálezy z katastru této obce byly nalezeny na dvou polohách vzdálených od sebe jen relativně malou vzdálenost (cca 680 m). Starší (co do data nálezů) z obou nalezišť bylo bohužel lokalizováno pouze na tehdejší číslo parcely (551/1, dnes zejm. parcela 2133). Ačkoli je možné určit geografický střed této parcely, ten se ostatně nachází na souřadnicích 617 645; 1 075 296 v nadmořské výšce asi 290 m n. m., nejedná se o spolehlivou lokalizaci. Druhá z poloh již byla geodeticky zaměřena, jedná se o koordináty 618 089; 1 074 669, přičemž tento bod se nachází ve výšce zhruba 287 m n. m. Jelikož se obě naleziště nachází poměrně blízko a i v rámci georeliéfu je lze označit za podobné (jde o protilehlé břehy Sloupnického potoka), byly pro potřeby této práce označeny za jednu lokalitu (*obr. 22*). Tomu navíc napomáhá i fakt, že oba soubory se zdají spadat do stejného kulturního okruhu (vizte níže). Veškeré číselné geografické údaje se nadále vztahují k souřadnicím druhé, moderněji prostorově ukotvené, lokality.

Nejbližší vodotečí, v blízkosti jejíž nivy se ostatně lokalita nalézá, je Sloupnický potok. Ten protéká jen asi 170 m jižně od lokality a převýšení k toku představuje zhruba 9 m. Potok se dále na západě vlévá do mnohem výraznější řeky Loučné. Její tok leží přibližně 550 m v tomto směru a v tomto případě je převýšení o něco vyšší, konkrétně 13 m.

V rámci výškopisu je nejbližší dominantní polohou vrcholak Na Dubině (327 m n. m.) nacházející se asi 1,3 km východním směrem. Uvést lze snad ještě vzdálenější Dráby (305 m n. m.), které leží zhruba 1,7 km na jihozápad.

Způsob výzkumu

Ve všech případech se jednalo vždy o povrchové sběry.

Dějiny výzkumu

Pro paleolitické bádání lokalitu objevil vysokomýtský archeolog David Vích při povrchové prospekci bohaté lokality spadající do střední doby kamenné. Ten zde první paleolitické artefakty našel již 14. září 1998.

Sběry zde prováděl i nadále, avšak z pohledu paleolitu bez výsledků. To se změnilo až v srpnu 2012, kdy byla objevena další, prozatím poslední, ŠI.

Datace

Celý soubor je datovatelný do mladého paleolitu, konkrétně zřejmě do gravettienu či epigravettienu. Přesnější datace by vyžadovala další paleolitické nálezy.

Popis souboru

Soubor je tvořen jednak zlomkem čepele (*obr. 34:6*) a úštěpem, v obou případech se jedná o SGS, což je nález starší (co do data objevení). V roce 2012 bylo pak zachyceno ještě reziduum čepelového jádra ze stejného materiálu.

Všechny tři artefakty mají společný výskyt silné bílé patiny. V případě zlomku čepele se na části jejího povrchu vyskytuje kůra a také menší prasklina způsobená přírodním kazem vlastní suroviny.

Zatímco úštěp neobsahoval další, jemnější retuš, v případě zlomku čepele lze snad o něčem takovém uvažovat, nicméně pro porušení artefaktu jej nelze bezpečně morfologicky zařadit.

Uložení

Starší nálezy (čepel a úštěp) se nachází v Muzeu východních Čech v Hradci Králové pod přírůstkovým číslem 88/99. Jádro je uloženo ve sbírkách Regionálního muzea ve Vysokém Mýtě pod číslem 5891.

Literatura

Kalferst – Sigl – Vokolek 1999, 23

Trstěnice (okr. Svitavy)

Lokalizace

Naleziště se nachází v okolí souřadnic 609 695,83; 1 091 469,97 v nadmořské výšce přibližně 438 m n. m. Jedná se o polohu poblíž údolí řeky Loučné na úbočí

terasy, které se nad touto řekou nalézají. Terén se tu tím pádem zvedá směrem k jihovýchodu (*obr. 24*). Jedná se o takzvané naleziště 1.

Terasa, na které se lokalita nalézají, má svůj nejvyšší bod (454 m n. m.) asi 700 m jihovýchodně od ní.

Nejbližší vodotečí vůči lokalitě je řeka Loučná, jejíž tok se nachází zhruba 204 m západně na dně údolí, tedy přibližně o 34 m níže, než leží naleziště.

Způsob výzkumu

Povrchový sběr.

Dějiny výzkumu

Polykulturní lokalitu (vyjma paleolitu se zde vyskytuje ještě mezolit a středověk) navštěvoval D. Vích, který zde první a prozatím i poslední paleolitický nález učinil 14. září 1997.

Datace

Mladý či možná pozdní paleolit.

Bohužel dle charakteru nálezu to není možné spolehlivě rozhodnout, totéž platí i vzhledem k malému množství artefaktů. Žádoucí jsou tak další nálezy.

Popis souboru

Jedná se o pouhý jeden artefakt, konkrétně úštěp, jehož jedna strana byla drobnou retuší upravena snad do podoby škrabadla (*obr. 36:2*). Povrch artefaktu je bohužel ve špatném stavu vzhledem k recentnímu poškození a navíc většinu artefaktu pokrývá kůra. V každém případě se jedná o SGS, jehož povrch (resp. ta část, která není překryta kůrou) překrývá lehká bílá patina.

Uložení

Muzeum východních Čech v Hradci Králové pod přírůstkovým číslem 663/01.

Literatura

Bláha – Kalferst – Sigl 2004, 120; Vích 1999b, 183-184

Trutnov – Poříčí (Na Popílku), (okr. Trutnov)

Lokalizace

Z lokality pochází několik rozptýlených nálezů, které byly lokalizovány částečně na parcelní číslo či název ulice a částečně na souřadnice WGS 84. Vzhledem k tomu, že udávané koordináty se vztahují k bodu, který se nachází zhruba 2 km východně od katastrálního území Trutnova, lze je, dle názoru autora této práce,

považovat za chybné a nálezy jsou tak lokalizovány na základě čísla parcel a názvu ulice.

Naleziště se nachází v širším okolí souřadnice 627 549,60; 1 002 346,07. Tento bod leží ve výšce 434 m n. m. Jde o polohu na jihozápadním svahu kopce Na Popílku, nedaleko údolí řeky Ličné. Směrem k severovýchodu se zde prudce zvedá již zmíněný kopec, další se pak nachází na západě za řekou. Jižně od lokality se již nalézá moderní zástavba města.

Nejbližším vodním tokem je již uvedená Ličná. Ta je od místa vzdálená přibližně 155 m jihozápadním směrem a převýšení k ní představuje asi 45 m.

Za nejvyšší blízkou dominantu lze považovat vlastní vrch Na Popílku, na jehož straně lokalita leží. Vrcholek (458 m n. m.) se nachází jenom asi 320 m severně od výše uvedených souřadnic. Zmínit lze ještě nižší Červený kopec (421 m n. m.) na druhém břehu Ličné. Ten se rozkládá ve vzdálenosti asi 630 m na západ a i odsud pochází paleolitické nálezy, konkrétně datované jednak do pozdního a zejména potom do mladého paleolitu (vizte heslo Trutnov – Voletiny).

Způsob výzkumu

Povrchové sběry.

Dějiny výzkumu

V rámci o něco širším kontextu je okolí lokality známo již od 70. let minulého století. Tehdy byly povrchovými sběry (V. Wolf) a následně i sondáží (S. Vencl) zachyceny pozdně paleolitické artefakty v Trutnově – Voletinách na již zmíněném Červeném kopci (Vencl 1978b). Žádný z těchto artefaktů však nespadal do období staršího nežli pozdní paleolit.

Artefakty starší, konkrétně mladopaleolitické (vizte níže) byly nalezeny až mnohem později a na protějším kopci. Zasloužil se o to nynější zástupce ředitele trutnovského muzea, O. Vašata. Lokalitu pravidelně navštěvoval dlouhou dobu a první paleolitické artefakty objevil v květnu a červnu 2005. V dubnu a červnu následujícího roku zde opět narazil na paleolitické nálezy. Prozatím nejčerstvější pak jsou objevy z roku 2010. V době psaní tohoto textu to tak byly poslední paleolitické artefakty z této lokality, nicméně jejich další nárůst lze v brzké době očekávat.

Datace

Mladý paleolit. Mohlo by se jednat o gravettien či epigravettien. Dle přítomnosti krátkých škrabadel snad spíše druhá z kultur. Přesnější datování však vyžaduje větší množství materiálu.

Popis souboru

Kolekci tvoří 7 artefaktů, přičemž materiálově se ve všech případech jedná o SGS, jehož povrch je patinovaný silně bílou barvou. Celkově se soubor jeví jako jednotný a lze jej tedy považovat za reprezentující stejnou kulturu. Povrch žádného artefaktu není eolisován a pouze v jednom případě lze pozorovat porušení orbou. Přesto ale byly nálezy na místo svého objevení s největší pravděpodobností „dopraveny“ v rámci moderní zemědělské činnosti.

Nejzastoupenějším druhem artefaktu jsou škrabadla v počtu 3 kusů (*obr. 36:4-6*), což jsou také jediné hotové nástroje. Ve dvou případech lze hovořit o obloukovitých škrabadlech na úštěpech, u posledního kusu jde o nástroj na čepeli, přičemž jeho povrch byl recentně silně poškozen, pravděpodobně orbou.

Zbylé artefakty jsou po jednom kusu reprezentovány čepelkou, zlomkem čepele, úštěpem a drobným odštěpkem.

Není bez zajímavosti, že tyto nálezy vykazují morfologickou podobnost s mladopaleolitickým souborem z protějšího Červeného kopce. Dá se tak teoreticky uvažovat o jejich příbuznosti.

Uložení

Všechny artefakty jsou uloženy v Muzeu Podkrkonoší v Trutnově, a to pod přírůstkovými čísly A 11/05, A 12/05, A 3/06, A 11/06 a v jednom případě bez označení.

Trutnov – Voletiny (Červený kopec), (okr. Trutnov)

Lokalizace

Nálezy byly situovány v okolí souřadnic 628 190,94; 1 002 221,95 v nadmořské výšce 418 m n. m. Jedná se o místo poblíž vlastního stejnojmenného vrcholku (tj. Červený kopec) nad říčkou Ličnou. Terén se tu tak víceméně do všech směrů snižuje, zejména směrem na východ a jihovýchod k toku již zmíněné vodoteče. Výjimku tvoří severní strana, kde naopak reliéf pozvolna stoupá dál.

Nejbližším vodním tokem je již zmíněná říčka Ličná. Její nynější tok se nachází přibližně 210 m východním směrem a převýšení k němu představuje asi 20 m. Jmenovat je možné i mohutnější a výraznější řeku Úpu. Její koryto se nalézá přibližně 920 m jihovýchodně od lokality, převýšení činí zhruba 31 m.

Lokalita sama je umístěna na krajinné dominantě v blízkosti vrcholku Červeného kopce (421 m n. m.), který je vzdálen pouhých asi 30 m východním

směrem. Uvést lze ještě další vrch, a to Skalku (434 m n. m.), která leží zhruba 560 m jihozápadně od Červeného kopce.

Pouhých asi 640 m východně od této lokality se nalézá další mladopaleolitická poloha: Na Popílku (vizte heslo Trutnov – Poříčí). Naopak na vlastním Červeném kopci, o něco níže po svahu, jsou doloženy artefakty pozdně paleolitického stáří (*Vencl 1978b*).

Způsob výzkumu

Povrchové sběry.

Dějiny výzkumu

Lokalita je pro paleolitické bádání známa již dlouhou dobu, konkrétně od roku 1975, kdy zde byly zachyceny artefakty datované do pozdního paleolitu (*Vencl 1978b*). Místo se tak stalo předmětem zájmu a začátkem 21. století jej několikrát navštívil zaměstnanec Trutnovského muzea, O. Vašata. Ten zde skrze povrchovou prospekci objevil několik dalších artefaktů, které lze datovat do paleolitu mladého. Tyto nálezy učinil v letech 2003, 2004, 2010 a 2012. Lokalitu navštěvuje i v současnosti, lze tedy očekávat další artefakty.

Datace

Mladý paleolit, zejména jeho závěrečná fáze. Jedná se tedy o (epi)magdalénien.

Ačkoli se industrie nachází na lokalitě, která je známá nálezy spadajícími do pozdního paleolitu, nejsou tyto nové, dle názoru autora této práce, chronologicky stejné. Nástroje ze sběrů O. Vašaty se morfologicky odlišují od těch, které popisuje S. Vencl. Ten taktéž u některých připouštěl příslušnost k magdalénienu (např. *Vencl 1978b*, 22). S největší pravděpodobností tak lze prohlásit, že celá lokalita nejspíše spadá na přelom mladého a pozdního paleolitu s částečným přesahem na obě strany.

Popis souboru

Vlastní kolekce není v tomto případě velká. Je tvořena dohromady 7 artefakty, přičemž pouze v jednom případě lze hovořit o nástroji. Společná pro ni je použitá surovina, tedy konkrétně SGS a přítomnost patinace. Ta je ve 4 případech silná, bílá, zatímco u zbylých 3 artefaktů se jedná o zbarvení slabší a namodralé. V jednom případě se vyskytuje i kůra.

V souboru převládají neretušované úštěpy, kterých je dohromady 5 (včetně jednoho drobnějšího odštěpku). Zbylé dva artefakty jsou jednak zlomek čepelky a zejména potom obloukovité škrabadlo na čepeli (*obr. 36:7*).

Celá kolekce je homogenní a mírně se odlišuje od dříve nalezených artefaktů spadajících do pozdního paleolitu.

Uložení

Všechny artefakty se nacházejí v Muzeu Podkrkonoší v Trutnově pod přírůstkovými čísly 42/03, 8/04, 16/04, 34/06 a 185/13.

Literatura

Zatím nepublikováno, avšak ke starším nálezům datovaným do pozdního paleolitu vizte *Vencl 1978b*.

Tržek (okr. Svitavy)

Lokalizace

Naleziště číslo 7, které obsahuje paleolitické nálezy, se nachází poblíž souřadnice 641 654,41; 1 081 892, 01. Nadmořská výška tohoto bodu činí 317 m n. m. Jedná se o dolní partii ostrožny nad soutokem řek Desné a Loučné. Směrem do jejich údolí, tedy na západ a severozápad, tak terén poměrně rychle klesá.

Nejbližším vyšším bodem je vrchol bezejmenné ostrožny, na jejímž úbočí se lokalita nalézá. Toto místo (cca 345 m n. m.) se nachází asi 590 m jihovýchodně od lokality. Druhou dominantní polohou je ostrožna na druhé straně soutoku, jejíž vrchol (339 m n. m.) leží přibližně 1 km směrem na západ.

Lokalita se rozkládá poblíž dvou řek. Jednak jde o menší Desnou, jejíž tok se nachází asi 245 m západně od naleziště, zhruba o 12 m níže. Loučná, tedy větší z obou vodotečí, protéká přibližně 380 m severním směrem a její tok se nalézá asi o 14 m níže oproti lokalitě.

Zmínit lze ještě lokalitu Nedošín na katastru Litomyšle. Ta je s velkou pravděpodobností podobně kulturně zařaditelná a nachází se přibližně 2 km na východ.

V literatuře (*Kalferst – Sigl – Vokolek 1995,6; Vích 1999b*, 135) je tato lokalita uváděna jako Nedošín. Její poloha ale spadá již na vedlejší území.

Způsob výzkumu

Povrchový sběr.

Dějiny výzkumu

Na lokalitě dlouhodobě sbírali D. Vích a V. Posel. Právě druhý jmenovaný je autorem nálezu paleolitické ŠI, k němuž došlo 7. dubna 1990. Jedná se však prozatím o jediný rozpoznaný nález spadající do starší doby kamenné.

Datace

Mladý paleolit. Nálež spadá do rozsahu mezi gravettienem a magdalénienem, tedy do pokročilé fáze toho období.

Popis souboru

Soubor je tvořen pouze jediným nálezem: dvojitým škrabadlem na krátké čepeli. Artefakt byl zhotoven ze SGS a jeho povrch je patinovaný bílou barvou. Oba kratší konce čepele byly dále jemněji retušovány. Na obou delších stranách jsou patrna recentní poškození malého rozsahu, která mohla být způsobena pohybem předmětu v ornici (*obr. 39:14*).

Poznámka

V literatuře i EXCERPTECH chybně vedena jako katastrální území Nedošín.

Uložení

Artefakt se nalézá v Muzeu východních Čech v Hradci Králové pod číslem 63/94.

Literatura

Kalferst – Sigl – Vokolek 1995, 6; Vích 1999b, 135

Třebařov (okr. Svitavy)

Lokalizace

Původní nález uváděný ve starší literatuře (*Mackerle 1948, 5; Skutil 1946, 3*) měl být objeven při stavbě domu s popisným číslem 35. Tato budova se dnes nalézá na souřadnicích 584 100,74; 1 092 439,92 ve výšce asi 365 m n. m. Dům se nachází v údolí nynějšího toku Třebařovského potoka. Ten je, coby nejbližší vodoteč, vzdálený jen necelých 50 m a převýšení k němu představuje zhruba 1 m. Okolní terén je pozvolna stoupající směrem na víceméně všechny světové strany. Nejvýraznější dominantou v okolí je Třebařovský kopec (461 m n. m.) nalézající se přibližně 1,7 km jihovýchodně od domu číslo 35.

Problematické jsou ostatní nálezy z obce, jelikož ty nijak lokalizovány nejsou. Je tak nutné se smířit pouze s tou informací, že byly nalezeny v prostoru katastru dané obce.

Způsob výzkumu

U starého nálezu se jednalo o náhodný nález při stavbě sklepa pro dům č. p. 35. Ostatní nálezy nebyly publikovány a nálezové okolnosti k nim schází.

Dějiny výzkumu

Nálezcem původního artefaktu, který je zmiňován literaturou (*Mackerle 1948, 5; Skutil 1946, 3*) měl být pan Heger, majitel domu, přičemž objev měl učinit při výstavbě sklepa. Bohužel nikde není uvedeno datum, kdy se tak mělo stát, nicméně dle literatury to muselo být ještě před druhou světovou válkou. Přesnější datum nálezu bohužel není v tuto chvíli známé. Tento artefakt se bohužel do současnosti nedochoval.

U zbývajících dvou nálezů, které se doposud nachází ve sbírkách muzea v Moravské Třebové, pro změnu jakékoli informace o nálezových okolnostech schází. Nelze je tak nejenom lokalizovat v prostoru, ale ani určit, kdy a kým měly být objeveny. Jediným údajem je, že oba předměty chronologicky a typologicky zařadil tehdejší pracovník muzea dr. Šebesta (nutno říct, že chybně), a to v roce 1968.

Všechny paleolitické nálezy z této lokality v 80. letech revidoval J. Svoboda, který krátce výsledky této revize publikoval (*Svoboda et al. 2009, 171*) a vyloučil přítomnost pěstního klínu³³.

Datace

Dochované artefakty pocházejí z mladého paleolitu, s největší pravděpodobností z jeho starší části (aurignacien či gravettien).

Dnes již neexistující nález z domu číslo 35 byl původně datován do středního paleolitu (*Mackerle 1948, 5*), což vzhledem k tomu, že předmět nemohl být zrevidován, nelze s určitostí vyloučit ale ani potvrdit.

Popis souboru

Původní, literaturou popisovaný, artefakt byl částečně plošně retušovaný úštěp (*Skutil 1946, 3*), někdy interpretovaný coby pěstní klín (*Mackerle 1948, 5; Žebera 1958, 95*). Nástroj byl v každém případě klínovitého tvaru a celá jedna jeho strana byla pokryta kůrou. Coby materiál je uváděn SGS s patinovaným povrchem.

V současné době se v moravskotřebovském muzeu nalézají dva jiné artefakty, které mají pocházet z obce Třebořova. První z nich je veden jako pěstní klín (zřejmě je míněn původní, výše uvedený artefakt a došlo k záměně), nicméně se jedná

---

³³ Za laskavé sdělení děkuji Prof. PhDr. Jiřímu Svobodovi, DrSc.

o jednopodstavové jádro na odbíjení čepelí (*obr. 46:1*). Materiálem je v tomto případě opět SGS a povrch celého artefaktu je pokrytý velmi silnou bílou patinou. Na předmětu jsou dobře patrné negativy jednotlivých čepelí a dochovaly se i stopy po jednotlivých úderech.

Posledním artefaktem je větší retušovaný úštěp, který je ve sbírce veden coby škrabadlo (*obr. 46:2*). I tento artefakt byl zhotoven ze SGS a obdobně jako u jádra je i jeho povrch patinován, a to velice silně bílou barvou. Obě delší strany úštěpu nesou stopy po drobnější retuši, která však rozhodně nebyla kompletní. Malá část nástroje byla recentně poškozena.

Morfologicky k sobě zřejmě oba dochované artefakty patří, otázkou však je jejich vztah prostorový a ve finále i případná (ne)souvislost s dříve nalezeným pěstním klínem.

Uložení

Oba dochované artefakty se nacházejí v Městském muzeu Moravská Třebová pod čísly A2 a A3. Tzv. pěstní klín je nejspíše ztracen.

Literatura

Mackerle 1948, 5; Skutil 1946, 3; Svoboda et al. 2009, 171; Žebera 1958, 95

Třebešov (okr. Rychnov nad Kněžnou)

Lokalizace

Nález není lokalizován na souřadnice, ale v literatuře (*Vencl 1978a, 30; Vokolek 1975*) se objevuje pouze údaj, že se jedná o vyvýšeninu poblíž známého archeologického naleziště na katastru obce. Tomu tak odpovídá širší okolí bodu na souřadnicích 615 713; 1 050 095 a nadmořská výška přibližně 297 m n. m. Tento bod a celé naleziště se nachází na mírné vyvýšenině klesající směrem na západ.

Nejbližším výškově výrazným bodem v okolí je přes řeku Bělou ležící poloha Hradiště. Její vrchol (342 m n. m.) leží asi 930 m na západ. O něco dále se nachází poloha Podliska. Ten vrch (337 m n. m.) se nalézá zhruba 1 km jihozápadním směrem.

Z pohledu říční sítě je nejbližší Třebešovský potok, který protéká pouze asi 45 m jižně od naleziště a převýšení k němu představuje přibližně 3 m. Mnohem výraznější je řeka Bělá. Její tok se nachází přibližně 370 m směrem na západ při převýšená asi 8 m.

Způsob výzkumu

Povrchový sběr.

Dějiny výzkumu

Jediný paleolitický nález z lokality byl objeven při povrchové prospekci, kterou prováděli V. Vokolek a J. Sigl z muzea v Hradci Králové. Tato akce se uskutečnila 19. října 1971.

Datace

Paleolit. Žádná bližší datace není bohužel možná.

Popis souboru

Jedná se o jediný nález: zlomek úštěpu či čepele ze SGS. Jeho povrch je na několika stranách patinovaný silnou bílou barvou. V místě (recentního) zlomu a na jedné ze stran patinace schází.

Uložení

Artefakt se nachází v Muzeu východních Čech v Hradci Králové pod přírůstkovým číslem 60/71.

Literatura

Vencl 1978a, 30; Vokolek 1975

Turnov – Maškovy zahrady (okr. Semily)

Lokalizace

V okolí souřadnice 684 168; 995 523. Nadmořská výška tohoto bodu se pohybuje na hodnotě 250 m n. m. Jedná se o polohu v údolí řeky Jizery. Směrem na východ, tedy od vodoteče, se tak terén zvedá. Současná podoba místa je však výrazně ovlivněna moderní zástavbou centra města (*obr. 14*).

V současné době v notně pozměněném prostředí centra Turnova je nejbližší krajinnou dominantou Vrchhůra (327 m n. m.), který se nachází 1,5 km východně od lokality. Zmínit lze ještě vzdálenější vrchol Na Konicích (420 m n. m.), který leží zhruba 1,8 km na jihovýchod.

Jizera, v jejímž údolí se lokalita nalézá, je nejbližším vodním tokem. Je třeba si uvědomit, že nynější koryto řeky rozhodně neodpovídá situaci v paleolitu, nicméně i tak lze říci, že vodoteč je vzdálená asi 225 m a převýšení k ní činí zhruba 7 m. Pro úplnost lze jmenovat ještě potok Libuňku, který protéká přibližně 270 m jižně od lokality. Výškový rozdíl je v tomto případě 3 m.

Způsob výzkumu

Záchranný archeologický výzkum vyvolaný stavbou.

Dějiny výzkumu

Polykulturní naleziště v Maškových zahradách je známé již delší dobu. Nálezy spadající do paleolitu zde byly objeveny během ZAV v červnu 2000.

Datace

Většina souboru spadá do středního paleolitu.

Zajímavý je ojedinělý výskyt jednoho artefaktu mladopaleolitického.

Popis souboru

Artefakty lze rozdělit do dvou samostatných skupin. Jednak jde o ojedinělý nálezný datovaný do mladého paleolitu. Jedná se o retušovanou čepel ze SGS, jejíž povrch je v ploše bíle patinovaný.

Větší, středopaleolitický soubor je tvořený celkem 23 artefakty. Osm z nich jsou dále retuší upravené hotové nástroje, zbytek tvoří úštěpy (2 ks), čepel (1 ks), jádra či jejich rezidua (dohromady 5 ks), otloukač (1 ks) a, nejpočetnější, amorfní zlomky (6 ks). Hotové nástroje jsou zastoupeny nejvíce drasadly (3 ks), vruby a noži (vždy po 2 ks) a jedním klínkem. Nejčastější surovinou v souboru je jaspis (11 ks) následovaný chalcedonem (4 ks) a achátem (3 ks). Po jednom kuse je zastoupen křemen, křemenec, křišťál a opáljaspis. V jednom případě nebylo možné surovinu určit. Hotové nástroje nevykazují nějakou zvláštní preferenci, vyjma faktu, že všechna drasadla byla zhotovena z jaspisu. Tatáž surovina pak převládá i mezi nejpočetnějším druhem nálezů: amorfními zlomky.

Poznámka

Dočasně nedostupné, popsáno pouze na základě literatury.

Uložení

Muzeum Českého ráje v Turnově pod větším množstvím čísel.

Literatura

Prostředník – Hartman 2010, 5-9; Šída 2007, 401-402

Tutleky (okr. Rychnov nad Kněžnou)

Lokalizace

Lokalita je umístěna pouze na původní parcelní číslo 351 (v současnosti 3278). Střed této parcely se nacházel na koordinátách přibližně 612 563; 1 053 756

v nadmořské výšce asi 338 m n. m. Jedná se o k jihu klesající svah směrem k vodnímu toku.

Nejbližším vrcholem je vrch Na Špici (355 m n. m.), na jehož svahu došlo k objevení archeologických nálezů. Tento bod se nachází zhruba 420 m severním směrem.

V rámci současné vodní sítě je lokalitě coby vodoteč nejbliže Štědrý potok, který protéká vlastními Tutlekami. Nalézá se asi 315 m jižním směrem dále po svahu, přičemž převýšení k němu činí 34 m. Jinou možností je výraznější řeka Kněžná. K ní však vede cesta přes již zmíněný vrch Na Špici. Pakliže by ale původně lokalita byla na vlastním vrchu nebo v jeho těsném okolí a do současné polohy se dostala díky postdepozičním procesům, byla by Kněžná logicky pravděpodobnější volbou coby výrazná vodoteč. Její tok leží asi 1,3 km severním směrem a převýšení oproti lokalitě a řece představuje zhruba 50 m.

Způsob výzkumu

Povrchové sběry.

Dějiny výzkumu

K objevu paleolitických nálezů na lokalitě došlo pouze jednou, a to při povrchovém sběru v roce 1984. Ihned poté se dostal do sbírky AO MVCČ, kde se nachází až do současnosti.

Datace

Gravettien.

Popis souboru

Jedná se o ze SGS zhotovené škrabadlo na úštěpu (*obr. 36:3*). Celý jeho povrch je pokrytý silnou bílou patinou. Na artefaktu je patrný bulbus.

Uložení

Předmět se nachází v Muzeu východních Čech v Hradci Králové pod číslem 43/84.

Literatura

Kalferst - Sigl 1985, 12; Šída (ed.) et al. 2009, 231

Velká Jesenice (okr. Náchod)

Lokalizace

Pouze název obce. Ta se nachází v údolí na soutoku Metuje a Rozkoše, přičemž směrem na sever se terén zvedá a nachází se tu několik vrcholků. Nadmořská výška se pohybuje v rozsahu 260-310 m n. m.

Co do výškopisu, lze uvést několik vrcholů, které mohly být v paleolitu využívány. Nejblíže je poloha U Svatého Františka (306 m n. m.), vzdálená jen asi 850 m západně od centra obce. Další jsou Jedliny (313 m n. m.), které se nachází asi 1,1 km na sever. Ve stejném směru, jen necelé 2 km od obce, se tyčí Rousín (316 m n. m.).

Jak již bylo uvedeno, na katastrálním území obce se stékají dvě řeky. Jedná se o Metuji, tekoucí od východu na západ, a od severu k jihu protékající Rozkoš. Jejich soutok se nachází 2,1 km jihozápadně od intravilánu obce v nadmořské výšce asi 260 m n. m.

Způsob výzkumu

Pravděpodobně povrchový sběr.

Dějiny výzkumu

Neznámé. V příslušném muzeu se k němu nepodařilo dohledat žádné údaje.

Datace

Mladý paleolit.

Popis souboru

Jedná o zlomek čepelky ze SGS se silně bíle patinovaným povrchem. Artefakt nemá žádnou jemnější doplňující retuš.

Uložení

Artefakt je, prozatím bez číselného označení, uložen v Regionálním muzeu v Náchodě.

Verměřovice (okr. Ústí nad Orlicí)

Lokalizace

Veškeré nálezy jsou lokalizovány do okolí souřadnic 691 715,39; 1 071 137,10 a do nadmořské výšky přibližně 396 m n. m. Tato poloha se nalézá na jihozápadním svahu Studeneckého kopce směrem k toku Tiché Orlice. Terén se tu tak směrem na severovýchod zvedá, zatímco západně od lokality se již nalézá vlastní koryto řeky.

Tichá Orlice, nejbližší vodoteč, protéká přibližně 285 m západně od naleziště a převýšení oproti toku představuje zhruba 15 m. Je však důležité si uvědomit, že se jedná o již regulovanou řeku, jejíž původní tok probíhal lehce odlišně od současnosti.

Již zmíněný Studenecký kopec (464 m n. m.), na jehož úbočí se lokalita nachází, je výraznou dominantou. Jeho vrcholek se nalézá přibližně 885 m severovýchodním směrem od vlastního naleziště. V rámci výškopisu lze jmenovat ještě výraznější vrchol Hůra (519 m n. m.). Ten se týčí přibližně 1,5 km na jihozápad.

Celkově se tak jedná o velice vhodnou polohu poblíž velké řeky a v blízkosti dvou výrazných vrcholů, ze kterých bylo možné kontrolovat rozsáhlou část okolní krajiny.

Způsob výzkumu

Povrchový sběr.

Dějiny výzkumu

Polykulturní lokalitu (vedle paleolitu je doložen také mezolit a vrcholný středověk) zkoumá již delší dobu archeolog muzea ve Vysokém Mýtě, David Vích. Během prospekce 13. března 2008 našel prozatím poslední artefakty spadající do paleolitu, nicméně vzhledem k zájmu o tuto lokalitu budou s velkou mírou pravděpodobnosti další nálezy přibývat.

Datace

Mladý paleolit, nelze vyloučit ani paleolit pozdní. Pro přesnější dataci by bylo vhodné získat větší množství artefaktů.

Popis souboru

Soubor je tvořen dvěma artefakty. Jedná se o větší úštěp a drobnou šupinku, obojí ze SGS. Povrch je vždy pokrytý bílou patinou, v případě většího z obou artefaktů je tato patinace slabší, u šupinky se jedná naopak o silnou bílou barvu. Ani jeden z uvedených nálezů nebyl dále jemněji retušován a neobsahuje ani žádné další výrazné makroskopicky pozorovatelné prvky.

Uložení

Oba artefakty se nalézají v Regionálním muzeu ve Vysokém Mýtě pod číslem 5071.

Literatura

Vích 2011b, 149

Vraclav (okr. Ústí nad Orlicí)

Lokalizace

Lokalita se nachází zřejmě na souřadnicích 625 816,02; 1 072 951,76 ve výšce asi 358 m n. m. Přesnější určení je ale ztíženo, jelikož informace o polohopisu uvedená na sáčku s vlastním nálezem se liší od těch, které byly posléze publikovány (*Vích 2012, 255*). Celkový rozdíl je však relativně zanedbatelný: činí asi 175 m. Výše uvedené koordináty, se kterými je ostatně dále v tomto textu pracováno, jsou nakonec ty, které byly uvedeny do literatury. Je tak třeba vzít v úvahu, že se mohou odlišovat od skutečnosti.

Lokalita jako taková se nachází poblíž koryta říčky Zbraně, která protéká západně od ní. Terén jako takový je tu poměrně pozvolný a zvedá se směrem na západ.

Zbraň, tedy nejbližší vodoteč, se nachází asi 75 m jihozápadním směrem a převýšení k jejímu toku je přibližně 13 m.

V nejbližším okolí se nevyskytuje žádná výšková dominanta, o které by se dalo prohlásit, že s lokalitou souvisí. Uvést lze alespoň nadále se pozvolna zvedající terasu zvanou Chlumy. Ta se nachází asi 1,2 km ve směru na jih, kam pak dále stoupá. V těchto místech se její nadmořská výška pohybuje okolo hodnoty 382 m n. m.

Pouhých asi 200 m jihozápadně (*obr. 23*) se nachází poloha Vraclav – Sedlec (vizte příslušné heslo). Dá se předpokládat, že původně se jednalo o jedno naleziště, které bylo rozvlečeno zemědělskou orbou.

Způsob výzkumu

Povrchové sběry.

Dějiny výzkumu

Nedalekou polohu Sedlec objevil David Vích, archeolog muzea ve Vysokém Mýtě, již v roce 2008, přesto se však na tomto místě nálezy vyskytly až o něco později.

Autorem sběrů byl opět D. Vích a na paleolitickou industrii narazil jednak v srpnu 2011 a posléze v říjnu 2012. Oba artefakty uložil ve vysokomýtském muzeu. Od té doby žádné další nepřibyly, nicméně vzhledem k trvalému zájmu o danou oblast lze očekávat, že se to změní.

Datace

Mladý paleolit.

Má-li tento nevelký soubor souvislost s nálezem ze Sedlce, dalo by se uvažovat snad o magdalénieniu (či obecně o vyspělé fázi mladého paleolitu). Pro přesnější dataci by ale bylo zapotřebí větší množství artefaktů.

Popis souboru

Soubor je tvořen pouze dvěma artefakty. V obou případech byl jako surovina použit SGS a povrch obou dvou je lehce modrobíle patinovaný. Jedná se jednak o zlomek čepele, který byl, dle lomu, přelomen recentně, zřejmě zemědělskou technikou, a úštěp. Hrany ani jednoho artefaktu nebyly dále jakkoli retušovány, jde tak o typickou debitáž bez dalšího využití.

Uložení

Oba nálezy se nachází v Regionálním muzeu ve Vysokém Mýtě pod čísly 5899 a 6259.

Literatura

Vích 2012, 255

Vraclav – Sedlec (okr. Ústí nad Orlicí)

Lokalizace

Lokalita leží na souřadnicích 625 937; 1 073 120 v nadmořské výšce asi 362 m n. m. V rámci členění lokalit D. Vícha jde o polohu 4 (*Vích 2011b, 147*). Jedná se o severovýchodní úbočí ostrožny sevřené říčkami Svařeňkou a Zbraní. V tomto směru tak terén klesá směrem do nivy Zbraně, zatímco jihozápadním směrem stoupá dále k vlastní ostrožně (**obr. 23**).

V blízkosti se překvapivě nenalézá výrazná krajinná dominanta, která by umožňovala snadnou a přehlednou kontrolu širokého okolí. Terén se tu namísto toho pozvolna, avšak přeci jenom znatelně, zvedá směrem k jihu. Zhruba 1 km tímto směrem vzdálená poloha Chlumy, která je ale rovněž spíše zdvihající se terasou, než krajinnou dominantou, se nalézá ve výšce asi 382 m n. m.

Situace s vodními toky je o poznání jednodušší; oba již byly zmíněny. Velice blízko, pouhých asi 165 m severním směrem od lokality protéká Zbraň. Převýšení mezi vlastní archeologickou polohou a nivou říčky představuje přibližně 17 m. Vzdálenější je tok říčky Svařeňky. Ten se nalézá zhruba 1,3 km jihozápadně a v tomto případě je převýšení mnohem znatelnější: asi 58 m.

Relativně nedaleko, zhruba 1,6 km jihozápadním směrem se nachází další ojedinělý (mlado)paleolitický nález, a to sice pocházející z lokality Jenišovice –

Štěnec (vizte příslušné heslo). Blíže, asi 200 m severovýchodně leží druhá (mlado)paleolitická poloha na katastru Vraclavi (vizte heslo Vraclav).

Způsob výzkumu

Povrchový sběr.

Dějiny výzkumu

Lokalitu pro paleolitickou archeologii objevil při svých povrchových prospekcích archeolog muzea ve Vysokém Mýtě, David Vích. Ten zde objevil spadající do starší doby kamenné nalezl během akce 26. srpna 2008. Pro tuto chvíli se jedná o zatím poslední artefakt, který je možné takto datovat.

Datace

Mladý paleolit.

S jistou mírou opatrnosti lze snad uvažovat o magdalénienu, nicméně vzhledem k tomu, o jak malý soubor jde a s přihlédnutím k nijak zvlášť velké výpovědní hodnotě co do chronologicky citlivých artefaktů je toto zařazení nutné brát s velkou rezervou.

Popis souboru

Soubor je tvořený jediným artefaktem: plošně slabě bíle patinovanou čepelí ze SGS. Artefakt nemá příliš velké rozměry, nicméně je na něm patrný recentní lom, tudíž původně byl o něco delší. Obě delší hrany jsou lehce retušovány drobnou retuší, která by tak naznačovala možnost funkčního užívání nástroje (*obr. 34:5*).

Uložení

Artefakt se nachází v Regionálním muzeu ve Vysokém Mýtě pod číslem 5088.

Literatura

Vích 2011b, 147

Všestary – Chlum (okr. Hradec Králové)

Lokalizace

Nálezy jsou prostorově lokalizovány podle parcel Československého pozemkového katastru. Jmenovitě jde o parcely s čísly 278/1, 280, 283, 284, 290/1, 290/2, 291 a 292. Všechny tyto plochy (dnes však nesoucí jiná parcelní čísla) se nacházejí poblíž a vzájemně na sebe navazují. Geografický střed tohoto uskupení se nachází zhruba na koordinátách 645 934,24; 1 034 538,60 v nadmořské výšce asi

333 m n. m. Jedná se o polohu na východním svahu kopce Chlum poblíž jeho vrcholu (*obr. 18*).

Vzhledem k tomu, že je místo lokalizováno ve vyšší výšce, jsou všechny výraznější vodoteče poměrně značně vzdálené. Tím úplně nejbližším je Olšovka vzdálené zhruba 450 m severním směrem, přičemž převýšení k ní je v tomto případě 25 m. V těchto místech však tok teprve pramení a nejedná se tedy o příliš výraznou vodoteč. Všechny mohutnější potoky a říčky (např. Melounka, Radostovský potok, Bytčice) se nachází minimálně 2 km daleko.

Nejbližší krajinnou dominantou je nedaleký vrch Chlum (337 m n. m.), na jehož svahu se vlastní lokalita nalézá. Tento bod je od ní vzdálený 640 m směrem na západ.

Způsob výzkumu

Povrchové sběry.

Dějiny výzkumu

Polykulturní lokalita je známá již dlouhou dobu, zejména v souvislosti s válkou v roce 1866 a také s osídlením s mladší doby kamenné.

Prozatím všechny artefakty spadající do paleolitu (a k tomu i ŠI datovanou do mezolitu) objevil při několika povrchových prospekcích J. Urban v polovině 70. let minulého století. Jmenovitě se jedná o říjen 1974, kdy byly učiněny první nálezy, a následně pak září, říjen a prosinec roku následujícího; z tohoto data pochází artefakty prozatím poslední.

Datace

Mladý paleolit. S největší pravděpodobností epigravettien.

Vyloučit ale nelze ani příslušnost ke gravettienu či magdalénienu. Na přesnější určení je soubor prozatím ještě příliš malý a nevýrazný.

Menší část souboru je datovatelná pouze rámcově v rozsahu mladého až pozdního paleolitu.

Popis souboru

Jedná se o nevelký soubor 13 artefaktů. Nejčastějším artefaktem jsou úštěpy, které se zde nachází v počtu 4 jedinců. Hotové nástroje se vyskytují ve 4 případech, přičemž mezi nimi dominují škrabadla (3 ks; *obr. 35:5-7*). Rovněž jsou přítomna dvě jádra (*obr. 25:1, 2*), v jednom případě upravené pro těžbu čepelí. Nejčastější surovinou je SGS (dohromady 11 ks), po jednom kuse se vyskytuje křemen a jaspis.

Celkově je možné artefakty rozdělit do dvou kolekcí na základě patinace a morfologie jednotlivých nálezů (vizte níže).

Minimálně 8 nálezů tvoří jeden soubor pocházející s největší pravděpodobností z epigravettienu. Všechny tyto artefakty byly vyhotoveny ze SGS a jejich povrch je velmi silně bíle patinovaný. Ve třech případech je na nástrojích doposud patrna kůra, respektive její zbytky. Dalším výrazným příznakem je přítomnost recentních poškození způsobených s největší pravděpodobností orbou (*obr. 35:1, 2, 6 a 7*). Pouze v jednom z těchto případů není toto poškození přítomné (*obr. 35:3*), nicméně povrch tohoto nálezu je zase velice silně eolisovaný, což by taktéž mohlo ukazovat na dlouhodobé vystavení přírodním podmínkám na povrchu. Zajímavým se jeví jedno obloukovité škrabadlo, které bylo v novověku dokonce přeštipáno na křesadlo (*obr. 35:5*).

Další tři artefakty jsou o něco drobnější, jedná se o jeden úštěp a dvě čepelky. Morfologicky je možné i je zařadit do mladého paleolitu či epigravettienu, nicméně je zde možnost i datování mladšího, ať již paleolitu pozdního tak i zemědělského pravěku. Pouze jedna z čepelí byla vyrobena ze SGS, přičemž její povrch je patinován slabou bílou barvou. Zbylé dva artefakty jsou křemen (úštěp) a jaspis (čepelka). Morfologicky se, jak již bylo řečeno, podobají jak první čepelce, tak i zbytku souboru, zároveň ale není možné vyloučit i mladší datování.

Poslední dva artefakty, v obou případech jde o úštěpy, jsou taktéž ze SGS. Podobně jako v předešlém případě jsou pokryty slabou bílou patinou. Mohly by tak souviset se zbytkem epigravettského souboru, ale pravděpodobnější je asi datace do paleolitu pozdního.

Uložení

Všechny artefakty jsou uloženy v Muzeu východních Čech v Hradci Králové pod přírůstkovými čísly 121/74, 122/4, 40/76, 41/76 a 47/76.

Literatura

Vencl 1978a, 15

Všestary – Rosnice (okr. Hradec Králové)

Lokalizace

Lokalita se nachází v okolí souřadnic 645 531,28; 1 037 961,17 v nadmořské výšce zhruba 270 m n. m. Jedná se o polohu na pozvolném k východu klesajícím svahu (*obr. 18*).

Nejbližší vodotečí je říčka Melounka, jejíž tok se nachází přibližně 1,3 km východním směrem při převýšení asi 20 m.

Svah, na kterém se lokalita nalézá, se zvedá k Žižkovu stolu, což je zároveň místní krajinná dominanta. Její vrchol (311 m n. m.) leží přibližně 1,4 km na západ.

Způsob výzkumu

Pravděpodobně náhodný nález nebo povrchové sběry.

Dějiny výzkumu

V podstatě neznámé. Artefakt byl zřejmě nalezen někdy na počátku minulého století (Vencl 1977a, 38), nicméně bližší určení stejně jako jakékoli nálezové okolnosti nejsou známy.

Datace

Mladý paleolit. Dle Vencla (1977a, 38) se zřejmě jedná o starší fázi aurignacienu.

Popis souboru

Jde o jediný artefakt: dlouhou, recentně rozlomenou zahrocenou čepel. Jedna z bočních stran je celá retušována, hrot jako takový je upraven do podoby vysokého škrabadla (*obr. 37:6*). Materiál, z něhož byl nástroj zhotoven, je SGS, přičemž celý jeho povrch je pokrytý modravou patinou.

Uložení

Artefakt se nachází v Muzeu východních Čech v Hradci Králové pod inventárním číslem 2360 (přírůstkové číslo předmět nemá).

Literatura

Vencl 1977a, 38; Vencl 1978a, 26; Vokolek 1962, 3

Vysoké Mýto – Choceňské předměstí (okr. Ústí nad Orlicí)

Lokalizace

Jedná se o dvě naleziště, označované jako 1 a 2 (např. Vích 1999b, 212-214), která jsou od sebe vzdálená přibližně 100-300 m (vizte dále). Jelikož z obou pochází podobné artefakty, které je možné s velkou dávkou pravděpodobnosti datovat do stejného kulturního okruhu a lze je tak v širším kontextu zřejmě považovat za jeden soubor (vizte níže), je vysoce pravděpodobné, že se jedná o jednu lokalitu, jejíž nálezy byly rozvlečeny orbou do širšího okolí.

Naleziště 1 tvořily dnes již neexistující parcely Československého pozemkového katastru (5567-5574, 5583/1 a 2 a 5671/2) v širším okolí souřadnice

620 227; 1 072 340. Ta se vztahuje ke geografickému středu obrazce, který tyto pozemky tvořily a jsou k ní vztaženy všechny další zeměpisné údaje o tomto nalezišti. Nadmořská výška tohoto bodu má hodnotu 277 m n. m. a jedná se o jižní svah vrcholu Na Plese směrem k údolí řeky Loučné.

Nejbližší výškovou dominantou je pro tuto lokalitu již zmíněný vrch Na Plese (314 m n. m.), který leží zhruba 390 m severním směrem. Ještě o něco dále, přibližně 620 m stejným směrem pak leží jen o něco málo vyšší Bučkův kopec (315 m n. m.).

Tok řeky Loučné, který se nalézá asi 160 m jižně od naleziště 1, je pro něj nejbližší současnou vodotečí. Mezi vlastní lokalitou a řekou převýšení představuje asi 9 m.

Přesná lokalizace druhé z obou poloh, naleziště 2, je již problematickou. Vztahují se k ní totiž jak čísla parcel, na kterých se mělo nalézat, tak i koordináty. Problémem je, že se tyto údaje nepřekrývají a je tak otázkou, který z nich (případně jestli alespoň nějaký) je pravdivým. Poloha se měla nalézat na nynějších parcelách 3112, 3114 a 3115 a zároveň na souřadnicích přibližně 620 157,67; 1 072 376,80, přičemž místo udávané koordináty leží asi 200 m východně od toho, které představují parcely. Jelikož však tato vzdálenost není až tak velká (obzvlášť vzhledem k pravděpodobnému rozvlečení nálezů po dané ploše orbou), není tento problém až tak palčivým. Veškeré další geografické vztahy se tak týkají víceméně obou míst, jsou však primárně vztaženy k zeměpisným souřadnicím. Naleziště 2 se tak nachází v nadmořské výšce 289 m n. m. na jihovýchodním svahu vrcholku Na Plese, avšak o poznání blíže jeho vrchu, než naleziště 1.

Na Plese (314 m n. m.) a Bučkův kopec (315 m n. m.) jsou i v tomto případě nejbližší krajinné dominanty, které se v okolí lokality nacházejí. Vzdálenost k nim v tomto případě činí 360 m, respektive 650 m na severozápad.

Obdobně jako u naleziště 1 platí i v tomto případě, že řeka Loučná je nejbližší vodotečí. Její nynější tok se nachází asi 320 m jižním směrem a převýšení k němu představuje zhruba 23 m.

Obě naleziště leží v relativní blízkosti další paleolitické lokality, a to polohy na Pražském předměstí (*obr. 23*), rovněž ve Vysokém Mýtě (vizte příslušné heslo). I zde je velká pravděpodobnost, že zdejší nálezy jsou stejného kulturního a chronologického charakteru a tvoří tak zřejmě jeden komplex. Lokalita na

Pražském předměstí leží 800 m západně od naleziště 1 (respektive přibližně 1 km od naleziště 2).

Způsob výzkumu

Povrchové sběry.

Dějiny výzkumu

Lokalitu objevil a dlouhodobě zkoumal David Vích, a to již před počátkem 90. let minulého století. První paleolitické nálezy pocházející z tohoto polykulturního naleziště zaznamenal počátkem září roku 1989. Na lokalitu se opakovaně vracel a další artefakty tak objevil v říjnu 1992, květnu 1993, říjnu 1994 a prosinci 1995. Z tohoto data pochází poslední známý paleolitický nález z dané lokality.

Datace

Mladý paleolit. Jedná se o jeho pokročilejší fázi, tedy (epi)gravettien či (epi)magdalénien.

Popis souboru

Soubor je tvořen dohromady 7 artefakty, přičemž 6 z nich pochází z naleziště 2 a pouze jediný předmět z naleziště 1.

Z naleziště 1 pochází ústěp ze SGS jehož povrch je pokrytý bílou, místy lehce namodralou patinou.

Ostatní artefakty jsou převážně ústěpy (dohromady 4 ks), zbytek kolekce představují dva hotové nástroje: nehtové škrabadlo a na jednom boku retušovaná čepelka (*obr. 38:12, 13*). Všechny uvedené artefakty jsou, stejně jako na nalezišti 1, zhotoveny ze SGS a jejich povrch je i stejným způsobem patinovaný. Výjimku představuje právě nehtové škrabadlo, které je patinováno sytou bílou barvou. Jeden z ústěpů byl přepálený, avšak vzhledem k jeho morfologii a povaze naleziště, lze i u něj uvažovat o mladopaleolitické dataci.

Uložení

Celá kolekce se nachází v Muzeu východních Čech v Hradci Králové pod přírůstkovými čísly 86/93, 90/93, 69/94, 185/96, 186/96.

Literatura

Kalferst – Sigl – Vokolek 1994, 14; 1995, 7; Vích 1999b, 212-220; Vích – Vokolek 1997, 24

Vysoké Mýto – Pražské předměstí (okr. Ústí nad Orlicí)

Lokalizace

Lokalita, tzv. naleziště 8 (*Kalferst – Sigl – Vokolek 1999, 27*), se nachází v okolí souřadnice 620 972,10; 1 073 370,66 v nadmořské výšce asi 274 m n. m. Jedná se o polohu poblíž jednoho z vrcholů bezejmenného sedla nedaleko řeky Loučné. V širším kontextu se tu tak terén ve směru na východ snižuje, zatímco severně stoupá (*obr. 23*).

Nejbližšími vrcholy jsou již zmíněné vrchy nedalekého sedla. Vyšší z nich (280 m n. m.) je zároveň i vzdálenější; nachází se asi 200 m jihovýchodně od naleziště 8. Mnohem výraznější, ale i vzdálenější dominantou je vrch Na Plese (341 m n. m.) a ještě o něco málo vzdálenější Bučkův kopec (315 m n. m.). První z obou jmenovaných leží přibližně 950 m severovýchodním směrem, zatímco vyšší vrcholek se nalézá zhruba 960 m stejným směrem.

Již zmíněná řeka Loučná je nejbližším vodním tokem, který se v současnosti v blízkosti naleziště nalézá. Protéká asi 380 m jižně od lokality, přičemž převýšení ke korytu řeky představuje asi 10 m.

V souvislosti s touto lokalitou je nutno uvést ještě polohu (resp. polohy) na Choceňském předměstí (vizte příslušné heslo), se kterou tvoří zdejší nálezy pravděpodobně jeden komplex. Tzv. naleziště 1 na Choceňském předměstí se nachází asi 800 m východně, naleziště 2 pak 1 km stejným směrem od lokality této lokality (*obr. 23*).

Způsob výzkumu

Povrchový sběr.

Dějiny výzkumu

Podobně jako lokalitu na Choceňském předměstí i tuto objevil a zkoumal David Vích. První nálezy spadající do starší doby kamenné zde našel v polovině 90. let minulého století, konkrétně pak 17. listopadu 1996. Prozatím je tento sběr jediným, který odsud takto datovanou ŠI přinesl.

Datace

Mladý paleolit. Jedná se o gravettien či magdalénien.

Popis souboru

Soubor je tvořen pouhými třemi artefakty. Jde o dvojici úštěpů a čepelku, ve všech případech ze SGS. Obdobně jako v případě Choceňského předměstí jsou i zdejší nálezy patinovány bílou až lehce namodralou barvou. Jeden z úštěpů byl

navíc recentně poškozen rozlomením, s největší pravděpodobností v důsledku zemědělské činnosti.

Svým charakterem je tato kolekce velice podobná souboru z Choceňského předměstí a i geografická vzdálenost obou poloh dovoluje spekulovat o jejich souvislosti. Všechny nálezy by teoreticky mohly pocházet z jednoho místa a do různých poloh, na nichž byly později objeveny, mohly být rozvlečeny orbou.

Uložení

Všechny artefakty jsou uloženy v Muzeu východních Čech v Hradci Králové pod přírůstkovými čísly 180/98 a 181/98.

Literatura

Kalferst – Sigl – Vokolek 1999, 27; Vích 1999b, 225-225

Zářecká Lhota (okr. Ústí nad Orlicí)

Lokalizace

Většina nálezů je lokalizována na parcelní čísla polí, na kterých byly nalezeny. Jedná o pozemky číslo 253/1, 272/7 a 8 a 278. Celkově nese tato oblast označení jako „*naleziště 3A*“ (např. *Kalferst – Sigl – Vokolek 1999,30*). Některá literatura (*Vích – Vokolek 1997, 26*) jmenuje ještě parcely 292/7 a 292/8, ty se však na katastru obce nenachází (a nikdy nenacházely). Vzhledem k tomu, že v souvislosti s výše uvedenými čísly však článek rovněž jmenuje naleziště 3A, jedná se s největší pravděpodobností o přepsání a ve skutečnosti jsou míněny parcelní čísla 272/7 a 272/8.

Naleziště či poloha 3A se tak nachází v širším okolí souřadnice 614 968; 1 069 727, přičemž tento bod leží ve výšce asi 339 m n. m. Terén v těchto místech pozvolna stoupá směrem k jihu a východu, zatímco na severu klesá ke korytu Tiché Orlice (**obr. 30**). Nicméně vzhledem k tomu, že se jedná o několik parcel, které mají značnou výměru, je třeba počítat s tím, že tato souřadnice, k níž budou vztaženy i všechny níže popsané geografické reálie, je skutečně pouze orientačním bodem a nálezy tak pocházejí ze širšího okolí, bohužel bez jakékoli bližší lokalizace.

Nejbližší vodotečí je již zmíněná Tichá Orlice, jejíž tok se nachází asi 535 m severozápadně od naleziště 3A. Převýšení vůči říční nivě představuje přibližně 49 m. Koryto řeky prochází v těchto místech neregulovaným přírodním parkem, nicméně jeho současná podoba nemusí zcela odpovídat průběhu v poslední době ledové.

Ve směru stoupání krajiny se nachází hned dva výraznější výškové body. Jedním z nich je vrch Borky (358 m n. m.) ležící asi 770 jihovýchodně od lokality. Druhým je Chlum (354 m n. m.), který se rozkládá o něco dále, přibližně 1,5 km na jihozápad.

Způsob výzkumu

Všechny zde nalezené artefakty pochází z povrchových sběrů.

Dějiny výzkumu

Významné polykulturní naleziště (kromě paleolitu z okolí je doložen mezolit, slezskoplatěnická kultura a středověk) je už delší dobu předmětem zájmu východočeských archeologů. V rámci paleolitu se o první nálezy na tomto nalezišti postaral David Vích, v současnosti archeolog muzea ve Vysokém Mýtě. Artefakty ze starší doby kamenné zde objevil při terénní akci 21. října 1992.

Následovala řada dalších sběrů, z nichž budiž uvedeny pouze ty, které přinesly další paleolitické nálezy. Jedná se konkrétně o 15. prosinec 1993, 16. duben 1994, 14. listopad 1997, vše akce D. Vícha. Ten zde sbíral i po přelomu století a podařilo se mu najít další doklady paleolitického osídlení při sběrech 24. října 2008, 9. listopadu 2010, 14. září 2011 a 25. října 2013. Z tohoto data pochází v tuto chvíli poslední známý paleolitický artefakt, nicméně je více než pravděpodobné, že v blízké době přibudou další.

Datace

Zřejmě magdalénien, nicméně se zde hojně vyskytují i krátká škrabadla, která by mohla ukazovat na již pozdněpaleolitický epimagdalénien.

Popis souboru

Celá bohatá kolekce je v současné době tvořena celkem 94 kusy ŠI. Zcela dominantní surovinou je SGS, který je zastoupen dohromady 68 kusy, tedy ve více než 2/3 všech případů. Po něm následuje rohovec, jenž se vyskytuje celkově v počtu 23 jedinců. Poslední surovinou, která se v kolekci objevila, je křišťál. Z něj byly vyhotoveny 2 artefakty. Jeden poslední kus prošel žářem a není z něj možno makroskopicky určit surovinu. Ve všech případech tedy nejde o suroviny donášené z příliš velké dálky. SGS zřejmě pochází z jižního Polska, křišťál pravděpodobně z Českomoravské vysočiny a rohovec je domácího, východočeského původu.

Povrch všech artefaktů ze SGS je pokrytý patinou. Ta se zde vyskytuje dvojího druhu: častější je sytě bílá barva, která byla zachycena v 62 případech. Zbylých 6 kusů je patinováno slabší namodralým povlakem.

Nejčastějším typem artefaktu jsou dále nijak neretušované čepele, čepelky a jejich zlomky (32 ks), po nich úštěpy a drobné odštěpky (23 ks) a dále pak amorfní zlomky (21 ks). Všechny tyto artefakty nebyly dále doplněny drobnější retuší, nejedná se tedy o nástroje. Ty se vyskytují v počtu 12 jedinců. Kolekci uzavírají jádra, kterých je dohromady 6 (*obr. 47:7-9; obr. 48:1, 5 a 6*).

V rámci artefaktů jsou zastoupena zejména škrabadla, a to v počtu 6 kusů (*obr. 47:2-5; obr. 48:2, 3*). Následují je rydla (3 ks; *obr. 47:6, 11; obr. 48:4*) a retušované čepele (2 ks; *obr. 47:1, 12*). Poslední nástrojem je drobný mikrohrot s otupeným bokem (*obr. 47:10*). Mezi jádry se nejvíce vyskytují jednopodstavová (3 ks), ale objevují se i jiné druhy. Zajímavostí je výskyt jednoho mikrojádra (*obr. 48:1*).

Pozoruhodné je i surovinové rozložení. Rohovce, tedy druhá nejvíce zastoupená surovina v souboru, naprosto dominují mezi amorfními zlomky, kde jich je celkem 19. Ve všech ostatních kategoriích pak převládá SGS. Zvláštní je i fakt, že mezi nástroji se vyskytuje pouze jediný artefakt nevyráběný ze SGS, a to konkrétně již zmíněné mikrojádro. V tomto případě je materiálem opět rohovec.

Sluší se dodat, že součástí souboru jsou ještě dva drobné zlomky kostí. V tuto chvíli k nim nelze dodat nic přesnější, jelikož oba nálezy jsou skutečně miniaturních rozměrů a nebyly na nich prováděny žádné analýzy.

Uložení

Artefakty jsou uloženy zejména v Muzeu východních Čech v Hradci Králové pod přírůstkovými čísly 103/93, 98/94, 99/94, 132/97, 133/97, 134/97, 135/97, 136/97, 137/97, 129/98 a 131/98 (větší část souboru).

Druhá část, mnohem menší, je uložena ve Východočeském muzeu v Pardubicích pod čísly A 5655, A5070, A 5892, A 6643, A 5067 a A 5652.

Literatura

Bulvová 2015, 12; Kalferst – Sigl – Vokolek 1994, 15; 1995, 8; 1999, 30; Vích – Vokolek 1997, 26

Žďár nad Metují – Malý úsek (okr. Náchod)

Lokalizace

Lokalita leží na koordinátách 611 804; 1 007 584 v nadmořské výšce asi 479 m n. m. Jedná se o na jihozápad klesající svah rozkládající se pod vrcholem

zvaným Ostaš. K němu se terén velmi plynule zvedá, zatímco dále na západ poměrně prudce klesá (*obr. 16*).

Nejbližším vodním tokem je řeka Metuje. Vodoteč protéká zhruba 165 m západně od naleziště, přičemž převýšení k ní je prudké: 42 m.

Ostaš (700 m n. m.), na jehož úbočí se lokalita nalézá, je výraznou krajinnou dominantou. Vrcholem se nachází asi 1,9 km severovýchodně. Z tohoto pohledu lze uvést ještě výrazně nižší, přesto však blízkou, na protějším břehu se nacházející Dvorskou stráň (533 m n. m.). Vzdálenost k ní činí přibližně 1 km směrem na západ.

Pro úplnost budiž jmenována ještě druhá archeologická poloha na katastru obce: Na Stráni (vizte příslušné heslo). Tato lokalita leží asi 3,3 km na východ.

Způsob výzkumu

Povrchový sběr.

Dějiny výzkumu

Lokalitu objevil archeolog náchodského muzea J. Tůma při terénní prospekci 22. června 2012. Od té doby sice žádné další paleolitické artefakty nepřibyly, nicméně objevitel hodlá místo nadále navštěvovat a je tak možné, že dojde k dalším nálezům.

Datace

Mladý či počátek pozdního paleolitu.

Vzhledem k charakteru souboru to nelze jednoznačně a bezpečně rozhodnout. Pokud by ale tento artefakt měl souvislost s polohou Na Stráni, jednalo by se o paleolit mladý.

Popis souboru

Soubor představuje jediný nález, patinovaný úštěp ze SGS. Artefakt nebyl upravován jemnější retuší a jeho povrch je pokrytý lehkým bílo namodralým povlakem.

Uložení

Artefakt se nalézá v Regionálním muzeu v Náchodě pod číslem I-2238.

Žďár nad Metují – Na Stráni (okr. Náchod)

Lokalizace

Naleziště je situováno na souřadnicích 609 252; 1 008 127 v nadmořské výšce asi 495 m n. m. Jedná se o polohu na k jihu klesajícím svahu pod vrcholem

zvaným Ostaš. Dále na jih terén klesá poměrně rychle směrem k říčce Dunajce, zatímco k severu se zvedá jen pozvolna (*obr. 16*).

Dunajka, tedy nejbližší současná vodoteč, se nachází přibližně 250 m jižně od lokality, přičemž převýšení k toku činí zhruba 45 m.

Nejbližší a nejdominantnější vrcholek je již zmíněný vrch Ostaš (700 m n. m.), pod nímž se lokalita ostatně nalézá. Rozprostírá se přibližně 1,7 km na severozápad od naleziště. Uvést lze ale ještě mnohem bližší, ačkoli zároveň i nižší, Borek (508 m n. m.), který se nachází zhruba 1,1 km severovýchodně.

Zajímavá je i případná souvislost s druhým nalezištěm na katastru obce v poloze Malý úsek (vizte příslušné heslo). Toto naleziště leží zhruba 3,3 km na západ.

Způsob výzkumu

Povrchový sběr.

Dějiny výzkumu

Lokalitu pro paleolitickou archeologii objevil pracovník náchodského muzea Mgr. Jan Tůma, a to při povrchové prospekci 7. července 2012. Od té doby sice žádné nálezy nepřibyly, nicméně vzhledem k zájmu se dá očekávat, že se tak v brzké době stane.

Datace

Mladý paleolit.

Může se jednat o jakoukoli jeho fázi, vzhledem k velikosti souboru to v tuto chvíli nelze rozhodnout.

Popis souboru

Kolekci tvoří ojedinělý nález jednoho artefaktu: zlomku čepelky ze SGS. Ta byla rozlomena až recentně, zřejmě v souvislosti s orbou na lokalitě. Její povrch je pokrytý silnou bílou patinou a artefakt nebyl dále retušován do podoby nástroje.

Uložení

Artefakt se nachází v Regionálním muzeu v Náchodě pod číslem I-2249.

Železnice (okr. Jičín)

Lokalizace

Lokalita leží na souřadnicích 670 199,22; 1 009 968,93 v nadmořské výšce asi 300 m n. m. (nicméně literatura uvádí 293, vizte *Bláha – Kalferst – Sigl 2004, 134*). Jedná se o protáhlou ostrožnu nad soutokem Cidliny, Ploužnického potoka

a Dílenského potoka. Směrem na jih a východ se tak terén snižuje, zatímco severozápadně naopak zvedá (*obr. 15*).

Nejbližšími vodními toky jsou již uvedené tři vodoteče. Nejbliže se nachází řeka Cidlina, pouhých 140 m jihovýchodním směrem, přičemž převýšení k ní představuje zhruba 12 m. O něco dále, asi 290 m ve stejném směru protéká Ploužnický potok. Zde je převýšení víceméně stejné. Nejvzdálenější je potok Dílenský. Ten proudí přibližně 600 m směrem na jihozápad. Podobně jako u předcházejících případů, i zde je převýšení podobné, byť přeci jenom o něco vyšší, konkrétně pak 18 m.

I v rámci terénního reliéfu lze uvést větší množství výškopisně výrazných poloh v okolí lokality. Nejprve budiž uveden vrchol ostrožny, na níž se vlastní poloha nachází. Jde o bezejmenný vrchol nad vesnicí Dílce, jehož nejvyšší bod (318 m n. m.) se nachází asi 1,2 km severozápadně. Jinou možností je na druhém břehu Dílenského potoka tyčící se vrch Na Horce (taktéž 318 m n. m.). I ten se nachází zhruba 1,2 km daleko, pouze směrem na jihozápad. Jmenovat lze i kopec Železný s hradišti z doby bronzové a raného středověku. Jeho vrchol (370 m n. m.) je ze všech uvedených nejbliže, přibližně 870 m východně od lokality na protějším břehu Cidliny a Ploužnického potoka.

Kdesi na katastru obce se nachází ještě jedno naleziště, odkud pochází snad středopaleolitický nález (vizte dále). Jeho přesnější lokalizace je však bohužel neznámá. Artefakt tak byl přiřazen k tomuto heslu.

Způsob výzkumu

Povrchové sběry.

Dějiny výzkumu

Na katastru obce byly zachyceny nálezy spadající do paleolitu už roku 1977, kdy zde sbíral J. Sigl v poloze Březka (vizte příslušné heslo). V roce 1980 zde nález učinil M. Hataš (uvedeno níže) a počátkem roku 1994 zachytila několik artefaktů E. Šneberková, konkrétně v nedalekých Dílcích a pak také na katastru Železnice v poloze Zámezí (vizte příslušná hesla).

Stejná badatelka objevila i zde popsané paleolitické artefakty, konkrétně pak v říjnu roku 1994.

Datace

Nález M. Hataše s velkou pravděpodobností spadá do středního paleolitu, nicméně se jedná o ojedinělý nález, který je vždy obtížné datovat.

Dvojice artefaktů ze sběrů E. Šneberkové je zařaditelná ještě hůře. S větší mírou jistoty lze hovořit pouze o paleolitu obecně. Vzhledem k nedalekým nálezům z poloh Březka a Zámezí, které jsou v obou případech mladopaleolitické a charakterem použité suroviny a podobou patinace velice podobné, by teoreticky bylo možné i v tomto případě uvažovat o mladém paleolitu. Potvrzení či vyvrácení tohoto tvrzení by však vyžadovalo další sběry.

Popis souboru

M. Hataš našel velký jednostranně opracovaný úštěp z achátu. Jeho povrch je částečně patinovaný bílou barvou. Úštěp byl retušován do zahrocenného tvaru. V EXCERPTECH MVČ je tento artefakt popsán jako pěstní klín, což však zřejmě neodpovídá skutečnosti.

Ze sběrů E. Šneberkové pochází dvojice amorfních zlomků. V obou případech se jedná o SGS. O něco málo větší z nich je patinovaný slabou bílou barvou, povrch druhého pokrývá patinace silně bílá.

Uložení

Středopaleolitický artefakt nalezený M. Hatašem se nachází ve sbírkách Národního muzea v Praze pod inventárním číslem 392118.

Nálezy E. Šneberkové jsou umístěny v Muzeu východních Čech v Hradci Králové pod přírůstkovým číslem 717/01.

Poznámka

Nález M. Hataše nebyl revidován a údaje k němu pochází pouze z literatury.

Literatura

Bláha – Kalferst – Sigl 2004, 134; Databáze archeologické sbírky NM

Železnice – Březka (okr. Jičín)

Lokalizace

Naleziště naneštěstí není lokalizováno v žádném souřadnicovém systému a ani na jakékoli parcelní číslo. Jedinou, v literatuře opakovanou, informací je, že k nálezu došlo jihozápadním směrem od obce na hraně návrší (*Sigl – Vokolek 1978, 6; Ulrychová 2012, 235; Vencl 1978a, 10*). Takováto lokalizace je samozřejmě nedostatečná a obtížně vyhodnotitelná, k čemuž je potřeba přihlídnout při zhodnocování všech dalších prostorových dat. Ve velice obecně rovině tak snad může být řečeno, že k nálezu došlo v širokém okolí souřadnic 671 941; 1 007 610. Tyto koordináty jsou však skutečně jen velice orientační.

Celý prostor jihozápadně od vlastní obce je tvořen jazykovitou terénní hranou zvedající se směrem k severu. Tuto hranu na východě vytvořila zařezávající se řeka Cidlina, za jejímž tokem pak terén pokračuje ve stoupání. Nadmořská výška se v této oblasti na hraně pohybuje zhruba v rozmezí 350-360 m n. m. (*obr. 15*).

Nedaleká řeka Cidlina je tedy nejbližší vodotečí. Jelikož není možné přesně lokalizovat místo archeologického nálezu, nelze ani říct, jak daleko se od vodního toku nacházel. Budiž tak řečeno pouze to, že řeka protéká údolím o nadmořské výšce přibližně 330 m n. m.

Obdobně jako v případě vodních toků se není možné ale zcela přesně vyjádřit ke vzdálenosti k nejbližší výškově výrazným polohám. Velice obecně tak lze uvést alespoň dva příklady. Prvním je bezejmenný vrcholek (394 m n. m.) již několikrát zmíněné terénní hrany, na níž má lokalita ležet. Ten se nachází zhruba 1,2 km vzdušnou čarou severozápadně od výše uvedené souřadnice. Druhou možností, byť vzdálenější, je Hůra (519 m n. m.), která leží necelé 2 km na severovýchod.

Způsob výzkumu

Povrchový sběr.

Dějiny výzkumu

Z lokality nebyly známy žádné paleolitické nálezy až do konce 70. let minulého století. 10. března 1977 zde prováděl povrchovou prospekci archeolog J. Sigl, díky níž se mu podařilo získat, vyjma keramického materiálu datovatelného do středověku, jeden kus paleolitické ŠI. Od té doby z oblasti bohužel žádné další nálezy nepřibyly.

Datace

Mladý paleolit.

Přesnější datování je otázkou. Teoreticky by se mohlo jednat o (epi)gravettien, ale vyloučit nejde ani o něco mladší kultury.

Popis souboru

Jedná se o pouhý jeden artefakt, a to reziduum dvoupodstavového jádra ze SGS (*obr. 44:7*). Jeho povrch je velice silně bíle patinovaný a na předmětu jsou dobře patrné jednotlivé odbíjené čepele. Část jeho povrchu je pokryta kůrou.

Poznámka

Ve veškeré literatuře (vizte dále) je lokalita uváděna jako Cidlina, což je jiná část spadající dnes pod katastr Železnice. Vzhledem k tomu, že ale k nálezu mělo

dojít jihozápadně od Březky, která je v současné době samostatnou částí Železnice a nikoli součástí Cidliny, je správné toto označení.

Uložení

Artefakt se nachází v Muzeu východních Čech v Hradci Králové pod číslem 93/77.

Literatura

Sigl – Vokolek 1978, 6; Ulrychová 2012, 235; Vencl 1978a, 10

Železnice – Zámezí (okr. Jičín)

Lokalizace

Lokalita se nalézá na souřadnicích 670 470,71; 1 009 552,88 v nadmořské výšce asi 320 m n. m. Jedná se o jihovýchodo-severozápadním směrem protáhlou plošinu mezi řekou Cidlinou a Díleckým potokem (*obr. 15*).

Oba výše uvedené toky jsou k lokalitě relativně blízko, avšak řeka Cidlina je přeci jenom o něco blíže a taktéž jde o vodoteč mohutnější. Protéká asi 300 m severním směrem od souřadnic a převýšení k ní představuje přibližně 20 m. V těchto místech je tok řeky přerušen uměle vybudovaným rybníkem Valchou, který je ale nového data.

V širším okolí lokality se nachází několik výškově výrazných bodů, nicméně je třeba si uvědomit, že poloha samotná mohla v minulosti být dostatečnou dominantou pro kontrolu řeky. Nejbližším a nejvýraznějším je vrch Železný (370 m n. m.), na němž později vyrostl středověký hrad, ležící asi 1,2 km východním směrem. Uvést lze i bezejmenný vrch u Hrabřiny (334 m n. m.) ve vzdálenosti zhruba 1,4 km severně.

V rámci širšího kontextu se tato poloha nachází blízko dalších dvou paleolitických nalezišť. Jedním z nich je poloha Březka (vizte heslo Železnice – Březka), která se nachází asi 2,5 km severozápadně. Druhou, ještě bližší polohou je lokalita na vedlejším katastru Dílce (vizte příslušné heslo) nacházející se jen asi 530 m jižně od Zámezí (*obr. 15*). Otázka souvislosti těchto poloh je otevřená a neověřená; do budoucna by bylo záhodno místo důkladněji prozkoumat.

Způsob výzkumu

Povrchové sběry.

Dějiny výzkumu

Širší okolí místa nálezu je známo již od roku 1977, kdy zde J. Sigl objevil paleolitické jádro. To však bylo o něco severněji, v jiné poloze (vizte heslo Železnice – Březka).

Na zde popisovaném místě byly paleolitické artefakty objeveny až o něco později, konkrétně při povrchovém sběru v říjnu 1994, a to E. Šneberkovou, která již předtím (konkrétně v květnu téhož roku) narazila na paleolitický artefakt při prospekci na blízké lokalitě Dílce.

Od té doby však nebyly zachyceny další nálezy spadající do starší doby kamenné.

Datace

Mladý paleolit.

Přesnější datování je otázkou, vzhledem k malému množství materiálu.

Popis souboru

Jedná se o pouhý jeden artefakt: zlomek kýlovité čepele ze SGS. Ke zlomení došlo pravděpodobně recentním zásahem, snad při orbě. Předmět není doplněn žádnou další drobnější retuší a jeho povrch je patinovaný velice silně bílou barvou. Již od pohledu vykazuje podobnost s jádrem z polohy Březka, nicméně na jakékoli závěry je množství artefaktů v obou polohách velice nízké.

Poznámka

V EXCERPTECH MVČ je artefakt evidován pod špatným číslem, a to 717/01. S největší pravděpodobností se jedná o překlep, jelikož pod tímto číslem se žádná paleolitická ŠI nenachází.

Taktéž v literatuře i databázi muzea je chybně uveden katastr. Nejedná se o Dílce (u Železnice), ale tato poloha již leží přímo na katastru obce Železnice, konkrétně pak její části Zámezí.

Uložení

Nález se nachází v Muzeu východních Čech v Hradci Králové pod číslem 719/01.

Literatura

Bláha – Kalferst – Sigl 2004, 15

9 Nálezy a lokality nezařazené do analýz

V rámci celkové revize, zhodnocení a pokud možno i zpracování staro- až mladopaleolitického materiálu z oblasti východních Čech vyvstala časem i otázka přístupu k lokalitám, jejichž potenciál pro analýzy a následné vyhodnocení je jen velice nízký, anebo skutečně takřka nulový. V tomto směru lze hovořit především o těch nálezech, které v minulosti byly jen stručně zmíněny v literatuře a v současné době jsou s největší pravděpodobností ztracené.

Nebylo bohužel možné stanovit jednotný metodický přístup, který by automaticky „odfiltroval“ ty situace, které je možné dále vyhodnocovat od těch, u nichž to nelze. Například i ke ztraceným nálezům z počátku minulého století může v některých případech existovat poměrně dobrá dokumentace obsahující minimálně dostačující slovní popis se základními metrickými údaji. Oproti tomu se mohou objevit v současnosti již ztracené a nepopsané (odmyslíme-li si vágní popis typu „na lokalitě byl objeven pazourkový paleolitický artefakt“) situace, které však byly zkoumány například na počátku století tohoto. Ke každé z takovýchto lokalit či situací tak bylo přistupováno individuálně a vždy bylo zváženo, zdali ji lze použít alespoň k některým analýzám a vyhodnocením.

Obsahem následujících stránek jsou pak ty lokality, které jsou sice více či méně známé z literatury, nicméně materiál z nich je ztracený a jejich popis neobsahoval nic, co by bylo možné zapojit do celkového vyhodnocení. Uváděny jsou tak pro úplnost, nicméně dále s nimi není nijak pracováno. Vlastní popis jednotlivých lokalit je potom pro přehlednost pojatý stejným způsobem jako u lokality dále vyhodnocovaných, přičemž jsou pochopitelně vynechány ty části, do kterých se nepodařilo zjistit žádné údaje.

Bezděčín u Trnávky – Unerázka (okr. Svitavy)

Lokalizace

Dle všeho v okolí souřadnice 581 573,99; 1 105 984,69, nicméně tato souřadnice se týká zastavěného místa. Je tak pravděpodobné, že došlo k chybě ve čtení PIANu, v němž jsou koordináty původně udávány a ve skutečnosti se místo nachází o něco více na východ, v prostoru polí. Tak či tak se však jedná o polohu poblíž říčky Jevíčky, k jejíž nivě na západě se terén snižuje, zatímco východně

naopak stoupá, zpočátku pozvolna, poté však již poměrně razantně. Nadmořská výška naleziště se pohybuje kolem hodnoty 312 m n. m.

Nejbližším výrazným výškovým bodem je Plániva (559 m n. m.), ke které se směrem na východ zdvihá terénní reliéf. Vrcholek leží asi 1,75 km tímto směrem. Opačným směrem, až za vodotečí, leží, přibližně 1,8 km severozápadně, další výrazná poloha, vrch se zříceninou středověkého hradu Cimburk (420 m n. m.).

Tok již zmínění Jevíčky je nejbliže ze všech okolních zdrojů vody. Protéká asi 300 m západně od vlastní lokality a převýšení k němu představuje zhruba 7 m.

Způsob výzkumu

Povrchové sběry.

Dějiny výzkumu

Paleolitické artefakty na lokalitě objevil současný archeolog vysokomýtského muzea, David Vích. Poprvé jej zaznamenal 11. listopadu 2001, ke druhému (a zatím poslednímu) nálezů pak došlo 11. prosince 2004. Od té doby prozatím nálezy nepřibyly.

Datace

Paleolit, částečně zřejmě mladý (nebo možná pozdní). Soubor bohužel není příliš veliký a zároveň nebyl přístupný revizi materiálu v rámci této disertační práce.

Popis souboru

Jedná se o dva artefakty. Starší je v literatuře (*Vích 2002b, 30*) veden pouze jako kus patinované ŠI, může se tak jednat v podstatě o cokoli.

Druhým předmětem je ze SGS vyhotovená patinovaná zahrocená čepel, na které se nachází i pozdější, recentní zásah v podobě vrubu (*Vích 2005, 47*). V tomto případě by se mohlo jednat o paleolit mladší nebo pozdní, vyloučit nicméně nelze ani starší zemědělský pravěk.

Uložení

Neznámé.

Literatura

Vích 2002b, 30; 2005, 47

Brněnec – Moravská Chrastová (okr. Svitavy)

Lokalizace

Nepříliš jasná. Nálezy nejsou lokalizovány příliš jasně. Mělo by se jednat o terasu nad soutokem Svitavy a Chrastavského (Chrastovského) potoka

(*Skutil 1961, 38*). Teoreticky by se tak mohlo jednat o prostor ve velice širokém okolí souřadnic 598 992; 1 112 867. Jedná se ale skutečně pouze o velice hrubý odhad.

Způsob výzkumu

Jedná se o náhodný nález.

Dějiny výzkumu

Někdy okolo roku 1960 došlo k náhodnému nálezu několika kusů ŠI (a zároveň i většího množství pseudoartefaktů) na pozemku místní školy. Objevitelem byl její ředitel J. Kopecký a k nálezům se dostal *J. Skutil*, který je publikoval (*1961*).

Datace

Navzdory soudobému názoru (*Skutil 1961*), který byl později přebrán i do mladší literatury (*Vích 2014, 118*), je nejstarší složkou v souboru (snad) mezolitické jádro a další postpaleolitické nálezy. Zbytek jsou buď již zmíněné pseudoartefakty, anebo ŠI spadající do zemědělského pravěku³⁴.

Uložení

Nálezy se nachází v detašovaném pracovišti Archeologického ústavu Brno v Dolních Věstonicích.

Literatura

Skutil 1961; Vích 2014, 118

Dobré (okr. Rychnov nad Kněžnou)

Lokalizace

Žádná bližší vyjma názvu katastru. Ten se nachází na východ od Dobrušky v již relativně vysoké nadmořské výšce mezi 400 a 700 m n. m.

Způsob výzkumu

Neznámý. S největší pravděpodobností ale povrchový sběr.

Dějiny výzkumu

Bohužel nejasné, jelikož k nálezu existuje pouze nedostatečná dokumentace v muzeu v Dobrušce. Předmět se dostal do sbírky J. Klena, kde by (snad) měl být doposud v držení jeho dědiců. Muzeum v Dobrušce má k dispozici pouze kartu s černobílou fotografií a krátkým popisem rozměrů.

---

³⁴ Za sdělení děkuji Prof. PhDr. Jiřímu Svobodovi, DrSc.

Datace

Zřejmě paleolit, nicméně na základě popisu a fotografie to není možné rozhodnout. V Klenově sbírce se nachází i velké množství štípané industrie spadající do mladších období.

Popis souboru

Jedná se o nevelký úštěp ze SGS, snad patinovaný. Více není možné v tuto chvíli zjistit.

Poznámka

Všechny zde uvedené informace o tomto nálezu pocházejí z karty v muzeu v Dobrušce. Vlastní předmět nebyl viděn a je otázkou, zda vůbec ještě reálně existuje.

Uložení

Snad bývalá sbírka nálezů J. Klena, v současnosti u jeho dědiců.

Dolany – Svinišťany (okr. Náchod)

Lokalizace

Nález je lokalizován pouze na území katastru Svinišťan. Žádná přesnější neexistuje. Prostor se nachází mezi východním úbočím výškově výrazné polohy Dlouhé hony na severu a údolím řeky Úpy na jihu. Nadmořská výška se zde pohybuje průměrně mezi hodnotami 300 a 360 m n. m., přičemž vyšších hodnot dosahuje směrem k severu, tedy dále od již zmíněné vodoteče.

Při (severo)západním okraji katastru se nachází již uvedená výškopisně zajímavá poloha zvaná Dlouhé hony o nadmořské výšce 334 m n. m. Jedná se o jediný takto výrazný bod v blízkém okolí obce.

Řeka Úpa je dozajista nejbližší výraznou vodotečí, která se v daných místech nalézá. Protéká od severovýchodu jihozápadním směrem v nadmořské výšce přibližně 265 m n. m.

Způsob výzkumu

S největší pravděpodobností povrchové sběry.

Dějiny výzkumu

Nález objevil místní amatérský badatel J. Klen, v jehož sbírce někdy před rokem 1943 skončil. Momentálně tato sbírka není přístupná a je otázkou, zdali se předmět vůbec dochoval do současnosti.

Datace

Pravděpodobně mladý paleolit, nicméně vzhledem k nemožnosti revize a zhodnocení nálezů pouze na základě staré černobílé fotografie je toto tvrzení obtížně doložitelné.

Popis souboru

Jedná se o zhruba 14 cm dlouhou ze SGS zhotovenou (?) čepel, která byla drobnější retuší upravena do tvaru pilky.

Poznámka

V muzeu v Dobrušce vedeno pod názvem Svinišťany. Nachází se zde pouze stará černobílá fotografie s krátkým popiskem. Vlastní artefakt se snad nalézá v soukromé sbírce Klenových dědiců, která nebyla přístupná pro potřeby revize.

Uložení

Snad nepřístupná soukromá sbírka dědiců J. Klena.

Literatura

Klen 1943

Choltice (okr. Pardubice)

Lokalizace

Naleziště bohužel není nijak blíže lokalizováno, je u něho známa pouze nadmořská výška, která činí 261 m n. m. (*Skutil 1952, 83*). Tu je naneštěstí možné vztáhnout k celé řadě míst v rámci katastrálního území obce. Tím pádem tak není možno určit, kde byly artefakty nalezeny.

Celé území katastrálního území se nachází na poměrně prudce se zvedajícím terénu, zejména pak směrem k jihu a východu. Nadmořská výška se zde zpravidla pohybuje okolo hodnot v rozsahu 240 – 300 m n. m.

Míst o vyšší nadmořské výšce je v okolí obce několik. Pohybují se v rozmezí od 260 m n. m. (platí pro vrcholky spíše na severu) až po přibližně 340 m n. m. (jižní dominanty).

Středem katastrálního území prochází jediná vodoteč: říčka Struha. Ta protéká od jihozápadu směrem na severovýchod v nadmořské výšce okolo 240 m n. m.

Způsob výzkumu

Nálezové okolnosti zde nejsou známy.

Dějiny výzkumu

Neznámé. Nálezy prvně uvádí *J. Skutil (1952, 11)*, a to k roku 1914. *S. Vencl (1978a, 15)* je pak datuje zpět ještě před tento rok.

Datace

Neznámá. *Skutil (1952, 99)* nálezy datuje do aurignacienu, kam byly svého času zpravidla řazeny nálezy pocházející z gravettienu. *S. Vencl (1978a, 15)* hovoří o mladém paleolitu obecně.

Popis souboru

Ani jeden z artefaktů z této lokality již neexistuje, pravděpodobně jsou všechny ztraceny či zničeny. To zřejmě platilo už při tvorbě monografie *Slavomila Vencla (1978a)*, který o nich nepojednává podrobněji.

Snad se mělo jednat o jednotlivé kusy ŠI, které zřejmě měly stejný charakter a mohly tak být řazeny do stejného kulturního okruhu. To je však čirá domněnka, kterou za současného stavu nelze potvrdit ani vyvrátit.

Poznámka

Celý soubor je ztracený, všechny zde uvedené údaje tak pochází pouze z literatury.

Uložení

Neznámé. Artefakty jsou s největší pravděpodobností ztraceny či zničeny.

Literatura

Skutil 1952, 99; Vencl 1978a, 15

Chrudim – Pumberky (okr. Chrudim)

Lokalizace

Nálezy jsou bohužel prostorově umístěny pouze skrze označení vrcholu Pumberky, kde byly nalezeny. Tento vrcholek se nachází na souřadnicích 645 350; 1 069 983 a jeho nadmořská výška činí rovných 300 m n. m. Jedná se tedy o výraznou dominantu, která umožňovala kontrolu okolní krajiny.

Nejbližší vodotečí je řeka Chrudimka, jejíž současný regulovaný tok protéká asi 700 m západně od vrcholku kopce. Převýšení k němu činí zhruba 55 m.

Jak již bylo řečeno, jedná se o krajinnou dominantu a tedy i nejvyšší výškový bod v oblasti. Zmínit snad lze ještě blízký vrcholek Topol, kde se nachází i hradiště slezskoplatěnické kultury, ležící asi 1,5 km severovýchodním směrem, avšak ten je o něco málo nižší (287 m n. m.).

Dle dobové literatury (*Frič 1876, 27*) byly paleolitické nálezy učiněny ve vrstvě písku a štěrku, zhruba 1,9 m (v literatuře uveden 1 sáh) pod tehdejší povrchem. Je samozřejmě otázkou, zdali k nálezům došlo na vrcholku vlastního kopce anebo na některém z jeho svahů. Vzhledem k erozi a formativním procesům by snad bylo možné uvažovat o druhém případě, nicméně jakákoli přesnější lokalizace není k dispozici.

Zmínit je ještě záhodno, že na území Chrudimi se nachází ještě jedna paleolitická lokalita, a to v poloze Píšťovy (vizte příslušné heslo v kapitole *8 Paleolitické lokality a nálezy ve východních Čech*). Ta byla moderně prozkoumána a je datovaná do mladší fáze mladého paleolitu. Tato poloha se nachází přibližně 2,6 km jihozápadně od Pumberky. Spojitost obou poloh je však v současnosti pravděpodobně již nemožné prokázat.

Způsob výzkumu

Pravděpodobně náhodný nález.

Dějiny výzkumu

Lokalita byla pro bádání o paleolitu objevena již ve druhé polovině 19. století. Je však otázkou, zda toto prvenství přiřadit již M. Lüssnerovi do roku 1858, anebo snad až Antonínu Fričovi, který zde působil lehce později, a to v roce 1876.

První jmenovaný zde totiž uvádí nálezy ŠI (*Lüssner 1859, 45*), nicméně jejich paleolitická datace je otázkou, ačkoli zcela jistě ne vyloučena (*Sklenář 2008, 11*). V případě druhého z obou badatelů již o chronologickém zařazení pochybováno není, ačkoli on sám se k jeho paleolitické dataci stavěl s lehkou mírou kritiky a považoval za nutné místo ještě prohlédnout kvůli přesnějšimu určení vrstev, ze kterých měly pocházet (*Frič 1876, 27*). Zdali k tomu došlo, již nikde uvedeno není. V každém případě se však jedná o první objevené paleolitické artefakty na území východních Čech. Od té doby však z těchto míst žádné takto datované nálezy nepřišly.

Datace

V případě Lüssnerových nálezů není vůbec jisté, zdali se jednalo o paleolit.

Artefakty nalezené Fričem by s velkou mírou opatrnosti mohly spadat do mladého paleolitu.

Jelikož se ale žádný z předmětů nedochoval, je jakákoli jejich datace pouze čirou spekulací.

Popis souboru

Jelikož se žádný z artefaktů nezachoval do současnosti, vychází veškerý jejich popis z dobové literatury.

Snad paleolitický artefakt objevený Lüssnerem byla čepel zhotovená ze SGS a alespoň částečně snad retušovaná. Žádné další informace o ní ale nejsou.

A. Frič (1876, 27) uvádí několik nožičků z nehlazeného křesacího kamene (SGS?), nicméně o něco později v souvislosti s tímto nálezem hovoří *J. Skutil (1952, 37)* o jaspisu. Pravděpodobně se ale skutečně jednalo o pazourkové čepele či nože, přičemž ale jejich přesnější popis nebo alespoň množství není známo.

Poznámka

Vzhledem k tomu, že se žádný z artefaktů do současné doby nedochoval, pochází veškerý zde uvedený popis a i údaje o poloze z dobové literatury.

Uložení

Artefakty již neexistují, anebo nejsou k nalezení.

Literatura

Frič 1876; Lüssner 1859, 45; Sklenář 2008, 11; Skutil 1952, 99; Stocký 1926, 159; Vencl 1978a, 15

Chvaletice – Telčice (okr. Pardubice)

Lokalizace

K prostorovému umístění se váže pouze poměrně vágní údaj o tom, že má jít o polohu cca 1,5 km jižním směrem na další obec v okolí: Sulovice (*Vencl 1978a, 29*). Jedná se tak zřejmě o místo na samém okraji současného Pardubického kraje. V obecné rovině lze s určitou mírou opatrnosti prohlásit, že naleziště je lokalizováno v širším okolí souřadnice 673 152; 1 059 414 v nadmořské výšce okolo hodnoty 294 m n. m. Jedná se o severní úpatí vrchu Oklika, přičemž terén se zde směrem na sever ještě dále snižuje.

Nejbližší dominantou je již uvedená Oklika (308 m n. m.), na jejímž úbočí se vlastní lokalita nalézá. Tento vršek leží zhruba 300 m jihovýchodním směrem.

Poněkud vzdálenou, nicméně o to výraznější je zároveň i nejbližší vodoteč, tedy řeka Labe. Její nynější, a tedy i notně regulovaný tok, protéká asi 1,8 km severně od lokality, přičemž převýšení k němu činí přibližně 90 m.

Způsob výzkumu

Povrchový sběr.

Dějiny výzkumu

Lokalitu objevil během své prospekce pan Lukáš, zřejmě jeden z místních obyvatel, někdy v průběhu 60. let minulého století (Vencl 1978a, 29). Artefakt byl posléze předán do depozitáře Archeologického ústavu v Praze, kde se pravděpodobně nalézal ještě koncem 70. let (jelikož se S. Vencl nezmiňuje o tom, že by scházel). Bohužel v současné době zde k nalezení není a schází jakákoli zpráva o jeho případném přesunu či zapůjčení.

Datace

Snad mladý paleolit (Vencl 1978a, 29).

Popis souboru

Mělo se jednat o rozdrčený patinovaný ze SGS vyrobený (?) artefakt (Vencl 1978a, 29). Podrobnější údaje bohužel schází a předmět je neznámo kde, čili nemohl být zrevidován. Lze předpokládat, že se jednalo o úštěp nebo čepel(ku), nicméně prokazatelně to jisté není.

Uložení

Neznámé. Již zřejmě ne na ArÚ v Praze. S velkou pravděpodobností ztraceno.

Literatura

Vencl 1978a, 29

Jaroměřice (okr. Svitavy)

Lokalizace

Nález pochází ze souřadnice 584 658,06; 1 114 838,24. Nadmořská výška tohoto bodu se pohybuje zhruba na hodnotě 371 m n. m. Jedná se o mírnou terasu nad říčkou Jevíčkou, k níž se směrem k jihu a východu terén svažuje.

Nejbližší krajinnou dominantou je poloha Na Háji (475 m n. m.), která se nachází přibližně 1,7 km východním směrem.

Jevíčka, tedy již zmíněná nejbližší vodoteč, protéká asi 300 m jihovýchodně od lokality, přičemž převýšení k vlastnímu toku činí zhruba 16 m.

Způsob výzkumu

Povrchový sběr.

Dějiny výzkumu

Paleolitický nález zde objevil David Vích při prospekci 11. května 2002.

Datace

Snad paleolit.

Popis souboru

Materiál nebyl dostupný a literatura (*Vích 2003, 41*) bohužel artefakt příliš nepopisuje. Mělo by se jednat o jeden kus paleolitické štípané industrie.

Poznámka

Nedostupné, pouze z literatury.

Uložení

Snad Muzeum východních Čech v Hradci Králové. Zde však nenalezeno.

Literatura

Vích 2003, 41

Jičín (okr. Jičín)

Lokalizace

V katastru města se nachází trojice známých archeologických lokalit, které jsou pro přehlednost vyděleny do samostatných hesel (vizte kapitolu 8 *Paleolitické lokality a nálezy ve východních Čechách*). Možná spojitost mezi některými z nich je v současnosti nedoložená.

Kromě těchto tří poloh je z této lokality znám ještě nález mamutí kostry a většího množství kamenů, svého času (*Vávra 1975; Vencl 1978a, 16; Vokolek 1993, 7*) interpretovaných jako ŠI. I z nedávné doby pochází interpretace datující celou situaci do starého paleolitu (*Ulrychová 2012, 236*), což se ovšem nezdá pravděpodobné, jak už ostatně bylo rovněž popsáno (*Šída – Nývltová Fišáková – Ulrychová 2006*). Revize paleolitického materiálu, dle názoru jejího autora, rovněž vylučuje arteficialitu údajné ŠI. Z tohoto důvodu je tento záznam nadále vynechán.

Vyjma toho ještě existuje starší zmínka o přítomnosti mladopaleolitické stanice na území města (*Skutil 1952, 99; Ulrychová 2012, 236; Vencl 1978a, 16*). Nálezy z ní však nejsou nikde k nalezení a ani uvedená literatura je nelokalizuje ani nepopisuje byť jediný nález z této údajné stanice pocházející. Teoreticky se lze domnívat, že by mohlo jít o nálezy z prostoru Marečkovy cihelny (vizte samostatné heslo v kapitole 8 *Paleolitické lokality a nálezy ve východních Čechách*), ale jde o ničím nepodloženou domněnku.

Datace

Mladý paleolit.

Popis souboru

Mělo se jednat o paleolitickou stanici bez bližšího popisu.

Uložení

Neznámé. S největší pravděpodobností ztraceno či zničeno.

Literatura

Skutil 1952, 99; Šída – Nývltová Fišáková – Ulrychová 2006; Ulrychová 2012, 236; Vávra 1975; Vencl 1975, 16; Vokolek 1993, 7

Kláster nad Dědinou (okr. Hradec Králové)

Lokalizace

Nálezy jsou v literatuře lokalizovány pouze nejednoznačně, jako „východně od vsí“ (*Vencl 1978a, 16*). Terén se v těchto místech zvedá od říčky Dědiny, která protéká při východním okraji vesnice, dále na východ k vrcholu Horce. Ve větších vzdálenostech se krajina zvedá do všech světových stran směrem od údolí již zmíněné vodoteče. Nadmořská výška v této části, odkud mají pocházet nálezy, pohybuje okolo hodnoty 250 m n. m. Jelikož však není jisté, kde přesně se nachází vlastní naleziště, jsou všechny níže uvedené informace vztaženy k centru obce.

Vrch Horka (274 m n. m.) je nejbližší krajinnou dominantou v okolí lokality. Leží přibližně 1,2 km východně od vlastní obce. Jižním směrem, jen asi 860 m, se nachází další výrazný vrchol, a to Sruby (268 m n. m.). Přibližně 710 m severně od centra obce leží poslední z výrazných bodů v blízkém okolí. Jedná se o vrchol nad tzv. Patočkovou stráň, jehož nadmořská výška činí 277 m n. m.

Nejbližší vodotečí je již zmíněná říčka Dědina, která protéká severojižním směrem při východním okraji obce v nadmořské výšce asi 246 m n. m.

Způsob výzkumu

S největší pravděpodobností povrchový sběr.

Dějiny výzkumu

S velkou dávkou jistoty zde působil amatérský badatel J. Klen, v jehož sbírce nakonec artefakt skončil. Literatura (*Vencl 1978a, 16*) však v tomto ohledu není příliš určitá a vlastní sbírka byla v době psaní tohoto textu nepřístupná.

Datace

Dle literatury (*Vencl 1978a, 16*) mladý paleolit až mezolit. Vzhledem k tomu, že artefakt nebylo možné vidět, je nutné se prozatím s touto širší datací spokojit.

Popis souboru

Jedná se dle všeho o jediný artefakt, a to drobné úštěpové škrabadlo na silexu, jehož povrch má být pokrytý nažloutlou patinou.

Poznámka

Nedostupné, pouze z literatury

Uložení

Zřejmě sbírka dědiců J. Klena, v rámci zpracování této práce nebyl artefakt jinde nalezen a vlastní sbírka byla nepřístupná.

Literatura

Vencl 1978a, 16

Kněžice (okr. Chrudim)

Lokalizace

V podstatě neznámá. Starší literatura (*Skutil 1952, 83*) uvádí pouze nadmořskou výšku nálezu, která měla mít hodnotu 335 m n. m. Ačkoli se sice vlastní georeliéf značně proměnil, nachází se dnes na katastru obce místo, které této nadmořské výšce dosahuje, a to jako jediné. Jedná se o polohu jižně od vlastní obce, na větší terase zvaná Homole, která je ze západu a jihu sevřena řekou Doubravkou. Na základě topografické mapy se dá předpokládat, že nálezy by tak mohly pocházet ze západního, severozápadního či jihozápadního úbočí Homole.

Nejbližším výškovým bodem v okolí je bezesporu Homole (346 m n. m.), na jejímž úbočí se lokalita nejspíše nachází. Vzdálenost mezi touto kótou a již zmíněnou vrstevnicí 335 je v průměru asi 200 m západním a severním směrem. Ve směru na jih je tato vzdálenost vyšší, zhruba 850 m.

Doubravka obtékající terasu Homoli je s největší pravděpodobností nejbližší vodotečí. Protéká ve směru od jihu na severozápad v nadmořské výšce přibližně 278 m n. m., v nejbližším místě asi 260 m od vrstevnice 335.

Způsob výzkumu

Povrchový sběr.

Dějiny výzkumu

Dle literatury (*Skutil 1952, 99; Vencl 1978a, 16*) lokalitu objevil při povrchové prospekci E. Chramosta někdy krátce před rokem 1918. Více však v tuto chvíli není možné zjistit.

Datace

S největší pravděpodobností mladý paleolit. Jelikož artefakty nebyly revidované, nelze dataci určit přesněji.

Popis souboru

Mělo by se jednat o neznámý menší počet kamenných štípaných artefaktů.

Poznámka

Neviděno, pouze z literatury.

Uložení

Neznámé, s velkou pravděpodobností ztraceno.

Literatura

Skutil 1952, 83 a 99; Vencel 1978a, 16

Markvartice u Sobotky (okr. Jičín)

Lokalizace

Paleolitické nálezy z laténské lokality jsou lokalizovány do prostor tzv. Žižkových valů, tedy tzv. Vieckerschanzei. Přesnější umístění sice schází, nicméně jelikož lokalita stejně není zapojena do celkového vyhodnocení (vizte dále), nejedná se o zvlášť velkou komplikaci.

Střed tohoto prostoru se nachází přibližně na souřadnicích 680 706; 1 104 006 v nadmořské výšce 342 m n. m. Jedná se o polohu na mírném, táhlé svahu vrchu Peklo klesajícím severovýchodním směrem.

Vodoteče se v okolí lokality nachází hned dvě. Bližší je Libáňský potok, který protéká asi 500 m dále po svahu směrem na severovýchod a převýšení k němu činí asi 20 m. Zároveň se ale poblíž nachází i říčka Bukovina, jejíž tok lze lokalizovat zhruba 780 m západně od lokality. V tomto případě se převýšení pohybuje kolem hodnoty přibližně 8 m.

Nejbližším výškopisně výrazným bodem je vrch Peklo (358 m n. m.), na jehož úbočí vlastní lokalita leží. Ten se nachází přibližně 670 m jihozápadně od výše uvedených souřadnic.

Způsob výzkumu

Záchranný archeologický výzkum.

Dějiny výzkumu

Lokalita jako taková je archeologicky známá již značně dlouhou dobu, nicméně nejprve byla spojována s husity (odtud také název polohy) a posléze

s dobou laténskou a třicetiletou válkou (*Jošková 2016; Waldhauser 1970-1971*). Paleolitické nálezy zde byly objeveny až během záchranného archeologického výzkumu, který proběhl v červnu a červenci roku 1969 pod hlavičkou muzea v Liberci.

Datace

Údajně se mělo jednat o mladý paleolit.

Popis souboru

Dle literatury (*Waldhauser 1972*) mělo jít o ojedinělé nálezy mladopaleolitické ŠI v pozdnělaténském souboru. Ty měly být uloženy v libereckém muzeu, nicméně zde se žádné takové nenachází³⁵. Žádný bližší popis literatura neuvádí.

Poznámka

Pouze na základě literatury.

Uložení

Údajně v Severočeském muzeu v Liberci. Zde se však paleolitické artefakty nenachází.

Literatura

Waldhauser 1972

Městečko Trnávka (okr. Svitavy)

Lokalizace

Nálezy jsou lokalizovány na dvě různé polohy. První z nich, tzv. naleziště 7, se nachází na souřadnicích 583 448,39; 1 105 352,97 v nadmořské výšce asi 343 m n. m. Jedná se o polohu pod hradem Cimburk směrem k údolí říčky Olšenky. Směrem na severovýchod se terén zvedá velmi prudce k již zmíněnému hradu. I jihozápadně se nadmořská výška zvyšuje, avšak jen velice pozvolna. V ostatních směrech terén klesá.

Nejbližší vodotečí je již uvedená říčka Olšenka, poblíže jejíhož toku se lokalita nachází. Protéká asi 70 m severozápadně od naleziště a převýšení k ní se pohybuje okolo hodnoty 8 m.

Zřícenina hradu Cimburk (420 m n. m.) je nejbližší krajinnou dominantou, která se v okolí lokality nachází. Rozkládá se přibližně 570 m na severovýchod.

---

³⁵ Za sdělení děkuji Mgr. P. Brestovanskému ze Severočeského muzea v Liberci.

Jmenovat je možné ještě vyšší polohu Příkopy (462 m n. m.). Ta leží ve stejném směru jako Cimburk, avšak ji od lokality odděluje řeka Třebůvka a také vyšší vzdálenost, konkrétně 1,4 km.

Zhruba 2 km na severozápad se nachází druhá paleolitická lokalita na katastru obce, tzv. naleziště 14. To leží v údolí Heritovského potoka mezi Spáleným vrchem a dvojicí bezejmenných kopců na opačném břehu. Konkrétně jde o místo na souřadnicích 584 515,44; 1 103 660,66 v nadmořské výšce přibližně 360 m n. m.

Právě Heritovský potok je tak pro lokalitu nejbližším vodním tokem. Nachází se asi 290 m severním směrem a převýšení k němu činí 20 m.

Ze zmíněných vrcholů je nejvyšší ale také nejvzdálenější Spálený vrch (529 m n. m.). Ten se nalézá přibližně 1,75 km na západ od vlastní polohy 14. Zbývající dva bezejmenné vrcholky se nachází oba na protějším břehu Heritovského potoka, tedy severním směrem. Bližší a nižší z nich (420 m n. m.) je vzdálený 790 m, vyšší (456 m n. m.) potom 1,2 km. Jmenovat je možné ještě Doubravici (477 m n. m.), která se rozkládá asi 1,7 km východně od lokality za řekou Třebůvkou.

Způsob výzkumu

Povrchové sběry.

Dějiny výzkumu

Pro paleolitické bádání lokalitu objevil amatérský badatel M. Reithar, který na tzv. nalezišti 7 objevil první artefakty z tohoto období. Došlo k tomu při povrchových sběrech 9. září 2000.

O zhruba rok později, konkrétně 14. října 2001 našel další paleolitické nástroje D. Vích, a to na druhém z obou nalezišť, lokalitě 14. Od té doby žádné další nepřibyly, nicméně vzhledem ke stále trvajícimu zájmu o lokalitu se to s velkou pravděpodobností brzy změní.

Datace

Artefakt z naleziště 7 má spadat do středního paleolitu. Nález z lokality 14 potom do paleolitu mladšího. Vzhledem k nemožnosti revize obou nálezů a pouze krátkému popisu v literatuře to bohužel není možné nijak blíže okomentovat.

Popis souboru

Z naleziště 7 má pocházet blíže nespecifikovaný středopaleolitický retušovaný nástroj. Žádné další informace literatura (Vích 2001, 48) neobsahuje.

Naleziště 14 pak mělo vydat jeden kus silně bíle patinované čepele, opět bez jakýchkoli bližších specifikací v literatuře (*Vích 2002b, 28*).

Uložení

Neznámé.

Literatura

Vích 2001, 48; Vích 2002b, 28

Ohnišov (okr. Rychnov nad Kněžnou)

Lokalizace

Lokalizace je pouze rámcová. Na základě literatury (*Flégl 2005, 13*) se jedná o polohu zvanou Záboří jihozápadně od vlastní obce. V této oblasti se terén zvedá směrem od západu k východu, nadmořská výška se tu pohybuje v rozsahu mezi 400 a 440 m n. m. Směrem na jih je poloha ohraničená Bačetínským potokem, na severu se potom nachází potok Ohnišovský a ještě dále severně Janovský.

V širším okolí polohy se nachází několik výškově výraznějších míst. První a nejbližší je vrch zvaný Rosošky (429 m n. m.), který leží asi 1,1 km severozápadně od Záboří. Vzdálenější, asi 1,75 km na severovýchod, je poloha Na Hrobce (489 m n. m.). Zmínit lze ještě Tyršův kopec (547 m n. m.) nacházející se přibližně 2,75 km západně od Záboří.

V rámci hydrologie budiž uveden již zmíněný Bačetínský potok, který protéká asi 780 m jižně od polohy v nadmořské výšce přibližně 382 m n. m., a potok Ohnišovský, jehož tok se nachází zhruba 720 m na severozápad v nadmořské výšce asi 415 m n. m.

Způsob výzkumu

Povrchový sběr.

Dějiny výzkumu

Paleolitické artefakty objevil amatérský archeolog J. Klen z Dobrušky při sběru v roce 1947.

Datace

Zřejmě mladý paleolit. Dle části literatury (*Flégl 2005, 13*) aurignacien, dle další (*Vencl 1978a, 22*) by ale mohlo jít i o mezolit.

Popis souboru

Lehce bíle patinovaná čepel ze SGS s retuší na jedné straně a dvojicí vrubů na straně pravé. Měly odsud původně pocházet ještě dvě další čepele, ale ty jsou takřka

s úplnou jistotou ztracené. Zbylý artefakt sice nebyl pro potřeby tohoto textu revidován, jelikož se nachází v soukromé nedostupné sbírce, avšak měl by stále existovat.

Poznámka

Neviděno, pouze z literatury.

Uložení

Částečně snad nepřístupná sbírka dědiců J. Klenu (retušovaná čepel s vruby), zbytek s největší pravděpodobností ztracen.

Literatura

Flégl 2005, 13; Skutil 1952, 99; Vencl 1978a, 22

Olešnice u Chlumce nad Cidlinou (okr. Hradec Králové)

Lokalizace

Nálezy jsou lokalizovány do prostoru dnes již neexistující cihelny pana Kysílka (*Šnajdr 1910, 108; Vencl 1978a, 22*). Bohužel, přesné místo této konkrétní cihelny dnes není známé, nicméně areál několika cihelen v Olešnici lze prostorově vymezit v širším okolí. Dá se tak prohlásit, že artefakty pochází z širšího okolí souřadnic 669 447; 1 046 613. Tento bod se nachází v nadmořské výšce asi 228 m n. m., nicméně nynější terén je značně pozměněný moderní zástavbou, o změnách reliéfu v souvislosti s těžbou hlíny v cihelně nemluvě. I dnes je však patrné, že se jedná o protáhlou terasu, která klesá jihovýchodním směrem až k Cidlině, zatímco na severozápad stoupá.

Blízkou výraznou krajinnou dominantou je Holý vrch (258 m n. m.), který se rozkládá asi 1 km severozápadně od výše uvedené souřadnice.

Nejbližší výraznější vodotečí je již zmíněná řeka Cidlina. Její nynější tok vzdálený asi 720 m jihovýchodně je nicméně poznamenaný regulací. Původně byla řeka více meandrující, díky čemuž se nacházela o něco blíže k lokalitě. Nynější převýšení ke korytu činí přibližně 17 m.

Způsob výzkumu

Náhodný nález při těžbě hlíny.

Dějiny výzkumu

Okolo roku 1908 došlo v cihelně pana Kysílka při těžbě cihlářské hlíny k nálezům paleolitických artefaktů. Předměty se nacházely v hloubce asi 5 m od tehdejšího povrchu (*Šnajdr 1910, 108*) a jednalo se o malou kolekci kamenných

artefaktů. Ty byly téměř ihned předány do muzea v Hradci Králové, kde však byly v průběhu času ztraceny a tak je *S. Vencl (1978a, 22)* uvádí jako nenalezené. Při revizi materiálu pro účely této práce byla opět vyvinuta snaha materiál dohledat, nicméně to se nepodařilo a dá se tak s velkou mírou pravděpodobnosti prohlásit, že artefakty jsou nadobro ztracené.

Datace

Stocký (1926, 160) artefakty popisoval jako aurignacké. Oproti tomu již citovaný *S. Vencl (1978a, 22-23)* je s opatrností datuje do středního paleolitu, konkrétně snad možná do jeho mladší fáze. On sám však artefakty již neviděl.

Popis souboru

Kolekci mělo tvořit několik kamenných nástrojů, s největší pravděpodobností z nějakého jiného materiálu, nežli SGS (*Vencl 1978a, 22-23*). Uvažovat lze o celé řadě více či méně lokálních surovin. Nic bližšího se k popisu nedochovalo.

Poznámka

Neviděno, pouze na základě literatury.

Uložení

Teoreticky Muzeum východních Čech v Hradci Králové. Zde však zřejmě ztraceno.

Literatura

Stocký 1926, 160; Šnajdr 1910, 108; Vencl 1978a, 22-23

Ostroměř (okr. Jičí)

Lokalizace

Naleziště se nachází na souřadnicích přibližně 660 493; 1 022 567 v nadmořské výšce asi 265 m n. m. v sedle mezi dvěma vrcholy na lehce k severovýchodu klesajícím svahu.

Nejbližším vodním tokem je drobný přítok řeky Javoroky, který pramení asi 270 m severovýchodně od lokality a převýšení k němu představuje zhruba 6 m. Jelikož se naleziště nachází v sedle, jsou v jeho okolí hned dva výraznější vrcholy. Bližší a zároveň i nižší z nich, Borák (265 m n. m.) je vzdálený jen necelých 80 m severozápadním směrem. O něo vyšší je poloha zvaná Oborský vrch (267 m n. m.), která se nachází zhruba 210 m na jih.

Způsob výzkumu

Lokalita byla zkoumána nejprve sondáží a posléze pak plošným archeologickým odkryvem.

Dějiny výzkumu

Naleziště objevil místní amatérský archeolog V. John při povrchové prospekci v roce 1963. Téhož roku na něm byla provedena zkušební sondáž S. Venclm, která potvrdila paleolitický charakter lokality a vedla k dalšímu bádání. Tím byl plošný odkryv naleziště v průběhu roku 1964 (*Vencl 1966, 310*), což byla také poslední akce spojená s paleolitickými nálezy, která zde proběhla.

Datace

Dle *S. Vencla (1966)* se jedná o pozdní paleolit, který dal posléze jméno celé skupině takto datovaných nálezů (Ostroměřská skupina), což má být lokální paralela k polskému tarnowieniu (*Valoch 1978, 13-14; Vencl /ed./ – Fridrich 2007, 110*).

Dle názoru P. Šídy³⁶ je nicméně kolekci možné zařadit spíše do epigravettieniu nežli do pozdního paleolitu. Autor této disertační práce bohužel neměl materiál k dispozici pro jeho revizi, byť po jeho velmi zběžném prohlédnutí a s přihlédnutím k existující kresebné dokumentaci (*Vencl 1966*), lze s tímto názorem souhlasit. Rozhodnutí si nicméně žádá kompletní revizi³⁷, což je také důvod, proč tato lokalita nakonec nebyla zařazena do analýz v této disertační práci.

Popis souboru

Dle literatury (*Vencl 1966; 1978a, 23*) se jedná o 188 artefaktů převážně drobnější ŠÍ. Převládající surovinou je SGS, nicméně využívány byly i lokální rohovce a mezi nástroji dominují krátká škrabadla.

Poznámka

Neviděno, popsáno pouze na základě literatury.

Uložení

Artefakty se nachází v Muzeu východních Čech v Hradci Králové.

Literatura

Valoch 1978, 13-14; Vencl 1966; 1978a, 23; Vencl (ed.) – Fridrich 2007, 110

---

³⁶ Za osobní sdělení mnohokrát děkuji PhDr. et Mgr. Petru Šídovi, Ph.D.

³⁷ Na tomto přehodnocení lokality momentálně pracuje PhDr. et Mgr. Petr Šída, Ph.D.

Pardubice – Nemošice (okr. Pardubice)

Lokalizace

Není známá, může to být kdekoli na katastru městské části. Nemošice se rozkládající jihovýchodně od vlastních Pardubic v terénu, který se pozvolna zvedá směrem k jihu. Nadmořská výška terénu se zde pohybuje mezi hodnotami 220 a 250 m n. m. Nejvýraznější vodotečí je na severu tekoucí Chrudimka, která protéká východozápadním směrem v nadmořské výšce asi 220 m n. m. Nejvýraznější dominantou je již na jiném katastru (Mikulovice) ležící vrcholek Na Kopci (276 m n. m.) vzdálený asi 2 km jihozápadně od centra Nemošic.

Způsob výzkumu

Zřejmě náhodný nález.

Dějiny výzkumu

K objevu došlo někdy krátce před vypuknutím první světové války. Bohužel však literatura (*Skutil 1952, 99; Vencl 1978a, 22*) neuvádí nic přesnějšího.

Datace

Dle *Vencla (1978a, 22)* se jedná o mladý paleolit. *Skutil (1952, 99)* hovoří o aurignacienu, což však nemusí odpovídat našemu současnému pojetí mladopaleolitických kultur. Jelikož je artefakt zřejmě ztracený, je nutné se smířit pouze s hrubým datováním do mladého paleolitu.

Popis souboru

Mělo by se jednat o jeden kus paleolitické ŠI zhotovené z místního rohovce (*Skutil 1952, 37*). Nález však není k nalezení, nebylo jej proto možné popsat blíže.

Poznámka

Neviděno, pouze z literatury.

Uložení

Neznámé.

Literatura

Skutil 1952, 37 a 99; Vencl 1978a, 22

Pařezská Lhota (okr. Jičín)

Lokalizace

Nálezy bohužel nejsou lokalizovány blíže než na název katastrálního území. Není tak možné určit nic bližšího k místu jejich nálezů.

Obec Pařezská Lhota se rozprostírá na území s velice citelným převýšením, a to v rozmezí 300-400 m n. m. Mezi nejvyšší vrcholy zde patří jednak na jihozápadě ležící zřícenina hradu Pařez (362 m n. m.) a pak také vlastní centrum obce (406 m n. m.).

Jedinou vodotečí je bezejmenný potok protékající přibližně středem obce směrem k jihozápadu v nadmořské výšce asi 355 m n. m.

Způsob výzkumu

Povrchový sběr.

Dějiny výzkumu

Prozatím jediné paleolitické artefakty z katastru obce byly nalezeny při povrchové prospekci v roce 1933 J. Hakenem.

Datace

Mladý paleolit.

J. Skutil (1952, 100) je řadil do aurignacienu, kam přiřazoval i nálezy gravettské. Ačkoli je možné o takovéto dataci uvažovat, vzhledem k nemožnosti revize materiálu nelze říct nic bližšího.

Popis souboru

Jedná se o dvě čepele, dle všeho částečně retušované. Nic dalšího se k nim v tuto chvíli říct nedá.

Uložení

Artefakty by se měly nacházet v Národním muzeu v Praze. Zde však v databázi uvedeny nejsou.

Literatura

Skutil, 1952, 100; Ulrychová 2012,237; Vencl 1978a, 13

Rohenice (okr. Rychnov nad Kněžnou)

Lokalizace

Žádná bližší lokalizace než jméno katastru není známá. Obec se nachází v údolí Rohenického potoka a je ze všech světových stran obklopena vyššími či nižšími vrcholky. Nadmořská výška se tu pohybuje převážně v rozmezí 260 až 290 m n. m.

Mezi nejvýraznější krajinné dominanty v těsném okolí Rohenic lze zařadit zejména Bílý kopec (299 m n. m.), který leží asi 620 m jihozápadně od centra obce.

Dále pak Na Čihadle (308 m n. m.) vzdálený zhruba 1,3 km na severozápad a nakonec Kozinec (291 m n. m.), který se nachází přibližně 2,4 km severovýchodně.

Nejbližší vodotečí je drobný Rohenický potok, který v obci pramení a teče dále směrem na jih v nadmořské výšce asi 262 m n. m.

Způsob výzkumu

Neznámý. S velkou pravděpodobností se jednalo o povrchový sběr, nicméně v muzeu v Dobrušce nejsou k nálezům žádné údaje.

Dějiny výzkumu

Neznámé. V dobrušském muzeu schází jakékoli informace o nálezových okolnostech.

Datace

Má se údajně jednat o střední paleolit. Alespoň tak artefakt zařadil O. Levínský při revizi materiálu v muzeu v Dobrušce. V rámci revize pro účely této disertace byl předmět opět prohlédnut a dle názoru autora tohoto textu se zřejmě nejedná o artefakt. Vzhledem ke stavu nálezů je to však obtížné rozhodnout.

Popis souboru

Mělo by se jednat o valounový sekáč z bílého křemene. Materiálem je skutečně křemen, avšak arteficialita nálezů je, dle autora těchto řádků, na zvážení. Povrch je velmi silně eolisován a je tak obtížné na něm zaznamenat něco, co by bylo možné s jistotou prohlásit za člověkem způsobenou retuš. Je tak možné, že se jedná spíše o přírodninu, která se do sbírek muzea dostala působením archeologa amatéra J. Klena, v jehož sbírce se velké množství podobných „artefaktů“ nacházelo.

Uložení

Vlastivědné muzeum Dobruška pod číslem 1A 8266.

Literatura

Flégl 2005, 11

Semechnice (okr. Rychnov nad Kněžnou)

Lokalizace

Mělo se jednat o nálezy pocházející z prostoru pravěkého mohylníku. Ten se nalézá v širším okolí souřadnic 616 713; 1 038 780 v nadmořské výšce přibližně 325 m n. m. Jde o polohu na k jihozápadu klesajícím svahu ostrožny s vrcholem Chlum.

Právě Chlum je tedy nejbližším výškopisně zajímavým bodem. Jeho vrch (359 m n. m.) leží asi 1 km na východ.

Asi 860 m jižně od mohylníku protéká nejbližší vodoteč: Zlatý potok. Nachází se o asi 38 m níže oproti nalezišti. O něco blíže, avšak přes terasu Chlumu, protéká Dědina. Převýšení ke korytu, které se nachází asi 680 m severovýchodně od lokality, představuje zhruba 20 m.

Způsob výzkumu

Povrchové sběry.

Dějiny výzkumu

Prozatím jediné paleolitické nálezy snad objevil místní amatérský badatel, J. Klen, a to někdy před rokem 1952 (Vencl 1978a, 27). Nálezy zůstaly v jeho sbírce.

Datace

Údajně starý či střední paleolit a něco i z paleolitu mladého. Tuto informaci však nebylo možné ověřit a je tak otázkou (zejména u staršího z obou horizontů), zdali tomu tak skutečně bylo.

Popis souboru

Mělo by se jednat o několik artefaktů z křemene datovaných do starého či středního paleolitu. V rámci mladopaleolitické industrie by měly z lokality pocházet dva bíle patinované kusy SGS.

Poznámka

Neviděno, pouze na základě literatury.

Uložení

Nálezy by měly být uloženy ve sbírce dědiců J. Klenu. Bohužel pro revizi materiálu nebyly dostupné. Dle nejnovější literatury (Flégl 2005, 3) jsou ztracené.

Literatura

Flégl 2005, 3; Skutil 1952, 100; Vencl 1978a, 27

Trutnov – Dolní Staré Město (okr. Trutnov)

Lokalizace

V širším okolí souřadnice 632 571; 1 002 767. Nadmořská výška tohoto bodu je zhruba 463 m n. m. Jedná se o polohu na terase nad řekou Úpou. Směrem na západ se terén zvedá k několika výrazným vrcholům, zatímco východním směrem naopak pozvolna klesá ke korytu řeky.

Pokud nejsou brány v úvahu dílčí vyvýšeniny, kterých je poblíž lokality velké množství, jako například nepojmenovaný vrcholek (473 m n. m.) nacházející se pouhých 275 m severozápadně od naleziště, je v okolí jedna jediná skutečně výrazná výšková dominanta. Jedná se o Vraní výšinu (503 m n. m.) vzdálenou asi 1,5 km severozápadním směrem. Na protějším břehu Úpy lze jmenovat ještě dva další vrcholky, které jsou o něco blíže. Jde o Červený kopec (495 m n. m.), který se nachází zhruba 1,2 km na východ, a Zelený kopec (491 m n. m.), který se rozprostírá asi 1,3 km severovýchodně.

Již několikrát zmíněná Úpa je nejvýraznějším a také nejbližším vodním tokem v rámci okolí lokality. Protéká asi 1 km východně od výše uvedených souřadnic a převýšení představuje přibližně 38 m.

Způsob výzkumu

Cílená sondáž v rámci ZAV.

Dějiny výzkumu

V rozmezí 25. října až 25. listopadu 2013 proběhl na lokalitě ZAV vyvolaný stavbou centra společnosti ABB. Výzkum provádělo muzeum v Trutnově ve spolupráci se společností LABRYS. V rámci výzkumu byla předstihově provedena prospekce detektory kovů, na jejímž základě byla vytipována místa, na nichž došlo k důkladnější sondáži. Tato sondáž pak odhalila zde popisované nálezy.

Datace

Předběžně datováno do závěru starého paleolitu či do paleolitu středního (Tůma 2015, 11). Je však otázkou, jedná-li se skutečně o artefakty, respektive o ŠI. Ačkoli se předměty na lokalitě nemohly vyskytnout přirozenou cestou a některé z nich dokonce nesou stopy opálení, nepodařilo se, dle názoru autora této práce, na žádném z nálezů identifikovat stopy po opracování retuší. Je tudíž otázkou, o jaké nálezy se přesně jedná.

Popis souboru

Soubor je tvořen 70 ks křemenů, které však, dle názoru autora této disertace, nejsou ŠI, jelikož na nich nebyla patrná retuš. Je pravdou, že kameny jsou velice eolisované. Stejně tak lze vyloučit jejich výskyt na lokalitě přirozenou cestou (např. coby výsledek náplavy). Některé z nich byly přepálené.

Jen pro zajímavost budiž dodáno, že z lokality pochází i jedno rydlo ze, to je však mladší datace.

Uložení

Muzeum Podkrkonoší v Trutnově (prozatím bez číselné evidence).

Literatura

Tůma 2015

Třibřichy (okr. Chrudim)

Lokalizace

Nález není lokalizován jinak, než na katastrální území. Lokalita se nachází v údolí Bylanky a Markovického potoka. Nadmořská výška se zde pohybuje v rozmezí 240-270 m n. m. Při západní hranici obce se nachází bezejmenný vrchol, který je i místní dominantou (276 m n. m.). Od jihu k severu středem obce protéká Bylanka, a to v nadmořské výšce asi 252 m n. m. Stejným směrem, jen východně od vlastní zástavby obce, teče již uvedený Markovický potok. Ten protéká ve výšce okolo 245 m n. m.

Způsob výzkumu

Povrchový sběr.

Dějiny výzkumu

Prozatím jediné paleolitické artefakty na lokalitě objevil K. Kudrna v roce 1906.

Datace

Snad mladý paleolit. Nelze ale vyloučit ani příslušnost k paleolitu pozdnímu.

Popis souboru

Dle popisu (*Vencl 1978a, 30*) jde o trojici zlomků pazourkových čepelí. Jejich povrch má být patinován namodralou barvou a jejich délka se má pohybovat okolo 5 cm.

Uložení

Artefakty se mají nacházet ve Východočeském muzeu v Pardubicích pod čísly 1199, 1200 a 1201. V rámci psaní této disertace se je zde však nepodařilo dohledat.

Literatura

Skutil 1952, 100; Vencl 1978a, 30

Val – Provoz (okr. Rychnov nad Kněžnou)

Lokalizace

Nález je bohužel lokalizován pouze na katastrální území Provozu. To se nachází na k jihozápadu se klesajícím úbočí. Nadmořská výška se zde pohybuje v rozsahu asi 350-400 m n. m. Na vlastním území obce se nenalézá žádná výrazná krajinná dominanta, nicméně cca 2 km jihovýchodně od centra leží vrch Kotyška (435 m n. m.). Středem obce protéká Brtevský potok v nadmořské výšce okolo 375 m n. m.

Způsob výzkumu

Povrchový sběr.

Dějiny výzkumu

Lokalitu povrchově prozkoumal místní amatérský badatel J. Klen. Nález odsud jsou doposud v soukromé sbírce a nebylo jej možné revidovat.

Datace

Snad mladý paleolit.

Popis souboru

Má se jednat o lehce bíle patinované jádro zhotovené ze SGS.

Uložení

Sbírka dědiců J. Klenu. Zdali se zde dosud artefakt nachází, není známo.

Literatura

Vencl 1978a, 25

Vamberk (okr. Rychnov nad Kněžnou)

Lokalizace

Neznámá, vyjma názvu katastru obce. Vamberk se nachází v údolí řeky Zdobnice mezi trojicí výraznějších vrcholů. Nadmořská výška zde dosahuje značných rozdílů; pohybuje se od 320 až po 600 m n. m.

Nejvýraznější vrcholy v na katastru obce jsou Borek (341 m n. m.) vzdálený asi 1,5 km severozápadně od centra obce, Křib (426 m n. m.), ležící zhruba 3 km severovýchodně a Chlum (603 m n. m.), který se nachází přibližně 5 km směrem na jihovýchod.

Řeka Zdobnice, která městem protéká, je i nejbližší vodotečí. Protéká od východu směrem na západ, a to v nadmořské výšce asi 300 m n. m.

Způsob výzkumu

Neznámý. Zřejmě náhodný nález.

Dějiny výzkumu

Lokalitu poprvé zmiňuje S. Vencl (1978a, 30), který ji však zná pouze z doslechu a materiál osobně neviděl. V současné době není známo, kde se dané nálezy nacházejí.

Datace

Zřejmě mladý paleolit, nicméně vzhledem k nemožnosti revize je potřeba brát tuto dataci značně s rezervou.

Popis souboru

Mělo by se jednat o čepel, jejíž povrch byl pokrytý patinací. Materiálem pro její výrobu má být SGS.

Poznámka

Neviděno, pouze na základě literatury.

Uložení

Neznámé.

Literatura

Vencl 1978a, 30

Víska u Jevíčka (okr. Svitavy)

Lokalizace

Na katastru se nachází dvě naleziště (polohy), které jsou od sebe vzdálené asi 700 m. Ačkoli by tak heslo mělo být rozdělené do dvou, vzhledem k malé velikosti souboru a také kusým údajům k nim, jsou nakonec obě polohy uvedeny zde.

První z nich, tzv. naleziště 1 se nachází na souřadnicích 585 495,27; 1 110 605,99 v nadmořské výšce asi 390 m n. m. Jedná se o polohu na východním úbočí několika menších vrcholků směrem k vodoteči zvané Kelinky dále na východě a severu, kam se terén svažuje. Nejbližší dva výškově výrazné body jsou v poloze Vlčí jámy (435 m n. m.) a Na Červené (486 m n. m.). První z nich leží asi 1,1 km severozápadně, druhá potom o něco jižněji ve vzdálenosti zhruba 1,4 km. Vzdálenost ke Kelinkám, které lokalitu ohraničují na severu a východě, je nejbližší severním směrem. Vodoteč se nachází zhruba 460 m tímto směrem a převýšení k ní se pohybuje okolo hodnoty 31 m.

Druhá poloha, tzv. naleziště 4 nebo poloha „Na Kopci“ leží na koordinátách 585 944,41; 1 111 141,51 ve výšce zhruba 415 m n. m. Nachází se jihozápadním směrem od předešlého. I v tomto případě terén stoupá západním směrem, oproti předešlému případu však zde klesá k bezejmenné vodoteči na jihu. Nejbližší výraznou polohou je vrcholek v poloze Na Červené (486 m n. m.) vzdálený zhruba 975 m západně. Již zmíněná vodoteč leží přibližně 150 m jižně a převýšení k ní činí asi 26 m.

Způsob výzkumu

Povrchové sběry.

Dějiny výzkumu

Lokalitu pro paleolit objevil a zkoumal David Vích. První nález ze starší doby kamenné zaznamenal při terénní prospekci 9. září 2000, další následoval o něco později, konkrétně 14. listopadu 2004. Od té doby k žádnému dalšímu nárůstu materiálu nedošlo.

Datace

Hovořit lze pouze o paleolitu v obecné rovině. Artefakty bohužel nebyly revidovány, jelikož nejsou k nalezení, a literatura je nijak blíže nepopisuje.

Popis souboru

Jedná se o dva kusy ŠI, přičemž jeden z nich, ten z plochy naleziště 1, má být recentně poškozen.

Uložení

Neznámé.

Literatura

Vích 2001, 54; 2005, 48

10 Analýza paleolitických lokalit a nálezů ve východních Čechách

Z celkového výčtu paleolitických lokalit na území východních Čech, který se nachází v příslušné kapitole (kapitola 8 *Katalog paleolitických nálezů na území východních Čech*) a i ze souhrnu jednotlivých artefaktů, které zde byly nalezeny (vizte *Část II. – Přílohy* a kapitolu 17 *Seznam paleolitických artefaktů z východních Čech*), je již na první pohled jasné, že období starší doby kamenné je v regionu zastoupeno poměrně bohatě. Pro lepší celkové zhodnocení, které je ostatně jedním z hlavních cílů této práce, je nicméně nutné prezentované situace a materiál podrobit několika různým analýzám. Jak již bylo řečeno v příslušné kapitole (kapitola 5 *Metodika práce*), byla u každé z lokalit sledována určitá kritéria, jak archeologická tak i geografická, která by snad měla být při tomto vyhodnocení nápomocná. Díky tomu snad bude možné sestavit o trochu ucelenější obraz o paleolitickém osídlení oblasti východních Čech, ale i v některých mikroregionech této oblasti, a srovnat tuto část republiky s oblastmi dalšími.

Nemá smysl zde znovu obšírně rozebírat jednotlivé zkoumané charakteristiky, jejichž výčet i se stručným popisem se nachází v jedné z předcházejících částí této disertační práce (kapitola 5 *Metodika práce*), nicméně pro pořádek budiž uvedeno, že mezi kategorie zeměpisné, které byly u lokality sledovány, patří nadmořská výška, vzdálenost od nejbližšího současného vodního toku a směr sklonu terénu. Mezi proměnné spadající do archeologie pak náleží způsob nálezů, jeho datace a poté množství jednotlivých artefaktů či nástrojů a jejich surovinové složení, přičemž i zde byly jednotlivé (pod)kategorie již popsány včetně odkazů na příslušnou literaturu (kapitoly 5.4 *Metodika zhodnocení paleolitických situací ve východních Čechách* a 5.5 *Typologický popis kamenné štípané industrie*). Pro úplnost lze ještě zmínit, že v případě, kdy některá kategorie nemohla být z nějakého důvodu vyplněna (např. naleziště není zcela přesně lokalizováno a nelze tak určit jeho vzdálenost od vodoteče), byla situace přesto v rámci analýzy zahrnuta s tím, že dané pole bylo označeno jako neurčitelné. Krom toho se ale samozřejmě vyskytly i lokality a situace, které z toho či onoho důvodu nebyly do analýz zahrnuty vůbec. Ty jsou však představeny v samostatné kapitole (kapitola 9 *Nálezy a lokality nezařazené do analýz*).

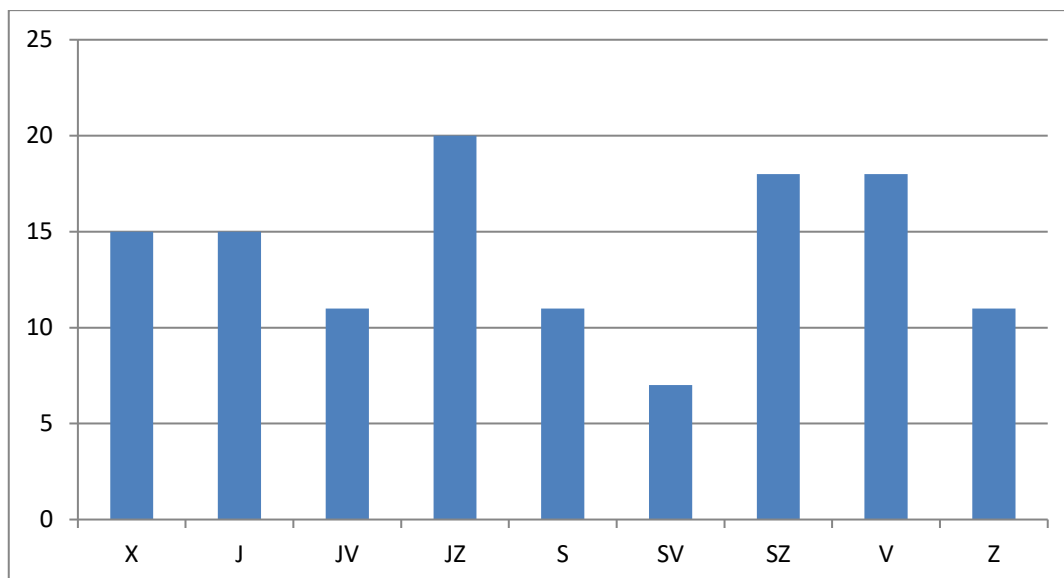
10.1 Zeměpisné analýzy

Jelikož se každá lokalita nachází ve více či méně odlišném terénu oproti ostatním (což samozřejmě neplatí pouze pro paleolit nebo oblast východních Čech), byly zkoumané situace podrobeny takovým analýzám, které se na tyto faktory zaměřují. Takto lze snáze znázornit a vyjádřit celou řadu zajímavých skutečností, které by z vlastního textu nebyly dostatečně patrné. Jedná se však stále pouze o analýzy pracující s daty čistě geografickými, čemuž odpovídají i příslušné výstupy. V tomto oddíle je tím pádem popsáno zastoupení lokalit v rámci daným georeliéfních jevů, a to bez dalších doprovodných archeologických údajů. Kombinace zeměpisných a archeologických dat jsou popsány níže v samostatném oddíle.

10.1.1 Svažitost

Prvním zkoumaným geografickým jevem v této disertační práci byl směr svažitosti terénu u daných lokalit. Jak již bylo řečeno v příslušné kapitole (*5.4 Metodika zhodnocení paleolitických situací ve východních Čechách*), svažitost určuje světovou stranu, v jejímž směru terén klesá (zpravidla k nejbližší vodoteči, nicméně nemusí to být vždy nutně pravidlem). V rámci zde prezentovaných analýz bylo vyčleněno 8 kategorií pro jednotlivé směry, a to konkrétně sever, jih, východ, západ, severovýchod, severozápad, jihovýchod a jihozápad. Každá lokalita tak byla zařazena do jedné z těchto skupin dle její pozice na mapách základního měřítká 1:10 000. Některé lokality nebylo možné z různých důvodů přesně lokalizovat a tudíž u nich ani nelze určit směr svažitosti. Takovéto situace buď nebyly do analýz vůbec zařazeny (vizte kapitolu 9 *Nálezy a lokality nezařazené do analýz*); v případě, že nakonec byly do analytické části zahrnuty, byla pro ně vytvořena speciální kategorie označená jako „X“, tedy bez možnosti určení.

Veškeré analyzované situace jsou zobrazeny v **grafu 1**, z něhož je patrné, že nejvíce lokalit na území východních Čech spadajících do paleolitu pochází z terénu, který se svažuje v jihozápadním směru (konkrétně 20 lokalit). Poté následují další světové strany, zejména východ a severozápad (obojí shodně 18 lokalit), dále pak jih (15 lokalit, což je stejný počet, jako množství lokalit, které byly zahrnuty do kategorie bez možnosti určení). Nejméně zastoupenou světovou stranou je severovýchod (7 lokalit).

Graf 1 – Směr svažitosti paleolitických lokalit ve východních Čechách (X – nelze určit; J – jih; JV – jihovýchod; JZ – jihozápad; S – sever; SV – severovýchod; SZ – severozápad; V – východ; Z – západ).

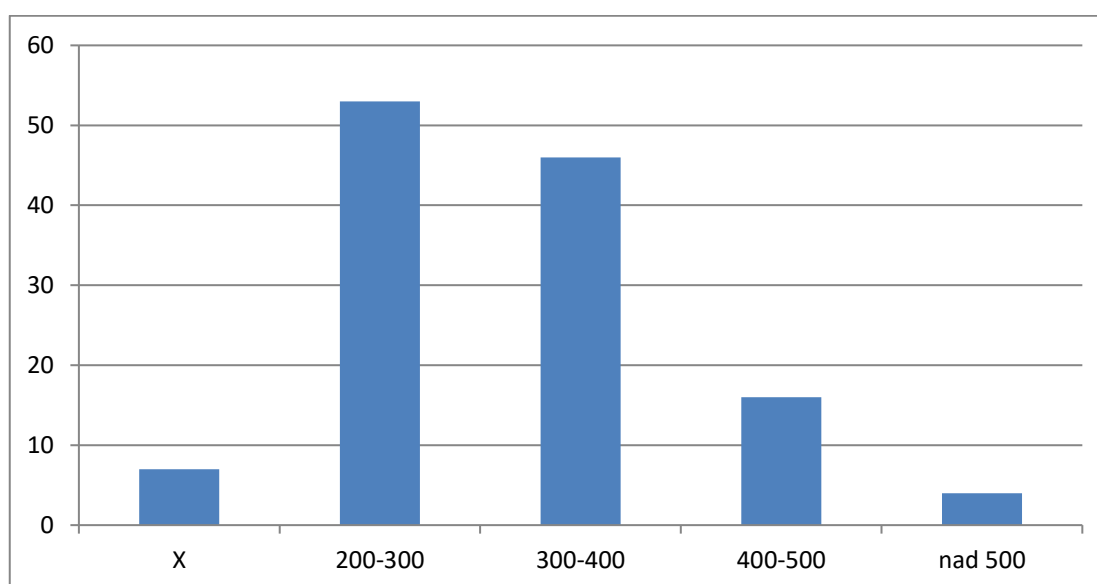
Před činěním jakýchkoli závěrů je nutné zmínit, že drtivá většina zde zkoumaných lokalit pochází z povrchových sběrů na polích, což s sebou nese určitá rizika či obtíže. Jednak mohl být pomocí sběrů zachycen pouze okraj původního osídlení, který se sice táhl daným (například dejme tomu severozápadním) směrem, nicméně větší část mohla směřovat na jinou světovou stranu. Zároveň je důležité si uvědomit, že na povrchu sbírané paleolitické artefakty byly značně rozvlečeny zemědělskou činností (díky které mohou být ostatně takto na povrchu nalézány). Díky tomu se tak předměty mohly dostat do zcela jinak geograficky orientovaných poloh, než ve kterých probíhal jejich „život“.

Přesto je ale patrné, že větší množství lokalit se nachází spíše na víceméně k jihu orientovaných polohách (ať už se jedná o jihozápad, jihovýchod nebo „čistý“ jih), zatímco ve směru na sever jejich počet logicky klesá. Poměrně překvapivá může být vysoká orientace v západních směrech (opět bez rozlišení severozápadu, jihozápadu anebo západu jako takového). Celkový součet takovýchto lokalit je totiž zdaleka nejvyšší (celkově 49 záznamů), byť je pravdou, že 20 z nich představují svahy jihozápadní. Zde může roli hrát již výše zmíněná zemědělská orba. V budoucnu by v tomto ohledu jistě pomohl větší sběr dat z již známých lokalit, anebo alespoň v některých případech plošný archeologický odkryv.

10.1.2 Nadmořská výška

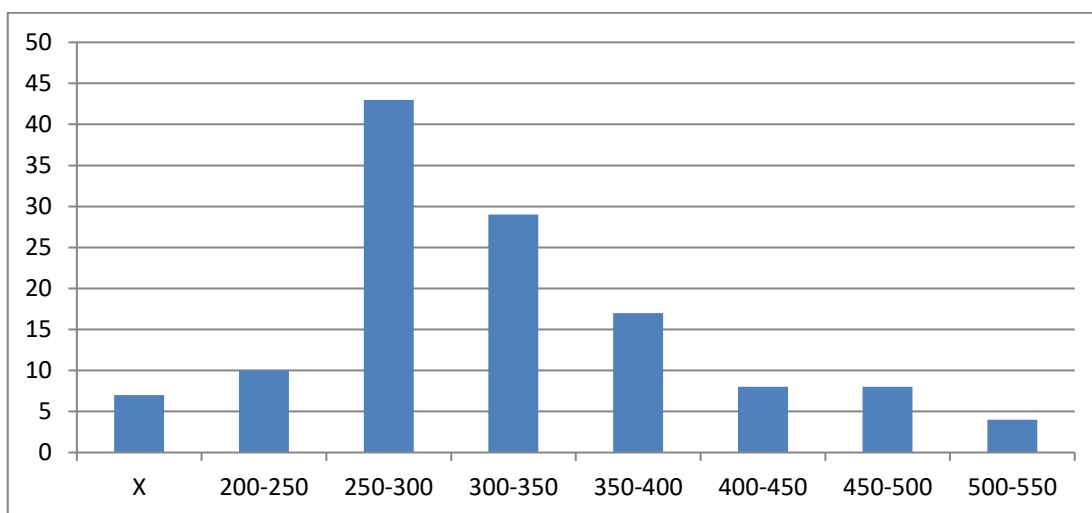
Druhou velice důležitou a zajímavou otázkou ohledně geografických reálií východočeského paleolitu je nadmořská výška, v níž se lokality nachází. Stejně jako v případě svažitosti bylo i zde utvořeno několik kategorií, do kterých byly jednotlivé situace řazeny. Zároveň i v tomto případě nebylo v některých případech možné nadmořskou výšku (respektive polohu jako takovou) určit. Pro tyto případy byla opět vyčleněna kategorie neurčitelných situací označená jako „X“.

Oproti svažitosti je nadmořská výška velice různorodou proměnnou. Pro jednodušší práci s touto veličinou byly výše uvedené vytvořené kategorie vždy v určitém rozptylu, který pokrýval větší či menší rozsah nadmořských výšek. Tento „krok“ byl zvolen nejprve v rozmezí 100 m, díky čemuž byly všechny jednotlivé hodnoty příslušných lokalit redukovány, aniž by, dle názoru autora tohoto textu, došlo k narušení celkového obrazu dat jejich přílišnou generalizací. Vzniklo tak pět kategorií, konkrétně v rozmezí 200-300 m n. m., 300-400 m n. m., 400-500 m n. m. a nad 500 m n. m. Poslední kategorií je již uvedená „X“, tedy neurčitelná. Výsledek této analýzy zobrazuje **graf 2**. Jak lze vidět, nejvíce lokalit se s výraznou převahou nalézá v prvních dvou skupinách, konkrétně tedy 200-300 m n. m. (celkem 53 situací) a 300-400 m n. m. (46 lokalit). Zbývající tři skupiny jsou zastoupeny o poznání méně.

Graf 2 – Nadmořská výška paleolitických lokalit ve východních Čechách při kroku 100 m n. m. (X – nelze určit).

Pro ještě jemnější orientaci bylo učiněno ještě jedno šetření, tentokrát však s jemnějším rozptylem, a to po 50 m. Jednotlivých skupin tak vzniklo větší množství, jmenovitě jde o rozsahy o hodnotách 200-250 m n. m., 250-300 m n. m., 300-350 m n. m., 350-400 m n. m., 400-450 m n. m., 450-500 m n. m., 500-550 m n. m. a opět neurčitelná varianta „X“. Z příslušného **grafu 3** je naprosto jasné, že zdaleka největší množství paleolitických lokalit ve východních Čechách se nalézá ve výškách v rozmezí 250-300 m n. m. (celkově 43 nálezů), což je drtivá většina z předcházejícího hrubého rozsahu 200-300 m n. m. Poté, avšak s výrazným odstupem, následují situace v polohách 300-350 m n. m., kterých bylo objeveno 29, což je znovu většina z předcházejícího rozmezí 300-400 m n. m. Zbývající hodnoty pak byly zastoupeny v mnohem nižších počtech.

Graf 3 – Nadmořská výška paleolitických lokalit ve východních Čechách při kroku 50 m n. m. (X – nelze určit).

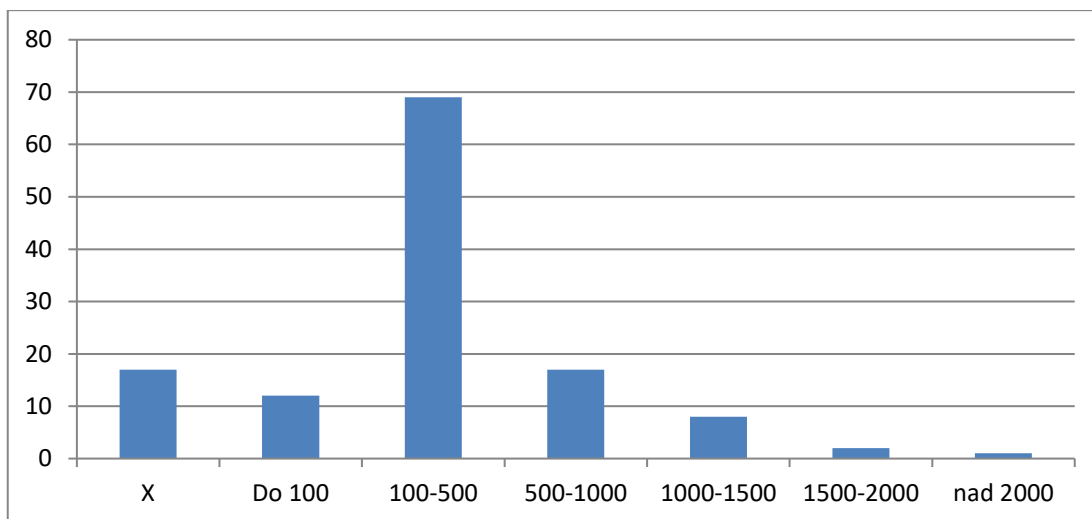
Ačkoli ani v tomto případě nelze jednoznačně vyloučit vlivy eroze či zemědělského využívání půdy v novověku na polohu nálezů v současné krajině, celkový obraz v tomto ohledu víceméně zapadá do předpokládaných hodnot, ve kterých by se paleolitické nálezy měly nacházet. Zajímavý je výskyt několika lokalit i ve vyšších nadmořských výškách, byť v mnohem menším množství oproti polohám nižším. V tuto chvíli je otázkou, do jaké míry byly podobné polohy navštěvovány častěji, nicméně do budoucna je očividně nutné počítat s přítomností paleolitických nálezů i v těchto méně očekávaných místech.

10.1.3 Vzdálenost od vodního toku

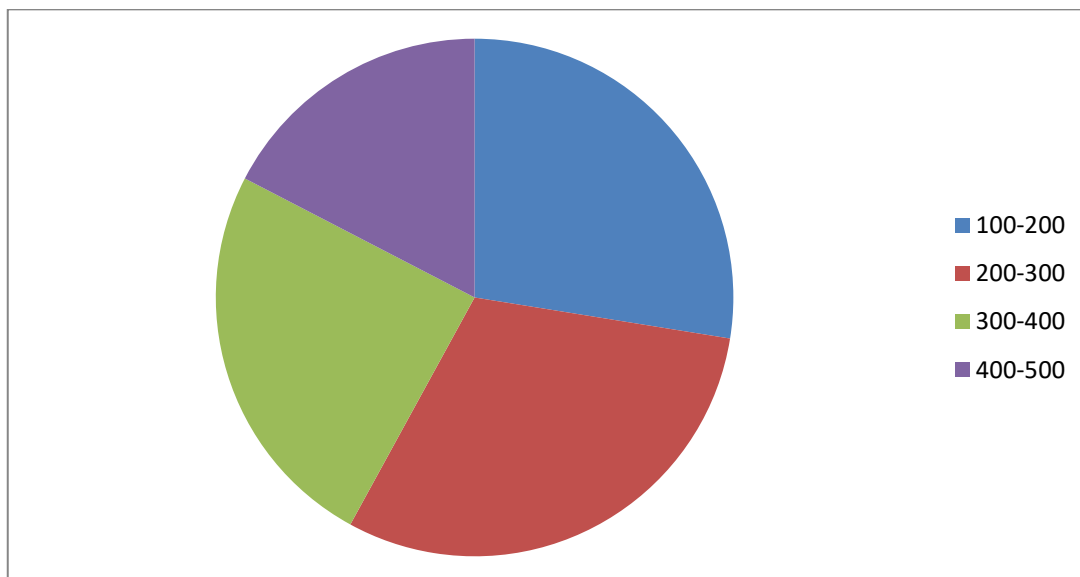
Posledním sledovaným jevem, který je čistě zeměpisným, jenž byl v rámci této disertační práce zkoumán, je vzdálenost mezi nalezištěm a současným vodním tokem. Budiž uvedeno, že se jedná o vzdálenost tzv. vzdušnou čarou, která nikterak nezohledňuje převýšení, které je nutné v rámci tohoto prostoru mezi lokalitou a zdrojem vody překonat. Zároveň je nutné si uvědomit, což bylo uvedeno již v příslušné kapitole (kapitola 5 *Metodika práce*), že nynější říční síť je pochopitelně zcela odlišná od paleolitických reálií. Taktéž ani poloha, ve které jsou artefakty nacházeny, nemusí být totožná s tou, kde se nacházely původně, jelikož intenzivní zemědělské využívání krajiny je mohlo druhotně transportovat na jiné místo. Zde prezentované hodnoty je tak nutné brát skutečně pouze jako orientační, zejména pak v případě těch lokalit, které se v současné době nachází ve větších vzdálenostech od vodotečí.

Pro větší přehlednost bylo vytvořeno několik kategorií o určitém rozsahu, do kterých byly jednotlivé situace řazeny. Vyčleněny tak byly lokality vzdálené méně než 100 m od vodního toku a posléze v rozmezí 100-500 m, 500-1000 m, 1500-2000 m a více než 2000 m od vodoteče. Opět, jako ve všech předcházejících případech byla i zde vyčleněna kategorie „X“, kam byly řazeny ty situace, u nichž není možné vzdálenost zjistit. Při tvorbě těchto „kroků“ byly zvažovány již výše uvedené proměnné jako změny v říční síti a vliv orby, přičemž právě proto jsou zde prezentované rozsahy takto vysoké. Výsledky tohoto členění přehledně ukazuje **graf 4**. Jak vidno, drtivě převládají lokality v rozmezí 100-500 m od současných vodních toků (69 případů). Všechny ostatní kategorie jsou zastoupeny mnohem méně, přičemž se vzrůstající vzdáleností jejich množství logicky klesá.

Pro zajímavost byla nejvíce zastoupená vzdálenost 100-500 m ještě samostatně vyčleněna a rozdělena po 100 m na kategorie 100-200 m, 200-300 m, 300-400 m a 400-500 m od vodoteče. Tyto čtyři kategorie jsou zobrazeny v **grafu 5** a je vidět, že žádná z nich není převládající, byť rozdíl mezi nejčastější hodnotou 200-300 m (21 lokalit) a nejméně zastoupenou kategorií 400-500 m (12 lokalit) nemusí působit jako až tak malý.

Graf 4 – Průměrná vzdálenost paleolitických lokalit ve východních Čechách od vodního toku (v m; X – nelze určit).

Graf 5 – Detailnější dělení nalezišť vzdálených 100-500 m od vodního toku (v m).

10.2 Archeologické analýzy

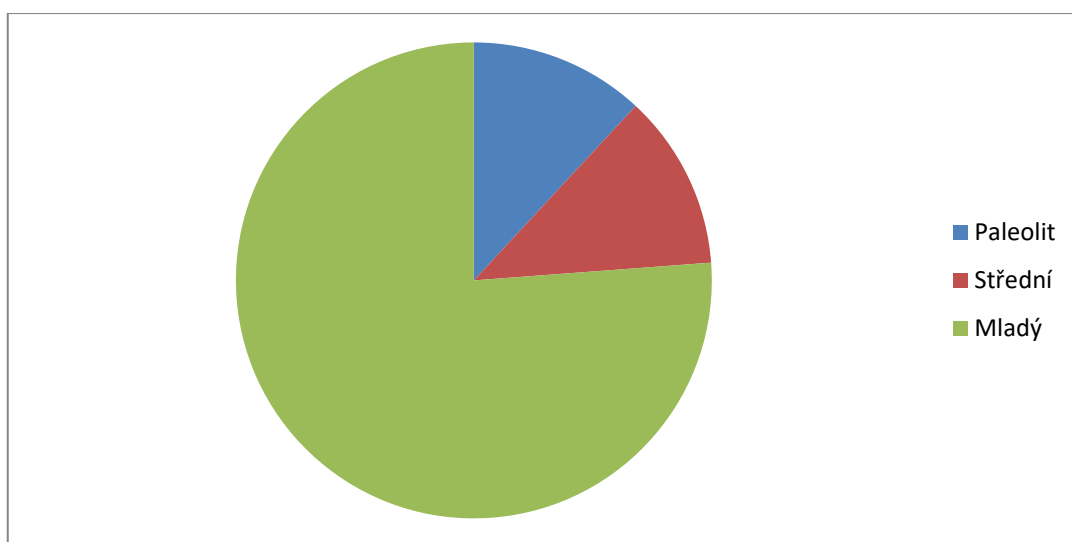
Drtivá většina údajů, které byly u jednotlivých situacích sledovány, je pochopitelně archeologického rázu. Stejně jako v případě geografických reálií je i v tomto případě přehlednější některé ze vztahů zobrazit pomocí analýz, tabulek a grafů. Oproti předcházejícímu oddílu tu však hraje roli větší množství proměnných, které je někdy možné, jindy nutné sledovat. Pro úplnost budiž ještě řečeno, že obdobně jako u zeměpisných analýz, i v tomto případě jde o data prozatím čistě archeologická, která sice popisují tyto jevy, avšak činí tak bez přímé souvislosti

s geografickou polohou jednotlivých nálezů. Takovéto kombinované závislosti jsou popsány v samostatné části níže.

10.2.1 Datace

Základním jevem, který je zpravidla na archeologickém materiálu sledován, je povětšinou jeho chronologické a kulturní zařazení, tedy datace. Tak tomu bylo i v případě paleolitických nálezů z prostoru východních Čech popsáných v této práci. Toto datování bylo prováděno autorem této disertační práce, v některých případech po konzultaci s dalšími archeology specializujícími se na období paleolitu. Jelikož až na vzácné výjimky nejsou pro východočeský paleolit dostupná absolutní data (ať již radiokarbonová či jakákoli jiná), byl veškerý materiál chronologicky zařazen alespoň relativně. Takovéto členění probíhalo na základně morfologie a typologie jednotlivých nalezených artefaktů, které jsou popsány jinde (vizte *Část II. – Přílohy* a kapitolu 17 *Seznam paleolitických artefaktů z východních Čech*) a důvody toho kterého zařazení konkrétních lokalit jsou popsány rovněž samostatně (vizte kapitolu 8 *Paleolitické lokality a nálezy ve východních Čechách*). Zde je tím pádem text omezen čistě na výsledky toho rozčlenění.

Graf 6 – Hrubé kulturní zařazení paleolitických lokalit ve východních Čechách.

V základu byly všechny lokality datovány „nahrubo“ do čtyř skupin. Situace tak mohla být označena jako staro-, středo- anebo mladopaleolitická, přičemž některé nálezy nebylo naneštěstí možné chronologicky zařadit jinak, nežli pouze jako

paleolitické v obecně rovině, což představuje čtvrtou skupinu. Jelikož ale starý paleolit ve východních Čechách bezpečně doložen prozatím není³⁸, zůstaly tak pro vlastní analýzu kategorie pouze tři. Velice přehledně tuto situaci zachycuje **graf 6**. Z něj je jasně vidět, že zdaleka nejvíce zastoupeným obdobím ve východních Čechách je paleolit mladý (96 lokalit) a zbývající střední paleolit či paleolit obecně bez bližšího určení je doložen výrazně méně (každý z nich po 15 situacích).

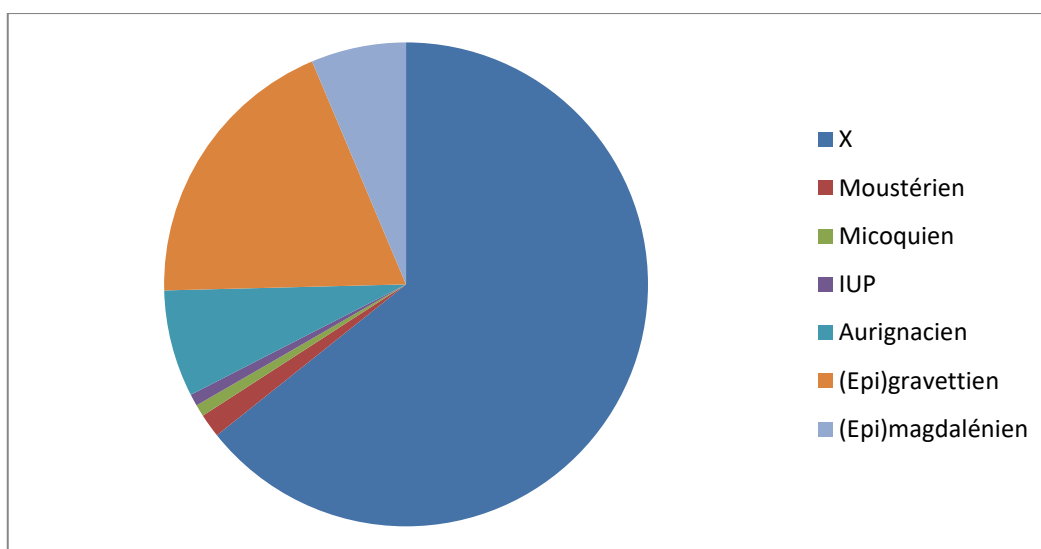
U každé lokality pak byla vyvinuta i snaha o přesnější kulturní zařazení, a to již do určitých konkrétních paleolitických kultur. Opět, podobně jako u výše zmíněného „hrubšího“ členění, se i zde vyskytly lokality (a byla již většina, vizte dále), které nebylo možné takto zařadit. Zcela logicky se to jedná všech situací, které byly v rámci prvního dělení označeny pouze jako paleolitické. Zároveň to ale platí i pro některé případy začleněné do středního nebo mladého paleolitu, u kterých již nebylo z různých důvodů možné určit jejich kulturní zařazení. Ostatní pak byly zařazeny do některé z kategorií, konkrétně byly na materiálu rozpoznány kultury micoquienu, moustérienu, IUP, aurignacienu, gravettienu, epigravettienu, magdalénienu a epimagdalénienu. Jelikož vzhledem k velikosti některých souborů a nedostatku radiokarbonových dat není možné u řady kolekcí rozhodnout, patří-li kulturně do gravettienu či epigravettienu (případně totéž platí i pro magdalénien a epimagdalénien), jsou v dalších analýzách tyto kategorie sloučeny do jedné. Takto jsou i následně vyhodnoceny v příslušných kapitolách (vizte kapitoly *11 Zhodnocení paleolitu na území východních Čech* a *12 Porovnání východočeského paleolitu a ostatních částí České republiky*). Pro přesnější datování těchto souborů je do budoucna nutné získat větší objem datovatelného materiálu. Výsledky tohoto šetření pak zachycuje **graf 7**, ve kterém dominují lokality bez přesnějšího kulturního zařazení (81 případů). Jestliže jsou tyto odfiltrovány, jako je tomu na **grafu 8**, vyjde najevo, že nejvíce východočeských lokalit, u nichž je tato datace možná, spadá do gravettienu (14 lokalit), přičemž je-li do této kategorie připočteno ještě množství nálezů, u nichž není rozlišitelná příslušnost ke gravettienu nebo epigravettinu, číslo ještě vzroste, konkrétně o dalších 10 situací, celkově tedy na 24 záznamů. Na druhém místě, pakliže je tedy vynechán již uvedený (epi)gravettien, se nachází aurignacien,

---

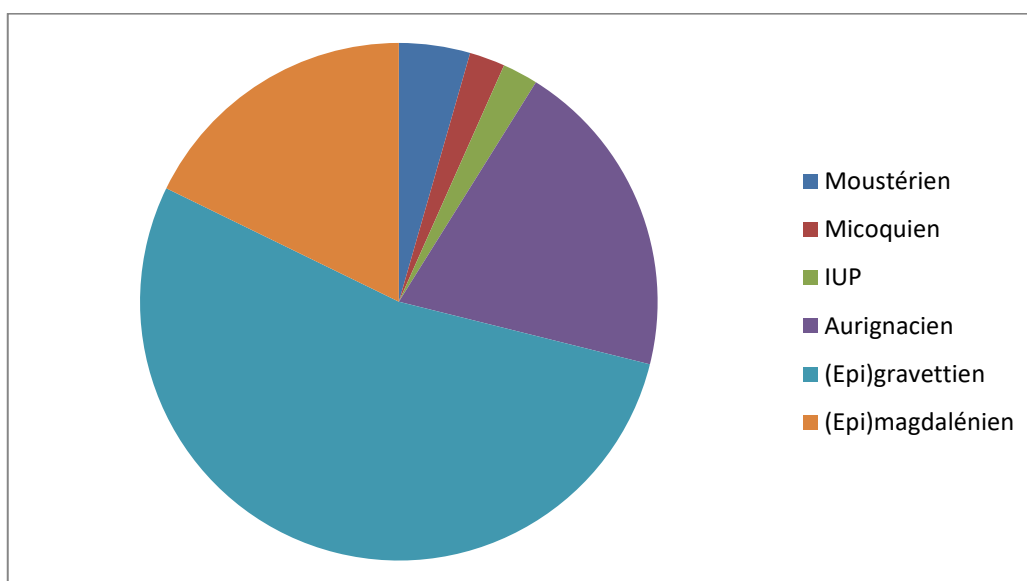
³⁸ Existují sice písemné zmínky o artefaktech, které by snad mohly pocházet z tohoto období, nicméně v současnosti nejsou k nalezení a z tohoto důvodu nebyly do analýz zahrnuty. Totéž platí pro, dle názoru autora tohoto textu, sice fyzicky existující, nicméně velice nepřesvědčivé artefakty, především z bývalé sbírky J. Klena. Jediným nálezem, který by skutečně mohl pocházet ze starého paleolitu je masivní clactonský ústěp z Hradce Králové, nicméně se jedná o ojedinělý artefakt, přičemž i ten může spadat do následujícího paleolitu středního.

pro který je rovněž doloženo 9 lokalit. Třetí nejhojněji zastoupenou paleolitickou kulturou na území východních Čech je potom magdalénien a (epi)magdalénien (obě kategorie shodně po 4 lokalitách). Všechny zbývající kultury jsou zastoupeny již pouze po jedné situaci, s výjimkou moustérienu, který je doložen dvakrát.

Důvod tohoto rozložení může spočívat v různých faktorech. Může se jednat o vlivy prostředí, kdy v některých obdobích byly východní Čechy pro trvalejší obývání nevhodné, zároveň je ale otázkou možnost stavu bádání, kdy celá řada lokalit stále ještě čeká na své objevení.

Graf 7 – Detailnější kulturní zařazení paleolitických lokalit ve východních Čechách.

Graf 8 – Detailnější kulturní zařazení paleolitických lokalit ve východních Čechách bez zastoupení lokalit, u kterých to není možné.

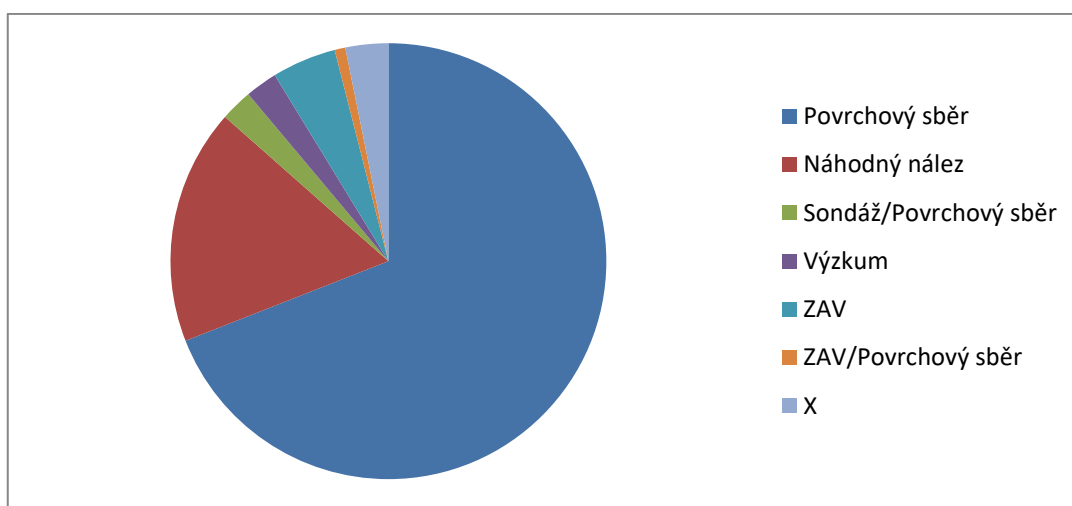
10.2.2 Způsob výzkumu

Jiným sledovaným faktorem byl způsob, jakým byl zkoumaný paleolitický materiál získán. Výpovědní hodnota daného nálezu se totiž v souvislosti se způsobem výzkumu může poměrně výrazně proměňovat. Je logické, že náhodné poloamatérské nálezy jednotlivých artefaktů na polích toho mají k obrazu paleolitického osídlení oblasti co říci výrazně méně, než kolekce získaná při záchranném archeologickém výzkumu, který lokalitu z větší či menší části odkryje a vytvoří tak zpravidla mnohem komplexnější obraz. Tato analýza tak může ukázat na metodiku požívanou ve zkoumané oblasti východních Čech pro sběr dat a díky tomu i na jejich širší použitelnost.

V souvislosti s touto analýzou byly vytvořeny kategorie pro jednotlivé druhy výzkumu. Jmenovitě se jednalo o (cílené) povrchové sběry, náhodné nálezy, kombinaci sondáže a povrchového sběru, badatelský archeologický výzkum odkryvem, záchranný archeologický výzkum odkryvem a záchranný archeologický výzkum kombinovaný s povrchovými sběry. Poslední kategorii představují lokality, u kterých se nepodařilo dohledat, kterak přesně byly zkoumány. Jedná se zejména o nejstarší nálezy v muzeích, které byly objeveny na přelomu 19. a 20. století. Ačkoli se s určitou mírou pravděpodobnosti dá předpokládat, že se jedná zpravidla o náhodné objevy, není to stoprocentně jisté, a proto pro ně byla vytvořena, podobně jako dříve v zeměpisných analýzách, kategorie „X“, tedy neurčitelná. Zastoupení všech těchto kategorií je vidět v **grafu 9**, z něhož jednoznačně plyne, že největší množství paleolitických lokalit ve východních Čechách bylo objeveno či zkoumáno metodou povrchových sběrů (celkem 87 situací), za čímž až s velkým odstupem následují náhodné objevy (22 lokalit). Všechny ostatní kategorie jsou zastoupeny výrazně méně, přičemž například sondáž nebo archeologický odkryv byly pro bádání o paleolitu doloženy pouze pokaždé ve 3 případech. Pomocí ZAV byly v oblasti paleolitické situace zkoumány pouze šestkrát.

Vzhledem k charakteru archeologického bádání v poslední době na území východních Čech nejsou tyto výsledky příliš překvapivé. Velkých terénních zásahů, které by mohly obsáhnout paleolitické nálezy, není v oblasti takové množství, čili nízký podíl ZAV bylo možné očekávat. V podstatě totéž pak platí i pro druhou stranu tohoto spektra. Vzhledem k výrazným aktivitám některých více či méně amatérských badatelů je pouze logické, že povrchové sběry hrají v celkovém součtu hlavní roli. S tím nicméně souvisí jejich nižší výpovědní hodnota, která samozřejmě zpravidla

není taková, jako výsledky archeologického výzkumu. Ostatně i s tímto souvisí kupříkladu vyšší množství materiálu, který není možné datovat do paleolitických kultur. Z celé řady lokalit totiž pochází pouze několik málo patinovaných úštěpů ze SGS, které byly získány právě skrze povrchovou prospekci místa. Jakkoli zpracovat takovýto soubor je pak velice nesnadné. V budoucnu by tak bylo dobré se na tato již známá místa zaměřit a pokusit se z nich získat větší množství materiálu, v případě těch bohatších lokalit provést i sondáž v menším rozsahu.

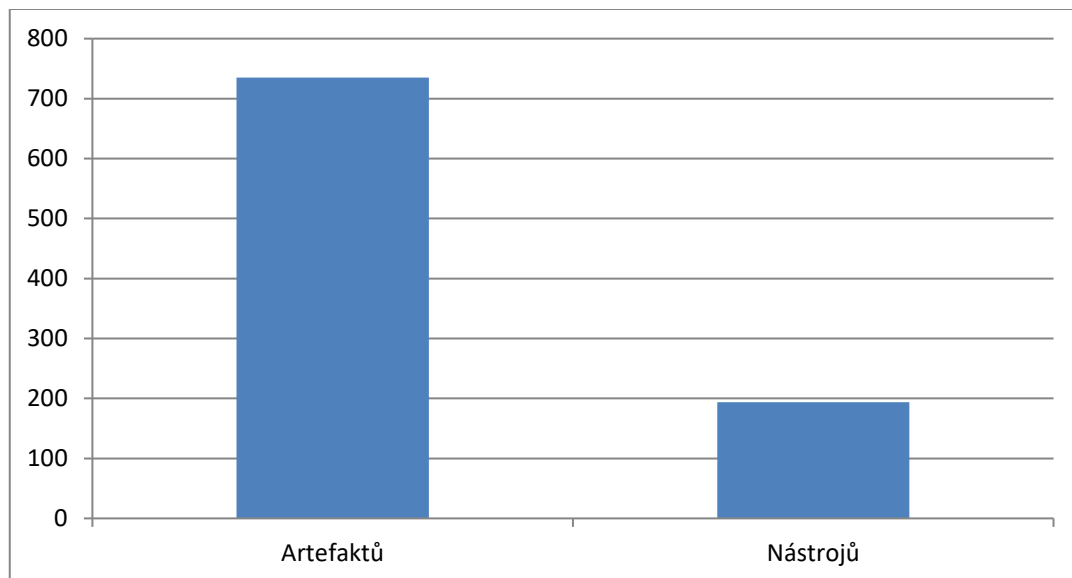
Graf 9 – Metody výzkumu paleolitických lokalit ve východních Čechách (ZAV – záchranný archeologický výzkum; X – nelze určit).

10.2.3 Počet artefaktů a počet nástrojů

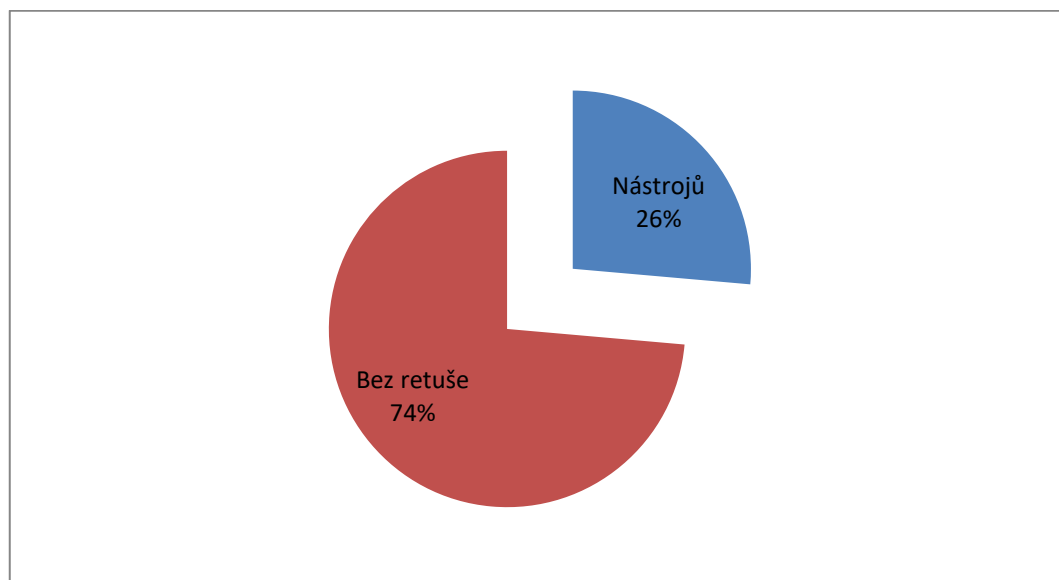
Data ohledně množství artefaktů a hotových nástrojů byla analyzována několikrát a z různých pohledů. Podobně jako v případě datování, i v tomto případě jde o jeden z nejzákladnějších údajů, který lze v rámci archeologického materiálu podrobit analýze. Pro tyto práce je nejprve nutné z artefaktů vyčlenit vlastní nástroje. Jelikož je víceméně veškerý paleolitický východočeský materiál tvořen ŠI, jsou tím míněny artefakty, které byly pomocí retuše upraveny do podoby funkčních nástrojů, zatímco zbytek představují různé zlomky, výrobní odpad či polotovary, které však z typologického hlediska nelze za dokončené nástroje považovat. Toto dělení bylo popsáno v příslušné podkapitole (5.5 *Typologický popis kamenné štípané industrie*) této práce a zde jsou tak prezentovány pouze výsledky této analýzy.

Jako nejzákladnější byl vybrán poměr, který v celkovém počtu ŠI představují již jmenované hotové nástroje. Jak ukazuje **graf 10**, do finální analýzy bylo zařazeno

celkem 735 kusů ŠI, přičemž ale za hotové nástroje je možné označit 194 z nich. To je lehce přes 25 %, což je ostatně zřetelné na **grafu 11**, který zachycuje tento procentuální poměr mezi neretušovanými kusy ŠI a retušovanými nástroji.

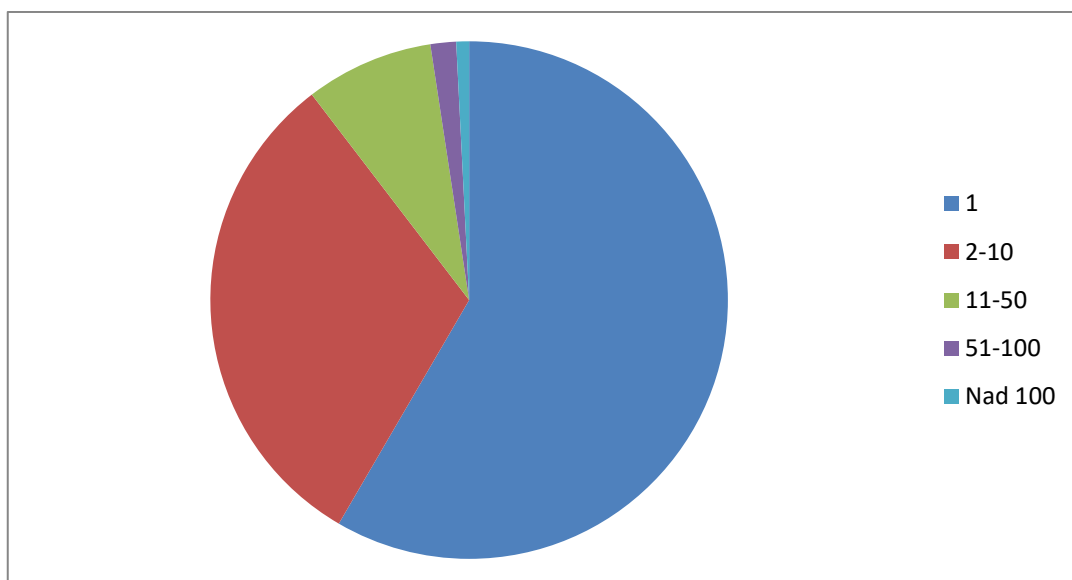
Graf 10 – Množství artefaktů a retušovaných nástrojů na paleolitických lokalitách ve východních Čechách.

Graf 11 – Poměr zastoupení retušovaných nástrojů a neretušovaných artefaktů v rámci nálezů paleolitické štípané industrie ve východních Čechách.

Velmi zajímavé se ukazuje dělení lokalit právě podle množství na nich nalezených artefaktů. Za tímto účelem bylo vytvořeno 5 kategorií podle počtu nálezů na jedné lokalitě. Konkrétně tak byly všechny lokality rozčleněny podle toho, jestli

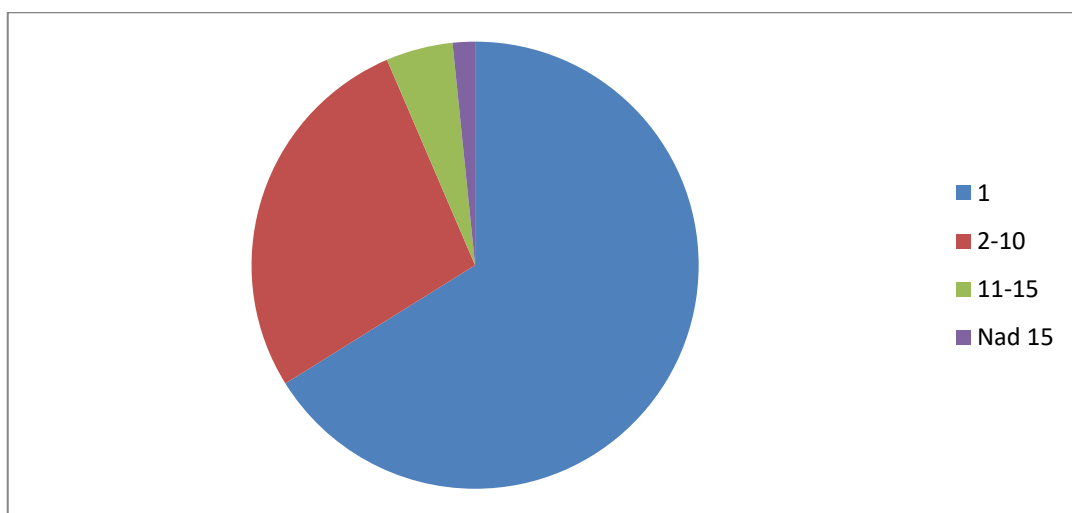
na nich byl objeven artefakt 1, 2-10, 11-50, 50-100 a více než 100. Jemnější členění v případě vyšších hodnot, jak je z výsledků patrné, nemá příliš smysl, pro analýzu jsou nejdůležitější zejména první dvě kategorie. Výsledky této analýzy jsou představeny na **grafu 12**. Z něj je možné vidět, že rozhodně nejhojněji jsou momentálně ve východních Čechách zastoupeny ty lokality, ze kterých pochází spíše menší počet artefaktů. Ponejvíce se jedná konkrétně o situace s pouhým jedním nálezem (těch je dohromady 73) a poté v rozsahu 2-10 jedinců (39 lokalit). Dále pak počty rychle klesají a kupříkladu lokalita s více než 100 kusy ŠI je ve zkoumané oblasti přítomna pouze jedna (jedná se o Jislovu jeskyni). Výrazně se tu tak střetávají výsledky této analýzy se šetřením o způsobu výzkumu. Jelikož většina lokalit je známa pouze z povrchových sběrů, které navíc zpravidla nebývají zaměřovány na starší dobu kamennou, je známo málo lokalit, které by poskytovaly větší kolekce ŠI.

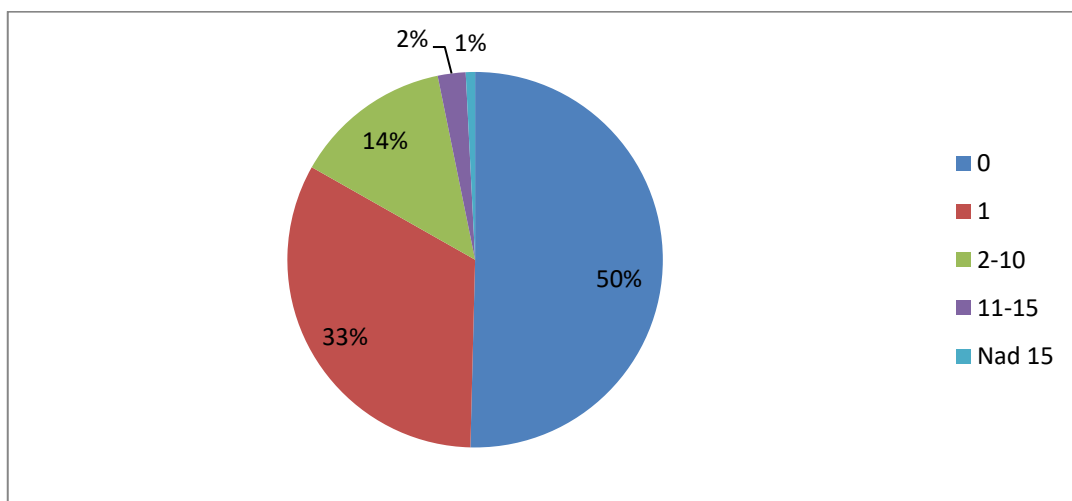
Graf 12 – Množství ŠI na jedné lokalitě v rámci paleolitických situací ve východních Čechách.

Podobně se lze zaměřit na dělení lokalit nikoli dle množství artefaktů, ale pouze při pohledu na retušované nástroje. I zde byly vyčleněny kategorie, stejně jako v minulém případě, avšak jelikož hotových nástrojů je celkově nižší počet, byly i zde jednotlivé rozsahy menší a „jemnější“. Lokality tak byly členěny dle toho, byl-li na nich přítomen 1, 2-10, 11-15 anebo více než 15 nástrojů. Jak se dalo očekávat a jak je ostatně patrné na **grafu 13**, stejně jako v případě celkového počtu artefaktů, jsou i zde přítomny zejména archeologické situace, ze kterých pochází

pouze 1 retušovaný nástroj (takovýchto lokalit je 41) a poté již množství klesá (lokalit se 2-10 nástroji je už jen 17). Toto dělení však postihuje pouze ty situace, kde byl nalezen alespoň jeden dokončený retušovaný nástroj, což však rozhodně nebyla každá lokalita. Proto byly do **grafu 14** zařazeny navíc ještě i tyto „hluché“ lokality bez nástrojů. Těch bylo celkově 63, což vlastně představuje přesně 50 % všech analyzovaných do paleolitu datovaných lokalit ve východních Čechách. I v tomto případě lze předpokládat situaci ovlivněnou zejména stavem výzkumu. Pokud by byla většina již známých lokalit prozkoumána podrobněji, jistě by se tyto počty výrazně navýšily.

Graf 13 – Množství retušovaných kamenných artefaktů v souborech paleolitické ŠI ve východních Čechách.

Graf 14 – Poměr retušovaných kamenných artefaktů v souborech paleolitické ŠI ve východních Čechách.

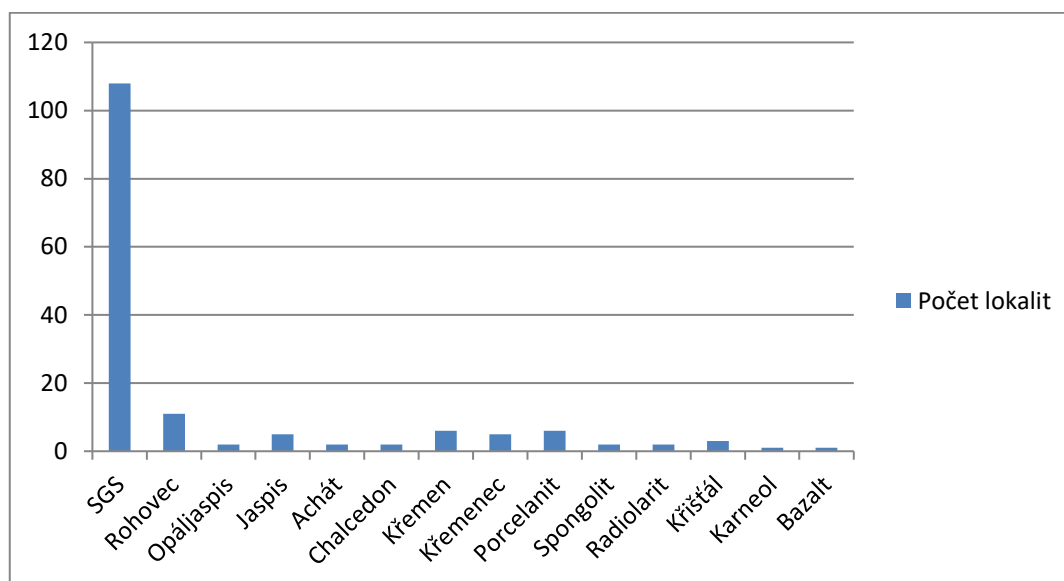
10.2.4 Suroviny ŠI

Poslední čistě archeologickou (ačkoli asi lépe spíše přírodovědeckou) analýzou, které byl v této disertační práci popisovaný materiál vystaven, bylo zjišťování surovinového složení východočeských paleolitických kolekcí kamenné štípané industrie. ŠI představuje takřka jediné artefakty ze starší doby kamenné, které se v tomto regionu nacházejí a dozajista hrála v životě tehdejších lidí výraznou roli. Právě sledování surovinové skladby je tak jednou z důležitých součástí popisu každého souboru ŠI. Z těchto důvodů byla i v této disertační práci těmto analýzám věnována pozornost a analýz týkajících se surovin pro výrobu ŠI bylo provedeno několik. Určení surovin bylo prováděno makroskopicky autorem této práce ve spolupráci s PhDr. et Mgr. Petrem Šídou, Ph.D.

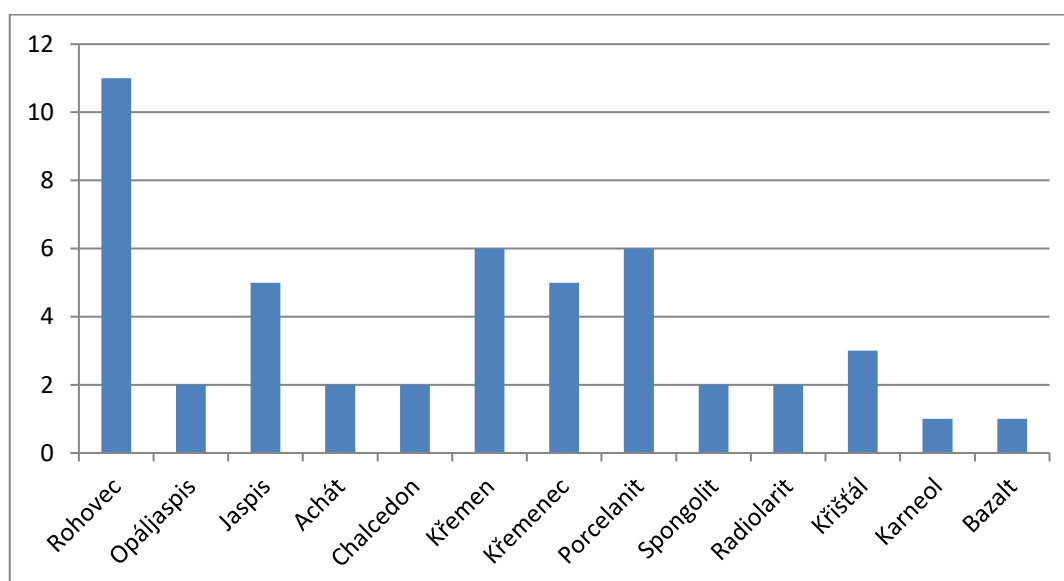
První a nejzákladnější otázkou bylo rozložení surovin na jednotlivých východočeských lokalitách. Za tímto účelem bylo sledováno, na kolika lokalitách se každá jednotlivá surovina vyskytuje. Pokud se tak kupříkladu na jednom nalezišti vyskytl artefakt ze SGS a zároveň i z porcelanitu, je v celkovém součtu tato lokalita uvedena dvakrát; jednou pro každou surovinu. Již tento první **graf 15** ukazuje nejvýraznější trend východočeského paleolitu: naprostou převahu SGS mezi materiálem pro výrobu ŠI. Tato surovina se vyskytuje na 108 lokalitách, což je téměř desetkrát větší výskyt, než má druhá nejvíce se objevující surovina, kterou je rohovec na 11 lokalitách. Jelikož se vyjma SGS všechny ostatní materiály objevují v mnohem menším množství, byla pro přehlednost tato surovina v **grafu 16** vynechána. Díky tomu je zřetelné, že hned za rohovcem následují křemen a porcelanit (každý po 6 lokalitách) a poměrně výrazně (pokud je tedy vynechána naprostá dominance SGS) se objevují ještě křemence a jaspisy (každý na 5 lokalitách). Ostatní kamenné suroviny se objevují mnohem méně často, nejmenší zastoupení má karneol a bazalt. Ty se vyskytují pouze na jediné lokalitě.

Podobná analýza zastoupení surovin byla učiněna ještě v rámci počtu artefaktů. Díky tomu lze vyčíst, kolik kusů ŠI bylo z každého materiálu v paleolitu vyrobeno. **Graf 17** opět znázorňuje trend převahy SGS, jelikož z této suroviny pochází celkově 507 artefaktů. Jako zajímavost lze uvést, že druhý v pořadí byl křemen, který je opět zastoupen takřka desetkrát méně (50 artefaktů). Pro lepší čitelnost byl SGS v **grafu 18** opět vynechán a zastoupení dalších surovin je tak patrnější. Zde nejsou na čelních místech rozdíly až tak velké a po křemenu se nejvíce vyskytuje rohovec (43 artefaktů) a křemeneček (38 nálezů). Takto hojněji se objevuje

ještě chalcedon (31 ks), jaspis (28 ks) a porcelanit (15 artefaktů). Zbývající suroviny se pak vyskytují v jednotkách kusů.

Graf 15 – Zastoupení surovin pro výrobu ŠI na paleolitických lokalitách ve východních Čechách (SGS – silicit glacienních sedimentů).

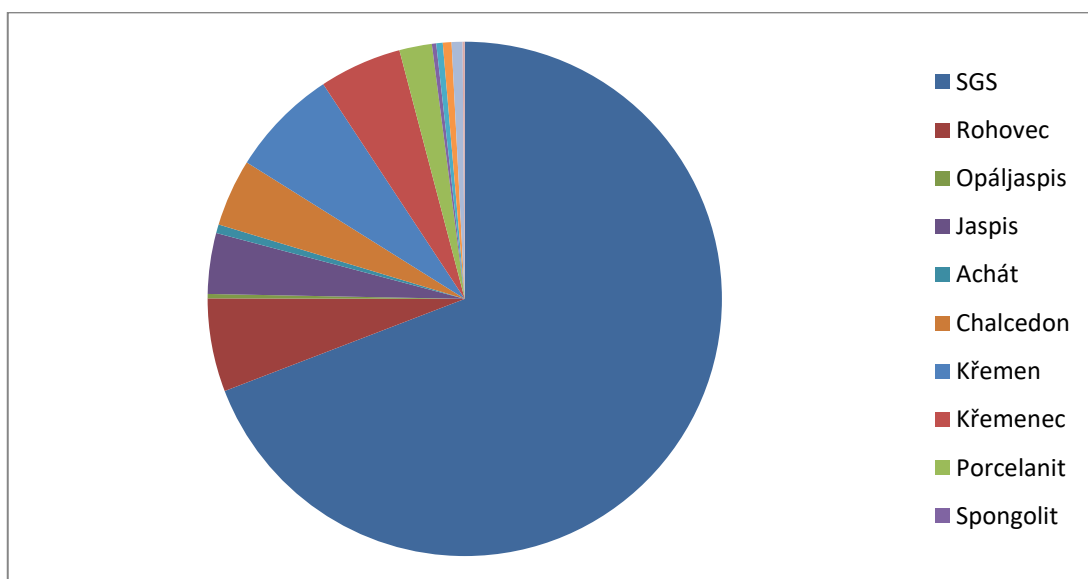

Graf 16 – Zastoupení surovin pro výrobu ŠI vyjma SGS na paleolitických lokalitách ve východních Čechách.

Jako velice zajímavé se jevílo porovnat toto zastoupení v množství artefaktů při srovnání stredo- a mladopaleolitických lokalit. Výsledky této analýzy shrnuje **graf 21**, na jehož základě lze prohlásit, že v rámci nálezů ze středního paleolitu je SGS zastoupen mnohem méně. Nejhojnější surovinou byl v tomto období ve

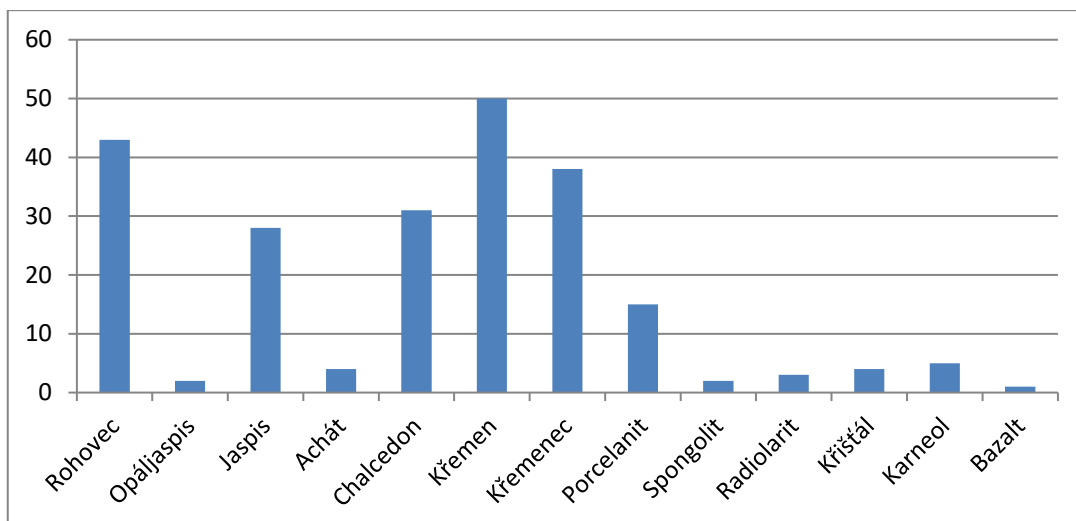
východních Čechách křemen (48 artefaktů) následovaný v menším množství křemencem (37 nálezů), chalcedonem (31 kusů) a jaspisem (26 artefaktů). Teprve až poté přichází na řadu i SGS doložený celkově ve 22 případech. Zbývající suroviny jsou doloženy výrazně méně. V paleolitu mladém je pak již přítomen klasický jev výrazné dominance SGS (473 artefaktů), přičemž druhou nejvíce zastoupenou surovinou je rohovec, který je ale zaznamenán pouze ve 42 případech. Zastoupení ostatních surovin je potom již téměř neznatelné. V rámci tohoto rozdělení je pozoruhodný podíl zastoupení surovin pro výrobu ŠI v jednotlivých obdobích v určitém porovnání. Jak totiž ukazuje **graf 22**, takřka žádná surovina se v alespoň přibližné míře zastoupení neobjevuje jak ve středním, tak v mladém paleolitu najednou. Výjimku v tomto případě sice představuje křišťál, který je pokaždé doložen výskytem 2 artefaktů, nicméně se jedná o tak malý statistický vzorek, že je nemožné z něj činit jakékoli závěry. Ačkoli se tak sice některé suroviny jako kupříkladu křemen či jaspis objevují ve středním i mladém paleolitu, je jejich zastoupení diametrálně odlišné. Totéž platí, jak již bylo řečeno, i pro tu nejdominantnější surovinu pro výrobu ŠI ve zkoumaném regionu: o SGS. Nejlépe patrné je to zřejmě z **grafu 19**. Ten zobrazuje množství pouze artefaktů vyrobených ze SGS, a to při porovnání středního a mladého paleolitu. Zastoupení v mladším období je mnohonásobně vyšší, konkrétně se jedná o 473 artefaktů, oproti paleolitu střednímu, kde je doloženou nálezů 22. Pro porovnání byla učiněna i analýza v „opačném směru“, tedy porovnání zastoupení všech zbývajících surovin dohromady. Jedná se tedy o jakýsi součet všech „neSGS“ artefaktů dohromady. Výsledky tohoto počínu zachycuje **graf 20**, který dokládá, že situace je v tomto ohledu přesně opačná. Převládá zde střední paleolit se 156 kusy ŠI. Je nicméně pravdou, že převaha není v tomto případě tak výrazná, jako tomu bylo v předešlém případě. Pro mladý paleolit východních Čech je totiž doloženo 64 artefaktů, které nebyly vyrobeny ze SGS. To je sice stále mnohem nižší číslo, avšak v případě předešlého grafu znázorňujícím zastoupení SGS byl poměr mnohem výraznější. Důvodem však, krom preferencí konkrétních populací ve středním a mladém paleolitu ve východních Čechách, může být i diametrálně odlišný počet nálezů jednotlivých artefaktů z obou dvou období. Mladopaleolitické nálezy jsou totiž mnohem častější, než ty středopaleolitické; konkrétně se jedná o 537 artefaktů z mladšího období oproti 178 pocházejícím ze středního paleolitu. Proto bylo ještě analyzováno procentuální zastoupení v rámci mladopaleolitických situací a těch

středopaleolitických odděleně. Tyto výsledky jsou přehledně zobrazeny v **grafu 23** a **grafu 24**. Opět se jedná pouze o porovnání zastoupení SGS oproti všem zbývajícím surovinám dohromady, nicméně výsledky hovoří jasně: v mladém paleolitu převládá SGS, zatímco ve středním pak suroviny ostatní. Velice zajímavé je však vlastní procentuální zastoupení, jelikož v obou dvou případech vychází toto zastoupení shodně 88 % ku 12 % (v případě mladého paleolitu tedy ve prospěch SGS, u středního pak obráceně). Je samozřejmě pochopitelné, že tato konkrétní shoda je pouze statistickou náhodou, která bude rychle „odstraněna“ s dalšími objevy. Na druhou stranu je ale trend jako takový více než jasný. Převládající zdroj kamenných surovin dominuje zcela výrazně, přičemž druhý z nich je skutečně spíše čistě doplňkový, občasný. Byť se tedy vlastní čísla jako taková velmi rychle změní, jev sám o sobě zůstane s největší pravděpodobností nezměněný. Je pouze škoda, že východní Čechy zatím neposkytly větší množství lokalit, ze kterých by pocházely dostatečně velké kolekce ŠI, které by bylo možné srovnávat samy o sobě³⁹.

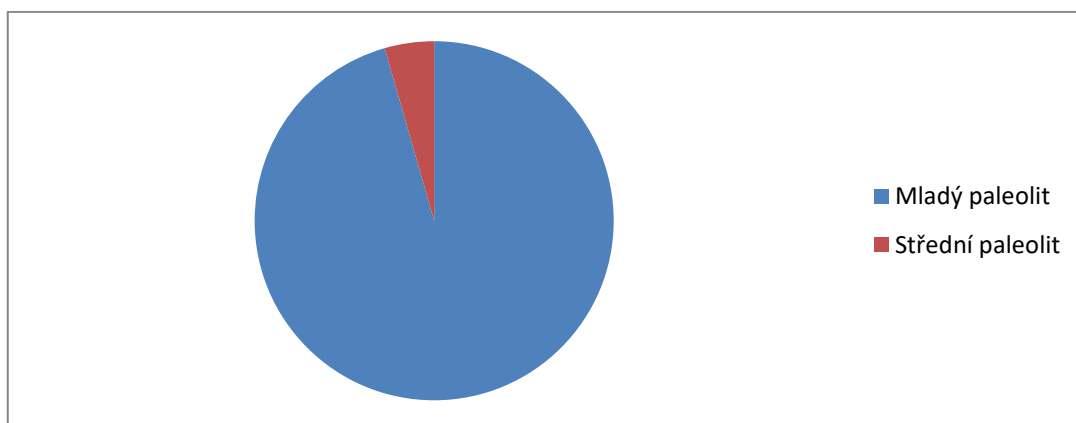

Graf 17 – Zastoupení surovin pro výrobu ŠI mezi paleolitickými artefakty ve východních Čechách (SGS – silicified glacial sediments).

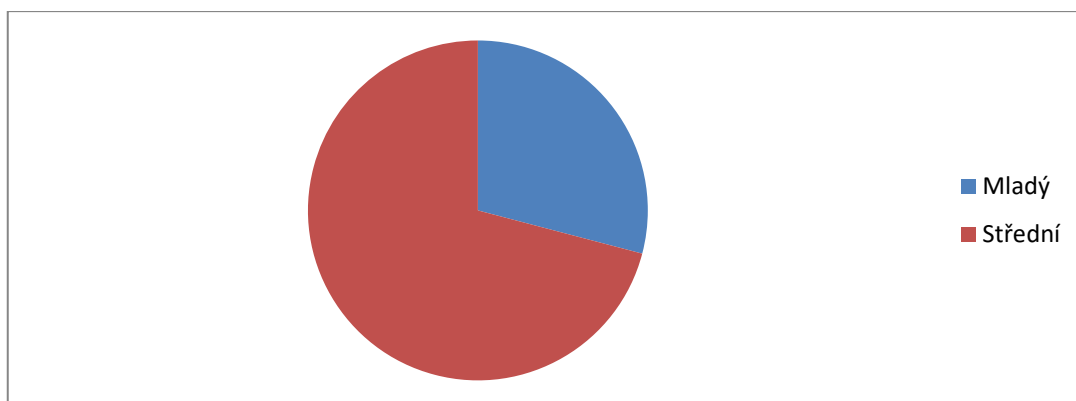
³⁹ Jedná se vlastně pouze o tři lokality: Jislovu jeskyni z moustérienu, gravettské Černčice a do magdalénienu datovanou Zářeckou Lhotu.

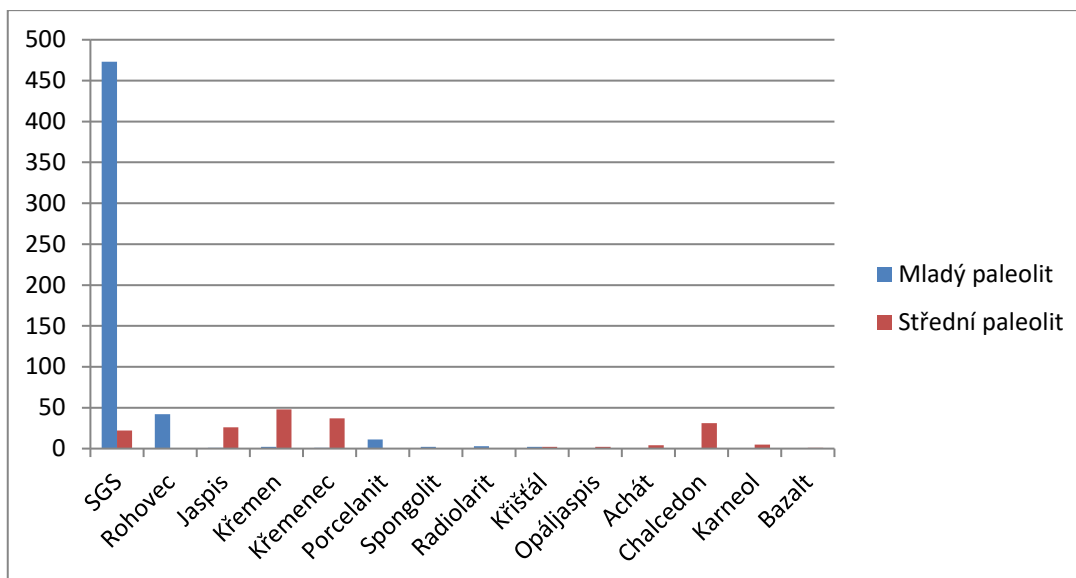
Graf 18 – Zastoupení surovin pro výrobu ŠI vyjma SGS mezi paleolitickými artefakty ve východních Čechách.

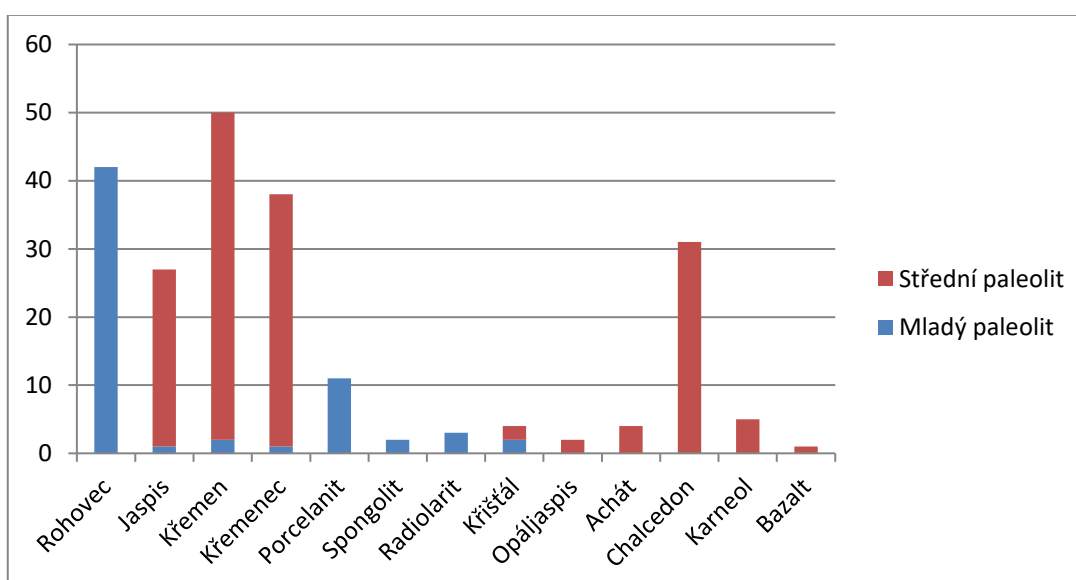
Graf 19 – Zastoupení SGS mezi artefakty ve středním a mladém paleolitu ve východních Čechách.

Graf 20 – Zastoupení ostatních kamenných surovin pro výrobu ŠI mezi artefakty ve středním a mladém paleolitu ve východních Čechách.

Graf 21 – Zastoupení surovin pro výrobu ŠI mezi artefakty ve středním a mladém paleolitu východních Čech (SGS – silicit glacigenních sedimentů).

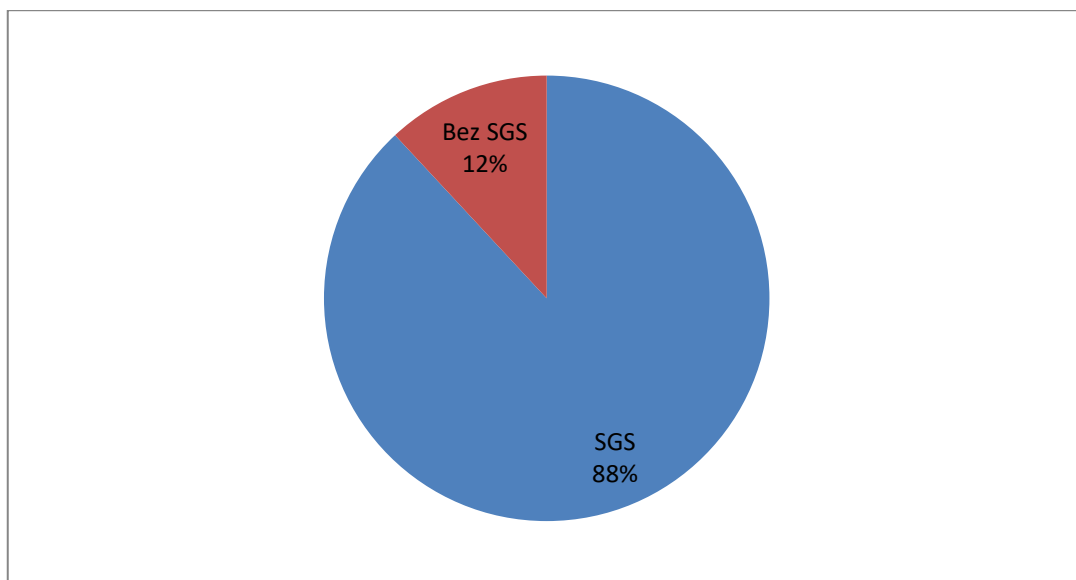

Graf 22 – Zastoupení surovin pro výrobu ŠI bez SGS mezi artefakty ve středním a mladém paleolitu východních Čech.

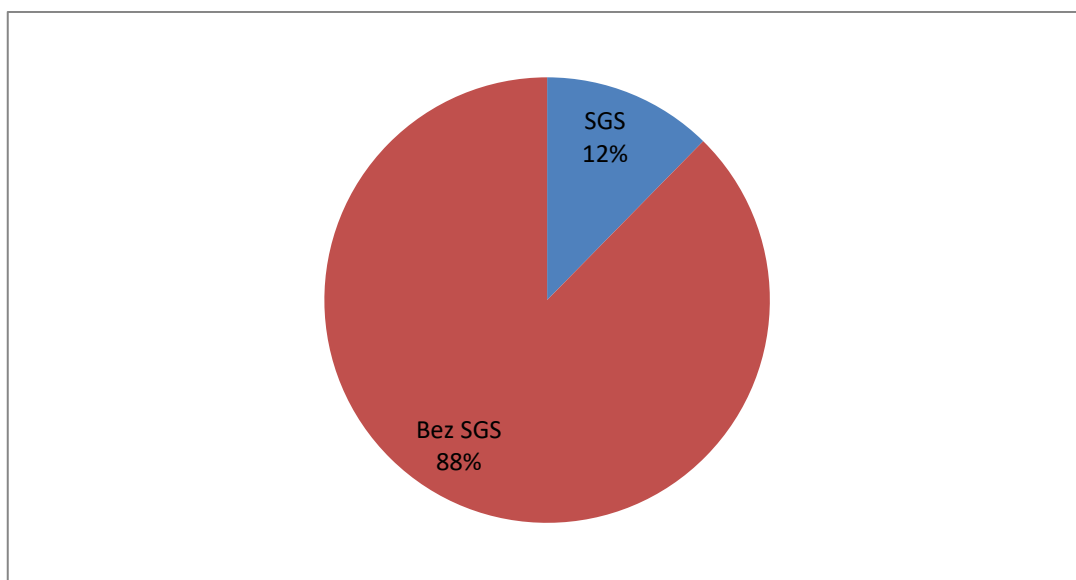
10.3 Kombinované analýzy

Poslední velkou skupinou analýz, která byla na východočeském paleolitickém materiálu provedena, byly ty, jež se týkaly archeologických reálií, ovšem v přímé souvislosti s geografickými jevy ve zkoumané oblasti. Jinými slovy, byly hledány vztahy mezi oběma výše představenými skupinami analýz. Pochopitelně pouze v těch případech, kdy se tento způsob jeví jako použitelný, respektive dosahující

použitelných výsledků. Nemá tak kupříkladu příliš valný smysl hledat spojitost mezi způsobem výzkumu a svažitostí terénu v místě lokality, jelikož by tento údaj, ačkoli by jistě nějaký (možná i na pohled zajímavý) výsledek ukázal, neměl valného použití.

Graf 23 – Poměr SGS a ostatních surovin pro výrobu ŠI mezi artefakty v mladém paleolitu ve východních Čechách.

Graf 24 – Poměr SGS a ostatních surovin pro výrobu ŠI mezi artefakty ve středním paleolitu ve východních Čechách.

Ze zeměpisných proměnných byly v těchto analýzách použity dvě: nadmořská výška a směr svažitosti terénu. Vzhledem k tomu, že, jak již bylo řečeno

výše, nynější hydrologická situace zdaleka neodpovídá paleolitickým reáliím (a je naprosto jedno, se kterou částí paleolitu je toto srovnání provedeno), nemá valného významu se podle vzdálenosti k vodoteči nějakým způsobem orientovat. Navíc, s přihlédnutím k tomu, jak vyšla analýza této vzdálenosti obecně (vizte **grafy 4 a 5**), se nedá předpokládat, že by při bližším rozčlenění například podle archeologických kultur (nebo ostatně při jakémkoli jiném), ukázala analýza něco výrazně smysluplného. Naprosto drtivá většina lokalit se nachází ve vzdálenosti 100-500 m od současných vodotečí, přičemž detailnější členění uvnitř tohoto rozsahu už výkyv na jakoukoli stranu neukazuje. Jakákoli kombinovaná analýza, dejme tomu například v kombinaci s již uvedeným členěním do archeologických kultur, by tak ukázala, že většina lokalit z každé kultury opět spadá do vzdálenosti 100-500 m od nejbližšího vodního toku. Analýzy týkající se směru svažitosti nebo nadmořské výšky pak byly více proměnlivé, ačkoli i zde byly patrné určité preference (vizte **grafy 1-3**).

V rámci kategorií ze skupiny archeologických vstupních údajů bylo zapojeno pouze jedno kritérium: datace, a to ve dvou rovinách, které již byly taktéž zmíněny. Jedná se o datování „hrubé“ a „jemnější“, tedy v základu dělení na střední a mladý paleolit, potažmo paleolit jako takový v obecné rovině. Mladopaleolitické situace byly následně rozčleněny ještě jednou, právě v oné „jemnější“ rovině, na jednotlivé archeologické kultury. Jmenovitě se jedná o aurignacien, (epi)gravettien, a (epi)magdalénien (toto dělení je způsobeno již zmíněnou nerozeznatelností některých souborů). Navíc k tomu byla vyčleněna ještě kategorie těch lokalit, které nebylo možné datovat přesněji, než obecně do mladého paleolitu. IUP, kteréžto je v celých východních Čechách zatím zastoupenou pouze jediným nálezem⁴⁰, bylo z této detailnější analýzy vyčleněno, jelikož z jednoho vzorku nelze činit jakékoli statistické závěry. Množství ŠI zase není vhodné z toho důvodu, že většina lokalit vydala pouze nález jediného artefaktu (vizte **graf 12**) a situací, ze kterých by jich pocházelo větší množství je jen poskrovnu. Surovinové složení, coby poslední možný zástupce archeologických analýz, pak v tomto kontextu a při tomto spojení nepřináší žádné použitelné údaje.

Ze všech těchto důvodů tak tedy byly použity pouze výše zmíněné tři proměnné, a to nadmořská výška a směr svažitosti terénu z geografických analýz

---

⁴⁰ Jedná se o nález listovitého hrotu (szeletien?) z Jaroslavi.

a datace (ve dvou rovinách) z analýz archeologických. Tyto proměnné pak byly různě kombinovány následujícími níže popsányi způsoby.

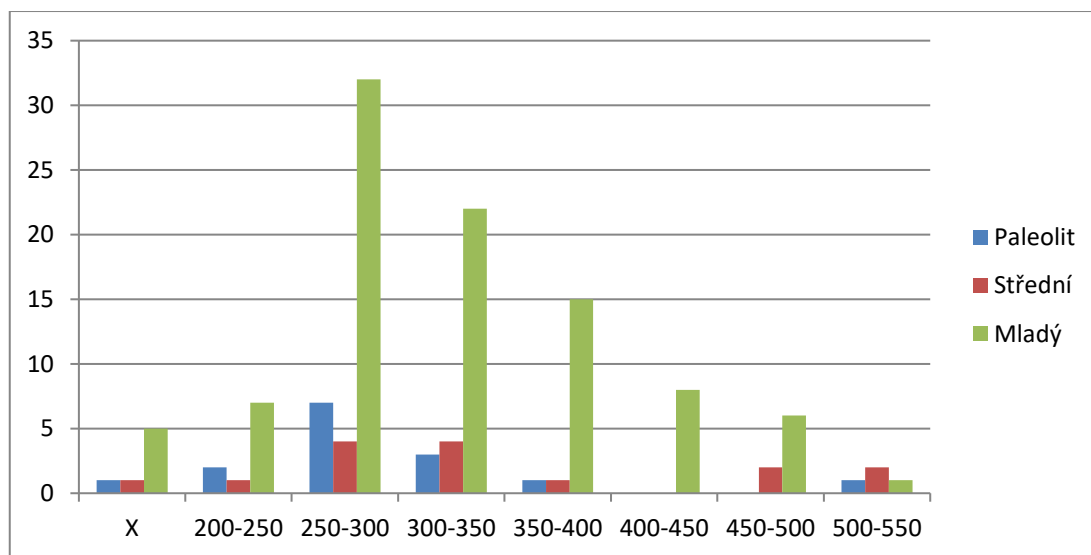
10.3.1 Chronologické zařazení a nadmořská výška

První z kombinovaných analýz se zaměřila na možnou spojitost mezi nadmořskou výškou, ve které se lokalita nalézá a její datací. Coby krok pro výšku nad mořem bylo zvoleno 50 m s počátkem na hodnotě 200 m n. m. Jednotlivé kategorie pak tedy byly 200-250 m n. m., 250-300 m n. m., 300-350 m n. m., 350-400 m n. m., 400-450 m n. m., 450-500 m n. m. a 500-550 m n. m. K tomu byla navíc ještě vyčleněna skupina pro ty lokality, u kterých se z různých důvodů nepodařilo nadmořskou výšku určit. Tento jemnější rozsah po 50 m se v průběhu již osvědčil u členění lokalit pouze na základě nadmořské výšky jako takové (vizte výše, srov. **grafy 2 a 3**).

Co se chronologického zařazení týká, byly zvoleny už dříve jmenované dvě roviny. Prvá z nich lokality chronologicky dělí pouze na paleolitické obecně, středo- a mladopaleolitické. Druhé a detailnější dělení se potom týká pouze těch situací, které spadají do mladého paleolitu. Ten byl rozdělen po jednotlivých archeologických kulturách na aurignacien, (epi)gravettien, a (epi)magdalénien. K nim byla navíc přiřazena kategorie pro ty nálezy, které nebylo možné zařadit blíže než do mladého paleolitu jako takového. IUP kultury byly z již uvedeného důvodu vynechány.

Výsledky tohoto šetření detailně zachycují **graf 25** a **graf 26**. Z prvního z nich je na první pohled patrný jasný trend vyhledávání poloh o nadmořské výšce 250-300 m n. m., v o něco menší míře potom i 300-350 m n. m. Tyto dvě hodnoty jsou nejvíce zastoupeny mezi všemi třemi výše jmenovaných chronologickými kategoriemi. Pakliže nejsou brány v potaz výsledky lokalit datovatelných pouze do paleolitu (jelikož ty díky tomu k vlastní analýze nemají až tolik co říct), vyjde najevo jiná zajímavá skutečnost. Ačkoli středopaleolitické lokality spadají do výše uvedeného rámce, poměrně zajímavá část z nich se vyskytuje v mnohem vyšších polohách. Konkrétně se jedná o lokality ve výškách 450-500 a 500-550 m n. m. Zatímco nálezy z poloh v rozsahu 250-350 m n. m. jsou zastoupeny vždy po 4 lokalitách na každou skupinu, tyto vyšší situace obsahují vždy shodně po dvou lokalitách. Dozajista se nejedná o nijak velký výkyv (ostatně to vzhledem k relativně

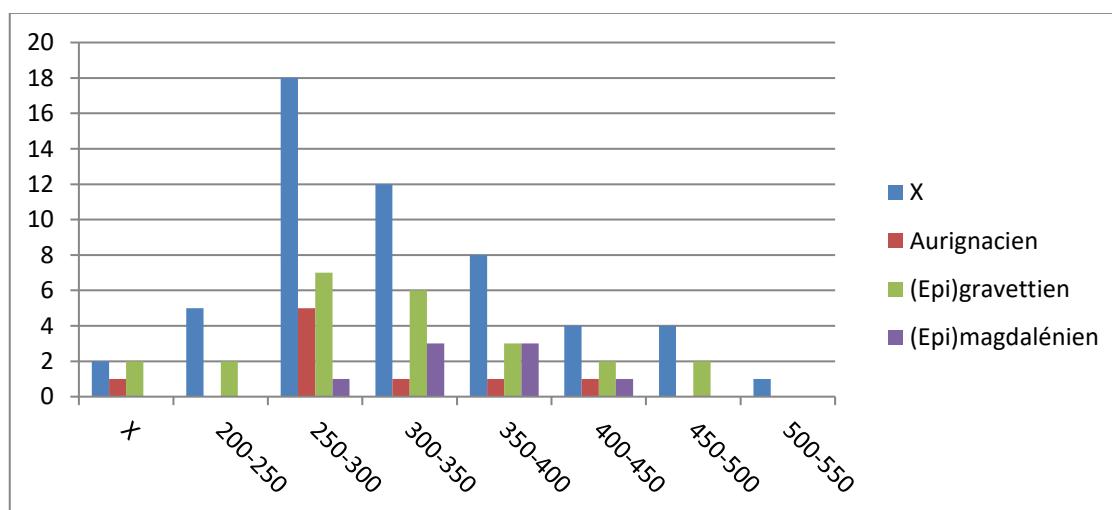
nízkému počtu středopaleolitických lokalit ve východních Čechách není ani možné), ukazuje se ale, že v těchto dobách nebyly pro tehdejší lovce a sběrače tyto vyšší polohy nedostupné, ale naopak byly osídlovány. Pro budoucí bádání je tak nutné počítat s jejich výskytem i v těchto místech. I mladý paleolit ukazuje pozoruhodnou tendenci, avšak v jiném směru. I zde spadá nejvíce lokalit do rozsahů 250-300 (32 lokalit) a 300-350 m n. m. (22 lokalit), nicméně další skupiny jsou zastoupeny s pozvolnou klesající intenzitou, která je nepřímou úměrnou nadmořské výšce. Zajímavá je tu tak absence jakéhokoli výrazného „skoku“, který by lokality z pohledu nivelet odděloval. Za zmínku stojí i ten jev, že naopak nižší kategorie s výškovým rozsahem 200-250 m n. m., která by teoreticky měla být klimaticky příznivější, je zastoupena jen velice málo (konkrétně 7 lokalit). Je tak „odsunuta“ až za situace ve výškách 350-400 m n. m. (celkem 15 situací) a 400-450 m n. m. (8 nalezišť). Pro úplnost budiž ještě dodáno, že zbývající dvě kategorie souvisejí se 6 respektive 1 mladopaleolitickou lokalitou. Rozdíl v této sestupné tendenci oproti střednímu paleolitu je s největší pravděpodobností dán mnohem vyšším množstvím lokalit spadajících do paleolitu mladého, přesto je však, že je tu patrný pozvolný sestup, zajímavý.

Graf 25 – Nadmořská výška paleolitických lokalit při kroku 50 m n. m. ve vztahu k jejich hrubému kulturnímu zařazení (X – nelze určit).

Již krátce zmíněný **graf 26** se potom zaměřil na tento jev pouze v rámci mladého paleolitu, jelikož toto období přináší jako jediné větší množství lokalit

v regionu. Ty lokality, které nebylo možné blíže chronologicky zařadit, vykazují stále tutéž tendenci pozvolného klesání společně se vzrůstající nadmořskou výškou, nicméně u zbývajících situací je stav odlišný. Aurignacien je ve východních Čechách zastoupen celkově 9 lokalitami, přičemž více než polovina z nich (5 nalezišť) se nachází v nadmořské výšce 250-300 m n. m. U jedné nebylo možné výšku určit a všechny zbývajících potom po jedné lokalitě zastupují skupiny v rozsahu 300-450 m n. m. Zde již tato pomalá tendence patrná není, ačkoli se stále ještě jedná o poměrně malý statistický vzorek. (Epi)gravettien je nejvíce zastoupená paleolitická kultura v této oblasti (dohromady 24 lokalit) a i zde jsou nejvíce přítomny již klasické rozsahy 250-300 m n. m. (7 situací) a 300-350 m n. m. (6 nalezišť), dohromady tak tvoří zhruba polovinu takto datovatelných nálezů. Za nejzajímavější zde může být považován i ten fakt, že tato kultura má jako jediná zastoupení v polohách o nadmořských výškách v rozsahu 200-250 m n. m.; nachází se zde 2 lokality. Obdobně rovnoměrně jsou přítomné lokality naopak ve vyšších polohách, a to až do výšky přibližně 500 m n. m. S výjimkou hodnot v rozsahu 350-400 m n. m., kde se vyskytují 3 lokality, jsou všechny další kategorie obsazeny po dvou situacích. (Epi)magdalénské osídlení zastupuje dohromady 9 nalezišť. Kultura se zdá být vázána spíše na o něco málo vyšší polohy. Jmenovitě se jedná o rozmezí 300-400 m n. m., přičemž obě po 50 m vyčleněné podskupiny jsou zastoupeny 3 lokalitami. Zbývajících 2 jsou rovnoměrně v polohách 250-300 m n. m. a 400-450 m n. m.

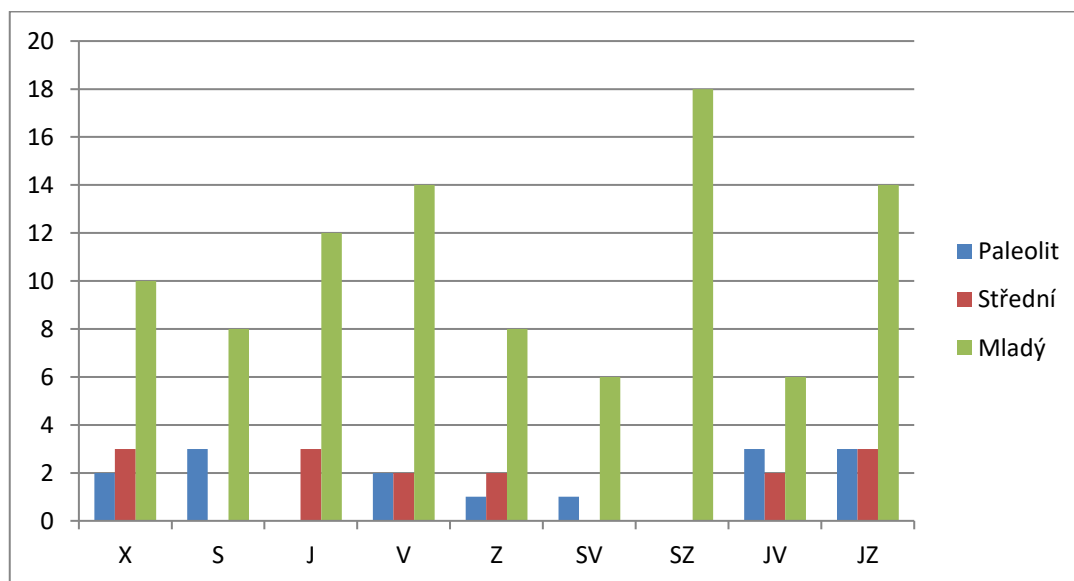

Graf 26 – Nadmořská výška mladopaleolitických lokalit při kroku 50 m n. m. ve vztahu k jejich kulturnímu zařazení (X – nelze určit).

Při bližším pohledu je tak jasně patrné, že v rámci mladého paleolitu již jednotlivé rozdíly a odchylky existovaly. Jsou zde vidět preference různých kultur, ačkoli pochopitelně v některých případech jsou vzorky poměrně malé. V budoucnu by tak v každém případě bylo záhodno detailnější bádání, které se tímto problémem bude zabývat.

10.3.2 Chronologické zařazení a směr svažitosti

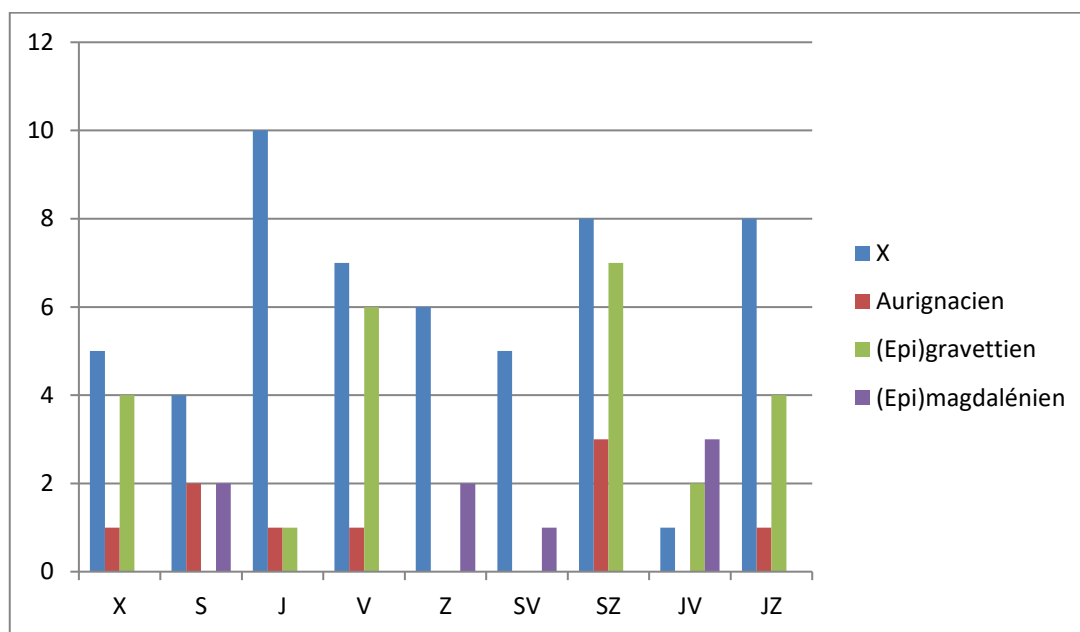
Další analýzou, která využívá data jak archeologická tak i zeměpisná, je souvislost mezi kulturním a chronologickým zařazením lokality a její svažitostí. Co do chronologického rámce byly zachovány všechny kategorie, které už byly popsány výše (tedy „hrubší“ členění celkové a pro mladý paleolit pak „jemnější“). Orientace svahů byla rozčleněna do 9 kategorií. Jednalo se primárně o 8 světových stran (S, SV, SZ, J, JV, JZ, V a Z) a k nim připadá hodnota pro ty lokality, u kterých nebylo z nějakého důvodu daný jev určit.

Graf 27 – Směr svažitosti terénu paleolitických lokalit ve vztahu k jejich hrubému kulturnímu zařazení (X – nelze určit; S – sever; J – jih; V – východ; Z – západ; SV – severovýchod; SZ – severozápad; JV – jihovýchod; JZ – jihozápad).

Hrubší výsledky této analýzy shrnuje **graf 27**, ze kterého je již na první pohled patrný jev související se středním paleolitem: v této době byly víceméně rovnoměrně zastoupeny všechny světové strany s výjimkou severu, potažmo pak severovýchodu či severozápadu. Ačkoli tento jev pochopitelně může souviset se

stavem výzkumu, tedy s nízkým množstvím středopaleolitických lokalit v regionu, coby pravděpodobnější se jeví využívání spíše k jiným světovým stranám exponovaných poloh. V kontrastu s tím se pak jeví výsledky pro paleolit mladý, kde jsou zastoupeny všechny světové strany a zároveň tou nejčastější z nich je SZ. Sluší se nicméně podotknout, že ve velmi těsném závěsu jsou zde lokality situované na svazích východních, jižních a jihozápadních.

Graf 28 – Směr svazitosti terénu mladopaleolitických lokalit ve vztahu k jejich kulturnímu zařazení (X – nelze určit; S – sever; J – jih; V – východ; Z – západ; SV – severovýchod; SZ – severozápad; JV – jihovýchod; JZ – jihozápad).

Podobně jako v případě analýzy chronologického zařazení lokality a její nadmořské výšky byl i v tomto případě mladý paleolit rozčleněn na jednotlivé archeologické kultury, které pak byly posléze analyzovány samostatně. To ukazuje **graf 28**. I zde pak na první pohled zaujme několik faktů. Prvním z nich (vzato čistě z chronologického hlediska) je situace v aurignacienu. Lokality z této kultury jsou totiž nejčastěji situovány na svazích severozápadních (3 lokality) nebo čistě severních (2 situace), zatímco zbývající jsou pak zastoupeny méně (jedná se o J, V a JZ). Tento jev je velice zajímavý a je otázkou jeho důvod, nicméně může se jednat i o náhodou vzniklou malým vzorkem. Větší množství lokalit je ve východních Čechách datováno do (epi)gravettien, který rovněž ukázal zajímavé výsledky. Nejvíce využívanou světovou stranou pro tehdejší osídlení zde byl severozápad

(7 lokalit) a východ (6 situací), posléze pak jihozápad (4 nálezy). Bohužel v případě 4 lokalit nebylo možné světovou stranu bezpečně určit. Obecně je tu tak poměrně patrný trend orientace spíše západním směrem s výchyly k jihu i severu, přesto ale západní svahy jako takové doloženy nejsou, naopak se ale často vyskytuje východní orientace. V případě (epi)magdalénienu se bohužel jedná o příliš malé vzorky na to, aby je bylo možné prohlásit za reprezentativní. Zároveň zde není patrné žádné výrazné zaměření se na určitou světovou stranu. Lze tak hovořit o expozici směrem k jihovýchodu (3 lokality), severu a západu (shodně po 2 situacích).

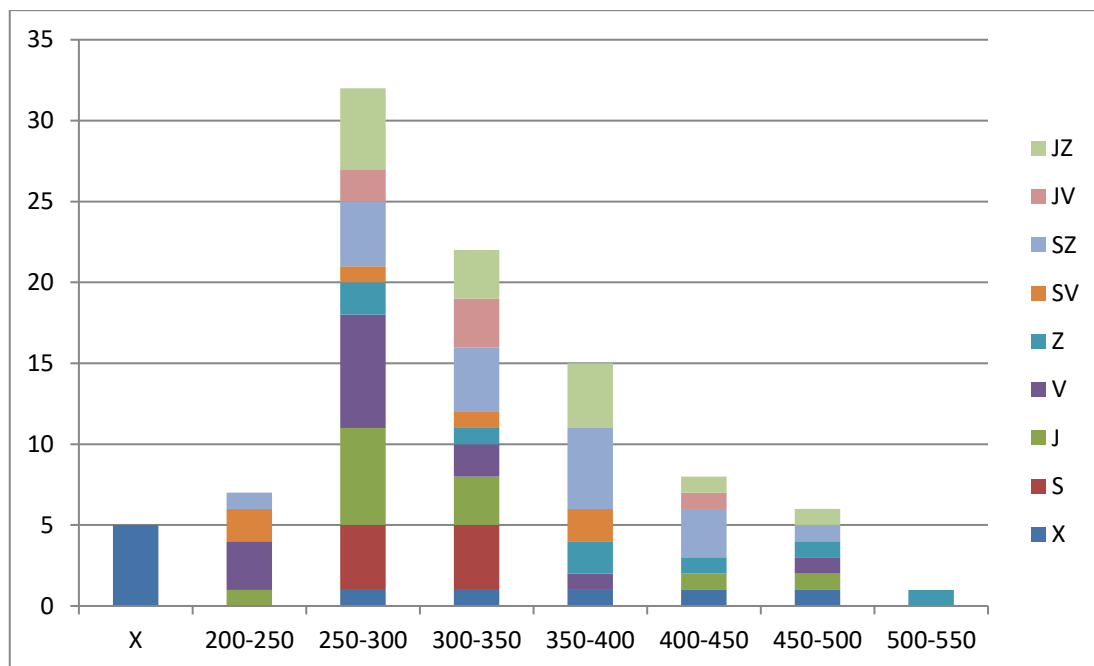
Obecně tak je možné prohlásit, že střední paleolit se od zbytku odlišoval využíváním jakýchkoli poloh kromě těch, které nějakým způsobem směřovaly k severu, což se v mladém paleolitu změnilo. Populace aurignacienu naopak tato místa využívaly poměrně často. Jevu se vymykal gravettien, kdy lovci a sběrači sídlili spíše na svazích jiho- či severozápadních nebo směřujících spíše k východu.

10.3.3 Chronologické zařazení, nadmořská výška a směr svažitosti terénu

Poslední analýzou na východočeském paleolitickém materiálu bylo zkombinování všech tří výše jmenovaných proměnných. Snaha tedy byla vysledovat, zdali je nějaká korelace mezi směrem sklonu lokality, její nadmořskou výškou a datací či kulturou, k níž je lokalita přisuzována. Jednotlivé kategorie byly vždy zachovány tak, jak tomu bylo v předcházejících případech. Vynechány však byly ty lokality, které nebylo možné označit jinak, než jako paleolitické v obecném smyslu slova.

Pro střední paleolit není žádná výrazně dominující preference, nicméně dá se prohlásit, že větší množství středopaleolitických lokalit se nachází na jižních či východních svazích v nadmořských výškách 200-350 m n. m. Druhá, o něco menší skupina situací leží v místech svažujících se směrem na JZ, která dosahují výšky zhruba 250-400 m n. m. Obývána tak byla převážně slunnější a klimaticky příznivější místa.

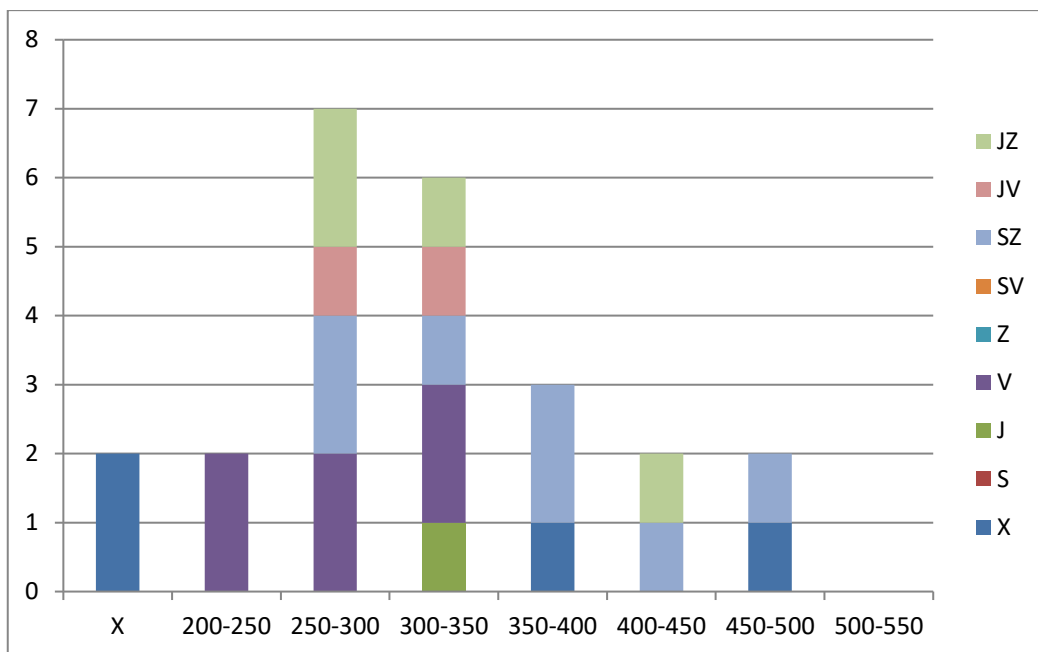
Mladý paleolit byl nejprve analyzován jako celek, což ukazuje **graf 29**. Jak vidno, preferovány zde byly polohy na svazích V, J a JZ ve výškách zhruba 200-350 m n. m. Opět je i zde přítomna druhá skupina lokalit, která je o něco menší. Ta se týká těch situací, které leží na svazích severních a severozápadních ve výškách 250-450 m n. m.

Graf 29 – Vztah mezi nadmořskou výškou a směrem svažitosti terénu u mladopaleolitických lokalit (X – nelze určit; JZ – jihozápad; JV – jihovýchod; SZ – severozápad; SV – severovýchod; Z – západ; V – východ; J – jih; S – sever).

Po rozčlenění na jednotlivé kultury se ukáže, že víceméně žádná výrazná preference zde není patrná. Aurignacien a (epi)magdalénien jsou jednoduše příliš malé vzorky na to, aby na nich bylo možné cokoli pozorovat. Lehká změna je ale patrná u (epi)gravettienu. Jak ukazuje **graf 30**, jsou zde patrné dvě výraznější skupiny, na které jsou nálezy vázány. V jednom případě jde o expozici na východních (s lehkým přesahem k jihovýchodu) svazích spíše v nižších nadmořských výškách (řádově rozsah 200-350 m n. m.). Druhá skupina nalezišť je naopak situována směrem západním, respektive k severozápadu či jihozápadu a vlastní západ jako takový zde doložen není. Výškový rozptyl je zde o něco vyšší, přibližně 250-450 m n. m. s lehkým přesahem ještě k hodnotě 450-500 m n. m.

U všech těchto výsledků je nicméně třeba mít na paměti, že množství přesněji určitelných a zejména pak datovatelných lokalit není ve východních Čechách příliš velké. Jediné výrazné preference a výkyvy tak mohou ukázat pouze nálezy spadající do gravettienu anebo epigravettienu. I přesto je ale kupříkladu pro střední paleolit pozorovatelná určitá tendence, co se využívání prostoru týká.

Graf 30 – Vztah mezi nadmořskou výškou a směrem svažitosti terénu u (epi)gravettských lokalit (X – nelze určit; JZ – jihozápad; JV – jihovýchod; SZ – severozápad; SV – severovýchod; Z – západ; V – východ; J – jih; S – sever).

10.4 Závěr

Východočeské nálezy kulturně a chronologicky spadající do paleolitu, které byly v rámci revize materiálu zařazeny do této disertační práce, byly následně podrobeny několika analýzám za účelem jejich dalšího zpracování a vysledování základních trendů ve struktuře tehdejšího osídlení. Veškeré tyto analýzy byly pracovně pro potřeby tohoto textu rozčleněny do tří velkých skupin, jednalo se o analýzy geografické či zeměpisné, archeologické a kombinované, přičemž každá z těchto skupin se dělí na jednotlivé konkrétní analýzy. Výsledky pak slouží jako podklad pro hodnocení paleolitického osídlení ve východních Čechách, a také pro porovnání východočeského regionu se zbytkem Čech a s oblastí Moravy.

Zeměpisné analýzy popisují nadmořskou výšku, ve které byly jednotlivé paleolitické artefakty nalézány, směr svažitosti terénu v těchto místech a také vzdálenost od současné říční sítě. Je důležité zmínit, že tato skupina je silně ovlivněna post-depozičními procesy, které mohou archeologické nálezy transportovat, a výraznými proměnami krajiny, ke kterým ve východních Čechách v průběhu celého holocénu docházelo. Nejvýraznější se to může jevit v případech vzdáleností od nynějších vodních toků. U vodotečí menších řádů zřejmě až k tak

drastickým změnám nedocházelo, nicméně větší řeky byly v průběhu novověku v řadě případů velmi výrazně regulovány, díky čemuž průběh jejich koryt v současné době zdaleka neodpovídá paleolitickým reáliím⁴¹. Topografickou polohu ve smyslu nadmořské výšky a svažitosti pak pro změnu ovlivňují jednak přírodní vlivy (eroze) a v případě východních Čech (zejména ve vlastním Polabí) pak dlouhodobá intenzivní zemědělská činnost. Ta na jednu stranu dostává archeologické artefakty na současný povrch, na straně druhé ale skrze ni dochází k narušování původních situací. Zároveň, jak již bylo řečeno, může část nálezů přesouvat v prostoru a tím takřkajíc artefakty z lokality „rozvléct“ po okolí. Na druhou stranu jsou všechny tyto analýzy prováděny v určitých kategoriích o nějakém rozsahu. Díky tomu je vliv tohoto „rozvlečení“ částečně regulován.

Mezi analýzy archeologického charakteru patří datace jednotlivých souborů ŠI, způsob výzkumu, množství artefaktů a z nich vyčleněných retušovaných nástrojů a suroviny používané k jejich výrobě. Podobně jako v případě předcházející skupiny, jsou i tyto analýzy ovlivněny či zatíženy určitými jevy, které není možné zcela odstranit. V tomto ohledu lze hovořit zejména o vlivu způsobu výzkumu, při kterém došlo k objevu lokality a artefaktů (což je ostatně jedna z analyzovaných částí jako takových). Vlastní metoda, respektive některé z ní plynoucí důsledky, totiž může výrazně ovlivnit složení celé kolekce, a tím pádem i všechny ostatní analyzované jevy jako dataci či poměr artefaktů a nástrojů, a skrze to nakonec i surovinovou skladbu (vizte podkapitulu 6.2 *Vlastní nálezy*). Částečně se tu snad vymyká analýza použitých zdrojů pro výrobu ŠI. V rámci lokality ji pochopitelně může zvolená metodika ovlivnit (jsou-li kupříkladu z jakéhosi důvodu hypoteticky ignorovány artefakty z jiných materiálů, nežli je SGS), nicméně v případě celého regionu je to již méně pravděpodobné, jelikož lze předpokládat, že podobné zatížení v průběhu celých dlouhých dějin východočeské archeologie bude zaujímat jen velice malou část. Případ takové výše zmíněné hypotetické lokality pak bude zbytkem regionu do jisté míry „rozmělněn“ a jeho dopad zmírněn. Pochopitelně ale na to není možné spoléhat a je tak potřeba mít tuto možnost na paměti.

Poslední skupinou byly analýzy kombinované. Ty spojují poznatky z obou předcházejících okruhů a dávají tak do vzájemných vztahů archeologické a geografické aspekty východočeských paleolitických nálezů a lokalit. Patří sem tři

---

⁴¹ K tomu stačí srovnat průběh v podstatě jakékoli větší řeky na současné mapě s její podobnou kupříkladu na mapě I. vojenského mapování.

velké analýzy: spojitost kulturního zařazení a nadmořské výšky, souvislost mezi kulturním zařazením a směrem svažitosti terénu na dané lokalitě a nakonec porovnání vzájemných vztahů mezi těmito třemi proměnnými zároveň, tedy případná korelace mezi kulturní datací lokality, nadmořskou výškou, ve které se nalézá a směrem, ve kterém na ní dochází ke svažitosti terénu. Logicky se zde projevují nedostatky, kterými byly zatíženy analýzy zeměpisné i archeologické. Na druhou stranu je v rámci zeměpisných údajů opět pracováno převážně s intervaly, zatímco data archeologická jsou vztažena k lokalitám, jejichž datace byla archeologickým materiálem umožněna víceméně spolehlivě.

Všechny tři představené velké skupiny jednotlivých analýz tak s sebou, pochopitelně, přináší určité komplikaci a proměnné, které v současné době není možné jasným způsobem spolehlivě vyřešit. Přesto ale jejich výsledky ukazují, že v případě reprezentativního množství vzorků je možné dosáhnout zajímavý a zároveň i poměrně jasných výsledků. Ty jsou následně využity k dalším rozborům, popisům a zejména porovnání východočeských reálií s těmi ze zbytku republiky.

11 Zhodnocení paleolitu na území východních Čech

Na území východních Čech jsou nálezy spadající do rozmezí starého (resp. středního) až mladého paleolitu doloženy na více než 120 lokalitách (**obr. 1, 2 a 8**). Pakliže jsou k nim připočteny i situace, které z různých důvodů nebylo možné vyhodnotit a zařadit do tohoto souhrnu, toto číslo ještě výrazně naroste, o výsledku po zapojení i podzněpaleolitických situací ani nemluvě. Ačkoli by se tato „základna“ mohla zdát dostatečně široká pro bádání o starší době kamenné v regionu, je potřeba si uvědomit, že, jak již bylo řečeno (vizte podkapitulu *10.2.3 Počet artefaktů a počet nástrojů*), značná část z výše uvedeného počtu 120 nalezišť prozatím poskytla pouze velmi málo (zpravidla jeden či v řádech jednotlivců) artefaktů. Celkově bylo zhodnoceno 735 kamenných artefaktů, což pak v průměru dává necelých 6 nálezů na jednu lokalitu. Takovéto množství je velmi nízké, zvláště pak s přihlédnutím k tomu, že se povětšinou jedná o úštěpy bez možnosti přesnějšího kulturního či chronologického zařazení. Na tyto nesnáze již ostatně bylo v minulosti upozorněno a museli se s nimi vypořádat i předešlé práce na dané téma (*Bulvová 2015, 11; Kalferst – Thér 2009, 47-48; Vencl 1978a, 33-35*). Přes tento na první pohled ne příliš radostný stav je možné o jednotlivých etapách paleolitu na území východních Čech prohlásit celou řadu věcí a toto období tak shrnout. Zvláště z období gravettien a magdalénien totiž pochází největší množství lokalit (gravettien) nebo naopak artefaktů (magdalénien), díky čemuž již je možné utvořit ucelenější obraz podoby tehdejšího osídlení. Starší fáze, tedy paleolit střední a počátek mladého, sice neposkytují výrazné množství archeologického materiálu ani nalezišť, avšak pro úplnost byly i ony popsány. Zde je však evidentní, že se dané výsledky budou výrazně měnit pravděpodobně, řečeno s mírnou nadsázkou, s každým dalším objevem. Následující stránky tak obsahují jakýsi průřez východočeským paleolitem od středního až po závěr mladého (s částečným přesahem do epimagdalénien) na základě dat získaných a popsáných v předcházejících kapitolách (*8 Paleolitické lokality a nálezy ve východních Čechách* a *10 Analýza paleolitických lokalit a nálezů ve východních Čechách*). Pro úplnost je ještě možné dodat, že pozdní paleolit tohoto regionu byl nedávno popsán *K. Čulákovou (2009)* a *M. Moníkem (2014)*.

11.1 (Ne)přítomnost starého paleolitu ve východních Čechách

Přítomnost staršího paleolitu na území východních Čech je v tuto chvíli stále ještě otevřenou a nedořešenou otázkou. Ačkoliv bývaly v minulosti některé nálezy do této etapy řazeny (pro oblast Dobrušky např. *Flégl 2005*, souhrnně pak *Vencl 1978a*, 36-37; *Vokolek 1993*, 7, nejnověji potom např. *Bulvová 2015*, 11, zatímco *Kalferst – Thér 2009*, 48 se k této otázce staví velmi opatrně), není v tuto chvíli, dle názoru autora této práce, přítomnost starého paleolitu ve zkoumané oblasti bezpečně doložena. Nejčastěji udávané lokality v okolí Dobrušky a industrie z Jičina se totiž zdají být spíše výsledkem přírodních procesů než intencionálního opracování člověkem. O jiných nálezech lze uvažovat (vizte dále), ale jde spíše o jednotlivosti. Velké kolekce z Jičina a Dobrušky tak pravděpodobně archeologickými artefakty nejsou.

Jak vlastně určit, co je a co není (nejen) staropaleolitickým artefaktem? Obecně existuje celá řada definic toho, co je to vlastně artefakt (jejich přehled podává např. *Pavlů 2011*, 11; *Šída 2012*, 13-14), nicméně pro potřeby bádání o paleolitu je zřejmě nejvhodnější ta, která říká, že artefaktem je „...*předmět, který člověk intencionálně pozměnil, aby mu sloužil k nějakému účelu*“ (*Neustupný 2007*, 31). Důležitá je zde ona intencionalita, ta pak může sama o sobě mít několik stupňů (*Neustupný 2010*, 71-75; *Šída 2012*, 15-16), kterou projevil člověk, jelikož ta odlišuje artefakty od naturfaktů a v případě ŠI od geofaktů (pojem v archeologii zavedl *Haynes 1973*), což je klíčové pro určování právě staropaleolitických industrií. Vzhledem k eolisaci povrchu velké části paleolitických artefaktů obecně, přičemž tento jev je proti proudu času ještě frekventovanější, a zároveň ve starém paleolitu používaným surovinám (zejména křemeny a křemence) je skutečně velice obtížné odlišit skutečné artefakty od přírodnin. Jak bylo poznamenáno, „*I osobní názor skutečného odborníka na štípanou industrii má jen malou váhu, pakliže tento názor, pozitivní či negativní, nemůže být podložen názornými technologickými argumenty*“⁴² (*Patterson 1983*, 298; *Peacock 1991*, 345). Za tímto účelem pak byla určena (*Patterson 1983*, 298-299, lehce upraveno) čtyři hlavní kritéria, na jejichž základě lze alespoň rámcově rozpoznávat artefakty od neintencionálních přírodou vzniklých geofaktů. Jedná se o následující kroky:

---

⁴² V originálním textu: „*Even the personal opinion of a lithic expert is of little value if explicit technological reasons cannot be given to explain an opinion, either positive or negative*“.

- 1) odlišit všechny člověkem způsobené zásahy na artefaktech, kteréžto by přírodními procesy vznikly jen velmi těžko
- 2) analyzovat kolekci z pohledu všech hlavních morfologických vlastností
- 3) rozlišit všechny hlavní morfologické vlastnosti, které jsou na kolekci přítomny v dostatečném velkém množství
- 4) vyjádřit pravděpodobnost intencionálního vytvoření člověkem na základě kombinace všech výše zmíněných morfologických vlastností⁴³.

Tato metodika je uplatňována na severoamerických a na některých britských lokalitách (*Gillespie – Tupakka – Cluney 2004; Peacock 1991*).

Podobná pozorování byla učiněna i na „staropaleolitickém“ materiálu pocházejícím z různých lokalit ve střední Evropě (*Roebroeks – van Kolfschoten 1995; Schmude 1996*) a jejich výsledkem bylo zpochybnění celé řady lokalit, včetně několik z Čech (*Valoch 1995; 2011*). Bohužel tak u velké části souborů z Berouna, ale i například Přezletic není možné prokázat její intencionální původ člověkem. Totéž je, dle názoru autora této disertační práce, možné prohlásit i o východočeských nálezech z Dobrušky a Jičína, které jsou rovněž považovány za staropaleolitické. Nálezy z Dobrušky jsou tvořeny dlouhodobou činností amatérského badatel J. Kléna, který nicméně do své sbírky, jejíž část se dnes v muzeu v Dobrušce nalézá, často zařazoval i esteticky působí kameny, které samy o sobě nejsou artefakty. Část z nich byla v minulosti (*Flégl 2005; 2015; Vencl 1978a, 11-12*) publikována jako staro- a středopaleolitické artefakty, avšak při revizi tohoto materiálu nebyly autorem této studie na předmětech pozorovány žádné stopy, o kterých by bylo možné prohlásit, že jejich původcem byla lidská činnost.

Naleziště v Jičíně objevené v roce 1973 (*Vávra 1975*) bylo svého času rovněž označeno za staropaleolitickou stanicí (*Ulrychová 2012, 236*). Nicméně, jak již bylo upozorněno (*Šída – Nývltová Fišáková – Ulrychová 2006*), a jak se podařilo ověřit i v rámci revize materiálu v MVČ pro účely této disertace, mezi nálezy se nenachází žádné kusy ŠI. Jde spíše o přírodou transportované a eolisované geofakty, které není možné prohlásit za intencionálně vyráběné nástroje.

---

⁴³ V původním článku: „1. Identify all typical man-made lithic attributes that nature is least likely to simulate. 2. Analyze the lithic collection in question for all key attributes proposed. 3. Identify all key attributes that are present in quantitatively significant amounts. 4. Demonstrate the likelihood of human manufacture by combinations of key attributes“.

Posledním, prozatím nepublikovaným souborem, který bývá kladen do starého nebo starší části středního paleolitu, jsou nálezy ze záchranného výzkumu v Trutnově (*Tůma 2015, 11*). Kolekce byla prohlédnuta autorem tohoto textu a dle jeho názoru jde opět o pseudoartefakty. Jedná se zpravidla o křemeny a křemence se silně eolisovaným povrchem, avšak bez viditelných stop po štípaní lidskou rukou.

Ve všech třech výše jmenovaných kolekcích se nachází větší množství značně eolisovaných křemenů a křemenců, které byly v minulosti interpretovány jako staro- nebo středopaleolitické nástroje. Ve všech případech byly tyto nálezy revidovány pro účely této studie a její autor na nich neobjevil stopy, které by bylo možné označit za výsledky intencionální lidské činnosti ve starší době kamenné. Je samozřejmě pravdou, že v některých případech nelze tuto možnost vyloučit, avšak vždy se jedná o projevy tak nezřetelné, že mohly být stejně dobře způsobem přírodními vlivy. V takovém případě by, podle názoru autora těchto řádků, nálezy (či alespoň výběr z nich) měly být uschovány pro případné další studie, případně doplněny dalším výzkumem na příslušné lokalitě (je-li to možné) s cílem objevit takové nálezy, o kterých bude možné prohlásit, že jsou daného původu. Na druhou stranu to však neznamená, že by v tuto chvíli měla být konkrétní lokalita označena za (staro)paleolitickou a nálezy za artefakty. Takový postup totiž vede k vytváření pseudolokalit, což jistě není pro archeologii z dlouhodobého hlediska žádoucí, a zároveň se archeologické muzejní sbírky stávají sbírkami spíše geologickými.

Zbývá se vyjádřit ještě k několika menším jednotlivým nálezům zmíněným na počátku této podkapitoly. Ve své podstatě jde o artefakty (v tomto případě bez větších diskusí) ze dvou lokalit. První z nich pochází z Českého Meziříčí a jedná se o masivní okrouhlé jádro ze SGS. Artefakt působí archaickým dojmem, který naznačuje jeho vyšší stáří, s velkou pravděpodobností do acheuléenu (*Vencl 1977a, 34-37*). To však nutně neznamená, že se jedná o starší paleolit, může jít i o nález o něco mladší, tedy středopaleolitický. Ačkoli totiž působí archaicky ve srovnání se zbytkem kolekce z dané lokality (ta je aurignacká), je předmět (alespoň dle kresby ve výše citovaném článku) podobný jádrům levalloiským (srov. *Oliva 2016, 28, Obr. 10*). Jelikož však artefakt není možné dohledat, jsou tyto úvahy prozatím liché. V případě dalších objevů z této lokality snad bude možné se k této problematice vrátit v budoucnu.

Druhou situací je nález z Hradce Králové z roku 1926. Jedná se o masivní úštěp ze SGS, zřejmě beze stop původní retuše. Ten byl v minulosti publikován

(Vencl 1977b, 303; 1978a, 14; Vokolek 1993, 7) jako jeden z nejstarších dokladů lidské činnosti v regionu (s čímž lze asi souhlasit). Jeho přesnější zařazení je již dlouhou dobu nejisté. Ačkoli byl úštěp objeven ve vrstvě datovatelné do würmu, byl tam s největší pravděpodobností sekundárně transportován. I morfologicky se zdá být o něco starším a rámcově tak lze uvažovat o rozptylu od závěru starého paleolitu až po starší fázi paleolitu středního. V danou chvíli však není možné v tomto ohledu prohlásit cokoli dalšího.

Oba dva výše uvedené předměty lze teoreticky zařadit do starého paleolitu, nicméně vzhledem k tomu, že jde o osamocené nálezy, není toto určení bez obtíží. Jak jádro, tak úštěp mohou být mladší, jmenovitě středopaleolitické. Pakliže by k nim byla nalezena další industrie, bylo by snad možné tuto otázku zodpovědět, nicméně v tento moment je nutno se spokojit s takto širokou datací. V rámci této disertační práce a v ní uvedeného zhodnocení nálezů byly v analytické části obě situace označeny jako středopaleolitické. Nikoli snad z toho důvodu, že by nemohly být starší, avšak protože to prozatím nebylo nijak potvrzeno. Výše jmenované větší soubory, které někdy bývají do starého paleolitu řazeny, se zase ukázaly být spíše pseudoartefakty, a tím pádem není toto období prozatím ve východních Čechách bezpečně doloženo. Navíc v poslední době (Roebroeks – van Kolfschoten 1995; Valoch 1995; 2011) dochází ke kritické revizi staropaleolitických lokalit obecně, během které se ukazuje, že se v řadě případů skutečně o geofakty jedná. V každém případě je prozatím přítomnost staršího paleolitu ve východních Čechách stále s otazníkem. Nelze ji vyloučit, nicméně artefaktů, které by bylo možné takto datovat, je jen málo, a to ještě bez širšího kontextu. Budoucí výzkumy snad přinesou v tomto ohledu použitelnější materiál, který tento problém dokáže rozřešit.

11.2 Střední paleolit

Střední paleolit je na území východních Čech doložen bezpečně a tím pádem o poznání lépe, než tomu je v případě předcházejícího paleolitu starého. Celkově se v oblasti nachází 15 středopaleolitických lokalit (**obr. 9**) obsahujících 179 kusů ŠI. Vyjma ojedinělých nálezů jednoho artefaktu odsud pochází větší soubor z Turnova – Maškových zahrad. Jde o kolekci 23 kusů ŠI zhotovené výhradně z lokálních surovin (převážně z jaspisu), což je jinak pro střední paleolit typické. Většinu tvoří amorfní

zlomky a rezidua jader, z hotových nástrojů jsou nejvíce drasadla. Přesnější kulturní zařazení, než je střední paleolit, není v tuto chvíli možné.

Nejhojnějším souborem je ale kolekce pocházející z Jislovy jeskyně na katastru obce Bělá u Turnova obsahující 140 artefaktů, díky čemuž se jedná o největší paleolitický soubor z východních Čech vůbec. I v tomto případě je naprostá většina zhotovena z místních surovin pro výrobu kamenné industrie (nejhojněji z křemene), avšak na rozdíl od předcházejícího případu se zde v menší míře (16 artefaktů) vyskytuje i SGS. Mezi dokončenými hotovými nástroji i na této lokalitě co do počtu převládají drasadla následované noži, nejvíce zastoupenými artefakty vůbec jsou potom úštěpy. Celá kolekce může být zařazena do moustérienu, bohužel bez bližšího určení.

Jak je z výše uvedených odstavců patrné, část středopaleolitických lokalit se nachází v okolí Turnova, tedy v severozápadní části regionu. Odsud skutečně pochází největší část nálezů z tohoto období: vyjma Jislovy jeskyně a Maškových zahrad lze připojit ještě lokalitu Chloumecko s dalšími artefakty, kterou je snad možné zařadit do stejného horizontu jako Jislovu jeskyni (bohužel je ale tato kolekce příliš drobná na nějaké bližší určení). Tato část východních Čech se nachází v blízkosti Krkonoš a Jizerských hor a protéká jí řeka Jizera. Nadmořská výška, ve které byly objeveny místní lokality, se pohybuje mezi 250 a 400 m n. m., je tedy velmi proměnlivá.

Druhou oblastí s větší koncentrací středního paleolitu je opačný konec zkoumaného regionu, jedná se o okolí Havlíčkova Brodu, tedy jižní okraj východních Čech. I odsud pochází tři lokality, nicméně množství artefaktů je zde výrazně nižší: z každého naleziště pochází jen jeden artefakt. Důležitým se jeví nejbližší okolí nynější Přibyslavi. Přímo z města pochází úštěp z křišťálu (jeden z mála dokladů používání této suroviny ve východních Čechách pro období paleolitu) a v nedaleké poloze Dobrá byl objeven levalloiský hrot ze SGS (což je pro zdejší střední paleolit surovina spíše neobvyklá) datovatelný přímo do moustérienu, což je tedy druhý doklad této kultury ve východních Čechách. Třetím zdejším nalezištěm je Dolní Krupá, odkud pochází zlomek dalšího hrotu, tentokrát bez bližšího určení (včetně kulturního), a to opět ze silicítů glacigenních sedimentů. Oproti turnovskému regionu jsou zdejší lokality exponovány v mnohem vyšších nadmořských výškách, konkrétně jde o hodnoty v rozmezí 450-500 m n. m.

Zajímavý je i fakt orientace nalezišť, jelikož obě oblasti v tomto směru vykazují shodu: situace se nacházejí na svazích klesajících ve směru jižním až západním.

Z pohledu kulturního určení je nezbytné zmínit ještě lokalitu Bolehošť mezi Hradcem Králové a Rychnovem nad Kněžnou. I odsud pochází pouze ojedinělý nález, jedná se ale o artefakt poměrně zajímavý (**obr. 49:3**). Původně (*Levínský 2011*) byl označen za listovitý hrot zhotovený z místního křemence, který spadá do závěru středního paleolitu. Nález je velice silně eolisovaný, avšak dle názoru autora této disertační práce se jedná spíše o zlomek micoquienského nože (vizte příslušné heslo v kapitole 8 *Paleolitické lokality a nálezy ve východních Čechách*). V každém případě jde o vysoce zajímavý nález v rámci zkoumaného regionu. Oproti předcházejícím pochází z nižší nadmořské výšky (260 m n. m.), jedná se o nížiny v okolí Hradce Králové, a i orientace svahu je v tomto případně odlišná: směřuje k východu.

Zbývající středopaleolitické lokality jsou rozptýlené převážně v nížinách střední části regionu (okolí Hradce Králové), vzácně potom i jinde (např. Jičínsko). Jejich nadmořská výška se ale pohybuje v rozmezí asi 240-300 m n. m. a orientace vůči světovým stranám zůstává podobná až na několik výjimek.

Naprostá většina východočeských středopaleolitických artefaktů byla zhotovena z lokálních surovin (zejména křemenu, křemence, jaspisy a chalcedony), pouze ve 2 případech je doložen křišťál z oblasti Českomoravské vrchoviny (kromě již jmenované Příbyslavi se jedná o amorfní zlomek z Maškových zahrad). Další surovinou pocházející z větší vzdálenosti jsou SGS. Byť tento zdroj nebyl příliš často využíván (pouze asi 12 % artefaktů), je tento materiál zastoupen na 6 lokalitách (z celkových 15). Na druhou stranu se ale téměř vždy jedná o situace s pouze jedním jediným artefaktem. Otázka jejich četnosti v nějakém větším souboru ze stejného naleziště je tak otázkou. Morfologicky jsou nejvíce nacházenými artefakty úštěpy různých velikostí, z hotových nástrojů potom zejména drasadla a nože. Pěstní klíny ani listovité hroty, které se občas vyskytují ve zbytku Čech, nebyly prozatím nalezeny.

Celkově je tak o středním paleolitu na území východních Čech možné prohlásit, že se kumuluje ve třech regionech (**obr. 3**): severozápadní a jižní oblast, kde byly nálezy objeveny ve vyšších nadmořských výškách (řádově 250-500 m n. m.), přičemž jižnější část vykazuje v tomto směru vyšší hodnoty. Posledním mikroregionem je okolí Hradce Králové. Zde se situace naopak kumulují spíše

v nížinách (do 300 m n. m.). Orientace je v drtivé většině případů v rozsahu mezi jihem a západem. S výjimkou Maškových zahrad v údolí Jizery jsou naleziště situována buď na vrcholky výrazných poloh, nebo na jejich svahy (zde pak vyvstává otázka případných postdepozičních procesů). To platí i pro lokality v nížinách. Další krajinnou zvláštnost představuje Jislova jeskyně, jelikož se jedná o prozatím jediný východočeský nález z převisu, všechny zbývající pocházejí z lokalit pod otevřeným nebem. Využívání jeskyní v tuto chvíli není doloženo. Z pohledu využívání surovin se jedná téměř výhradně o materiál domácího původu. Ve dvou případech je zaznamenán vzdálenější křišťál z pomezí Čech a Moravy. Využívání SGS je taktéž doloženo a i když se artefakty z něj nachází na více než třetině lokalit, z pohledu množství ŠI je zastoupen pouze ve 12 %. Prozatím nebyly nalezeny žádné pěstní klíny či listovité hroty datovatelné do tohoto období, nejvíce zastoupenými morfologickými nástroji jsou pro střední paleolit typická drasadla a nože.

11.3 Mladý paleolit

Období mladého paleolitu je oproti předcházející fázi zastoupeno výrazně více, ať již z pohledu množství lokalit (těch je ve východních Čechách celkem asi 96) anebo nálezů kamenné štípané industrie (dohromady cca 538). Bohužel však stejně jako v případě středního paleolitu platí, že zdaleka nejčastěji jde o naleziště s jedním či jen skutečně několika málo artefakty a opět lze jen menší část z nich nějak blíže kulturně rozlišit. Lze prohlásit, že ve východních Čechách je možné najít lokality spadající do IUP, aurignacienu, gravettieny či epigravettieny a magdalénieny s epimagdalénienem (vizte dále). Většinu lokalit (konkrétně se jedná celkem o 54) však není v tento okamžik možné určit jinak, nežli v širokém rozptylu coby „mladý paleolit“. Na druhou stranu je pravdou, že z této většiny mladopaleolitických východočeských lokalit pochází pouze menší část celkového součtu štípané industrie, dohromady 114 artefaktů (přičemž největší soubor představuje 9 artefaktů z lokality Jevíčko). To znamená, že takřka čtyři pětiny bylo možné nějakým způsobem kulturně blíže vymezit. Ony blíže relativně nedatovatelné lokality v tomto ohledu vyžadují další průzkum, který jistě ve většině případů přinese nějaké chronologicky citlivější nálezy. Jakýmkoli způsobem se k nim vyjadřovat je pro tuto chvíli velmi obtížné, vzhledem k nemožnosti jejich bližšího zařazení. Nicméně alespoň několik základních údajů: mladopaleolitické lokality bez bližšího určení se nachází ve dvou

výraznějších akumulacích. Jednak jde o oblast mezi Vysokým Mýtem a Litomyšlí, tedy ve směru k jihovýchodu zkoumaného regionu. Zdejší naleziště jsou poměrně nahusto poskládaná a jedná se zejména o výsledky badatelské činnosti D. Vícha z muzea ve Vysokém Mýtě. Druhé, o poznání volnější, uskupení se nalézá severně od Hradce Králové, až po oblast Hořic (na severozápadě) a České Skalice (směrem na severovýchod), v tomto ohledu tedy spíše v centrální oblasti východních Čech (**obr. 13**). Většina nalezišť leží spíše v nížinách, ponejvíce ve výškovém rozsahu 250-350 m n. m., méně často pak v oblastech mezi hodnotami 350 a 400 m n. m. Lokality se nalézají v blízkosti vodních toků a zpravidla na svazích orientovaných na západ, a to s příklonem k jihu i severu (**obr. 7**). Jelikož je však jisté, že v této prozatím neurčitelné směsi se nachází lokality z různých kulturních okruhů, jsou v tuto chvíli dané údaje jen orientační a bude je možné naplno využít až po zařazení těchto souborů do užšího kulturního rámce.

11.4 Počátek mladého paleolitu

Přechodné IUP kultury jsou ve východních Čechách pro tuto chvíli reprezentovány pouze jediným nálezem z jediné lokality. Na druhou stranu se jedná o artefakt výjimečný, a to i při srovnání se zbytkem Čech. Jde o listovitý hrot z Jaroslavi (**obr. 49:1**). Nález byl vyroben ze spongolitu pravděpodobně lokální proveniencí a jeho povrch je místy citelně eolisovaný. Hrot má protáhlý tvar a byl plošně retušován. Ačkoli se o dataci českých listovitých hrotů stále vedou diskuse (vizte dále), v tomto případě je velmi pravděpodobné, že jde o zásah szeletienů na východočeské území, jelikož artefakt má analogie na Moravě (i jinde) právě na lokalitách této kultury (*Nerudová – Přichystal 2001b, 346*). Jelikož pochopitelně z tohoto jednoho nálezu není možné vyvozovat jakékoli zákonitosti o rozsahu či charakteru osídlení IUP kultur ve východních Čechách, lze pro bližší popis této konkrétní situace odkázat na příslušnou pasáž této disertační práce (vizte příslušné heslo v kapitole 8 *Paleolitické lokality a nálezy ve východních Čechách*). Zdá se nicméně pravděpodobné, že i tato část mezi středním a mladým paleolitem byla ve východních Čechách zastoupena. Je tu nicméně zapotřebí dalšího bádání a archeologického materiálu, aby bylo možné v tomto směru prohlásit něco více.

Osídlení aurignacienu je ve východních Čechách reprezentováno celkem 9 nalezišti (**obr. 10**), ze kterých pochází dohromady 62 kusů ŠI. Tento nepřilíš velký

vzorek přesto utváří poměrně zajímavou a na první pohled výraznou kumulaci (**obr. 4**), a to v oblasti východní hranice východočeského regionu – v okolí Českého Meziříčí a Dobrušky (**obr. 20**). Tento mikroregion je ve své západní části (tedy spíše u Českého Meziříčí) stále ještě poměrně rovinnou nížinou, avšak směrem na východ postupně přechází v kopcovitou krajinu úpatí Orlických hor. Tomuto charakteru odpovídá i výškopisné zařazení jednotlivých nalezišť, které se pohybuje spíše kolem nižších hodnot (250-320 m n. m.), přičemž ale je zde výjimečná poloha Domašínského kopce s nadmořskou výškou 371 m n. m., ze které rovněž pochází doklad této kultury. Z celkového počtu všech do aurignacienu přiřazených artefaktů jich z této oblasti pochází 53, tedy výrazná většina. Kromě lokality Bezděkov na Pardubicku jsou pak všechna ostatní naleziště z východočeského aurignacienu zastoupena již jen po jednom artefaktu a navíc jsou rozptýlena po regionu. I u nich je ale patrný trend obývání spíše nižších poloh (rámcově 250-300 m n. m.); výjimku tu představuje lokalita Sloupnice (422 m n. m.). Rovněž je možné víceméně o všech lokalitách prohlásit, že jsou situovány na výrazných polohách v krajině, jejichž svažitost je jen velice mírná a pozvolná, zpravidla ale směřuje k severu s lehkým vychýlením na severozápad. Rovněž se veškerá naleziště nachází v nevelké vzdálenosti od vodních toků menšího řádu a rozsahu, nikdy ne na velkých vodotečích.

Kamenná štípaná industrie je tvořena vždy (s výjimkou již zmíněné lokality Bezděkov, vizte dále) ze SGS. Morfologicky lehce převažují úštěpy nad čepelemi (19 ku 15 artefaktům) a jsou tak nejvíce zastoupenými nálezy. Z nástrojů lze coby nejhojnější jmenovat vysoká škrabadla, tedy typický aurignacký prvek. V tomto ohledu je zajímavý nález z polohy Rosnice na katastru obce Všestary. Pochází odsud zahrocená retušovaná dlouhá čepel, jejíž hrot byl upraven do tvaru škrabadla.

Již krátce zmíněná lokalita Bezděkov se z pohledu zastoupení surovin výrazně odlišuje od všech ostatních. Toto naleziště totiž jako jediné ve východních Čechách nejenom že užívá i lokálních zdrojů kamenných surovin pro výrobu ŠI, ale dokonce odsud nepochází jediný nález ze SGS. Krom rohovce a křemene (vždy po jednom artefaktu), které se v blízkém okolí taktéž přirozeně vyskytují, jsou v celé kolekci všechny nálezy z porcelanitu (jedná se o 4 dlouhé masivnější čepele). Je otázkou, čím je tento jev způsoben. Ačkoli se totiž skutečně v blízkosti lokalita nachází význačný zdroj tohoto materiálu, tedy Kunětická hora, byly podobné zdroje lokálních surovin přítomny i u ostatní případů. Kupříkladu právě v nejbohatším

regionu kolem Dobrušky byly k dispozici bohaté zdroje křemenů a křemenců, které však byly tehdejšími lovci a sběrači ignorovány a namísto toho docházelo k transportu SGS z oblasti Polska, tedy ze vzdálenosti mnohonásobně vyšší, a to i pokud by se obyvatelé této oblasti vydali například na již zmíněnou Kunětickou horu. Je tak otázkou, co přesně za tímto chováním stojí a proč tedy populace v blízkosti Pardubic využívali striktně lokální zdroje, zatímco v jiných oblastech tomu bylo přesně naopak.

Východní Čechy jsou regionem, kde je v tuto chvíli aurignacké osídlení doloženo sice bezpečně, avšak jen řídce. Význačný se jeví region kolem Dobrušky, avšak tento jev je s velkou pravděpodobností možné připsat spíše stavu bádání, tedy amatérské činnosti J. Kléna. Dá se předpokládat, že i další regiony tyto situace obsahují a zároveň je možné se zaměřit na již známá naleziště a získat odsud více archeologického materiálu. Z geografického hlediska jsou víceméně všechny lokality pozoruhodně jednotné, což ostatně platí i pro zbytek České republiky. Zřejmě nejzajímavějším je zde přístup k využívání zdrojů kamenných surovin. Výhradně jsou totiž používány SGS, a to s jedinou výjimkou, která je nicméně v tomto směru obratem o 180°, jelikož krom místních surovin se zde žádné další nevyskytují.

11.4.1 Východočeské listovité hroty

Východní Čechy poskytly prozatím nálezy dvou paleolitických listovitých hrotů. Ačkoli pro oblast Moravy nejsou tyto artefakty ničím až tak vzácným, z území Čech jako takových jich prozatím pochází jen 8 (nejnovější přehled *Čechák – Pacák, v tisku*). Díky tomu je problematika výskytu a kulturního původu těchto artefaktů v Čechách prozatím nevyřešená, což se pochopitelně odráží i v interpretaci nálezů zde prezentovaného regionu. Jelikož v celé Evropě existuje několik technokomplexů, které by se na genezi českých listovitých hrotů mohly podílet, je nutné si je alespoň lehce přiblížit a zvážit pravděpodobnost jejich působení na východočeské artefakty.

Během prvních debat na toto téma byly nálezy listovitých hrotů na území Čech připisovány závěru středního paleolitu, konkrétně kulturnímu okruhu altmühlienu, jelikož se artefakty podobaly nálezům z takto datované německé lokality Ranis (*Fridrich 1993, 180-182*). Tím pádem by se mělo jednat o artefakty spadající přibližně do doby v rozmezí 50 000-40 000 před současností a jejich tvůrci

by byli neandertálci. Dlužno zmínit, že tento názor panoval v době, kdy byly z Čech známé pouze tři exempláře tohoto artefaktu. V následujících letech nicméně přibýly další objevy, mezi kterými byl i jeden z východočeského regionu. Jedná se o listovitý hrot z lokality Jaroslav (**obr. 49:1**). Zdejší nález je tvarově v oblasti České republiky poměrně neobvyklým, nicméně ukazuje na možnost kulturního vlivu szeletienu (Nerudová – Přichystal 2001a; 2001b).

Další změnu přinesl nejnovější nález z lokality Černčice (Čechák – Pacák, v tisku). V tomto případě se jedná o listovitý hrot typu Jerzmanowice (**obr. 32:13**), v deskripčním systému, který byl pro popis tohoto druhu artefaktů vyvinut (Nerudová – Neruda – Sadovský 2011, 24, Obr. 2) se jedná hrot, jehož podélný průřez je konkávní, zatímco průřez příčný má plano-konvexní tvar. Celkově se jedná o typ D, tedy laterálního tvaru.

Hroty typu Jerzmanowice byly již před delší dobou (Desbrosse – Kozłowski 1988, 34-37) řazeny do tehdy vyčleněného komplexu Lincombe-Ranis-Jerzmanowicien, nicméně posléze byly tyto nálezy řazeny buď do již zmíněných okruhů altmühlienu a szeletienu, anebo popřípadě do bohunicienů či nejstarší fáze aurignacienu (souhrnně k této problematice Flas 2014, 5501-5502). V současnosti je komplex LRJ opět používán pro industrie tohoto typu, které se vyskytují v prostoru Severoevropské nížiny, tedy od Polska přes Německo a Benelux až do Británie⁴⁴ (Flas 2011b, 607-608). V absolutních datech předchází i nejstarším fázím aurignacienu, ačkoli se s ním částečně časově ve svém závěru překrývá, nicméně lokality jako takové se prostorově nesetkávají (Flas 2008, 51-92). Již zmíněná lokalita Ranis potom nově rovněž spadá do komplexu LRJ, jehož nositeli by tak snad skutečně měli být poslední evropští neandertálci (Flas 2011b, 615-619; 2013, 223).

Konkrétně s hrotem z Černčic pak může souviset ještě nález podobného hrotu z polského naleziště Henryków (**obr. 49:2**). Ten byl objeven ve vrstvě datované do gravettienu, konkrétně do jeho starší části (Płonka – Wisniewski et al. 2004, 173). Není tak vyloučen ani zásah této kultury. Ačkoliv jsou tedy obecně tyto hroty považovány spíše za spadající do EUP a jsou datovány buď do szeletienu (střední Evropa), kostěnkovsko-strelecké kultury (východní Evropa), LRJ (Středoevropská rovina) nebo do bohunicienů (Morava), vyloučit nelze ani jiné vlivy (Kaminská – Kozłowski – Škrdla 2011, 29). Také je možné (a snad i dokonce velice pravděpodobné), že

---

⁴⁴ Teorie o několika nálezech z lokality Kostěnky 8, které měly do tohoto komplexu rovněž spadat, byla odmítnuta (Flas 2015).

listovité hroty se objevovaly v různém čase a na různých místech nezávisle na sobě. Jediným pojítkem by tak byla pouze vlastní technika výroby (Kozłowski 1995, 95; 2003).

Jinou neméně důležitou otázkou, která se tentokrát netýká pouze prostoru Čech či jejich východní části, je problematika používání těchto artefaktů. Velmi často (např. Neruda 2000, 157; Oliva 1988, 10; 2005, 37) bývá jmenován jejich vysoký společenský status, což je jindy naopak zpochybňováno (Nerudová – Dušková-Šajnerová – Sadovský 2010). Zároveň nepanuje shoda ani ohledně jejich využívání. Někteří badatelé (Flas 2011a, 263; Richter 2010, 109) hovoří o těchto artefaktech coby o lovecké zbrani, tedy skutečně o hrotu i ve smyslu užívání a nikoli pouze morfologickém, někdo (Oliva 1995, 84) v nich spatřuje prostředek směny, díky čemuž se částečně zároveň vysvětluje přítomnost tohoto typu artefaktu v tolika rozdílných kulturních prostředích, a jiní (Nerudová – Dušková-Šajnerová – Sadovský 2010) se přiklání spíše k tomu, že jmenované nástroje sloužily převážně coby nože. V tomto ohledu se moravské nálezy shodují s analýzou, která byla nedávno provedena na materiálu z Německa (Kot – Richter 2012), která došla k podobnému závěru. Zdá se tak, že minimálně v oblasti Moravy a Německa byly listovité hroty spíše bifaciálně opracované nože. Zajímavé je, že stopy na jednotlivých artefaktech často ukazují na trochu odlišnou manipulaci a v některých případech se dají stopy po různých činnostech vypozařovat dokonce i na jednom artefaktu (Nerudová – Dušková-Šajnerová – Sadovský 2010, 146). Rozhodně se tak zdá, že způsob užívání listovitých hrotů zdaleka nebyl pouze jeden (Kozłowski 1995, 95-96), díky čemuž tak není zcela možné vyloučit skutečně ani užívání coby loveckých zbraní. Na druhou stranu, způsob užívání ještě sám o sobě nemusí mnoho vypovídat o prestižních vlastnostech předmětu. Namísto prvotřídního hrotu oštěpu se tak jednoduše mohlo jednat o prestižní nůž.

Východočeské listovité hroty se zdají zastupovat dva rozdílné kulturní a chronologické horizonty. Jednak se zřejmě ukazuje, že v rámci zkoumané oblasti došlo k zásahu szeletienu, který je jinak prozatím v Čechách nedoložený. Pokud by tomu tak skutečně bylo, lokalita Jaroslav by se stala nejstarším mladopaleolitickým nalezištěm v regionu. Listovitý hrot z Černčic (**obr. 32:13**) má sice analogie v komplexu LRJ, nicméně vzhledem k nepříliš vzdálené lokalitě Henryków, odkud pochází podobný nález z gravettské vrstvy, a také zejména s přihlédnutím k faktu, že

i ve vlastních Černčicích je tato kultura doložena (byť pouze sběry), je možné tuto lokalit zařadit spíše do střední fáze mladého paleolitu, tedy do gravettienu.

11.5 Gravettien a epigravettien

Vzhledem k obtížnému rozpoznání gravettienu a epigravettienu ve východočeském archeologickém záznamu jsou v rámci této disertace tyto dvě kultury popsány dohromady. Konkrétnější rozčlenění v budoucnu snad přinese detailnější průzkum známých lokalit a alespoň nějaká radiokarbonová data (prozatím existují pouze pro jedinou lokalitu). Prozatím však, i kvůli již zmíněné nejasné hranici v rámci archeologického materiálu, není zpravidla možné bezpečně určit, spadá-li příslušná kolekce ŠI do gravettienu anebo epigravettienu.

(Epi)gravettien je obdobím, ze kterého ve východních Čechách pochází největší množství archeologických lokalit: konkrétně pak 24 (**obr. 11**). Z nich potom pochází celkem 167 kusů kamenné štípané industrie. Toto osídlení je opticky a geograficky možné rozdělit do dvou větších regionů. Především jde o centrální část východních Čech, tedy okolí současného Hradce Králové. Odsud se pak táhne jakýsi pás lokalit směrem na severozápad proti toku menších řek Bystřice a Javorky. V tomto mikroregionu se nachází celkem 7 lokalit, na kterých bylo dohromady objeveno 60 kusů štípané industrie. Naleziště se rozkládají v polohách o nadmořské výšce v rozsahu 200-350 m n. m., přičemž většina z nich je blíže spíše nižší hranici. Ve všech případech se jedná o polohy exponované na svazích velmi výrazných terénních útvarů (**obr. 5**), přičemž s výjimkou naleziště Libín na katastru Šárovcovy Lhoty (**obr. 29**) se všechny nachází na svazích směřujících směrem k východu. Kromě již zmíněného Libína se tu vyskytují tři blízké polohy na katastru obce Jeřice (U mlýna, U studánky a Na nivě), vrch Chlum na katastrálním území Všestar a nakonec dvě polohy v současném Hradci Králové: Plácky a Svobodné Dvory. Není bez zajímavosti, že téměř všechny východočeské (epi)gravettské lokality, na kterých je doloženo využívání jiného zdroje k výrobě ŠI, nežli jsou SGS, se nachází právě v této oblasti. Jmenovitě jde o 4 porcelanitové artefakty ze Svobodných Dvorů a dále potom o dvojici nálezů z křemene a jaspisu ze Všestar. Vyjma nich je potom tento jev znám už pouze jen z lokality Jičín (která se mimochodem nachází ještě dále v severozápadním směru od Hradce Králové), odkud jsou doloženy dva artefakty z radiolaritu, tedy suroviny ze vzdáleného pomezí Moravy, Maďarska a Slovenska.

Z těchto jmenovaných lokalit v královéhradeckém mikroregionu hrají nejvýznamnější roli dvě lokality. První z nich je Šárovcova Lhota, jelikož se jedná o největší zdejší soubor a zároveň i druhý největší ve východních Čechách (34 artefaktů). Jedná se o polohu na výrazně krajinně dominantně, která byla opakovaně využívána i v mezolitu a neolitu, pochází odsud tak značné množství archeologického materiálu obecně. Druhou lokalitou jsou Svobodné Dvory v Hradci Králové. Jedná se zřejmě o prozatím jediné místo úlovku, *killling-site*, na území východních Čech v paleolitu. Byla zde objevena takřka kompletní mamutí kostra a spolu s ní několik artefaktů určených jednak k naporcování zvěře, ale i k jeho ulovení.

Druhé výraznější seskupení (epi)gravettských lokalit ve východních Čechách se nachází jihovýchodně od středu regionu, v širším okolí nynější Litomyšle. V tento moment je odsud známo celkem 5 nalezišť, která dohromady vydala 10 kusů takto datovatelné ŠI. Jedná se zejména o trojici poloh na katastru obce Čistá, ze kterých pochází v součtu 6 artefaktů. Ačkoli jsou zdejší soubory nevelké, zajímavým se jeví prostorové charakteristiky těchto lokalit. Oproti prvému výše zmíněnému mikroregionu se všechny nachází ve vyšších polohách, konkrétně jde o rozsah zhruba 300-450 m n. m., spíše kolem hodnoty 400 m n. m. Druhým rozdílem je potom poloha spíše na méně výrazných ostrožnách, nežli na vrcholcích kopců poblíž vodoteče spíše nižšího řádu. Rovněž se odlišuje i orientace, která je v této oblasti zejména severozápadní.

Poslední geografickou částí východních Čech, o které je dobré se zmínit, je jedna konkrétní lokalita, a to Černčice u východní hranice oblasti. Toto relativně nové naleziště vydalo prozatím největší (epi)gravettský soubor ŠI, konkrétně jde o 65 artefaktů, a lokalita jako taková má další výzkumný potenciál. V rámci této industrie nelze nejmenovat další, v pořadí již druhý objev východočeského listovitého hrotu. V tomto případě se jedná o hrot typu Jerzmanowice, přičemž datování do gravettienu se zde opírá o podobný stratifikovaný nález z druhé strany Orlických hor, tedy z Polska, konkrétně o lokalitu Henryków (*Plonka – Wiśniewski et al. 2004*).

Ostatní lokality se nachází spíše ve vyšších polohách (obecně 300-500 m n. m.), převážinou však na toku menších vodotečí, zpravidla však na méně výrazných ostrožnách, jedná se tak o podobnost spíše s druhým uvedeným regionem. Opět je tu převaha orientace těchto svahů zejména k severozápadu. V globálu jsou

lokality situované směrem k (jiho)východu zastoupeny o něco méně (8 ku 11) nežli ty, které se nachází na svazích západních (s přesahy k severo- nebo jihozápadu).

Z pohledu analýzy ŠI jasně vyplývá, že nejvíce zastoupenou surovinou pro její výrobu byl z větších vzdáleností donášený SGS, zatímco domácí zdroje byly využívány spíše vzácně. Velice zajímavý je výskyt radiolaritu z východních částí středoevropského prostoru. Mezi artefakty jsou nejvíce nacházeny neretušované úštěpy a čepele (68, respektive 38 nálezů), přičemž při pohledu na hotové nástroje jsou nejhojněji nalézány retušované čepele (16 ks), škrabadla různých podtypů (13 jedinců) a rydla (9 nástrojů). Spíše sporadicky jsou doloženy hroty (dohromady 4 ks), avšak v jednom případě (Černčice) se jedná o vzácný listovitý hrot typu Jerzmanowice, jindy (Svobodné Dvory) zase zajímavý objev hrotu typu La Gravette.

Pro úplnost je nutné v rámci východočeského (epi)gravettienu zmínit ještě jeden objev, kterým jsou snad ozdoby. Na lokalitě Jičín v poloze bývalé Marečkovy cihelny byly společně s několika snad opracovanými zvířecími kostmi (ty se bohužel nedochovaly) i dvě ulity kelnatek rodu *Dentalium*. Ty jsou poměrně dobře známy z prostředí moravského pavlovienu (Svoboda 2016, 254), kde často sloužily právě coby ozdoby. Je tak možné (a nálezy jsou v jičínském muzeu takto interpretovány), že se jedná o část (epi)gravettského náhrdelníku. Na druhou stranu nelze zcela vyloučit ani jejich dataci do zemědělského pravěku (Šída /ed./ 2009, 234).

Střední fáze mladšího paleolitu reprezentována (epi)gravettienem ve východních Čechách tvoří dvě větší zajímavé kumulace, které se od sebe geomorfologicky výrazně odlišují. I když je pravdou, že většina nalezišť se nachází ve výškách okolo 250-350 m n. m., nejsou zcela výjimečné hodnoty mnohem vyšší (např. až 492 m n. m. u lokality Stárkov). Naleziště se povětšinou nachází na spíše k západu orientovaných svazích, nicméně vyjma královéhradeckého mikroregionu jsou téměř vždy tyto svahy méně výrazné polohy nad menší vodotečí. Tento jev je možná částečně vysvětlitelný stavem bádání, nicméně jinou možností, vzhledem k poměrně malým předpokládaným rozměrům většiny zdejších stanic (čistě na základě počtu ŠI), je pouze krátkodobé sezonní využívání východočeského regionu. K tomu by mohlo docházet zejména v teplejších obdobích, kdy bylo možné využívat i výše situované polohy, navíc s orientací k západu. V chladnějších částech roku by se pak zdejší lovci a sběrači mohli stahovat buď do vnitrozemí (ať již do Čech nebo na Moravu), anebo právě do odlišného mikroregionu v okolí Hradce Králové, kde byly obývány naopak východní svahy poloh sice výrazných, nicméně nacházejících

se spíše v nížinách. Tuto hypotézu bude však v budoucnu nutné ověřit. I využívání z větších vzdáleností donášených SGS, které jsou ve východočeském materiálu nejvíce zastoupenou surovinou pro výrobu ŠI, tak nejspíše probíhalo v teplejších dobách, kdy to klima dovolovalo. Vzhledem k tomu, že lokální zdroje jsou zde využívány tak málo, muselo k tomu docházet buď velmi často, anebo ve značném rozsahu.

11.6 Magdalénien a epimagdalénien

Podobně jako v případě gravettien a epigravettien je i u této mlado- a pozdně paleolitické kultury obtížné jejich jednoznačné rozpoznání pouze na základě několika kusů ŠI. Vzhledem k tomu, že i pro toto období ve východních Čechách schází radiokarbonová data, není možné spolehlivě rozhodnout, do kterého kulturního horizontu řada příslušných nálezů patří. Z tohoto důvodu jsou tyto dvě kultury, stejně jako v případě (epi)gravettien, řazeny k sobě, a to i když si tato disertační práce vytkla za cíl zmapovat pouze lokality do konce mladého paleolitu. Všechna následující fakta se tak teoreticky vztahují k oběma kulturním celkům, přičemž rozřídění konkrétních lokalit bude moci proběhnout až po nashromáždění většího počtu kusů artefaktů.

Ačkoli je z (epi)magdalénien ve východních Čechách známo méně lokalit (**obr. 12**), než tomu je u (epi)gravettien, množství štípané industrie je naopak vyšší. Konkrétně se jedná o 194 artefaktů na 8 lokalitách. S výjimkou Vraclavi a jedné z poloh v Náchodě tak neexistují soubory s jedním jediným kusem ŠI. Těchto několik lokalit tvoří opět dvě větší kumulace (**obr. 6**). První z nich se nachází v okolí Náchoda, tedy ve východní části regionu. Pochází odsud trojice lokalit (dvě polohy v Náchodě a lokalita Říkov), na nichž bylo v součtu objeveno 58 artefaktů. Naleziště leží v polohách s nadmořskou výškou v rozsahu 250-350 m n. m., přičemž svažítost se zde liší a vzhledem k malému vzorku ji nelze pokládat za zcela určující.

Druhou oblastí je spíše jihovýchodní část východních Čech, jmenovitě oblast Ústí nad Orlicí. I zde se nachází tři lokality, tedy Zářecká Lhota a dvě polohy v Sopotnici, přičemž celkový součet artefaktů se tu vyšplhá k číslu 128. Zdejší situace se nacházejí v lehce vyšších polohách (řádově zhruba 330-400 m n. m.) a ani zde sklon terénu neukazuje na nějaký vzorec, a to ani ve srovnání s předcházejícím mikroregionem.

Zbývající dvě lokality, Trutnov a Vraclav, jsou situovány každá na opačném konci východních Čech a dle toho se liší i jejich geomorfologické realie. Celkově je však u všech (epi)magdalénských lokalit možné prohlásit, že leží v poměrně úzkém rozsahu nadmořské výšky 300-400 m n. m. na svazích, u kterých prozatím není možné toho příliš prohlásit o jejich orientaci. Lehce sice převládá směr k jihovýchodu, nicméně vzorek je příliš malý a s dalšími nálezy se jistě změní. Veškeré lokality se nachází na protáhlých a jen velmi zvolna klesajících svazích poměrně blízko současným menším řekám a říčkám, což se ostatně dokonale shoduje s jinými lokalitami této kultury na území Čech.

Oproti předcházející střední fázi mladého paleolitu je ve výrobě ŠI sice stále kladen důraz primárně na využívání SGS, který tak dominuje všem souborům (celkově 154 artefaktů), nicméně do „hry“ se dostávají i další suroviny, primárně místní provenience. Řeč je primárně o východočeských rohovcích. Ty jsou doloženy na 5 lokalitách regionu, přičemž zdaleka největší kolekce jich pochází ze Zářecké Lhoty (23 artefaktů). Po jednom kuse je potom zaznamenán i výskyt porcelanitu a křemence, v obou případech na lokalitě Říkov. Vyjma toho je ve velmi malém vzorku doloženo i využívání zdrojů mimo východočeský region směrem na jihovýchod. V Zářecké Lhotě byly objeveny dva artefakty zhotovené z křišťálu, jinak materiálu poměrně častého na některých moravských magdalénských lokalitách (Valoch 1993, 63). Surovina tak pochází z Českomoravské vysočiny, což je již oblast poměrně vzdálená. Z ještě větší dálky potom pochází amorfni zlomek z Říkova, který byl vyroben z radiolaritu, přičemž ten se vyskytuje až v prostoru nynějšího pomezí Slovenska a Maďarska. Tím pádem je ve východních Čechách v období (epi)magdalénienu možné sledovat tři okruhy zdrojů kamenných surovin. Předně jde o SGS donášený ze severu či severovýchodu, tedy z dnešního Polska. Dále v menší míře o suroviny místní, zejména rohovce, které se přirozeně vyskytují na území východních Čech, zpravidla nepřilíš daleko od vlastních lokalit. Poslední možností jsou nálezy zhotovené z materiálu pocházejícího z oblastí jihovýchodně od zkoumaného regionu. Těmi jsou křišťál a radiolarit. Obě tyto suroviny jsou však spíše raritou.

Po stránce morfologie ŠI jsou poprvé více zastoupeny čepele (67 ks) než úštěpy (59 jedinců). Na druhou stranu se ale dá předpokládat, že v předcházející etapě mladého paleolitu je v tomto směru na vině spíše stav výzkumu, než nějaká preference východočeské (epi)gravettské populace. V rámci retušovaných nástrojů

dominují škrabadla (12 artefaktů), za kterými následují retušované čepele a čepelky (10 ks).

Východočeský (epi)magdalénien tak až na nejednotnost orientace svahů v případě jednotlivých lokalit vykazuje geograficky i morfologicky a technologicky velice jednotnou skupinu nálezů, která jinak zapadá do kontextu zbytku Čech. V budoucnu snad dojde k rozhojnění počtu lokalit, což by mohlo ukázat na plošnější osídlení regionu a zároveň snad k absolutní dataci alespoň některých nálezů.

11.7 Závěr

Z celkového pohledu je jasné, že počínaje středním paleolitem byla (postupně a střídavě, nikoli pochopitelně najednou) osídlena většina východních Čech. Hlavní kumulace se většinou tvořily v nížinách centrální oblasti regionu, tedy v okolí Hradce Králové, v podhůří Orlických hor kolem Náchoda a Dobrušky a nakonec v jihovýchodní části, tedy zhruba mezi Ústím nad Orlicí a Litomyšlí (**obr. 1**). Pobývání paleolitických populací v dalších částech je prozatím doloženo ojediněle, nicméně dá se předpokládat, že se jedná zejména o stav nynějšího bádání. Osamocené „tečky v mapě“ totiž ukazují, že i povrchovou prospekci je možné tyto doklady zaznamenat, nicméně naleziště je nutné navštěvovat opakovaně. Výsledky takovéto činnosti lze spatřovat například v aktivitách D. Vícha, anebo na lokalitě Černčice. Tento postup by zároveň mohl pomoci zařadit velké množství blíže nedatovatelných (mlado)paleolitických lokalit, rozšířit materiálovou základnu a snad i získat archeologické nálezy vhodné k absolutnímu datování situace. Rovněž by díky němu v budoucnu mohla být rozřešena otázka starého paleolitu na území východních Čech.

12 Porovnání východočeského paleolitu a ostatních částí České republiky

Důležitou otázkou této disertační práce je nejenom vytvořit celkový obraz o podobě starší doby kamenné na území východních Čech, ale i porovnat zde získaná fakta s ostatními částmi České republiky. Díky tomu pak bude možné prohlásit, jak moc východočeský materiál (ne)zapadá do celkového obrazu, který je v tuto chvíli pro naše území vytvořen. Jednou z nejdůležitějších otázek je pak možná spojitost tohoto regionu jak se zbytkem Čech, tak i s paleolitem na Moravě. K tomu totiž přímo vybízí již sama geografická poloha zkoumaného regionu. Vzhledem k charakteru paleolitických nálezů ve východních Čechách (vizte kapitoly 6 *Kritika pramenů*, 10 *Analýza paleolitických lokalit a nálezů ve východních Čechách* a 11 *Zhodnocení paleolitu na území východních Čech*) není bohužel možné toto srovnání dělat pro jednotlivé lokality (s několika málo výjimkami, vizte dále), ale spíše pro územní celek jako takový. Lokality, které je snad možné vyhodnocovat a srovnávat samostatně, jsou jednak středopaleolitická Jislova jeskyně (zde bylo objeveno 140 artefaktů), Černčice datované do gravettien (64 artefaktů) a magdalénská Zářecká Lhota (94 artefaktů). Teoreticky lze připustit ještě několik blízkých poloh z lokality Dobruška, která je datována do aurignacienu (dohromady 43 artefaktů), magdalénské sídliště z Náchoda-Plhova (31 artefaktů), gravettskou Šárovcovu Lhotu a do magdalénienu datovanou lokalitu Sopotnice (obojí shodně 34 artefaktů). Všechny zbývající lokality poskytly příliš malé množství artefaktů na to, aby z nich bylo možné činit nějaké širší závěry. V případě, že to tedy situace dovolila, došlo ke srovnání ještě těchto konkrétních nalezišť.

Za účelem tohoto porovnání byly informace o zbytku republiky čerpány primárně z literatury. Především se jednalo o již v této práci zmíněné (vizte kapitolu 4 *Dějiny bádání*) obsáhlejší syntézy (zejm. *Oliva 2016; Svoboda et al. 2009; Vencl /ed./ – Fridrich 2007*). Většina informací je tak přejata z nich. Z pohledu vývoje osídlení v krajině byla *J. Svobodou (2009, 58, Tab. 2)* pro Moravu vytvořena typologie krajinných typů, která přehledně shrnuje proměny sídelních strategií v moravském paleolitu.

Jak již bylo naznačeno, vlastní porovnávání dat získaných v rámci této disertační práce proběhlo na celoregionální úrovni. Pro větší přehlednost byly údaje

srovnávány postupně, tedy po jednotlivých částech paleolitu, počínaje paleolitem středním (jelikož starší nebyl ve východních Čechách dosud spolehlivě potvrzen). Vzhledem k tomu, že zejména v období mladšího paleolitu, jsou patrné poměrně výrazné rozdíly mezi vývojem v Čechách a na Moravě, byly i tyto geografické části s východními Čechami porovnávány postupně a samostatně. Rovněž již jmenované lokality s vyšším množstvím archeologického materiálu byly srovnávány samostatně s lokalitami z Čech a samostatně s těmi z Moravy.

Výsledky této kapitoly by tak měly ukázat, jak moc je východočeský region (ne)podobný ostatním částem České republiky, zdali má blíže spíše ke zbytku Čech nebo Moravě, a také jestli je zde patrný nějaký „spojovací most“ mezi těmito oblastmi, který by procházel právě východními Čechami.

12.1 Střední paleolit

Střední paleolit, který je zpravidla kladen do rozmezí přibližně 300-40 tisíc let do minulosti (např. *Oliva 2016, 27; Svoboda et al. 2009, 108*) nebo obecně vzato od počátku předposledního glaciálu riss až do konce starší fáze posledního zalednění (*Neruda 2011, 11*), je ve východních Čechách zastoupen pouze několika lokalitami, přičemž reprezentativní vzorek poskytuje pouze jediná z nich: Jislova jeskyně. Z tohoto důvodu jsou závěry z této podkapitoly spíše dočasné a jistojistě se změní s dalšími výzkumy a nálezy.

12.1.1 Čechy

V obecné rovině lze prohlásit, že na území zbytku Čech byla v tomto období lovci a sběrači za účelem obývání využívána zejména abri, jeskyně pak takřka vůbec ne. Kromě toho se vyskytovala sídliště pod otevřeným nebem, zvláště pak na plošinách nad řekami, v nepříliš velké vzdálenosti od těchto vodotečí (*Vencl /ed./ – Fridrich 2007, 33*). Nezdá se, že by na našem území hrála nějakou výraznou roli orientace lokalit směrem k jihu nebo jakékoli další světové straně (*Oliva 2016, 29*).

V průběhu mladší fáze středního paleolitu (jelikož starší ani střední není ve východních Čechách v tuto chvíli přesvědčivě doložena) dochází k nárůstu osídlení pod již zmíněnými převisy a dokonce se objevuje osídlení i v jeskyních. Objevují se snahy o kontrolu co největšího prostoru, díky čemuž se i zvyšuje vzdálenost

sídelních lokalit od vodních toků a zároveň se lokality objevují i ve vyšších nadmořských výškách (Vencl /ed./ – Fridrich 2007, 33-34).

Z pohledu kamenné industrie byly v průběhu středního paleolitu nejvíce využívány zpravidla místní zdroje, přičemž častokrát tomu tak bylo i na úkor jejich kvality. Vzdálenost mezi sídelní lokalitou a zdrojem kamenných surovin je odhadovaná maximálně na 5 km (Vencl /ed./ – Fridrich 2007, 41). Importy surovin z míst ve větších vzdálenostech (ojediněle až stovky kilometrů) jsou velice vzácné a zpravidla pak tato surovina sloužila primárně k výrobě ještě náročnějších předmětů (Oliva 2016, 28). Jako i v jiných částech Evropy, se v této době rozvíjí sofistikovaná příprava kamenných jader, která pak vrcholí tzv. levalloiskou technikou. Díky tomu se středopaleolitické soubory ŠI vyznačují vyšší technologickou náročností oproti předcházejícímu období. S tím souvisí i fakt, že se uplatňují suroviny s lepší štípatelností a zejména tvrdostí, stále však hlavně lokálního rázu (Vencl /ed./ – Fridrich 2007, 38-44). Typologicky jsou zpravidla nejvíce převládajícími nástroji drasadla různých podtypů. V rámci moustérienu levalloiské tradice se pak vyskytují artefakty spjaté právě s touto technikou, tedy levalloidní úštěpy a hroty (Fridrich 1982, 127-128). Pro úplnost může být ještě dodáno, že ve starším stupni (který ale v tuto chvíli není ve východních Čechách bezpečně doložen) se ve velké míře objevují pěstní klíny (Vencl /ed./ – Fridrich 2007, 39).

Jak do tohoto obrazu zapadají východní Čechy? Jak již bylo řečeno, středopaleolitických lokalit se zde nachází jen velmi malé množství a drtivá většina z nich navíc přinesla jen velice málo štípané industrie. Přesto je však možné některé trendy okomentovat. V souvislosti s osídlením je nutno zmínit, že většina lokalit nepochází z jeskyní či převisů. Jedinou výjimku tu představuje již několikrát jmenovaná Jislova jeskyně (kterážto je navzdory názvu převisem). Nadmořská výška je v poměrně širokém rozptýlu, nicméně obývání dominant jako takových tu je patrné. Většina lokalit, jako například Jislova jeskyně, Chlomecko, Dolní Krupá či Svobodné Dvory se nachází buď ve velkých nadmořských výškách (např. pro Dolní Krupou to je cca 500 m n. m.), anebo na svazích či vrcholcích výrazných krajinných dominant (Jislova jeskyně, Chlomecko, Svobodné Dvory). V případě lokalizace ve svahu lze částečně uvažovat o vlivu postdepozičních procesů, které mohly lokalitu v určitém směru „posunout“. Jedinou situací, která se z tohoto pohledu výrazně vymyká, je soubor z Turnova – Maškových zahrad, která leží v údolí řeky Jizery a k nejbližším výraznějším vrcholům ji dělí vzdálenost přes 1,5 km. Z pohledu

orientace je tu snad patrna jistá tendence směřovat osídlení spíše na jižnější svahy, jelikož polovina všech lokalit se nachází na J, JV či JZ svahu. Je však otázkou, jde-li skutečně o rozdíl oproti zbytku Čech, anebo spíše o jev způsobený stavem bádání.

Suroviny pro výrobu ŠI obsahují ponejvíce lokální zdroje, zejména křemeny a křemence. V menší míře se vyskytující chalcedony a jaspisy mají své výchozy rovněž ve zkoumané oblasti, byť v některých případech o něco dále, než první dva jmenované zdroje. Přesto však nejde o vzdálenosti vyšší než přibližně 10 km. SGS se v rámci vlastních souborů ve středním paleolitu východních Čech vyskytují spíše sporadicky. Na druhou stranu je tato surovina doložena na polovině takto datovaných lokalit. Ve své většině se ale jedná o ojedinělé zástupce. Lze tu tak souhlasit se všeobecným trendem využívání zejména místních zdrojů surovin. Typologicky jsou nejvíce zastoupeným druhem nástrojů drasadla a nože různých typů, jde tedy opět o klasický jev ve srovnání se zbytkem Čech. V malé míře se objevuje i levalloiská technika. Největší zastoupení má v Jislově jeskyni, ale objevila se i na lokalitě Příbyslav. Obě tyto lokality jsou datovány do mladší fáze středního paleolitu, konkrétně do kultury moustérienu s levalloiskou tradicí.

Ve srovnání se zbytkem Čech tedy východočeský region příliš nevybočuje. Otázka možné preference určitých světových stran, zejména pak těch jižnějších, je v tuto chvíli otevřena dalšímu bádání. Zdá se, že tato expozice zde byla možná využívanější, nicméně statistický vzorek není v tomto ohledu příliš velký.

12.1.2 Morava

Z moravského středního paleolitu pochází většina nálezů z jeskyní. Situaci v otevřené krajině je výrazně méně, a pokud jsou, vyskytují se vždy v poměrně těsné blízkosti k lokálním zdrojům kamenných surovin (*Oliva 2005, 14*). Jedním z faktorů, který může mít v tomto směru vliv, je i obtížná rozpoznatelnost středopaleolitických souborů od nálezů ze samého počátku paleolitu mladého (*Svoboda et al. 2009, 108*).

V období staršího würmu, kteréžto je jako jediné ze středního paleolitu zastoupeno i ve východních Čechách, na Moravě dochází k přesunutí osídlení takřka výhradně z volného prostranství do jeskyní (*Svoboda et al. 2009, 127*). Z pohledu nadmořských výšek se většina moravských lokalit nachází v poměrně širokém rozptylu zhruba 250-400 m n. m. (případně 300-500 m n. m., srov. *Svoboda 2009, 58, Tab. 2*), avšak bez nějaké výraznější převahy hodnot uvnitř tohoto rozmezí. Také

vzdálenost od vodního toku či jeho velikost se nezdá hrát nějakou výraznější roli (*Oliva 1991, 55-57*). Stejně jako v Čechách není ani na Moravě předpokládáno nějaké výrazné preferování určitých světových stran v rámci sídlení (*Oliva 1991, 55; 2016, 29*). Již od posledního interglaciálu a zejména pak ve starší fázi poslední doby ledové se na Moravě vyskytují menší stanice mimo hlavní trasy. Ty podle všeho souvisejí s cílenými výpravami za některými druhy surovin, které se vyskytovaly ve větších vzdálenostech (vizte dále) a jedná se tak o tzv. ateliéry (*Neruda 2011, 51-52*).

Z pohledu využívání kamenných surovin a typologie nástrojů je i na Moravě patrný trend místních zdrojů a pouze vzácný výskyt surovin vzdálenějších (*Svoboda et al. 2009, 127; Valoch 1993, 27*). Oproti Čechám je však výskyt těchto vzdálenějších surovin přeci jen o něco hojnější (*Neruda 2011, 52*). Nejčastějším typem nástroje obecně je, stejně jako v Čechách, drasadlo. V moustérienu se tu objevují levalloiské prvky a naopak téměř schází plošná retuš. V micoquienu je pak situace víceméně opačná (*Svoboda et al. 2009, 121 a 127*).

Východočeské lokality již na první pohled do daného rámce víceméně zapadají. Většina základních reálií je pro střední paleolit obdobná v Čechách i na Moravě, přičemž, jak bylo popsáno výše, východní Čechy se oproti zbytku příliš nevymykají. Nejvýraznější rozdíl tu panuje ohledně využívání jeskyní. Tento jev není ve východních Čechách doložen, jelikož, jak již bylo řečeno, Jislova jeskyně je ve skutečnosti spíše převis. Naopak je tu známo větší množství lokalit pod otevřeným nebem, nicméně jejich velikost je potřeba ověřit. Také nadmořské výšky jsou odlišné. Většina východočeských situací se nachází v užším rozmezí 250-350 m n. m., anebo potom naopak v mnohem vyšších polohách 450-550 m n. m. (Dolní Krupá, Příbyslav), které se na Moravě objevují mnohem méně. Shodu naopak, stejně jako v případě Čech, vykazuje vzdálenost od vodních toků. Zdá se, že ani ve východních Čechách nehrál tento jev výraznou roli, jelikož se zde sice vyskytují lokality v relativní blízkosti mezi 100 a 200 m (např. Příbyslav nebo Bolehošť), zároveň ale není problém najít situace vzdálené od výraznější vodoteče i přes 1 km (Jislova jeskyně, Svobodné Dvory).

Rozbor ŠI taktéž neukazuje výraznější rozdíly. Drasadla jsou zde nejvíce se vyskytujícím nástrojem, přičemž plošná retuš se ve východních Čechách takřka nevyskytuje. Tímto způsobem opracované artefakty nejsou doloženy ani v Jislově jeskyni ani v souboru z Turnova. Jediným nálezem takového typu je nůž z lokality Bolehošť, který je rámcově zařaditelný do micoquienu. Naopak artefakty

z moustérienu z Jislovy jeskyně a Přibyslavi obsahují nálezy spjaté s levalloiskou technikou.

Zatímco tedy z pohledu vlastních artefaktů se východní Čechy rámcově podobají zbytku Čech i Moravě, porovnání polohy jednotlivých lokalit se lehce odlišuje. Východočeské se nachází v užším rozmezí, než kde jsou situována naleziště moravská a zároveň se tu několik lokalit naopak objevuje ve výškách vyšších. Nejvýraznějším rozdílem je potom využívání jeskyní, které ve zkoumaném regionu doloženo není. Preference světových stran již byla okomentována v předešlém oddíle, pro úplnost však budiž stručně zopakováno, že zatímco na Moravě (nebo ve zbytku Čech) se nezdá expozici vůči nějaké světové straně důležitou, východočeské lokality jsou směřovány spíše jižním směrem. Důvod tohoto jevu však může být dán i stavem bádání a je potřeba jej do budoucna sledovat.

12.2 Počátek mladého paleolitu

Vzhledem k tomu, že tzv. přechodové kultury (IUP) mezi středním a mladým paleolitem jsou ve východních Čechách zastoupeny ojedinělým nálezem jednoho listovitého hrotu z Jaroslavi, je v této disertační práci upuštěno od srovnání v rámci tohoto období.

Poznání aurignacienu, první velké mladopaleolitické evropské kultury, se na Moravě a v Čechách poměrně výrazně odlišuje. Tím největším rozdílem je množství lokalit a materiálu z nich, jelikož lokalit v Čechách není zas takové množství a ani nálezově nejsou příliš bohaté. Zastoupení na území Čech je tak řídké (*Vencl /ed./ – Fridrich 2007, 69*), což se nezměnilo již poměrně dlouhou dobu (srov. *Fridrich 1973, 434; Vencl 1977a*). I datace této kultury na našem území naráží pro Čechy na problém s nedostatkem dat a jeho vnitřní chronologie je nejistá (*Vencl /ed./ – Fridrich 2007, 69*), zatímco Morava je na tom o poznání lépe (*Svoboda et al. 2009, 168*). Na území východních Čech se bohužel nenachází žádný dostatečně velký soubor, který by bylo možné samostatně porovnávat. Z toho důvodu se níže uvedená prohlášení vztahují k východočeskému regionu jako celku.

12.2.1 Čechy

Jak již bylo řečeno, ačkoli je aurignacké osídlení v Čechách poměrně bezpečně doloženo, doklady osídlení jsou spíše menšího rázu. Problematické se jeví

i samotné zařazení této kultury v absolutních datech, jelikož z Čech nepochází žádný datovatelný materiál (Vencl /ed./ – Fridrich 2007, 69). Z dat z okolních území se nicméně zdá, že aurignacien se zde mohl vyskytovat již od své rané fáze na počátku mladého paleolitu, nejpozději pak od doby okolo 35 000 BP a přežívat zde mohl ve své pozdní fázi i do doby okolo 20 000 BP, nejsou-li ovšem rakouské vzorky ovlivněny kontaminací (Djindjian – Kozłowski – Bazile 2003, 42-43; Vencl /ed./ – Fridrich 2007, 69).

I přes řídké doklady osídlení je na území Čech možné pozorovat určité tendence či vzorce v životě tehdejších lovecko-sběračských populací. Starší představa (Fridrich 1973, 434) o vázání aurignackých lokalit v Čechách na nadmořskou výšku přibližně 300 m n. m. je v současnosti již opuštěná, přesto se však doklady osídlení pohybují v určitém rozmezí, konkrétně pak 250-400 m n. m. (Vencl /ed./ – Fridrich 2007, 69), přičemž vyšší z obou kót nepřekračují (Vencl 1977a, 38). Obývány byly výrazně exponované a dominantní polohy, a to vždy pod širým nebem, přesto zde existují i výrazné výjimky souvisejí s největší pravděpodobností se sezonalitou lovců a sběračů (Vencl 1977a, 38-39; Vencl /ed./ – Fridrich 2007, 69). Zajímavá je absence blízkosti větších vodních toků, typické jsou menší vodoteče, a to ve vzdálenosti zhruba 200-500 m od lokality (Vencl /ed./ – Fridrich 2007, 69).

Jako suroviny pro výrobu ŠI byly v Čechách nadále používány hlavně lokální zdroje, ačkoli SGS nejsou tak vzácné, jako tomu bylo v paleolitu středním. Na některých českých lokalitách jsou tak místní suroviny užívány víceméně výhradně a zcela zde chybí transport na skutečně velké geografické vzdálenosti, který se objevuje na Moravě (Vencl /ed./ – Fridrich 2007, 70). Z technologického hlediska jsou nejčastější masivní čepele, často se strmou retuší, a pak zřejmě nejtypičtější nástroj tohoto období: vysoká škrabadla. Vedle nich se pak v hojném počtu objevují i různé varianty rydel (Vencl /ed./ – Fridrich 2007, 69).

Pohled na lokality ve východních Čechách nenabídne velké rozhojnění aurignackého materiálu na území Čech. I zde je lokalit spíše pomálu a totéž platí i pro množství archeologických nálezů z nich pocházejících. Nadmořská výška zapadá do celkového obrazu, snad jen s výjimkou lokality Sloupnice, která se nachází v nadmořské výšce asi 422 m n. m., čímž tedy přesahuje onu původní hranici 400 m n. m. Rovněž expozice na výraznějších místech tu platí takřka bezezbytku. Všechny soubory, které poskytly více, než alespoň 1 artefakt (jedná se o Bezděkov,

České Meziříčí a Dobrušku) se v tomto ohledu shodují. Lokality spadají do nadmořské výšky zhruba 250-300 m n. m. a ve všech případech jde o výrazné, exponované polohy v nevelké vzdálenosti od menších vodních toků. Není zřejmě bez zajímavosti, že lokality se nalézají na místech, jejichž svažitost klesá severním směrem (z větších souborů se vymyká pouze České Meziříčí), avšak na druhou stranu je nutno zmínit, že polohy, na nichž jsou tyto lokality zpravidla přítomny, mají sklon terénu pozvolný; jedná se o poměrně rozsáhlé terasy.

Výrazný rozdíl oproti zbytku Čech vyjde v potaz při pohledu na kamennou industrii. Kromě lokality Bezděkov byly v aurignacienu východních Čech všude využívány pouze SGS. Naopak na již zmíněném nalezišti se tento materiál nevyskytuje a veškerá tamní industrie je čistě z lokálních materiálů (nejvíce porcelanit). Možné vysvětlení je v geografické poloze lokalit, kdy se Dobruška i České Meziříčí nachází v podhůří Orlických hor, a tedy blíže zdrojům SGS, zatímco Bezděkov je mnohem blíže středu Čech, navíc nedaleko Kunětické hory, výraznému zdroji porcelanitu v celé oblasti východočeského regionu. Zároveň ale platí, že i lokality s dominancí SGS se nachází v blízkosti jiných zdrojů kamenných surovin, o čemž svědčí bohatá sbírka pseudoartefaktů z křemenů a křemenců nasbíraná J. Klenem. Je tak tedy otázkou, z jakého důvodu se tato dvě místa natolik odlišují ve způsobu hospodaření s kamennými surovinami. Naproti tomu skladba nástrojů není žádným překvapením. Nejčastěji jsou doložena masivní vysoká škrabadla, v o něco menší míře potom rydla. Z již několikrát zmíněného Bezděkova pochází i výrazné čepele, avšak bez retuše.

Geografickým rámcem se tedy zkoumaný region od zbytku Čech v podstatě neliší, menší výjimku představuje lokalita Sloupnice, která se nachází v nezvyklé nadmořské výšce. ŠI z technologického hlediska taktéž nijak nevybočuje, avšak zajímavými se jeví využívané suroviny, kdy téměř všude nejsou artefakty z jiného materiálu nežli SGS. Kontrastně k tomu na lokalitě Bezděkov zase není jediný nález z této suroviny a využívány jsou pouze lokální zdroje. Tento jev by snad mohl být vysvětlen geografickou polohou lokalit.

12.2.2 Morava

Je zajímavé, že zatímco v Čechách je situace s aurignackým osídlením velice složitá kvůli nízkému množství materiálu a lokalit, na sousední Moravě je situace

diametrálně odlišná. Aurignacien je zde zastoupený více než hojně (Svoboda et al. 2009, 154, obr. 56) a i z chronologického hlediska je zde situace o něco jasnější, částečně i díky absolutně datovatelnému materiálu. Aurignacien zde nastupuje později, konkrétně až zhruba od 34 000 BP a zároveň se na Moravě ještě velmi dlouhý drží přechodový szeletien a bohunicien (Svoboda 2003; Svoboda et al. 2009, 168). Celkový stav je tu tak možná o něco jasnější, hlavně je ale s čím východní Čechy srovnávat.

Z pohledu sídelních aktivit je moravský aurignacien charakteristický vyhýbáním se polohám s vysokou nebo naopak nízkou nadmořskou výškou. Většina nalezišť se nachází v rozsahu přibližně 250-350 m n. m. a zpravidla jde o výrazné polohy. Rovněž schází doklady obývání jeskyní (Oliva 2002, 562; 2016, 60). Aurignacká sídliště jsou tak poměrně velká a otevřená, zpravidla na rozlehlejších místech (Svoboda 2006, 21). Ani na Moravě není patrná nějaká inklinace k výraznějším vodním tokům (Oliva 2002, 562). Podobně jako ve středním paleolitu není ani v případě této kultury patrna preference nějaké světové strany v případě svažitosti terénu (Oliva 2005, 48).

Výrazným rozdílem oproti Čechám je v případě Moravy původ zdrojů kamenné štípané industrie. Jsou tu patrné dvě tendence. Jednak jde o velice intenzivní využívání lokálních zdrojů (Svoboda et al. 2009, 172), přičemž na takovýchto lokalitách potom importované suroviny víceméně schází. Naproti tomu však existují oblasti, kde žádné místní zdroje nebyly a v takovém případě nečinil tehdejší populací problém donášet tento materiál i ze skutečně značné vzdálenosti (Oliva 2016, 55). Vyskytují se i případy, kdy přinášené suroviny dominují na lokalitách, které byly v blízkosti jiných zdrojů (Oliva 2002, 562; 2005, 46). Technologicky se moravská ŠI v základu neliší od české. Hlavními typy jsou vysoká škrabadla a rydla různých druhů. Objevují se i masivní retušované čepele (Valoch 1993, 34). V rámci vlastní Moravy je pak rozdíl mezi lokalitami, kde převládají škrabadla, zatímco v jiných oblastech potom rydla (Svoboda et al. 2009, 169).

Východní Čechy, respektive jejich aurignacké lokality, z pohledu geografie vytváří s Moravou podobný obraz. Rozsah nadmořských výšek, blízkost k méně výrazným vodním tokům a absence jeskynního osídlení – to vše je typické pro obě oblasti. Otázkou je rozsáhlost východočeských lokalit, jelikož žádná z nich nebyla zkoumána komplexněji než několika málo povrchovými sběry.

Pohled na surovinovou skladbu ŠI pak ukáže, že v tomto ohledu mají východní Čechy blíže právě k Moravě, než ke zbytku Čech. Lokalita Bezděkov, která se nachází přímo v oblasti s bohatým výskytem lokálních zdrojů (zejména porcelanit z Kunětické hory), nevydala jediný artefakt z importovaného materiálu. Naopak naleziště, které mají k těmto oblastem dál, vykazují donášení vhodné suroviny z velkých vzdáleností, až z oblasti Polska (SGS). Zároveň však i lokality jako Dobruška a České Meziříčí leží v relativní blízkosti zdrojům lokálních surovin, převážně křemenů a křemenců, a přesto jejich využívání nebylo zaznamenáno ani v jediném případě, čímž je zkoumaná oblast podobná spíše Moravě. Otázkou zůstává, zdali je tento jev způsoben skutečně tím, že by východní Čechy měly v tomto období k Moravě „blíže“, anebo se jedná o stav bádání ve zbytku Čech. Z pohledu artefaktuální náplně mají východní Čechy spojitost s těmi částmi Moravy, kde převažují škrabadla nad rydly. Ačkoli se druhý z obou nástrojů v oblasti vyskytuje, nejedná se o převládající typ.

12.3 Gravettien a epigravettien

Období gravettien a epigravettien se na území nynější České republiky znovu vyznačuje velkými rozdíly mezi vývojem v Čechách a na Moravě. Nejenom, že na Moravě je kultura „lovců mamutů“ zastoupena mnohem větším množstvím lokalit a nálezů, ale gravettské osídlení zde také trvá delší dobu (vizte dále). Paleolitický materiál z východních Čech prozatím z tohoto období poskytl největší množství lokalit i artefaktů, které je možné nějak blíže kulturně zařadit. Oproti předcházejícím období se tak již není nutné potýkat s příliš malým vzorkem, byť je stále pravdou, že naleziště, která by vydala skutečně výrazný počet artefaktů, není mnoho. Dá se hovořit o nové lokalitě v Černčicích (prozatím 64 artefaktů) a již delší dobu známé poloze Libín na katastru obce Šárovce Lhota (34 artefaktů). S jistou rezervou je možné do tohoto výčtu ještě zařadit polohu Chlum na katastru Všeštar (13 artefaktů) a je rozhodně nutné zmínit významnou, ačkoli ne snad co do počtu artefaktů (celkem 8 nálezů), lokalitu Svobodné Dvory v Hradci Králové, odkud pochází nález *killling-site*.

Problematika obtížného rozlišení gravettien a epigravettien (např. *Oliva 2016*, 89) se pochopitelně dotkla i východních Čech. Pojem epigravettien je tak chápán spíše chronologicky (*Svoboda et al. 2009*, 213), jelikož

artefaktuálně je místy značně obtížné jej rozpoznat (*Oliva 2005, 89*). I z tohoto důvodu, ostatně podobně jako v kapitole 10, jsou lokality z těchto dvou okruhů řazeny společně.

12.3.1 Čechy

Přesnější vymezení gravettienů v rámci absolutního datování je v Čechách složité. Ačkoli dané území oproti předcházejícímu aurignacienu již disponuje datovatelným materiálem, není takovýchto lokalit mnoho (*Šída /ed./ 2009, 51, Table 1*) a zároveň se několik z nich ještě potýká s možností kontaminace (*Šída /ed./ 2009, 45; Šída – Nývltová Fišáková – Verpoorte 2006, 774; Vencl /ed./ – Fridrich 2007, 81*). Nicméně na základě těchto dat a i na základě morfologie a typologie ŠI se nezdá příliš pravděpodobné, že by Čechy byly touto kulturou osídleny v její starší nebo střední fázi, tedy do doby zhruba 25 000 BP (*Vencl /ed./ – Fridrich 2007, 81*). V každém případě ukazují radiokarbonová data z Čech na dva horizonty osídlení – první a starší z nich v době okolo 24 500-23 000 BP kalibrovaných, čímž je zařaditelný do willendorf-kostěnkienů, a posléze až do doby přibližně 17 000 BP po kalibraci, tedy z pohledu dat do epigravettienů. Tím je osídlení Čech mnohem více než Moravě blízké spíše jižnímu Polsku (*Šída /ed./ 2009, 50; Verpoorte 2003*). Důvody absence starších fází gravettienů bývají někdy spatřovány v obtížnější průchodnosti Čech ve srovnání s Moravou (*Oliva 2016, 83*). V minulosti (*Pleiner – Rybová et al. 1978, 133*) ale i později (*Vencl /ed./ – Fridrich 2007, 86*) se objevivší názor na absenci osídlení mezi gravettienem a magdalénienem by teoreticky mohl být vyvrácen východočeskou lokalitou ve Svobodných Dvorech, která poskytla právě ono mladší radiokarbonové datum, to je z důvodu možné kontaminace vzorku nutné ověřit dalšími výzkumy.

České lokality datované do (epi)gravettienů se vyskytují pod širým nebem na jihovýchodních či východních svazích, vzácně pak nevýrazných ostrožnách. Oproti moravskému osídlení zde naleziště nejsou vázána na velké vodní toky, ale spíše na vodoteče menšího rozsahu. Výškopisný rozptyl je dán v širším rozmezí asi 170-375 m n. m. (*Vencl /ed./ – Fridrich 2007, 82*), nicméně jeho těžiště je zejména kolem hodnot 200-375 m n. m. (*Šída /ed./ 2009, 23, Table 1*), přičemž se zdá, že rozsáhlejší a snad i trvalejší osídlení se vztahovalo k nižším hodnotám (200-250 m n. m.) a větším vodním tokům než situace menšího rozsahu (*Šída /ed./ 2009, 25*). Jen

málokdy se objevují lokality na exponovanějších polohách poblíž velkého vodního toku, jelikož většina nalezišť, i těch v blízkosti větších řek, se nachází spíše v jejich údolích, nicméně i v těchto případech je nadmořská výška spíše nižší, výrazným faktorem je tu vlastní převýšení (Šída *et al.* 2015, 11).

Výraznou změnou oproti předcházejícím paleolitickým kulturám je v této době v Čechách využívání zdrojů kamenných surovin. V podstatě výhradní surovinou byl v českém gravettienu SGS, zatímco využívání lokální zdrojů bylo omezeno na nutné minimum (Vencl *et al.* – Fridrich 2007, 84-86). SGS byl do Čech transportovány z oblasti Polska ze vzdálenosti zhruba 100-200 km. Jen skutečně ve vzácných případech se objevují vzdálenější suroviny jako například bavorský plattensilex nebo moravský radiolarit (Šída *et al.* 2009, 28-29). Typologicky jsou nejhojnější artefakty na čepelích a čepelkách, často pak s otupeným bokem (Oliva 2016, 85; Vencl *et al.* – Fridrich 2007, 84). Rovněž ve velkém počtu se objevují rydla různých podtypů (Šída *et al.* 2009, 247; Šída *et al.* 2015, 226-227).

(Epi)gravettien východních Čech se z geografického hlediska od zbytku Čech lehce odlišuje. Z pohledu vazby na vodní toky je situace ještě shodná: východočeské situace jsou spíše v okolí středních či menších řek (Černčice, Šárovцова Lhota) nebo dokonce ještě menších vodotečí (Všestary, Svobodné Dvory). Rozdíly vyvstanou až při pohledu na nadmořské výšky jednotlivých nalezišť. Ačkoli lze souhlasit, že většina lokalit (celkově 15) leží ve výškovém rozptylu zhruba 200-350 m n. m., poměrně značné množství (dalších 7, tedy celkově zhruba třetina) se nachází ve vyšších polohách, přičemž nevelké kolekce z České Metuje a Stárkova pochází z míst o hodnotách 465, respektive 492 m n. m. Zastoupeny jsou jednak lokality na nevýraznějších ostrožnách (např. Černčice nebo Česká Metuje), tak i na výraznějších lokálních dominantách (Všestary, Šárovцова Lhota). Pozoruhodná je i expozice vůči světovým stranám, jelikož tou nejčastější je ve východních Čechách severozápad (7 nalezišť). Na druhou stranu je třeba přiznat, že východ a rozmezí jihozápad-jihovýchod jsou taktéž reprezentovány vysokým počtem lokalit (shodně 6 pro každou světovou stranu). Vysvětlení celého tohoto problému by mohlo souviset s velikostí stanic. Naneštěstí žádná z nich nebyla plošně zkoumána, nicméně dle velikosti souborů se zdají být spíše menšího rozsahu (největší kolekce pochází z Černčic, v tuto chvíli 64 artefaktů). Dá se tak předpokládat, vzhledem k velikosti a georeliéfu, že východní Čechy byly obývány lovci spíše krátkodobě a sezonně a sídelní lokality trvalejšího rázu (jako je například Lubná) zde scházely.

Surovinové základně ve zkoumané oblasti naprosto jasně dominuje SGS, přičemž lokální zdroje jsou zastoupeny skutečně pouze několika jedinci (porcelanit, jaspis a křemen). Zajímavý je i výskyt dvou artefaktů z radiolaritu na lokalitě Jičín – Nové Město. Jedná se o surovinu, která musela být donášena z poměrně velké vzdálenosti z Moravy, Slovenska či Maďarska. Nejvíce zastoupenými nástroji jsou retušované čepele a čepelky, v menším množství pak rydla. Tento vzorec, stejně jako surovinová skladba, zapadá do celkového obrazu českého gravettien. Pozoruhodný je i výskyt ojedinělého nálezu listovitého hrotu typu Jerzmanowice (lokalita Černčice), který má analogie na opačné straně česko-polské hranice, a to na lokalitě Henryków (srov. *Płonka – Wiśniewski et al. 2004*).

Technologicky a způsobem využívání kamenných surovin se východní Čechy neodlišují od jiných lokalit na území Čech. Poloha nalezišť je však poněkud odlišná od běžných reálií. Možným vysvětlením může být absence trvalejšího osídlení a tedy pouze „návštěvy“ regionu v teplejších částech roku. Tomu by nasvědčovalo i nízké množství artefaktů z jednotlivých nalezišť, ačkoli tento jev může být způsoben momentálním stavem bádání. Poměrně nadějnou se tak v tomto směru jeví nová lokalita Černčice, odkud pochází i jeden z mála českých listovitých hrotů.

12.3.2 Morava

Situace na Moravě je oproti Čechám značně odlišná. Z gravettien, respektive pavlovienu pochází největší kolekce radiokarbonových dat, které poměrně spolehlivě ukazují na určitý obraz osídlení. Gravettien se zde vyskytuje již téměř od 30 000 BP (tzv. starší pavlovien) a přetrvává přes pavlovienu vrcholný až po fázi zvanou willendorf-kostěnkien do doby přibližně 20 000 BP (*Svoboda et al. 2009, 204*). Jelikož však dvě starší fáze nejsou ve východních Čechách bezpečně doloženy, je následující popis omezen pouze na závěrečnou etapu a následný epigravettien. Ten je na Moravě znovu doložen spíše, nežli je tomu na území Čech. Dostupná data ukazují na poměrně dlouhodobé, nicméně řídké osídlení někdy v rozmezí 18 000-14 000 BP (*Svoboda et al. 2009, 218; Verpoorte 2004*).

Sídelní strategie střední fáze mladého paleolitu jsou odlišné oproti reáliím na území Čech. Již v minulosti byly několikrát tyto charakteristiky zformovány do několika základních bodů (*Škrdla – Lukáš 1999, 25-26; Škrdla 2006, 41*), které se v obecné rovině ukázaly společné pro takřka celou oblast Moravy, byť v některých

okrajovějších mikroregionech jsou patrné jisté rozdíly (např. Škrdla 2002, 365-367). Základní vzorec, který lze z těchto bodů vyčíst, je takový, že pavlovienské osídlení Moravy bylo téměř vždy situováno poblíž výrazné vodoteče na krajinné dominantě, která tak umožňovala kontrolovat širší okolí. Sídlní lokality se nachází na svazích kopců o průměrné nadmořské výšce více než 300 m n. m., nicméně archeologické situace jako takové jsou uloženy v místech mezi vrstevnicemi o kótách 200 a 290 (Svoboda 2009, 58, Tab. 2). Zajímavá je orientace svahu, která směřuje k severu. Kromě výše uvedené vodoteče pak zpravidla v nejbližším okolí lokality vyvěrají či protékají drobnější vodní toky. Může být dodáno, že někdy bývá výškové umístění lokalit ještě více zúženo na hodnoty 200-250 m n. m. (Oliva 2002, 565; 2005, 59; 2007, 157). V průběhu willendorf-kostenkienu pak dochází k určitému vzdalování lokalit od výše uvedených velkých vodních toků (Oliva 2016, 83; Svoboda 2009, 99, Obr. 66).

Následný epigravettien se potom odlišuje již o něco více. Sídlní lokality se sice stále nachází v blízkosti vodních toků, tedy v téměř gravettských polohách (Oliva 2002, 567), nicméně tyto vodoteče jsou menšího rázu, což ostatně postihlo i velikost tábořišť jako takových (Oliva 2005, 89). Lokality tak jsou drobnějšího rozsahu a nachází se v chráněných údolích menších vodotečí (Oliva 2016, 89; Svoboda 2006, 22; Svoboda 2009, 99, Obr. 66; Svoboda et al. 2009, 213).

Kamenná štípaná industrie moravského gravettien byla, obdobně jako v Čechách, štípana zejména ze SGS, tedy importované suroviny (Svoboda et al. 2009, 209; Valoch 1993, 40), případně radiolaritu z Bílých Karpat (Oliva 2002, 565). Tato „závislost“ na SGS byla natolik velká a jejich výskyt na moravských lokalitách tak dominantní, že se někdy uvažuje i o zárodcích jakéhosi organizovaného obchodu se skupinami, které se nacházely na území Polska v okolí zdrojů této suroviny (Svoboda 2009, 122). Nicméně právě v závěrečné fázi na některých odlehlejších lokalitách začínají opět převládat suroviny místního typu (Oliva 2005, 79; 2007, 143; Oliva et al. 2009, 163). Technologicky jsou zastoupeny drobné čepelky, hroty a od willendorf-kostenkienu přibývají tzv. kostěnkovské nože (Oliva 2005, 79; Valoch 1993, 40-41), nicméně spektrum jednotlivých souborů se může lišit až poměrně diametrálně (Oliva 2007, 143; 2016, 83, proti tomu srov. Svoboda et al. 2009, 204). V základu lze říct, že hlavním trendem v kolekcích ŠI je vyšší zastoupení rydel oproti škrabidlům. Zároveň se opět ve větším množství začínají na lokalitách vyskytovat listovité hroty (Novák 2008, 99 a 101).

V epigravettieniu se opět začínají ve větším množství využívat lokální zdroje surovin pro výrobu ŠI (*Oliva 2005, 89*) a typologicky jsou nejtypičtější jednak drobná klínová jádra na výrobu malých mikročepelí, z nástrojů potom zejména rydla a atypická škrabadla (*Svoboda et al. 2009, 219*). V souvislosti s uvedenými jádry se potom často objevují i mikročepelky s otupeným bokem (*Oliva 2016, 89*).

Výše uvedeným „pravidlům“ moravský lokalit se lokality ve východních Čechách v mnoha ohledech spíše vymykají. Ze tří větších kolekcí ŠI (Černčice, Všestary a Šárovcova Lhota) leží na svahu druhé dvě jmenované situace, avšak nadmořská výška jejich a vlastně i většiny (epi)gravettských v tomto regionu výrazně převyšuje oba běžně udávané rozptyly pro polohu tábořišť. Naopak se dá souhlasit s exponováním sídelních lokalit směrem k severu, ačkoli i víceméně k jihu orientované pozice jsou ve východních Čechách hojně přítomny. Ani lokalizace u velkých řek tu není pravidlem, spíše jsou naopak vyhledávána místa s vodními toky menších rozsahů. Zdá se tak, že zdejší nálezy a situace zapadají spíše do rámce českého nežli moravského.

Štípaná industrie je až na vzácné výjimky (porcelanit, křemen a jaspis) zhotovována ze SGS, potažmo jiných surovin, jejichž výchozy se nacházejí ve vyšší vzdálenosti (radiolarit z Jičina). Typologicky se objevují ponejvíce retušované čepelky a rydla, nicméně v některých menších kolekcích dominují škrabadla (Tutleky a Železnice). Je otázkou, jsou-li tyto soubory mladší (tj. epigravettské), anebo jde o zkreslení způsobené stavem bádání. Jádra pro těžbu mikročepelí nebo tyto artefakty jako takové se na východočeských lokalitách objevují jenom vzácně; typičtější jsou spíše klasické čepelky (nejvíce na lokalitě Černčice, ale i zde jsou zastoupeny méně oproti čepelím jako takovým).

Z tohoto pohledu se zdá, že východočeský gravettien má skutečně blíže k českému (potažmo polskému) nežli moravskému. Spíše než o zásah epigravettieniu se tak zřejmě skutečně jedná o sezonní krátkodobé lokality willendorf-kostěnkieniu.

12.4 Magdalénien a epimagdalénien

Obdobně jako v případě gravettieniu a epigravettieniu se i po skončení magdalénieniu na našem území vyskytovaly populace, které se stále ještě po technologické stránce držely magdalénské tradice. A opět, stejně jako v případě (epi)gravettieniu, platí, že oddělit od sebe industrie obou kultur pouze na základě

jejich morfologie je velice obtížné (Vencl /ed./ – Fridrich 2007, 118). Z tohoto důvodu jsou obě tyto kultury, znovu je tu podobnost s přístupem k (epi)gravettienu, zařazeny dohromady. Ačkoli tedy tématem této disertační práce nejsou pozdněpaleolitické situace, jsou sem tyto lokality zařazeny. Vzhledem k nedostatku radiokarbonových dat v paleolitu východních Čech a i menšímu rozsahu většiny kolekcí ŠI totiž není dost dobře možné tyto dvě kultury od sebe bezpečně rozpoznat a oddělit.

12.4.1 Čechy

Charakter a struktura magdalénského osídlení se oproti gravettienu mění. Lovecké populace této doby sídlí v nadmořských výškách v širokém rozptylu 150-400 m n. m. a zpravidla poměrně vysoko nad vodním tokem, povětšinou menšího rozsahu. Jedná se tak zpravidla o terasy nebo rozlehlější plochy pod svahy, nejčastěji s orientací k jihu nebo jihovýchodu. Průměrná vzdálenost od vodotečí se pohybuje průměrně okolo hodnoty 300 m (Vencl /ed./ – Fridrich 2007, 92). Většina lokalit v Čechách se nachází pod otevřeným nebem, méně často je potom doloženo obývání jeskyní (Oliva 2016, 93-94; Pleiner – Rybová et al. 1978, 133; Vencl 1991a; 1995b, 241).

Štípaná industrie je podobně jako v gravettienu primárně a nejvíce vyráběna ze SGS, ale objevují se i méně kvalitní lokální zdroje. Pouze však jako doplňkové (Oliva 2016, 98; Vencl /ed./ – Fridrich 2007, 94). Z typologického pohledu se jevíce vyskytují čepelky s otupeným bokem a mikrolity (Vencl /ed./ – Fridrich 2007, 94), dále pak rydla a škrabadla. Důležitým nástrojem byly drobné vrtáčky (Oliva 2016, 99-101). V následném epimagdalénienu potom podíl vrtáčků a rydel klesá na úkor již zmíněných škradel. Ta se zároveň proměňují z čepelových na nehtová. Drobné čepelky s otupeným bokem nicméně přetrvávají i nadále. Rozložení využívání zdrojů pro výrobu ŠI se sice příliš nemění (Oliva 2016, 106-108), nicméně lokální zdroje se využívají o něco více (Vencl /ed./ – Fridrich 2007, 118).

Ačkoli východočeský (epi)gravettien je zastoupen nejhojněji co do množství lokalit, v rámci počtu jednotlivých artefaktů v regionu vévodí právě (epi)magdalénien. Největší kolekce pochází ze Zářecké Lhoty (94 ks ŠI), Sopotnice (34 artefaktů), Náchoda (31 nálezů) a Říkova (26 jedinců). Zdejší lokality se zpravidla nachází ve větších nadmořských výškách, přesto však rozsah není zase tak

široký, konkrétně se jedná o hodnoty 300-400 m n. m. Orientace k jihovýchodu je nejčastější, což se opět shoduje se zbytkem Čech, nicméně stejně často se zde vyskytují i lokality orientované k západu. Celkově zdejší geografický rámeček poměrně zapadá, jelikož se lokality většinou nacházejí poblíž menších řek či říček, a to ve vzdálenost sice zpravidla vyšších než 300 m, avšak s nijak velkým rozdílem. S výjimkou Zářecké Lhoty jsou naleziště také umístěna na táhlých rovných svazích.

Analýza štípané industrie ukazuje, že nejčastějšími druhy nástrojů jsou škrabadla a v o něco málo menší míře potom retušované čepele a čepelky. Rydla se až tak často neobjevují, dokonce jsou doložena jen na dvou lokalitách (Sopotnice a Zářecká Lhota). Jako materiál byl nejvíce využíván SGS, nicméně ve znatelné míře i místní rohovec. V Zářecké Lhotě je dvěma kusy doložen i křišťál z Českomoravské vrchoviny a v Říkově zase radiolarit ze Slovenska či Maďarska.

Celkově je tak možné prohlásit, že východočeský magdalénien skutečně zapadá mezi ostatní lokality a nálezy z Čech, a to jak z pohledu geografických vlastností nalezišť, tak v rámci zhodnocení štípané industrie.

12.4.2 Morava

Zřejmě nejvýraznějším rozdílem v tomto období oproti Čechám bylo v moravském magdalénienu mnohem častější obývání jeskyní na úkor lokalit pod širým nebem (Svoboda 2006, 22-23; 2009, 148, Tab. 10). Otevřená sídliště (jeskyně jsou z tohoto srovnání vypuštěny, jelikož z východních Čech takové nálezy nepocházejí) mají nejčastěji sklon s SZ (Oliva 2016, 94). Nadmořská výška se pohybuje v poněkud jiném rozsahu, než je tomu v případě Čech, konkrétně jde o hodnoty 300-500 m n. m. (Svoboda 2009, 58, Tab. 2).

Podobně jako v případě Čech se i na Moravě ŠI zhotovovala primárně ze SGS, mnohem více se tu však vyskytují karpatské radiolarity a křišťál z Českomoravské vysočiny (Oliva 2002, 572; 2005, 92; Svoboda 2009, 154-155; Valoch 1993, 63). Typologicky jsou nejvíce zastoupena škrabadla (zejména čepelová), rydla a vrtáky společně s čepelemi s otupeným bokem. Oproti gravettieniu je menší podíl mikrolitů (Svoboda et al. 2009, 236-237). Obdobně jako v Čechách se v následujícím epimagdalénienu škrabadla zkracují a množství rydel klesá (Svoboda et al. 2009, 247).

Východočeský (epi)magdalénien při porovnání s Moravou vykazuje několik zajímavých prvků. Georeliéfně vzato, většina lokalit se nachází ve stejné nadmořské výšce v obou oblastech, avšak to je dáno zejména širším rozptylem v případě Moravy (tudíž se do něj východočeské lokality „vlezou“ vždy, jelikož tomu tak je i u menšího rozsahu známého z Čech). Nejvýraznější rozdílem je pochopitelně absence jeskynního osídlení, které je na Moravě velmi výrazné. Severozápadní svažitosti neodpovídá ve východních Čechách ani jedna lokalita.

V obou porovnávaných oblastech je největší množství artefaktů zhotoveno ze SGS, nicméně ačkoli se křišťál i radiolarit ve východních Čechách i na Moravě objevují, zastoupení je odlišné – ve východočeském regionu se jedná v obou případech o skutečnou vzácnost. Naopak jsou tu poměrně často využívány místní rohovce. Morfologicky a typologicky se oblasti poměrně shodují. Nejčastěji se zde vyskytují škrabadla, retušované čepele a čepelky a rydla. Na druhou stranu podobný obraz vykazují i Čechy.

Zdá se tak, že východočeský magdalénien má přeci jen blíže ke zbytku Čech, a tedy vlastně i k oblasti Durynska (*Vencl 1991a*), než k Moravě. Ačkoli se v některých ohledech najde shoda s moravskými reáliemi, jde zpravidla o takové, které se zároveň vyskytují i v Čechách.

13 Závěr

Přítomnost objevů ze starší doby kamenné je ve východních Čechách známá již od druhé poloviny 19. století a během archeologického bádání bylo nalezeno značné množství artefaktů, které byly době lovců a sběračů přiřazeny. Tato disertační práce se týká právě těchto objevů, avšak s ohraničením po počátek pozdního paleolitu, jelikož toto období, stejně jako mezolitické osídlení regionu, bylo zpracováno poměrně nedávno. Předložený text tak mapuje, popisuje a kulturně zařazuje nálezy a lokality pocházející ze starého, středního a mladého paleolitu, které se nachází v oblasti východních Čech, což znamená současné kraje Královéhradecký a Pardubický s částečným přesahem do kraje Libereckého a na Vysočinu. Cílem pak bylo zrevidovat stávající nálezy, zpracovat situace nové a díky tomu utvořit celkový obraz paleolitického vývoje východních Čech. Již v průběhu zpracovávání a zvláště potom během tvorby vlastního textu k tomu potom navíc vyvstaly otázky a problémy – v některých případech specifické pro studovanou oblast či období, jindy pak obecného, nadregionálního a „nadčasového“ charakteru – které bylo nutné řešit nebo k nim alespoň zaujmout určitý postoj. I ty byly nakonec do této studie zahrnuty, snad ku prospěchu celého textu.

Základním krokem byla rešerše stávající literatury a vytipování více nebo méně známých lokalit společně se zjištěním, v jaké regionální instituci se daný materiál nalézá. Posléze následovalo objíždění těchto (převážně) muzeí a dokumentace jednotlivých artefaktů jednoho po druhém. K tomu navíc byly zároveň prohlíženy i nálezy, které prozatím z různých důvodů nijak publikovány nebyly, a i ty byly do této práce zahrnuty. Již zde se ukázalo, že v některých institucích se nalézají předměty, které nelze za artefakty považovat, anebo se jedná o nálezy sice archeologické, avšak nikoli paleolitické. Každý artefakt, který však měl být do studie zařazen, byl slovně popsán a zároveň, v případě, že se jednalo o retušovaný nástroj, zdokumentován i kresebně.

Dalším problémem, který během této fáze vyvstal, byla nemožnost revize některých nálezů. Řada z nich, zejména objevených koncem 19. a na počátku minulého století, je naneštěstí v současné době již ztracena nebo skartována. V některých případech sice existuje dobová dokumentace či popis (někdy však ani to ne), nicméně její kvalita a použitelnost se liší „kus od kusu“. I díky tomu tak muselo

být postupováno individuálně v případě každé lokality, někdy i v případě každého nálezu, a nebylo možné zvolit jednotný postup pro všechny nezvěstné a ztracené artefakty. Krom toho zároveň vznikly situace, kdy dané nálezy sice fyzicky reálně existují, nicméně z různých důvodů nebylo možné je zrevidovat. Zvolené řešení se nakonec ve své podstatě shodovalo s případy objevů ztracených, ačkoli je pravdou, že zejména u nálezů novějšího data výzkumu bývá zpravidla dokumentace použitelnější mnohem častěji. Toliko k tomu, proč byly některé situace nakonec v rámci analýzy paleolitického materiálu ve východních Čechách použity, zatímco jiné nikoli. Celkově tak v součtu bylo revidováno 150 lokalit (či poloh na jednom katastru), přičemž do analytické části a zhodnocení paleolitického obrazu ve východních Čechách jich bylo zapojeno 126. Z tohoto počtu pochází 735 kusů ŠI, které byly do této studie zařazeny (množství artefaktů a „artefaktů“, které z ní byly vyřazeny, evidováno nebylo), nicméně toto číslo není konečné a již v době dopisování této disertační práce se objevily nové lokality i nálezy, které už nebylo možné do ní zařadit.

Následně, po ukončení sbírání potřebných dat, bylo přistoupeno ke katalogizaci lokalit a analýze jejich i vlastního archeologického materiálu. Tyto analýzy, pro zjednodušení rozčleněné do tří skupin (archeologické, geografické a kombinované), poskytly základní a v řadě případů překvapivé údaje nejenom o paleolitickém osídlení oblasti, ale i o možnostech jeho poznávání. Objevila se zde totiž problematika reprezentativnosti malých souborů, která se týká velké části východočeských nálezů. Ta je do velké míry spjata se způsoby terénního výzkumu (vizte níže) a výrazně omezuje možnosti odborného poznání, protože řada lokalit nemůže být v současné době kulturně určena jinak, než jako paleolitická, v lepších případech potom středo- či mladopaleolitická. Analýzy, které se zejména v mladém paleolitu týkaly vždy jednotlivých kultur, tak jsou tímto jevem zatíženy, jelikož v tuto chvíli není rychlé možnosti, která by to změnila. Výsledky těchto analýz byly zároveň porovnány s reáliemi dostupných údajů o paleolitickém osídlení ve zbytku Čech a na Moravě. Vzhledem k tomu, že mezi těmito oblastmi se objevují rozdíly, třebaže někdy skutečně výrazné a jindy méně, došlo k tomuto srovnání s každým regionem zvlášť. Jelikož mají východní Čechy geograficky blízko k oběma oblastem a zároveň se jednalo o v podstatě jediný lépe průchozí region mezi Čechami a Moravou, jsou tato zjištění o rozdílech a podobnostech důležitá. Díky tomu vyplynulo, že v celkovém rámci se po většinu paleolitu zkoumaná oblast kulturně

přibližovala spíše zbývajícím regionům v Čechách, zatímco moravské vlivy jsou mnohem méně časté, přesto ale zcela neabsentují. Rovněž se nejvíe příliš pravděpodobným, ačkoli to pochopitelně nelze zcela vyloučit, že tento jev by se výrazně nezměnil ani po zapojení těch situací, které nebylo možné kulturně přesněji zařadit (tj. oněch pouze „paleolitických“ a podobně hůře určitelných).

Výše uvedené analýzy posloužily jako podklad i pro další z cílů této disertační práce: vytvoření obrazu paleolitického osídlení ve východních Čechách. Ten musel být logicky k dispozici již pro ono zmíněné porovnání s jinými oblastmi republiky, následně byl ale samostatně vyčleněn a popsán i bez těchto širších analogií a srovnání. Skrze něj je možné jednotlivé fáze starší doby kamenné v prezentované oblasti popsat a vystihnout jeho základní jevy. Pochopitelně stav tohoto poznání kolísá v souvislosti se stavem výzkumu a díky tomu jsou tak některé chronologické či kulturní celky popsány lépe a jiné méně úplně a komplexně. Velmi zjednodušeně řečeno lze tyto výsledky shrnout do několika hlavních bodů:

1. Starý paleolit není prozatím ve východních Čechách bezpečně doložen, jelikož všechny větší soubory jsou tvořeny pseudoartefakty. Na druhou stranu není možné jej v dané oblasti odmítnout, jelikož se vyskytují jednotlivé menší nálezy, které by do něj teoreticky mohly spadat.
2. Středopaleolitické osídlení je doloženo ve třech regionech, přičemž na Turnovsku a Havlíčkovobrodsku se kumuluje spíše ve vyšších, v případě okolí Hradce Králové potom naopak v nižších nadmořských výškách. V tuto chvíli není doloženo využívání jeskyní. Pro výrobu ŠI, která se složením typická, byly využívány drtivě lokální zdroje surovin.
3. IUP kultury nejsou prozatím spolehlivě doloženy. Jedinou výjimku, a zároveň jeden ze vzácných zásahů z kulturního prostředí Moravy, představuje listovitý hrot z Jaroslavi datovatelný patrně do szeletienu.
4. Výskyt aurignacien je nezpochybnitelný, avšak artefaktuální základna prozatím není příliš vysoká. Výrazným se jeví region v okolí Dobrušky, což je ale s velkou pravděpodobností dáno stavem bádání. Topografický charakter lokalit je nicméně až překvapivě jednotný: obývány byly výrazné polohy s mírným sklonem v nižších nadmořských výškách. Zajímavé je surovinové složení, ve kterém vždy dominují SGS s výjimkou jediné lokality, kde je tento materiál naopak nepřítomen.

5. Přítomnost populací ve střední části mladého paleolitu se zřejmě týkala převážně krátkodobých loveckých návštěv v teplejších částech roku. V chladnějších etapách teoreticky mohlo docházet k využívání v nížině položených lokalit v blízkém okolí Hradce Králové. Shodně s jinými oblastmi republiky jsou nejhojnější artefakty zhotovené ze SGS.
6. Magdalénské osídlení je vázáno na střední až lehce vyšší polohy v blízkosti menších vodních toků. Mezi surovinami stále převládají SGS, nicméně objevují se materiály místní i donášené z velkých vzdáleností.

Celkově lze prohlásit, že paleolitické osídlení v oblasti se váže na nížiny v okolí současného Hradce Králové, podhůří Orlických hor kolem Náchoda a Dobrušky a nakonec v jihovýchodní části regionu mezi nynějším Ústím nad Orlicí a Litomyšlí. Ostatní části se zdají být osídleny méně. Využívány byly střídavě hojně místní zdroje kamenných surovin i z Polska přinášený SGS. Spíše vzácně, přesto ale bezpečně jsou doloženy dálkové importy z oblasti Českomoravské vysočiny a pomezí Maďarska a Slovenska. Je nicméně otázkou, jak moc je tento obraz, zejména co se týká výskytu a rozložení lokalit, zřetelný momentálním stavem bádání.

Právě stav bádání je jedním z bodů, kterému byla věnována následná pozornost při hodnocení možností revize východočeského materiálu. Současné soubory pochází převážně z povrchové prospekce, která však prozatím častokrát neposkytla tolik materiálu na lokalitu, aby ji bylo možné nějak blíže kulturně zařadit (jedná se o ony již několikrát zmíněné situace určené pouze jako „paleolitické“). Chybou není použitá metoda, jelikož ta dokáže, jak ukázaly případy z jiných lokalit, dostatek materiálu obstarat, avšak četnost jednotlivých návštěv na jednotlivých nalezištích. Pokud dojde k opětovným sběrům na již známých lokalitách, dá se očekávat, že se stávající stav změní.

Lehce jinou otázkou vztaženou k tomuto tématu je pak prostorová lokalizace jednotlivých lokalit. Ta je v současnosti nepříliš dobrá vzhledem ke střídání různých metod mezi badateli (ať již z řad amatérů nebo odborníků). Předkládané řešení lokalizování vždy v souřadnicovém systému, přičemž tím by byla primárně JTSK, by do budoucna mohlo zjednodušit práci s prostorovými daty, což se týká pochopitelně i jiných než paleolitických výzkumů a i jinde, než pouze ve východních Čechách. Díky jednotnému systému by neměly vyvstávat problémy s porozuměním zápisu

souřadnic a navíc se systémem JTSK pracující PC platformy CAD i GIS, které jsou zpravidla používány pro digitalizaci výzkumů a práci s prostorovými daty.

Cíle disertační práce spočívající v revizi a novém zpracování východočeských paleolitických lokalit a nálezů, jejich zmapování a popis obrazu osídlení ve starší době kamenné (a jeho následné porovnání se zbytkem Čech a s Moravou), tak byly splněny do té míry, do jaké to bylo dovoleno nálezovým fondem a pochopitelně také tím faktem, že stále dochází k dalším a dalším výzkumům, díky čemuž rovněž přibývají vlastní nálezy. Zároveň, v rámci druhé skupiny cílů této studie, došlo ke kritickému zhodnocení nejenom vlastních pramenů, ale i způsobů jejich nabývání a prostorového určování. Obojí je totiž v řadě případů (rozhodně však ne vždycky!) nedostatečné, a to i v případě celé řady nálezů objevených koncem 90. let nebo dokonce v průběhu 21. století. Řešení navržená v rámci textu této disertační práce, stejně jako poznámky k některým vybraným otázkám a problémům (výskyt starého paleolitu, problematika listovitých hrotů) nejsou a nemají být dogmatickou pravdou nebo návodem, ze kterého není možné odbočit. Poznání v archeologii je příliš proměnlivé a podmínky každého výzkumu natolik specifické, že si autor tohoto textu na podobná prohlášení netroufá. Jedná se o podněty k další diskusi, která by mohla v některých případech vést k rozřešení dané problematiky a jindy například doplnit stávající fakta. Pokud k tomuto skutečně dojde, pak bylo dosaženo i hlavního a nejdůležitějšího cíle této práce.

14 Prameny a literatura

14.1 Prameny

-ký 1921: Svobodné Dvory v minulosti. Kraj královéhradecký 12/52, 3.

I. vojenské (josefské) mapování – Čechy, mapový list č. 165. [online] 2015 [cit. 2017-07-02]. Dostupné na:

http://oldmaps.geolab.cz/map_viewer.pl?lang=cs&map_root=1vm&map_region=ce&map_list=c165

III. vojenské mapování – 1:25 000, mapový list 3955_2. [online] 2017 [cit. 2017-21-07]. Dostupné na:

http://oldmaps.geolab.cz/map_viewer.pl?lang=cs&map_root=3vm&map_region=25&map_list=3955_2

Anonym 1899: Kostí mamutí ve Svobodných Dvorech. Ratibor 16/15, 218.

Anonym 1924: Nález mamutího klu. Kraj královéhradecký 12/52, 7.

Čechák, P. 2012: Lov v paleolitu a mezolitu. Rkp. bakalářské práce. Uloženo na Katedře archeologie na Filozofické fakultě Univerzity Hradec Králové.

Čepek, L. (red.) 1990: Geologická mapa ČSSR. Mapa předčtvrtohorních útvarů 1:200 000. List Hradec Králové. Praha.

Československý pozemkový katastr. [online] 2017 [cit. 2017-29-06]. Dostupné na: <https://cirkevni-restituce.cuzk.cz/>

Čuláková, K. 2009: Příspěvek ke studiu proměn adaptačních strategií lovecko-sběračských komunit v pozdním paleolitu a mezolitu. Rkp. diplomové práce. Uloženo na Katedře obecné antropologie na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze.

Čuláková, K. 2010: Příspěvek ke studiu mezolitu v Čechách: příklad k. ú. Horní a Dolní Sloupnice. Rkp. diplomové práce. Uloženo na Ústavu pro archeologii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze.

Čuláková, K. 2015: Příspěvek k poznání mezolitického osídlení Čech. Rkp. dizertační práce. Uloženo na Ústavu pro archeologii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze.

EXCERPTA: rešeršní databáze archeologických nálezů [offline databáze ve formátu MS Access]. Hradec Králové. Muzeum východních Čech v Hradci Králové, [cit. 2014-08-12].

Databáze archeologické sbírky v 3.6. Oddělení prehistorie a protohistorie Národního muzea. [online] nedatováno [cit. 2017-26-03]. Dostupné na:

http://forum.nm.cz/prehistorie/index_ph.php

Domečka, L. 1899: Stanice diluviálního člověka ve Svobodných Dvorech. Ratibor 16/16, 231-233.

Domečka, L. 1925: Hradec Králové v době kamenné, přechodní a starší bronzové. Královéhradecko. Vlastivědný sborník pro školu i dům 3/1, 3-5.

Duška, J. 1893: Předhistorická mapa okolí Josefova a Králové Hradce. Josefov. Originál uložen v Muzeu východních Čech v Hradci Králové.

Duška, J. 1899: O mamutu a nalezištích jeho. Ratibor 16/17, 247-249.

Hejhal, P. – Novák, M. 2016: Nálezová zpráva. Záchranný archeologický výzkum na stavbě: Dálnice D11 – stavba 1105-2 Osičky – Hradec Králové na k.ú. Plačice a Stěžery (okr. Hradec Králové), plošný výzkum hlavní trasy dálnice a MUK Kukleny – mimoúrovňové křížení s I/11. Naleziště 25A, 25B a 26. Sezóna 2014-2015. Uloženo v Muzeu východních Čech v Hradci Králové.

Hlavní přírůstkový katalog, čís.: 9001 – 14 000 (14. 1. 1926 – 18. 8. 1927). Uloženo v Městském muzeu a galerii v Hořicích.

Jošková, T. 2016: Valový objekt u Markvartic (okr. Jičín) ve světle analýz a archeologických poznatků. Rkp. diplomové práce. Uloženo na Katedře archeologie na Filozofické fakultě Univerzity Hradec Králové.

Mikyška, R. et al. 1969: Geobotanická mapa ČSSR 1:200 000. Listy M-33-XVI, M-33-XVII, M-33-XXII a M-33-XXIII. Praha.

Moník, M. 2014: Pozdní paleolit v Čechách a na Moravě. Rkp. disertační práce. Uloženo na Ústavu pro pravěk a ranou dobu dějinnou Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze.

Muzejní databáze Východočeského muzea v Pardubicích [offline databáze ve formátu MS Access]. Pardubice. Východočeské muzeum v Pardubicích [cit. 2016-04-04].

Pajerová, M. 2010: Pravěké nálezy okresu Havlíčkův Brod. Rkp. bakalářské práce. Uloženo na Katedře archeologie na Filozofické fakultě Univerzity Hradec Králové.

Prostředník, J. – Hartman, P. 2010: Nálezová zpráva ze záchranného archeologického výzkumu (sezóny 2000, 2001). Turnov (okr. Semily, Liberecký kraj). „Areál Maškových zahrad“. Svazek 1 (komponenta: paleolit, neolit, eneolit). Uloženo v Muzeu Českého ráje v Turnově.

Stehlík, O. et al. 1965: Přehledná geomorfologická mapa západní části ČSSR. Praha.

Svoboda, J. (red.) 1990a: Geologická mapa ČSSR. Mapa předčtvrtohorních útvarů 1:200 000. List Česká Třebová. Praha.

Svoboda, J. (red.) 1990b: Geologická mapa ČSSR. Mapa předčtvrtohorních útvarů 1:200 000. List Náchod. Praha.

Tásler, R. – Prouza, V. 1980: Přehledná geologická mapa Broumovského výběžku. Praha.

Tůma, O. 2015: Nálezová zpráva ze záchranného archeologického výzkumu v areálu ABB Krkonošská. Uloženo v Muzeu Podkrkonoší v Trutnově.

Ústavní zákon č. 347/1997 Sb., o vytvoření vyšších samosprávných celků a o změně ústavního zákona Česká národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky. [online] 2017 [cit. 2017-22-03]. Dostupné na:

<https://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&nr=347~2F1997&rpp=15#seznam>

Ústřední archiv zeměměřictví a katastru (ÚAZK). [online] 2017-16-01 [cit. 2017-21-07]. Dostupné na:

www.archivnimapy.cuzk.cz

Vích, D. 1999a: Pravěké osídlení na horním toku řeky Loučné. Část I – text a tabulky. Rkp. diplomové práce. Uloženo na Archeologickém oddělení Muzea východních Čech v Hradci Králové.

Vích, D. 1999b: Pravěké osídlení na horním toku řeky Loučné. Část II – soupis nalezišť. Rkp. diplomové práce. Uloženo na Archeologickém oddělení Muzea východních Čech v Hradci Králové.

Zákon č. 36/1960 Sb., o územním členění státu. [online] 2017 [cit. 2017-22-03]. Dostupné na:

<https://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&nr=36~2F1960&rpp=15#seznam>

14.2 Literatura

Anonym (Thomsen, Ch. J.) 1836: Ledetraat til Nordisk Oldkyndighed. Kjöbenhavn.

Anonym 1904: Archaeologický sbor musea král. česk. v Praze. Pravěk 4/1, 30-32.

- Bek, T. – Vích, D. 2016:** Drobné záchranné výzkumy Regionálního muzea ve Vysokém Mýtě v roce 2014. *Archeologie východních Čech* 11, 185-219.
- Beková, M. 1998:** Přehledy archeologických akcí muzea v Rychnově n. Kn. v letech 1991 – 1996. *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 24, 8-11
- Beneš, J. – Prach, K. 2004:** Geobotanická indikace v archeologii. In: M. Kuna (ed.), *Nedestruktivní archeologie. Teorie, metody a cíle*. 2004, Praha, 297-303.
- Bláha, R. – Kalferst, J. 2012:** Přírůstky archeologické sbírky AO MVČ za rok 2010. *Archeologie východních Čech* 3, 207-236.
- Bláha, R. – Kalferst, J. – Sigl, J. 2004:** Přírůstky archeologické sbírky hradeckého muzea v letech 2000-2003. *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 30 – Supplementum, 3-142.
- Bláha, R. – Kalferst, J. – Sigl, J. 2005:** Přírůstky archeologické sbírky hradeckého muzea v roce 2004. *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 31, 3-18.
- Bláha, R. – Kalferst, J. – Sigl, J. 2011:** Přírůstky archeologické sbírky hradeckého muzea v roce 2009. *Archeologie východních Čech* 2, 106-119.
- Boček, J. 1989a:** 56. Černčice, okr. Náchod. *Výzkumy v Čechách 1986-1987*, 28-29.
- Boček, J. 1989b:** 339. Pohoří, okr. Rychnov nad Kněžnou. *Výzkumy v Čechách 1986-1987*, 137.
- Boček, J. 1989c:** 397. Říkov, o. Česká Skalice, okr. Náchod. *Výzkumy v Čechách 1986-1987*, 173.
- Bosinski, G. 1995:** Stone artefacts of the European Lower Palaeolithic: a short note. In: W. Roebroeks – T. van Kolfschoten (eds.), *The Earliest Occupation of Europe: Proceedings of the European Science Foundation Workshop at Tautavel (France)*, 1993. *Analecta Praehistorica Leidensia* 27. 1995, Leiden, 263-268.
- Bulvová, K. 2015:** Paleolit – Mezolit. In: J. Jílek (ed.), *Proti proudu času. Pardubicko v pravěku a raném středověku*. 2015, Pardubice. 9-12.
- Cyrek, K. – Sudol, M. 2012:** Artefacts of geofacts? Presenting a dilemma basing on the Early Vistulian finds from Biśnik Cave, Poland. *Anthropologie* 50/3, 323-344.
- Čechák, P. – Herčík, O. – Suchopárová, K. v tisku:** Paleolitická štípaná industrie z lokality Černčice. *Archeologie východních Čech* 13.
- Čechák, P. – Pacák, M. 2012:** Mamut ze Svobodných Dvorů, rekonstrukce a rekapitulace. *Živá archeologie* 14/2, 110-114.
- Čechák, P. – Pacák, M. v tisku:** Listovitý hrot z Černčic v kontextu východních Čech. *Archeologie východních Čech* 13.

- Černohouz, J. 1953:** Nové doklady o předvěkém osídlení Českého ráje. Archeologické rozhledy 5, 11-17.
- Danielisová, A. 2010:** Oppidum České Lhotice a jeho sídelní zázemí. Praha.
- Debénath, D. – Dibble, H. L. 1994:** Handbook of Paleolithic Typology. Volume one: Lower and Middle Paleolithic of Europe. Philadelphia.
- Demek, J. et al. 1965:** Geomorfologie českých zemí. Praha.
- Demek, J. – Mackovčín, P. (eds.) 2006:** Zeměpisný lexikon ČR. Hory a nížiny. Brno.
- Desbrosse, R. – Kozłowski, J. K. 1988:** Hommes et climats a l'âge du mammoth. Le Paléolithique supérieur d'Eurasie centrale. Paris.
- Djindjian, F. – Kozłowski, J. K. – Bazile, F. 2003:** Europe during the early Upper Paleolithic (40 000-30 000 BP): a synthesis. In: J. Zilhão – F. d'Errico (eds.), The Chronology of the Aurignacian and the Transitional Technocomplexes. Dating, Stratigraphies, Cultural Implications. Proceedings of Symposium 6. 1. of the XIVth Congress of the UISPP (University of Liège, Belgium, September 2-8, 2001). Trabalhos de Arqueologia 33. 2003, Lisboa, 29-47.
- Domečka, L. 1902:** Nálezy předhistorické v severovýchodních Čechách. Památky archeologické 19, 389-394.
- Domečka, L. 1913:** Čechy v době předhistorické: populární přehled české předhistorie. Praha.
- Domečka, L. – Šnajdr, L. 1903:** Předhistorické nálezy v severovýchodních Čechách. Památky archeologické 20, 533-552.
- Felcman, O. 2009:** Dějiny východních Čech jako téma syntézy. In: O. Felcman (ed.) – F. Musil et al., Dějiny východních Čech v pravěku a středověku (do roku 1526). 2009, Praha, 5-24.
- Filip, J. 1947:** Dějinné počátky Českého ráje. Praha.
- Flas, D. 2008:** La transition du Paléolithique moyen au supérieur dans la plaine septentrionale de l'Europe. Anthropologica et Praehistorica 119. Brussels.
- Flas, D. 2011a:** Les pointes foliacées et les changements techniques autour de la transition du Paléolithique moyen au supérieur dans le Nord-Ouest de l'Europe. In: M. Toussaint – K. Di Modica – S. Pirson (dir.), Le Paléolithique moyen en Belgique. Mélanges Marguerite Ulrix-Closset. 2011, Liège, 261-276.

- Flas, D. 2011b:** The Middle to Upper Paleolithic transition in Northern Europe: the Lincombian-Ranisian-Jerzmanowician and the issue of acculturation of the last Neanderthals. *World Archaeology* 43/4, 605-627.
- Flas, D. 2013:** Jerzmanowice points from Spy and the issue of the Lincombian-Ranisian-Jerzmanowician. In: H. Rougier – P. Semal (eds.), *Spy cave. Anthropologica et Praehistorice* 123. 2013, Brussels, 217-230.
- Flas, D. 2014:** Northern Europe: Middle to Upper Paleolithic Transition. In: C. Fisher (ed.), *Encyclopedia of Global Archaeology*. 2014, New York, 5499-5514.
- Flas, D. 2015:** Jerzmanowician in Russia? A cultural assesment of the blade-point assemblage from Kostenki 8, layer 1. In: N. Ashton – C. Harris (eds.), *No Stone Unturned. Papers in Honour of Roger Jacobi*. 2015, London, 49-58.
- Flégl, J. 2005:** Dobruško v pravěku ve světle archeologických sbírek. Dobruška.
- Flégl, J. 2009:** Dobruško v pravěku, 3. díl (archeologické nálezy na Mělčanském kopci u Dobrušky). Dobruška.
- Flégl, J. 2011:** Dobruško v pravěku, 4. díl (archeologické nálezy V Dolcích). Dobruška.
- Flégl, J. 2015:** Dobruško v pravěku, 5. díl (archeologické nálezy ve Valu u Dobrušky, křovické a pulické cihelně). Dobruška.
- Frič, A. 1876:** Prabydlitelé země české. *Vesmír* 5, 26-28 a 57-58.
- Fridrich, J. 1970:** Typologie středního paleolitu. *Zprávy Čs. společnosti archeologické při Čs. akademii věd* 5-6, 57-71.
- Fridrich, J. 1973:** Počátky mladopaleolitického osídlení Čech. *Archeologické rozhledy* 25, 392-442.
- Fridrich, J. 1978:** K počátkům mladšího paleolitu ve střední Evropě. *Archeologické rozhledy* 30, 186-209.
- Fridrich, J. 1982:** Středopaleolitické osídlení Čech. Praha.
- Fridrich, J. 1993:** Listovité hroty v Čechách. *Archeologické rozhledy* 45, 173-184.
- Fridrich, J. 1997:** Staropaleolitické osídlení Čech. *Památky archeologické – Supplementum* 10. Praha.
- Fridrich, J. 2005:** *Ecce Homo. Svět dávných lovců a sběračů*. Praha.
- Gillespie, J. D. – Tupakka, S. – Cluney, Ch. 2004:** Distinguishing Between Naturally and Culturally Flaked Cobbles: A Test Case from Alberta, Canada. *Geoarchaeology: An International Journal* 19/7, 615-633.

- Haynes, V. 1973:** The Calico Site: Artifacts or Geofacts? Chipped flints are either the oldest evidence of man in the New World or products of geological processes. *Science* 181, 305-310.
- Horník, P. – Novák, M. 2016:** Nové sídliště z časné doby římské ve Věstarech (okr. Hradec Králové). *Archeologie východních Čech* 11, 112-128.
- Jančák, V. – Hrnčiarová, T. – Mackovčín, P. 2009:** Geografická poloha. In: T. Hrnčiarová – P. Mackovčín – I. Zvara et al., *Atlas krajiny České republiky*. 2009, Praha, 54-72.
- Jisl, L. 1946:** Jeskynní sídliště lužického lidu u Rozumova. *Památky archeologické* 42, 149-152.
- Jílek, J. et al. 2015:** Výběr z nálezů. In: J. Jílek (ed.), *Proti proudu času. Pardubicko v pravěku a raném středověku*. 2015, Pardubice, 67-126.
- Kalferst, J. 1987a:** 95. Doubrava, o. Hořice, okr. Jičín. *Výzkumy v Čechách 1984-1985*, 43.
- Kalferst, J. 1987b:** 165. Jaroslav, okr. Pardubice. *Výzkumy v Čechách 1984-1985*, 68.
- Kalferst, J. 1995a:** 217. Černčice, okr. Náchod. *Výzkumy v Čechách 1990/2*, 49.
- Kalferst, J. 1995b:** Archeologická sbírka Františka Matusky. *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 21, 135-178.
- Kalferst, J. – Boček, J. 1989:** 116. Hněvčeves, okr. Hradec Králové. *Výzkumy v Čechách 1986-1987*, 47-48.
- Kalferst, J. – Sigl, J. 1985:** Archeologické nálezy v roce 1984. *Zpravodaj KMVČ* 12-1, 5-20.
- Kalferst, J. – Sigl, J. – Vokolek, V. 1987:** Přírůstky archeologické sbírky KMVČ 1986. *Zpravodaj KMVČ* 14-1, 3-25.
- Kalferst, J. – Sigl, J. – Vokolek, V. 1989:** Archeologické nálezy získané v letech 1987-1988. *Zpravodaj KMVČ* 16-1, 3-19.
- Kalferst, J. – Sigl, J. – Vokolek, V. 1991-1992:** Archeologické přírůstky v Muzeu východních Čech v Hradci Králové v letech 1990 a 1991. *Zpravodaj Muzea v Hradci Králové* 18, 7-29.
- Kalferst, J. – Sigl, J. Vokolek, V. 1993:** Archeologické přírůstky muzea v Hradci Králové v roce 1992. *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 19, 5-19.
- Kalferst, J. – Sigl, J. – Vokolek, V. 1994:** Přírůstky archeologické sbírky muzea v Hradci Králové v roce 1993. *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 20, 3-16.

- Kalferst, J. – Sigl, J. – Vokolek, V. 1995:** Archeologické přírůstky Muzea východních Čech v Hradci Králové v roce 1994. Zpravodaj muzea v Hradci Králové 21, 3-8.
- Kalferst, J. – Sigl, J. – Vokolek, V. 1999:** Přírůstky sbírky AO MVČ v Hradci Králové za roky 1998-1999. Zpravodaj muzea v Hradci Králové 25, 3-31.
- Kalferst, J. – Thér, R. 2009:** Paleolit a mezolit. In: O. Felcman (ed.) – F. Musil et al., Dějiny východních Čech v pravěku a středověku (do roku 1526). 2009, Praha, 47-55.
- Kaminská, L. – Kozłowski, J. K. – Škrdla, P. 2011:** New approach to the Szeletian – chronology and cultural variability. Eurasian Prehistory 8, 29-49.
- Klen, J. 1943:** Dva vzácné pazourkové nástroje z východních Čech. Brno.
- Klíma, B. 1956:** Statistická metoda – pomůcka při hodnocení paleolitickým kamenných industrií. Návrh české terminologie mladopaleolitických kamenných nástrojů. Památky archeologické 47, 193-210.
- Kolejka, J. – Mackovčín, P. – Pálenský, P. 2009:** Přírodní krajina. In: T. Hrnčiarová – P. Mackovčín – I. Zvara et al., Atlas krajiny České republiky. 2009, Praha, 98-156.
- Kot, M. – Richter, J. 2012:** Leafpoints or rather “leafknives”? A Technological analysis of bifacially shaped artefacts from Mauern, Germany. Anthropologie 50/3, 361-375.
- Kovanda, J. 2011:** Kvartér (čtvrtohorý) – nejmladší geologická minulost. In: I. Chlupáč et al., Geologická minulost České republiky. 2011, Praha, 359-392.
- Kozłowski, J. K. 1995:** La signification des “outils foliacés”. PALEO – Supplément N°1, Actes du Colloque de MISKOLC, 91-99.
- Kozłowski, J. K. 2003:** From Bifaces to Leaf Points. In: M. Soressi – H. L. Dibble (eds.), Multiple Approaches to the Study of Bifacial Technologies. 2003, Philadelphia, 149-164.
- Kuna, M. 2004a:** Povrchový sběr. In: M. Kuna (ed.), Nedestruktivní archeologie. Teorie, metody a cíle. 2004, Praha, 305-352.
- Kuna, M. 2004b:** Práce s prostorovými daty. In: M. Kuna (ed.), Nedestruktivní archeologie. Teorie, metody a cíle. 2004, Praha, 379-443
- Kuna, M. et al. 2007:** Metody archeologického výzkumu. In: M. Kuna (ed.), Pravěký svět a jeho poznání. Archeologie pravěkých Čech 1. 2007, Praha, 89-127.

- Květina, P. 2001:** Neolitické osídlení Chrudimska. *Archeologické rozhledy* 53, 682-703.
- Levínský, O. 1999:** Paleolitické nálezy na katastru Doubravy, okr. Jičín. *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 25, 59-64.
- Levínský, O. 2011:** Nový nález listovitého hrotu z Bolehoště, okr. Rychnov nad Kněžnou. Příspěvek k poznání problematiky listovitých hrotů v Čechách. *Archeologie ve středních Čechách* 15/1, 25-34.
- Ložek, V. 1973:** Příroda ve čtvrtohorách. Praha.
- Lubbock, J. 1865:** Pre-historic times as illustrated by ancient remains and the manners and customs of modern savages. London – Edinburgh.
- Lüssner, M. 1859:** Archaeologické zprávy z Chrudimi. *Památky archeologické* 3, 44-45.
- Mackerle, J. 1948:** Pravěk Malé Hané. Jevíčko.
- MacKinnon, A. – Denham, B. – Cheverko, C. 2014:** Prehistoric Flakes or Modern Road Gravel? Distinguishing Culturally Significant Lithic Material from Modern Gravel Byproducts. *SCA Proceedings* 28, 405-415.
- Mateiciucová, I. 2008:** Talking Stones: The Chipped Stone Industry in Lower Austria and Moravia and the Beginnings of the Neolithic in Central Europe (LBK), 5700-4900 BC. *Dissertationes Archaeologicae Brunenses/Pragensesque* 4. Brno.
- Moník, M. – Vích, D. 2014:** Pozdně paleolitická stanice z Bohuňovic na Litomyšlsku. *Archeologické rozhledy* 66, 67-93.
- Moravcová, M. – Vokounová Franzeová, D. 2011:** Paleolitické a mezolitické nálezy ve sbírkách Regionálního muzea v Chrudimi. *Chrudimský vlastivědný sborník* 15, 17-37.
- Neruda, P. 2000:** The Cultural Significance of the Bifacial Retouch. The Transition from the Middle to Upper Paleolithic Age in Moravia. In: J. Orschiedt – G.-C. Weniger (eds.), *Neanderthals and Modern Humans – Discussing the Transition: Central and Eastern Europe from 50.000 – 30.000 B. P.* *Wissenschaftliche Schriften des Neanderthal Museum* 2. 2000, Mettmann, 151-158.
- Neruda, P. 2011:** Střední paleolit v moravských jeskyních. *Dissertationes Archaeologicae Brunenses/Pragensesque* 8. Brno.
- Nerudová, Z. – Dušková-Šajnerová, A. – Sadovský, P. 2010:** Bifaciální artefakty. Oznaky moci nebo funkční nástroje? In: I. Fridrichová-Sýkorová (ed.), *Ecce Homo. In memoriam Jan Fridrich*. 2010, Praha, 130-151.

- Nerudová, Z. – Neruda, P. – Sadovský, P. 2011:** Srovnávací analýza paleolitických bifaciálních artefaktů. *Památky archeologické* 52, 21-58.
- Nerudová, Z. – Přichystal, A. 2001a:** Listovitý hrot z Jaroslavi, okres Pardubice. *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 27, 57-61.
- Nerudová, Z. – Přichystal, A. 2001b:** Nálezy ojedinělých listovitých hrotů z Moravy a Čech. *Archeologické rozhledy* 53, 343-347.
- Neustupný, E. 2007:** *Metoda archeologie*. Plzeň.
- Neustupný, E. 2010:** *Teorie archeologie*. Plzeň.
- Novák, M. 2008:** Flint and radiolarite assemblages: Technology and typology. In: J. A. Svoboda (ed.), *Petřkovice. On Shouldered Points and Female Figurines*. *Dolnověstonické studie* 15. 2008, Brno, 70-102.
- Nožička, J. 1957:** *Přehled vývoje našich lesů*. Praha.
- Oliva, M. 1988:** Role levalloiské techniky a listovitých hrotů ve starší fázi mladého paleolitu na Moravě. *Acta Musei Moraviae – Scientiae sociales* 73, 3-13.
- Oliva, M. 1991:** The Micoquian open-air site of Ráječko 1. The land use in the Moravian Middle Paleolithic. *Anthropologie* 29/1-2, 45-61.
- Oliva, M. 1995:** Le Szélétien de Tchécoslovaquie: industrie lithique et répartition géographique. *PALEO – Supplément N°1, Actes du Colloque de MISKOLC*, 83-90.
- Oliva, M. 2002:** Využívání krajiny a zdrojů kamenných surovin v mladém paleolitu českých zemí. *Archeologické rozhledy* 54, 555-581.
- Oliva, M. 2005:** *Civilizace moravského paleolitu a mezolitu*. Brno.
- Oliva, M. 2007:** *Gravettien na Moravě. Dissertationes Archaeologicae Brunenses/Pragensesque 1*. Brno – Praha.
- Oliva, M. 2013:** Industrie staropaleolitického typu z Brna-Líšně. K otázkám reprezentativnosti souborů starého paleolitu. *Archeologické rozhledy* 65, 163-174.
- Oliva, M. 2016:** *Encyklopedie paleolitu a mezolitu českých zemí*. Brno.
- Oliva, M. et al. 2009:** Sídliště mamutího lidu u Milovic pod Pálavou. *Studies in Anthropology, Palaeoethnology, Palaeontology and Quaternary Geology* 27. Brno.
- Pacák, M. – Čechák, P. v tisku:** Sídliště kultury s lineární keramikou v Dolním Přímu (okr. Hradec Králové). *Archeologie východních Čech* 14.
- Pajerová, M. 2011a:** Paleolit okresu Havlíčkův Brod. *Živá archeologie* 13, 32-35.
- Pajerová, M. 2011b:** Pravěké nálezy okresu Havlíčkův Brod. *Archeologie východních Čech* 1, 5-70.

- Patterson, L. W. 1983:** Criteria for Determining the Attributes of Man-Made Lithics. *Journal of Field Archaeology* 10/3, 297-307.
- Pavlů, I. 2011:** Analýza artefaktů. *Archeologické studie Univerzity Hradec Králové* svazek 2. Hradec Králové.
- Peacock, E. 1991:** Distinguishing between Artifacts and Geofacts: A Test Case from Eastern England. *Journal of Field Archaeology* 18/3, 345-361.
- Pleiner, R. – Rybová, A. et al. 1978:** *Pravěké dějiny Čech*. Praha.
- Płonka, T. – Wiśniewski, A. et al. 2004:** New Gravettian site in Lower Silesia (SW Poland). In: J. A. Svoboda – L. Sedláčková (eds.), *The Gravettian along the Danube: proceedings of the Mikulov conference, 20.-21. November 2002*. *Dolnověstonické studie* 11. 2004, Brno, 164-179.
- Pokorný, P. 2011:** *Neklidné časy. Kapitoly ze společných dějin přírody a lidí*. Praha.
- Pokorný, P. et al. 2017:** Vývoje vegetace severočeských pískovcových území od pozdního glaciálu po střední holocén. In: J. A. Svoboda (ed.), *Mezolit severních Čech II. Komplexní výzkum skalních převisů na Českolipsku a Děčínsku, 2003-2015*. *Dolnověstonické studie* 22. 2017, Brno, 11-38.
- Prostředník, J. 1998:** Archeologické výzkumy Okresního muzea Českého ráje v letech 1996 a 1997. *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 24, 12-24.
- Prostředník, J. 2000:** Archeologické aktivity Okresního muzea Českého ráje v roce 1999. *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 26, 10-22.
- Prostředník, J. 2001:** Archeologické aktivity Okresního muzea Českého ráje v roce 2000. *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 27, 15-26.
- Prostředník, J. 2002:** Archeologické výzkumy Okresního muzea Českého ráje v roce 2001. *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 28, 10-15.
- Prostředník, J. – Šída, P. 2010:** *Nejstarší dějiny Českého ráje a horního Pojizeří*. Turnov.
- Přichystal, A. 2004:** Česká naleziště surovin na výrobu kamenných štípaných artefaktů v pravěku. *Památky archeologické* 95, 5-30.
- Přichystal, A. 2009:** *Kamenné suroviny v pravěku východní části střední Evropy*. Brno.
- Přichystal, A. 2013:** *Lithic Raw Materials in Prehistoric Times of Eastern Central Europe*. Brno.
- Reid Moir, J. 1921:** A Natural “Eolith” Factory Beneath the Thanet Sand. *Geological Magazine* 58/4, 187-189.

- Richter, J. 2010:** The role of leaf points in the Late Middle Palaeolithic of Germany. *Praehistoria* 9-10, 99-113.
- Roebroeks, W. – van Kolfschoten, T. 1995:** The earliest occupation of Europe: a reappraisal of artefactual and chronological evidence. In: W. Roebroeks – T. van Kolfschoten (eds.), *The Earliest Occupation of Europe: Proceedings of the European Science Foundation Workshop at Tautavel (France)*, 1993. *Analecta Praehistorica Leidensia* 27. 1995, Leiden, 297-315.
- Rous, P. 1981:** Katalog pravěkých nálezů (okres Havlíčkův Brod). Zpravodaj KMVČ – příloha. Hradec Králové.
- Schmude, K. 1996:** The Sites of Kirchhellen and Weeze, Lower Rhine Bay/Germany, with an Elder Acheulean: starting points for research into the problems of recognizing stone-artefacts in pebble-accumulations of fluvial terraces. *Eiszeitalter und Gegenwart* 46, 120-131.
- Sigl, J. 1975:** 55. Dvakačovice, o. Vejvanovice, okr. Chrudim. *Výzkumy v Čechách* 1972, 42.
- Sigl, J. 1989:** 393. Řestoky, okr. Chrudim. *Výzkumy v Čechách* 1986-1987, 171.
- Sigl, J. – Vokolek, V. 1978:** Záchrané výzkumy a další terénní akce AO KMVČ provedené v roce 1977. Zpravodaj KMVČ 5-1, 3-11.
- Sigl, J. – Vokolek, V. 1986:** Archeologické nálezy v roce 1985. Zpravodaj KMVČ 13-1, 5-23.
- Sigl, J. – Vokolek, V. 1987:** 100. Dřenice, o. Bylany, okr. Chrudim. *Výzkumy v Čechách* 1984-1985, 45.
- Sklenář, K. 1989:** Kamenná štípaná industrie. In: K. Sklenář (red.), *Archeologický slovník. Část 1. Kamenné artefakty*. 1989, Praha, 7-31.
- Sklenář, K. 2008:** Dějiny výzkumu starší a střední doby kamenné (paleolitu a mezolitu) v Českých zemích. *Sborník Národního muzea v Praze, řada A – historie* 62/2-4. Praha.
- Skutil, J. 1946:** Staropaleolitické nálezy z Moravy. Nejstarší stopy středoevropského osídlení. *Památky archeologické* 42, 2-9.
- Skutil, J. 1952:** Přehled českého paleolitika a mesolitika. Praha.
- Skutil, J. 1961:** Paleolitická stanice v Moravské Chrastové u Svitav. Přehled výzkumů 1960, 38-39.
- Smrž, Z. – Kuna, M. – Káčerik, A. 2011:** Archeologie mizející krajiny. Terénní průzkum předpolí Dolů Nástup Tušimice. *Památky archeologické* 102, 159-216.

- Stocký, A. 1926:** Pravek země české. Díl I. Věk kamenný. Praha.
- Svoboda, J. A. 1980:** Quelques industries du Paléolithique inférieur en Bohême du Nord. Approche analytique. *Anthropologie* 18/2-3, 269-286.
- Svoboda, J. A. 2003:** The Bohunician and the Aurignacian. In: J. Zilhão – F. d’Errico (eds.), *The Chronology of the Aurignacian and the Transitional Technocomplexes. Dating, Stratigraphies, Cultural Implications. Proceedings of Symposium 6. 1. of the XIVth Congress of the UISPP (University of Liège, Belgium, September 2-8, 2001). Trabalhos de Arqueologia* 33. 2003, Lisboa, 123-131.
- Svoboda, J. A. 2006:** Sídlní archeologie loveckých populací. K dynamice a populační kinetice mladého paleolitu ve středním Podunají. *Přehled výzkumů* 47, 13-31.
- Svoboda, J. A. 2009:** Čas lovců: Aktualizované dějiny paleolitu. *Panoráma antropologie biologické – sociální – kulturní* 32. Brno.
- Svoboda, J. A. 2016:** Dolní Věstonice – Pavlov. Praha.
- Svoboda, J. A. et al. 2009:** Pravek Moravy a Slezska. 3. vydání. *Dolnověstonické studie* 19. Brno.
- Šebek, F. et al. 1990:** Dějiny Pardubic. I. díl. Pardubice.
- Šimana, M. – Vencl, S. 1970:** Návrh na jednotné polohové určování archeologických nalezišť. *Archeologické rozhledy* 22, 574-585.
- Šída, P. 2001:** Suroviny pro výrobu kamenné industrie v oblasti horního Pojizeří (severovýchodní Čechy). *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 27, 62-72.
- Šída, P. 2005:** Středopaleolitické nálezy z pískovcového abri Jislova jeskyně u Turnova. *Památky archeologické* 46, 5-30.
- Šída, P. 2006:** Paleolitické nálezy z Říkova, okr. Náchod. *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 32, 81-89.
- Šída, P. 2007:** Využívání kamenné suroviny v mladší a pozdní době kamenné. Dílenské areály v oblasti horního Pojizeří. *Dissertationes Archaeologicae Brunenses/Pragensesque* 3. Praha – Brno.
- Šída, P. 2009:** Paleolitický artefakt z Horního Lochova (okr. Jičín). *Archeologie ve středních Čechách* 13/1, 91-96.
- Šída, P. 2012:** Metody terénního výzkumu a vyhodnocení paleolitických a mezolitických situací. Ústí nad Orlicí.
- Šída, P. (ed.) 2009:** The Gravettian of Bohemia. *Dolnověstonické studie* 18. Brno.

- Šída, P. et al. 2014:** The Phenomenon of Mesolithic Settlement within the Bohemian Paradise Area, Czech Republic. In: F. W. F. Foulds et al. (eds.), *Wild Things: Recent advances in Palaeolithic and Mesolithic research*. 2014, Oxford – Philadelphia, 61-69.
- Šída, P. et al. 2015:** Gravettské osídlení Lubné. Katalogy nálezů do roku 1960. *Fontes Archaeologici Pragenses* 42. Praha.
- Šída, P. – Nývltová Fišáková, M. – Ulrychová, E. 2006:** Paleolitické naleziště v Jičíně. Pokus o interpretaci výsledků výzkumu z roku 1973. *Archeologie ve středních Čechách* 10, 137-150.
- Šída, P. – Nývltová Fišáková, M. – Verpoorte, A. 2006:** Svobodné Dvory near Hradec Králové: an Upper Palaeolithic hunting site and its dating. *Archeologické rozhledy* 58, 772-780.
- Šída, P. – Prostředník, J. – Pokorný, P. 2014:** The Mesolithic of the Bohemian Paradise Sandstone Region. In: S. Sázelová – A. Hupková – T. Mořkovský (eds.), *Mikulov Anthropology Meeting. Dolnověstonické studie* 20. 2014, Brno, 117-124.
- Škrdla, P. 2002:** Změny v sídelní strategii mladého paleolitu v mikroregionu brněnské kotliny. *Archeologické rozhledy* 54, 363-370.
- Škrdla, P. 2006:** Mladopaleolitické sídelní strategie v krajině: Příklad středního Pomoraví. *Přehled výzkumů* 47, 33-48.
- Škrdla, P. – Lukáš, M. 1999:** Příspěvek k otázce geografické pozice lokalit pavlovienu na Moravě. *Přehled výzkumů* 41, 21-33.
- Šnajdr, L. 1883:** Zbytky diluviální fauny v Prachovských skalách u Jičína. *Vesmír* 12, 167.
- Šnajdr, L. 1886:** Pižmoň nebo-li tur pižmový v Čechách (*Ovibos moschatus*). *Vesmír* 15, 44.
- Šnajdr, L. 1909a:** Památky nejdávnější činnosti lidské v Českém Polabí. *Pravěk* 5/1-2, 59-64.
- Šnajdr, L. 1909b:** Památky nejdávnější činnosti lidské v Českém Polabí. *Pravěk* 5/3-4, 96-113.
- Šnajdr, L. 1909c:** Památky nejdávnější činnosti lidské v Českém Polabí. *Pravěk* 5/5-6, 164-185.
- Šnajdr, L. 1910:** Památky nejdávnější činnosti lidské v Čes. Polabí. *Pravěk* 6/2-4, 105-108.

- Tichý, R. 1998:** Další doklad paleolitického osídlení Hradce Králové. Zpravodaj muzea v Hradci Králové 24, 25-26.
- Tichý, R. 1999:** Nález paleolitické čepele na místě středověkého hradu u Stárkova. Zpravodaj muzea v Hradci Králové 25, 57-58.
- Tichý, R. – Tůma, J. – Wolf, V. 1999:** Předběžná zpráva o archeologickém výzkumu hradu u Stárkova v roce 1999. Zpravodaj muzea v Hradci Králové 25, 110-121.
- Turčan, V. 1982:** Slovanské mohyly v Dvakačoviach. Archeologické rozhledy 36, 49-58.
- Ulrychová, E. 2012:** Paleolitické a mezolitické nálezy z Jičínska. Archeologie východních Čech 3, 234-240.
- Valoch, K. 1978:** Nové poznatky o paleolitu v Československu. Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity E 22-23, 7-25.
- Valoch, K. 1993:** V záři ohňů nejstarších lovců (starší doba kamenná – paleolit). In: V. Podborský et al., Praveké dějiny Moravy. 1993, Brno, 11-71.
- Valoch, K. 1995:** The earliest occupation of Europe: Eastern Central and Southeastern Europe. In: W. Roebroeks – T. van Kolfschoten (eds.), The Earliest Occupation of Europe: Proceedings of the European Science Foundation Workshop at Tautavel (France), 1993. *Analecta Praehistorica Leidensia* 27. 1995, Leiden, 67-84.
- Valoch, K. 2011:** Industrie nejstaršího paleolitu v Evropě. Archeologické rozhledy 63, 3-22.
- Vávra, M. 1975:** 69. Jičín, okr. Jičín. Výzkumy v Čechách 1973, 58.
- Vencl, S. 1964a:** K otázce patinace postpaleolitických sílexových industrií. Sborník geologických věd, řada A. *Antropozoikum* 2, 113-127.
- Vencl, S. 1964b:** Magdalénské nálezy z Náchoda. Archeologické rozhledy 16, 161-164.
- Vencl, S. 1964c:** Mladopaleolitická a mesolitická stanice v Libíně na Jičínsku. Archeologické rozhledy 16, 3-10.
- Vencl, S. 1966:** Ostroměřská skupina. Nová pozdně paleolitická skupina v Čechách. Archeologické rozhledy 18, 309-340.
- Vencl, S. 1977a:** Aurignacké osídlení v Hradsku, okr. Mělník. Archeologické rozhledy 29, 3-44.

- Vencl, S. 1977b:** Nejstarší osídlení Hradce Králové. *Archeologické rozhledy* 29, 303-309.
- Vencl, S. 1978a:** Stopy nejstarší lidské práce ve východních Čechách. Hradec Králové.
- Vencl, S. 1978b:** Voletiny – nová pozdně paleolitická industrie z Čech. *Památky archeologické* 69, 1-44.
- Vencl, S. 1982:** Mladopaleolitické a mesolitické osídlení v Dobrušce. *Archeologické rozhledy* 36, 353-360.
- Vencl, S. 1990a:** K otázkám časoprostorových rozdílů v intenzitě paleolitických a mezolitických osídlení ve střední Evropě. *Památky archeologické* 81, 448-457.
- Vencl, S. 1990b:** K současnému stavu poznávání kamenných surovin mezolitu. *Archeologické rozhledy* 42, 233-243.
- Vencl, S. 1991a:** Bemerkungen zum Magdalénien in Böhmen. *Anthropologie* 29/1-2, 85-93.
- Vencl, S. 1991b:** On the importance of spatio-temporal differences in the intensity of Palaeolithic and Mesolithic settlement in Central Europe. *Antiquity* 65, 308-317.
- Vencl, S. 1992:** Mesolithic Settlement on Cadastral Territory of Sopotnice, District of Ústí-nad-Orlicí. *Památky archeologické* 83, 7-40.
- Vencl, S. 1995a:** 1697-1714. Sopotnice, okr. Ústí n/Orlicí. *Výzkumy v Čechách* 1990/2, 325-328.
- Vencl, S. 1995b:** Hostim. Magdalenian in Bohemia. *Památky archeologické – Supplementum* 4. Praha.
- Vencl, S. 1995c:** K otázce věrohodnosti svědectví povrchových průzkumů. *Archeologické rozhledy* 47, 11-57.
- Vencl, S. 1998:** Možnosti a meze kulturní determinace nálezů štípaných artefaktů v rámci projektu ALRNB. *Archeologické rozhledy* 50, 545-556.
- Vencl, S. (ed.) – Fridrich, J. 2007:** Paleolit a mezolit. *Archeologie pravěkých Čech* 2. Praha.
- Verpoorte, A. 2003:** Absolute dates for the Bohemian Middle Upper Palaeolithic. *Archeologické rozhledy* 55, 3-9.
- Verpoorte, A. 2004:** Eastern Central Europe during the Pleniglacial. *Antiquity* 78, 257-266.
- Vích, D. 2001:** Povrchová prospekce severní části Boskovické brázdy v letech 1997-2000. *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 27, 27-56.

- Vích, D. 2002a:** Neolitické osídlení Litomyšlska a Vysokomýtska. *Pomezí Čech a Moravy* 5, 7-78.
- Vích, D. 2002b:** Povrchová prospekce severní části Boskovické brázdy v roce 2001. *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 28, 16-34.
- Vích, D. 2003:** Povrchová prospekce severní části Boskovické brázdy v roce 2002. *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 29, 30-51.
- Vích, D. 2005:** Povrchová prospekce severní části Boskovické brázdy v roce 2004. *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 31, 32-50.
- Vích, D. 2006:** Povrchová prospekce severní části Boskovické brázdy v roce 2005. *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 32, 48-52.
- Vích, D. 2007:** 584. Morašice u Litomyšle, okr. Svitavy. *Výzkumy v Čechách* 2004, 137.
- Vích, D. 2008:** 949. Rozstání u Moravské Třebové, okr. Svitavy. *Výzkumy v Čechách* 2005, 241.
- Vích, D. 2008-2009:** Přehled archeologických akcí Regionálního muzea ve Vysokém Mýtě za rok 2007. *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 34, 57-74.
- Vích, D. 2011a:** Povrchová prospekce severní části Boskovické brázdy v letech 2006-2009. *Archeologie východních Čech* 2, 142-146.
- Vích, D. 2011b:** Přehled archeologických akcí Regionálního muzea ve Vysokém Mýtě za léta 2008-2009. *Archeologie východních Čech* 1, 137-153.
- Vích, D. 2012:** Přehled archeologických akcí Regionálního muzea ve Vysokém Mýtě v letech 2010-2011. *Archeologie východních Čech* 3, 249-257.
- Vích, D. 2014:** Pravěk Svitavské brázdy a okolí. In: J. Čižmářová – N. Venclová – G. Březinová (eds.), *Moravské křižovatky. Střední Podunají mezi pravěkem a historií*. 2014, Brno, 117-132.
- Vích, D. – Vokolek, V. 1997:** Nálezy získané do sbírek AO MVČ v letech 1996-1997. *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 23, 3-27.
- Vokolek, V. 1962:** *Pravěk východních a severovýchodních Čech*. Hradec Králové.
- Vokolek, V. 1975:** 198. Třebešov, o. Rychnov n. Kn. *Výzkumy v Čechách* 1971, 140.
- Vokolek, V. 1978:** 56. Hněvčeves, okr. Hradec Králové. *Výzkumy v Čechách* 1975, 25.
- Vokolek, V. 1987:** 40. Bylany, okr. Chrudim. *Výzkumy v Čechách* 1984-1985, 25.
- Vokolek, V. 1993:** *Počátky osídlení východních Čech*. Hradec Králové.

- Vokolek, V. 1995:** 216. Černčice, okr. Náchod. Výzkumy v Čechách 1990/2, 49.
- Vokolek, V. 1997:** Pravěké nálezy z Kunětické hory. Východočeský sborník historický 6, 1-8
- Vokolek, V. – Vencl, S. 1961:** Štípaná industrie z porcelanitu v Čechách. Archeologické rozhledy 13, 464-472.
- Vokolek, V. – Vích, D. 1993:** Archeologické nálezy na katastru Dolní a Horní Sloupnice /okr. Ústí n. Orł./ Zpravodaj muzea v Hradci Králové 19, 20-28.
- Waldhauser, J. 1970-1971:** Výzkum čtyřúhelníkových valů a laténského sídliště u Markvartic (o. Jičín) v roce 1969. Sborník Československé společnosti archeologické při ČSAV 4, 61-88.
- Waldhauser, J. 1972:** 117. Markvartice, o. Jičín. Výzkumy v Čechách 1969, 75.
- Warren, S. H. 1914:** Some Points in the Eolithic Controversy. Geological Magazine 6/1, 546-552.
- Warren, S. H. 1920:** A Natural 'Eolith' Factory beneath the Thanet Sand. The Quarterly Journal of the Geological Society of London 76, 238-253.
- Westropp, H. M. 1866:** On the Analogous Forms of Implements among Early and Primitive Races. Journal of the Anthropological Society of London 4, 183-186.
- Westropp, H. M. 1872:** Pre-historic phases or Introductory essays on pre-historic archaeology. London.
- Woldřich, J. N. 1888:** Diluviální nálezy v Prachovských skalách u Jičína. Věstník královské české společnosti nauk. Třída mathematicko-přirodovědecká 1887, 613-616.
- Woldřich, J. N. 1899:** Ložiště mamutích kostí ve Svobodných Dvorech u Hradce Králové. Živa 9, 275-278.
- Žebera, K. 1958:** Československo ve starší době kamenné. Praha.

15 Summary⁴⁵

Introduction

In the Eastern Bohemia which is the area made approximately by Hradec Kralove and Pardubice regions, lot of archaeological excavations, some of them were large-scaled (*Hejhal – Novák 2016*), took place during last years. Finds from the Lower Stone Age – the Palaeolithic period – represent a large part of local archaeological artefacts. Because the last summary of this era was published a long time ago (*Vencl 1978a*), this dissertation thesis tries not only publish new findings, but to show a new point of view at some already known discoveries as well.

Goals of the thesis

As already said, the main goal is especially a new perspective at the Palaeolithic in the Eastern Bohemia. That means all of parts of this period except the Late Palaeolithic, because it was published recently (*Čuláková 2009; Moník 2014*). Besides description of sites and finds, all of them were also re-examined by the author of this text. Thanks to that, some of the current situations were rethought, which changed general picture of the region settlement.

The second direction of this text is the analysis of the Palaeolithic archaeological material from the Eastern Bohemia. That means to recognize several variations of geographical and also archaeological character. By that, studying of local trends, that are presented or not, is possible.

The combination of these goals allows to describe, at least partly, the basis of known data, the Palaeolithic facts in the examined region. Those data can be compared to the rest of Bohemia and also Moravia region as well. The Eastern Bohemia could be very important region, because cultural impacts from both parts of the Czech Republic possibly met here.

Chronological definition

This thesis follows relative and absolute chronological system in the way that is usual in our country. The Palaeolithic is divided into the Oldest, the Lower, the Middle, the Upper and the Late period (*Vencl /ed./ – Fridrich 2007*). The Oldest

---

⁴⁵ Za kontrolu a korekci anglického překladu mnohokrát děkuji Martině Kotové.

Palaeolithic has been dated since beginning of the Quarter to the Cromer interglacial, then the Lower Palaeolithic ends when the Riss glacial began. Following the Middle Palaeolithic covered whole Riss glaciation, the interglacial Eem and the lower part of the last glacial: Würm. The Upper Palaeolithic is made by almost full part of the Upper Würm, until its strong climatic oscillations in the end, when the Late Palaeolithic began. This last period finished with the end of the Würm (*Fridrich 1982, 15; 1997, 10; Oliva 2016, 105-109; Vencl /ed./ – Fridrich 2007, 50-51*). In the words of the absolute dates, it is possible to speak about range of 750-300/250 thousand years for the Lower Palaeolithic, 300/250-45/40 thousand years for the Middle Palaeolithic and 45/40-12 thousand years BC for the Upper Palaeolithic (*Fridrich 2005, 216 and 261-262; Oliva 2016, 27, 105 and 109; Svoboda et al. 2009, 108 and 213; Vencl /ed./ – Fridrich 2007, 12, 50 and 124*). To sum up, all of the sites described in this text come from the extension of 750 till 12 thousand years ago. If not, it is said explicitly.

Geographical definition

For the purpose of this thesis, the boundary of older but still existing Východní Čechy region was used. It was on the base of the law 36/1960 definition. In the text, the Eastern Bohemia means the area of today regions of Hradec Králové and Pardubice together with districts of Semily (Liberec region) and Havlíčkův Brod (Vysočina region).

This definition is not made by accident, but with regard to the archaeological database EXCERPTA from the Archaeological department of The Museum of Eastern Bohemia in Hradec Kralove. This database contains and maps all of archaeological finds from Eastern Bohemia in this specific range. The second reason is some kind of tradition of this term between archaeologists in the region.

Natural conditions

Natural conditions research of prehistorical settlement is not still a common question. For instance, whole model types of landscapes were created for the Pavlovian of Moravia (*Svoboda 2016, 117-122*). However, there is nothing like that for the Eastern Bohemia. These analogies naturally cannot be compared with Palaeolithic conditions automatically and without criticism, because nowadays there is not any place on the Earth that reflects climatic and natural situation in

Palaeolithic. At this moment, examination of differences between today climatic phenomenon and focusing on those, which could be at least partly compared with Palaeolithic, seems to be the best methodological way (*Šída et al. 2015, 10*).

Raw material resources in the Eastern Bohemia Palaeolithic

During the Lower Stone Age, the wide amount of raw materials for lithic knapping was used in the examined area. Stone materials can be divided into local (i.e. in this case coming from the Eastern Bohemia) and imported ones. In this thesis, were mainly used works of *A. Přichystal (2004; 2009; 2013)* combined with few Eastern Bohemian local facts. For more detailed description of single raw materials see cited literature.

In this study, raw materials are divided into 4 large groups according to their provenance. The most plentiful are silicites. In this category, mainly silicites of glaciogene sediments (SGS) are present, together with cretaceous spongolites of Ústí nad Orlicí type and radiolarites. SGS were brought from the area of today Poland (they were transported by the glaciation from the Baltic Sea region to there, *Přichystal 2004, 12-13*). In the case of radiolarite, it is speculating about the Szentgál type from Hungary (*Čuláková 2015, 149-150*). Spongolites is local raw material which is very common in lot of places in the Eastern Bohemia (*Přichystal 2009, 59; 2013, 64-65*).

SiO₂ minerals represented by abundant quartz are second group (*Přichystal 2004, 13; 2009, 120; 2013, 136*). After them, semi-precious stones from Kozákov region, like opal, jasper and chalcedony are documented (*Šída 2001, 66-64; 2005, 12-13*). Crystal from Českomoravská Vysočina Mountains was imported (*Přichystal 2004, 14*).

Quartzite is individual category and it is local material too. Also, it is very regular in the Eastern Bohemia (*Šída 2005, 12*), which is similar to the last group: porcellanites coming from the area of Kunětická hora mountain (*Přichystal 2004, 19*).

Research history

In contrast to other regions, Palaeolithic sites are not connected with specialists on this period in the Eastern Bohemia. Despite that, quantity of archaeological material classified as Palaeolithic is large and with long history.

Most probably, the very first Palaeolithic artefact in Eastern Bohemia was found by M. Lüssner in 1858 at the site of Chrudim-Pumberky (*Lüssner 1859, 45*). However, its classification is complicated (the finding is not preserved today). Because of that, A. Frič find is mentioned in 1876 at the same site, which is the Upper Palaeolithic blade made from SGS (*Frič 1876, 27*). Until the World War II, another two important sites were discovered: Svobodné Dvory in 1899 (*Woldřich 1899*) and Jislova Cave in 1936 (*Filip 1947*).

During the second half of 20th century, researches in the Eastern Bohemia were made mainly by surface surveying method. Large collections of lithic, for example from sites of Libín (*Vencl 1964c*) and Náchod (*Vencl 1964b*), were obtained by this. Names of important archaeologist S. Vencl and local researcher J. Klen are connected with this time period. Since 90s, purposeful field-walking by local archaeologist D. Vích takes place in the area of Vysoké Mýto.

In this century, Palaeolithic excavations are not common, despite the presence of some large scale excavation (e.g. *Hejhal – Novák 2016*) in the region. The activity of D. Vích, and also P. Šída and K. Čuláková (which, however, are focused mainly on the Mesolithic), can be mentioned here.

Methodology

Because of this dissertation thesis goals, several different methods related to data collecting, examination and evaluation, were necessary used. Firstly, the already known Palaeolithic sites in the region had to be looked up, together with searching for the depository of their artefacts. After that, these institutions were visited, so artefacts were seen, checked and documented. Former aim was checking of all preserved Palaeolithic finds, but in the end, it was unfortunately impossible because of several reasons. Still, the vast majority of finds was examined by the author of this thesis.

Working with Palaeolithic data and finds is complicated because it is not reliable, homogeneous and complete reflection of Palaeolithic reality (*Vencl 1990a; 1991b*). There are several reasons of that (*Šída 2012, 11-12*) and it is necessary to mention that most of the finds come from the field-walking, in which gained case data can be distorted even more (*Vencl 1995c*).

After essential literature research (especially *Vencl 1978a*; also e.g. *Moravcová – Vokounová Franzeová 2011; Pajerová 2011; Ulrychová 2012*), list

of already known sites was made. Finds from these sites were lately verbally and by drawings documented (drawings were used mainly for retouched tools). That allows a creation of a catalogue with details for every site, which contains general information, namely localization, way of excavation, history of research, cultural classification, description of collection, description of artefacts, notes, deposition and literature.

On basis of the catalogue, sites and artefacts were analyzed. Different standards, like elevation, inclination, distance from watercourse, way of excavation, number of artefacts, number of retouched tools and raw materials, were taken into consideration. Description of artefacts was done by the system of P. Šída (2007, 17-29). Raw materials were determined macroscopically by the author of this thesis and P. Šída. For the typology of artefacts several studies were used (*Débenath – Dibble 1994; Fridrich 1970; 1982, 20-44; 1997, 32-39; Klíma 1956; Nerudová – Neruda – Sadovský 2010; Šída 2007, 17-29*) and on their base, following kinds of artefacts are distinguished in this thesis: amorphous fragment, flake, blade, and core. From retouched tools there are retouched flakes and blades, sidescrapers, endscrapers, knives, chisels, points, notches, burins and wedges.

Sources Criticism

All of the Palaeolithic data from Eastern Bohemia in his thesis come from archaeological material, written sources or combination of both. By archaeological material, Palaeolithic artefacts found in the Eastern Bohemia, are meant. Mainly they are constituted by lithic, nevertheless in a small scale also another finds are contained. Site reports, articles or books, in general all written description of sites and finds created before this thesis are written sources. In both cases during writing of this text it was necessary to check all sources with critics.

Written sources

Probably the largest complication in working with articles and book written before 1950 is their incompleteness, which stands mainly for the era at the end of 19th and beginning of 20th century. At that time, there were no Palaeolithic excavation in the Eastern Bohemia, which means that most of archaeological material comes from small researches and accidentally discoveries. Archaeologists at

that time have participated in the exploration after some time, if at all, which fact has influenced information published by them.

Another problem is fact, that with one exception (*Vencl 1978a*), none of the Easter Bohemia Palaeolithic overview was made (which is also reason of this thesis). Because of that some sites are missing in all lists – they have never been published. Then it is very difficult to get closer information about some sites and finds, despite the fact they are still in museums.

Especially with older written sources there are troubles about the chronological classification of artefacts. In addition, if in text described artefact did not preserve, it is impossible to verify its Palaeolithic dating. However, similar issue can emerge even if the artefact exists or if it is mistaking with another one.

The last large methodological matter with written sources is about EXCERPTA database from Hradec Králové museum. It is continuously supplemented and maps and describes all of the archaeological sites and finds in whole Eastern Bohemia. Each entry, which is each site, contains general data, namely localization in cadastral area, dating of found components, localization in the site, PIAN coordination, conditions of finding, its description, deposition, note and literature. Even those, this database has several problems. One of them is missing some of the data, in particular localization which causes locating impossibility. PIAN coordinations are also very rare for Palaeolithic finds, but it needs to be said that it is not mistake of database. Data about sites are gained from literature and if they are missing, they cannot be written into the database. This can be applied to any others non-written entries in EXCERPTA.

The second part of this matter is locating of findings. At this moment, there are two or three systems in the Eastern Bohemia (as well as in the Czech Republic at all). However, these are not completely transferable and their accuracy is also different, which can distort the data. The author of this study finds almost necessary to use mainly (but not only) a method on the base of coordinate systems in the future. National land-surveying coordinate system JTSK, which can be used by any land-surveying machine as well as PC software used for data processing of excavations (CAD, GIS), it seems to be the best option. Long used PIAN system (*Šimana – Vencl 1970*) is not any more appropriate, mainly because of lower accuracy and frequent human factor mistakes. Those can move sites on maps even for kilometers.

Artefacts

The worst case naturally is, when the described material is not accessible for whatever reason. Huge amount of older finds is lost or even destroyed nowadays. It is a question, how exactly work with these “findings”. Some of them were described during their existence, so it is possible to gain some data from them. On the other hand, there are still cases with very poor or even without any characterization.

The artificiality of some “tools” is another problem. Mainly from older excavations or field walking by semi amateur explorers there are items with very questionable affiliation with archaeological artefacts. This matter was known to several archaeologists in the end of 19th and beginning of 20th century, which led to some debates (cf. e.g. *Warren 1914; 1920* and *Reid Moir 1921*). It is still more or less opened question, so articles on this topic are published (e.g. *Roebroeks – van Kolfschoten 1995* with other references) and in some cases there are even experiments (e.g. *MacKinnon – Denham – Cheverko 2014*). Mostly Older and Lower Palaeolithic artefacts are riskiest, but it is not a dogma, because Biśnik Cave in Poland with Middle Palaeolithic artefacts mixed with few geofacts, could be mistake with archaeological material (*Cyrek – Sudol 2012*). Unfortunately, it is almost impossible to define universal specifications, which can determine what is and what is not with doubts (Lower) Palaeolithic artefact.

Distinctive problem is cultural characterization of some artefacts. Retouched tools are able to be classified according to morphology, which can (but in lot of cases cannot) be significant for some periods. On the other hand, plenty of artefacts cannot be determined like that. Those are mainly flakes, small chips and non-retouched blades in the case of lithic, which is the main part of Palaeolithic material in the Eastern Bohemia. These artefacts are very difficult to put into chronological characterization without other information. SGS and other raw materials with patina, can be determined according to it on their surface. However it must be said that this method is not precise and patina is not significant enough to classify artefact as Palaeolithic (for this matter see *Vencl 1964a*). Artefacts without patina are even worse case.

The last large topic is not only about the situation in the Eastern Bohemia. It is situation of research, because majority of finds come from a field walking. This method can give artefacts with appropriate information value, but several sites in this region was examined only for a short time and because of that, only a little number

of lithic (mainly individuals) was gained. Considering the fact there are not Palaeolithic research excavations in the Eastern Bohemia and rescue excavations (ZAV) are not able provide these finds, field walking are almost only source of Palaeolithic findings. Sites that were examined in a large scale by this method, gave enough artefacts for a cultural characterization. That could (and should) be apply to already known sites, so the map of Eastern Bohemian Palaeolithic could be filled.

Analysis of Palaeolithic sites and finds from the Eastern Bohemia

Finds from the Eastern Bohemia that can be culturally and chronologically determined into Palaeolithic and that were put into this thesis after their revision, were analyzed for the purpose of following characterization and tracking of basic trends in the settlement structure in that period. All of these analyses were separated into three groups in this thesis, namely geographical, archaeological and combined and every group contains specific analysis. Results serve as a base for Palaeolithic settlement evaluation in the Eastern Bohemia and also for comparison with rest of Bohemia and with Moravia.

Evaluation of the Palaeolithic period in the Eastern Bohemia

There are more than 120 sites dated to the Palaeolithic period in the Eastern Bohemia. Although this “base” seems to be wide enough for examination of the Lower Stone Age in the Eastern Bohemia, but it is necessary to realize, that from these 120 sites there are not that much of archaeological material (most often individuals). In total, 735 stone artefacts were described, which is approximately 6 finds per site in average. This number is really low, especially with consideration to the fact, that those are mainly flakes which cannot be culturally or chronologically classified. Some of the past studies have already mentioned this issue and have had to deal with it (*Bulvová 2015, 11; Kalferst – Thér 2009, 47-48; Vencl 1978a, 33-35*). Even despite this cheerful state, several facts can be said about Palaeolithic periods in the Eastern Bohemia, so this era can be summarize. Mainly from the Gravettian and the Magdalenian sites come the largest amount of sites (the Gravettian) or artefacts (the Magdalenian), which allows to create a comprehensive image of settlement at that time. Older parts, which are the Middle Palaeolithic and beginning of the Upper Palaeolithic, did not provide plenty of archaeological material or sites, but even they have been described because of complexity of this text.

Absence or presence of the Lower Palaeolithic in the Eastern Bohemia

Despite the fact, that several sites with large collections are mentioned in the literature (e.g. *Vencl 1978a*), they turned up to be more probably pseudo-sites with geofacts (i.e. stones untouched by human) instead of artefacts. According to the author of this thesis, who has studied these collections for this text, there are only few finds that can be considered as Palaeolithic and every time they are only single artefacts without any wider context. On the other hand, it is not possible to reject a presence of those cultures in the Eastern Bohemia. Their absence can be explained as the state of research and preferences of local explorers.

The Middle Palaeolithic

In the Eastern Bohemia, the Middle Palaeolithic period is documented with certainty and better than the Lower Palaeolithic. In total, there are 15 sites in the region with 179 pieces of lithic altogether. The richest collection comes from the site of Jislova jeskyně rock shelter cave in Bělá u Turnova district, which contains 140 artefacts, so that makes it the largest collection in the whole Palaeolithic period in the Eastern Bohemia.

The Middle Palaeolithic sites can be found particularly in three regions: north-western and the southern ones, where sites are in the high level (250-500 m. a. s. l.) with higher values on the south. The last micro region is a surrounding of Hradec Králové. Sites here are cumulated in lowlands (not over 300 m. a. s. l.). The inclination is mainly between south and west. With exception of Turnov-Maškovy zahrady located in the Jizera river valley, sites are placed on peaks of distinctive hills or their slopes (which opens the question of post-depositional processes). This can be stated even for sites in lowland area. Another geographical curiosity is Jislova jeskyně rock shelter, because it is the only finding from rock shelter at this moment (every others are from the open-air sites). At this point, caves are not documented. Raw materials are almost strictly local. Two artefacts were made from crystals coming from Českomoravská Vysočina Mountains. Even some SGS artefacts are known: on the one hand from more than a third of sites, but on the other hand, only 12 % of artefacts were made from them. For now, no hand axes or leaf-points from this period have been discovered, so the most frequent tools are sidescrapers and knives, which are typical for the Middle Palaeolithic collections.

The beginning of the Upper Palaeolithic

Transfer IUP cultures are represented by only one finding from one site in the Eastern Bohemia at this moment. On the other hand, the artefact is rare, even in comparison with the rest of Bohemia. It is the leaf-point from Jaroslav site. The artefact was made from probably local spongolite and its surface is worn smooth. Although there is still a debate about date of Bohemian leaf-points, in this case it is likely intervention of the Szeletian, because of its analogies in Moravia (and elsewhere) from this culture sites (*Nerudová – Přichystal 2001b*, 346).

The Aurignacian is documented without any doubts but in a very small scale in the Eastern Bohemia. Dobruška region seems to be important, but it can be distorted by state of research, which means amateur activities of J. Klen. One can suppose other sites in other regions. From geographical point of view, almost all sites are interestingly similar (which can be said about all Aurignacian sites in the Czech Republic). Probably the most remarkable is using of raw materials. Except one site, which is completely opposite, only SGS were used and no local materials.

Leaf-points from the Eastern Bohemia

There are two leaf-points known from today Eastern Bohemia, but it seems to be from different cultural setting. Because the question of Bohemian leaf-points is still open, data from this region can be important for others. Generally, this kind of artefacts was thought as the Middle Palaeolithic (*Fridrich 1993*) or, because of finding from the Eastern Bohemia, the Szeletian (*Nerudová – Přichystal 2001b*). The last theory relates with another EUP culture: the LRJ complex that is widespread from the Central Europe to the Great Britain (*Flas 2008*). According to today research it seems, that in the Eastern Bohemia, at least two different cultural complexes of leaf-points met here. Finding from Jaroslav can be truly connected with the Szeletian (from Moravia?). The site of Černčice with the Jerzmanowice type leaf-point is more complicated. This type of points seem to be related with the LRJ complex (*Flas 2011a*), nevertheless another lithic from this site do not correspond with this classification. Also, recent discovery from Poland Silesia (*Plonka – Wiśniewski et al. 2004*) shows, that this kind of artefact appears in the Upper Palaeolithic Gravettian as well, where this culture Černčice finds are categorised. However, this issue is still outstanding.

The Gravettian and the Epigravettian

The (Epi)gravettian contains most of sites (24) in the Eastern Bohemia during the Palaeolithic period. From them 167 pieces of lithic were gained. The settlement can be divided into two large areas. Firstly, in the centre of the Eastern Bohemia, this means neighbourhood of today Hradec Králové. From there so called strip of sites runs to the northwest against streams of Bystřice and Javorka rivers. There are 7 sites in this area that contain 60 stone artefacts in total. Second large accumulation of the (Epi)gravettian sites is south-eastern from the centre of the region, in the wide surrounding of today Litomyšl. At the moment, 5 sites and 10 lithic come from here. The last part of the Eastern Bohemia which needs to be mentioned is the site of Černčice in eastern part of the territory. This relatively new site has given the largest Gravettian collection of artefacts, namely 65 pieces, and the site has a huge potential for the future. Even another leaf-point was discovered here. It is the Jerzmanowice type and its cultural classification into the Gravettian is based on similar finding from the site of Henryków in Poland (*Płonka – Wiśniewski et al. 2004*).

Even it is true that most of sites are located in the altitude around 250-350 m. a. s. l., higher values are not rare (e.g. Stárkov site with 492 m. a. s. l.). Most often sites are located at western slopes, but with exceptional of Hradec Králové region. These slopes are mainly not that distinctive and they are above minor rivers. This phenomenon is maybe explained by the condition of research, but another possibility is, with consideration of sites small range (according to number of lithic), short-term seasonal visiting of the Eastern Bohemia. That could happen mainly during warmer parts of years, so the higher altitude with western inclination could be used. In cold periods hunters and gatherers could retreat into inland (it does not matter if to Bohemia or Moravia) or maybe into the different surrounding of Hradec Králové, where lowlands with eastern sloping were settled. This hypothesis needs to be verified in the future.

In relation to that, transport of SGS, which is the most common raw material in the Eastern Bohemia, probably took place in warmer parts of year. Because local sources were used only rarely, it must have been quite often or in large scale.

The Magdalenian and Epimagdalenian

Despite the fact that there are less number of (Epi)magdalenian sites in comparison to (Epi)gravettian ones in the Eastern Bohemia, the amount of the lithic

is by contrast higher. To be more specific, there are 194 artefacts in total on 8 sites. Except Vraclav and one situation in Náchod every site contains more than 1 find. Sites are situated into two accumulations. Firstly, close to Náchod, in the eastern part of examined region. There are three sites (two situations in Náchod and the site of Říkov) with total number of 58 artefacts. Those sites are situated in the altitude of 250-350 m. a. s. l. and there are not any preferences in inclination due to small sample of sites.

The second area lays in the south-eastern part of the Eastern Bohemia, more specifically around Ústí nad Orlicí. Another three sites are there – Zářecká Lhota and two situations in Sopotnice – and 128 artefacts were discovered there. Level of sites is little bit higher (approximately 330-400 m. a. s. l.) and also here, no inclination can be distinguished.

The (Epi)magdalenian in the Eastern Bohemia is, despite the lack of sloping preferences, homogeneous from the geographically, morphologically and technologically points of view, which is identical to the rest of Bohemia. In the future, hopefully more sites will be discovered, so wider settlement patterns will be recognized.

Comparison Palaeolithic period in the Eastern Bohemia with the rest of the Czech Republic

Important task of this dissertation thesis is the comparison of the Eastern Bohemia Lower Stone Age findings to the rest of the Czech Republic. Thanks to that, it can be said if this image is or not similar to it. One of the main goals is possible connection of examined region with both, rest of Bohemia and Moravia. Geographical position of Eastern Bohemia itself urges this speculation. For this comparison data from the rest of the Czech Republic were gained mainly from literature, especially from wider synthesis (*Oliva 2016; Svoboda et al. 2009; Vencl /ed./ – Fridrich 2007*).

The Middle Palaeolithic

Considering artefacts, the Eastern Bohemia is generally similar to both Bohemia and Moravia, but regarding geographical position there are some differences. Eastern Bohemian sites fit into narrower spread of altitude than Moravian and also some sites here are in the higher level. The most distinctive

phenomenon is cave using, which is not documented here. Also, while Moravian and Bohemian sites do not seem to be influenced by cardinal points, in the Eastern Bohemia sites on the south way prevail. Nevertheless, it can be caused by the state of research, which should have been seen in the future.

The beginning of the Upper Palaeolithic

In the geographical frame, the examined region is almost the same as the Bohemia and Moravia, with a little exception of Sloupnice site, which is situated in unusual altitude. Look at raw materials shows that the Eastern Bohemia is closer to Moravia than to the rest of Bohemia. Bezděkov site in the area of rich natural raw material sources (mainly Kunětická hora mountain porcellanite) does not include any single artefact from imported material. By contrast, sites far away from these regions gave materials from long distance of today Poland (SGS). Still, even sites like Dobruška or České Meziříčí, which are really close to the local deposits (mainly quartz and quartzite) use only SGS, too. By this fact, the researched area is more similar to Moravia. The question is, if this is because of region was really closer in cultural way to Moravia, or because of research condition in the rest of Bohemia.

The Gravettian and the Epigravettian

The issue of difficulty distinguishing the Gravettian and the Epigravettian (e.g. *Oliva 2016, 89*) naturally influenced the Eastern Bohemia too. Word Epigravettian is seen more in the chronological way (*Svoboda et al. 2009, 213*), because by artefacts it is complicated to be recognized (*Oliva 2005, 89*). Because of that, sites from those two periods are analysed together in this thesis.

Technologically and by raw material using, the Eastern Bohemia is not different from the rest of Bohemia. Site location is little bit distinct from general state, but this can be explained by absence of permanent settlement and by only “visits” during warmer parts of year. This is supported also by a low amount of artefacts from sites, but this can be done by excavation state at this moment. Černčice site with one of the few Bohemian leaf-point finding seems to be really hopeful in this way. Moravian “rules” are quite diverse from the Eastern Bohemia. It seems, that local Gravettian is truly similar to Bohemian (and also Polish) than Moravian. More than the Epigravettian it is possible speak about short-time seasonal sites of Willendorf-Kostenkian.

The Magdalenian and the Epimagdalenian

In the similar way to the Gravettian, even after the end of the Magdalenian, some population still lived in these technological traditions. Likewise the (Epi)gravettian, it is difficult to distinguish lithic of Magdalenian and Epimagdalenian according to their morphology (Vencl /ed./ – Fridrich 2007, 118). Because of that, both of these cultures are put together in this thesis. Albeit the Late Palaeolithic is not an issue of this study, Epimagdalenian sites are described here. Owing to lack of radiocarbon data for the Palaeolithic period in the Eastern Bohemia and small scale of lithic collections, it is almost impossible to determine those two cultures with no doubts.

Generally it can be said that the local Magdalenian fits into the rest of Bohemia both geographically and from the lithic typology point of view. Compared to Moravia there are some interesting facts. Geographically most of the sites are in the similar altitude here and there, but it is only because of wider dispersion in the case of Moravia (which means that all of the Bohemian sites fit there). The most significant difference is the lack of cave settlement, which is distinctive in Moravia. Also Moravian north-west slope inclination is not recorded in the Eastern Bohemia at all. The Magdalenian in the Eastern Bohemia seems to be similar to the rest of Bohemia, and also Thuringia (Vencl 1991a), than to Moravia. There can be found some consensus with Moravia, but these are almost in the rest of Bohemia as well.

Conclusion

This text maps, describes and culturally classifies finds and sites from the Lower, Middle and Upper Palaeolithic, which are located in the Eastern Bohemia that is made by today Hradec Králové and Pardubice regions with small overlaps into Liberec and Vysočina regions. The revision of known finds, classification of new ones and creation of comprehensive Palaeolithic image in the Eastern Bohemia were its goals. First steps were research of the literature and looking for more or less known sites, together with selection of their deposition. After that, museums were visited and every single artefact was documented one by one. Creation of the catalogue and analyses of archaeological material followed when the data picking was done. Those analyses were divided into three groups (archaeological, geographical and combined ones) and they gave general, in some cases even unexpected data not only about Palaeolithic settlement pattern in the region, but also about the possibilities of its recognising.

In very simple words, results can be summarized into few main points:

1. The Lower Palaeolithic cannot be documented in the Eastern Bohemia without doubts, because all largest collections are made by pseudo-artefacts. On the other hand, there are some small finds which could be dated into it, so it is impossible to reject this period.
2. The Middle Palaeolithic settlement is known from three regions, while in Turnov and Havlíčkův Brod regions it is situated in higher altitude and in the area of Hradec Králové in lower. No caves from this period were documented to this moment. Lithic artefacts, that are generally typical, were made mostly in local sources.
3. IUP cultures are not known well. There is only one exception, and it is also very rare intervention from Moravia, which is the leaf-point from Jaroslav. It can be culturally classified as the Szeletian.
4. Presence of the Aurignacian is unquestionable, but the base of artefacts is not wide at this moment. Dobruška region seems to be very distinctive, but it is maybe caused by research conditions. Topographically, character of sites is surprisingly united: noticeable positions with moderate inclination in lower levels were occupied. Raw materials composition is remarkable, because except one site only SGS were used and no local sources.
5. Middle part of the Upper Palaeolithic seems to be bounded to short visits during warmer parts of year. In colder ones perhaps lowland sites in the area of Hradec Králové could be inhabited. The most of the artefacts were made from SGS, which corresponds with other parts of the Czech Republic.
6. The Magdalenian sites are connected to medium or little higher situations close to small rivers. SGS still dominate as the main raw material, but there are also local or long distance brought ones.

To sum up, it can be said that Palaeolithic sites are in lowlands in the area of today's Hradec Králové, foothills of Orlické hory Mountains close to Náchod and Dobruška, and finally south-eastern part the Eastern Bohemia between Ústí nad Orlicí and Litomyšl. Other parts seem to be inhabited to a lesser extent. Local raw materials and SGS from what is today Poland were used in turns. Undoubtedly but rarely, there are some long distance imports from Českomoravská vysočina Mountains, and borderlands of Hungary and Slovakia. However, it is not clear how much this image

is distorted by the condition of exploration, especially in the case of sites occurrence and arrangement.